

LUND UNIVERSITY

Vittnens kommunikation med andra: Effekter på minnesbehållning och metakognitiv realism

Sarwar, Farhan; Allwood, Carl Martin; Innes-Ker, Åse

Published in:

Policing in Scandinavia: Proceedings From the Conference on Policing Research in Växjö, August 2007. Växjö University Studies in Policing; 005-2008.

2008

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Sarwar, F., Allwood, C. M., & Innes-Ker, Å. (2008). Vittnens kommunikation med andra: Effekter på minnesbehållning och metakognitiv realism. I R. Granér, & P. Larsson (Red.), *Policing in Scandinavia: Proceedings From the Conference on Policing Research in Växjö, August 2007. Växjö University Studies in Policing; 005-2008*. (s. 235-254). Växjö University.

Total number of authors:

3

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Denna konferensantologi innehåller nitton bidrag från den konferens om polisforskning som hölls i Växjö i augusti 2007.

Med en stor variation ifråga om paradigm, ämnesval, teoretisk inriktning och metod utgör boken ett exempel på vad som kan inkluderas i polisforskning d v s forskning där i någon mening polisens organisation och verksamhet står i fokus. Bland bidragen finns de som behandlar polisens framtida roll, synen på polisen, polisarbetets praktik, villkoren för och metoder i polisarbete samt polisforskning och utbildning av poliser

Bland författarna finns såväl etablerade forskare som forskarstuderande, studenter och praktiker. Språket på bidragen varierar mellan engelska, svenska, norska och danska.

Policing in Scandinavia,
Proceedings from the Conference on Police
Research in Växjö, August 2007

Rolf Granér and Paul Larsson (eds)

Inledning

Paul Larsson och Rolf Granér

Polisforskningen i Norden har sedan den tidiga begynnelsen i slutet av 1960-talet vuxit påtagligt under de senaste åren. Ett första avtryck finner vi 1967 då Nordiska samarbetsrådet för kriminologi arrangerade ett seminarium med deltagare från de nordiska länderna där temat var "Om politiet og kriminologien" (Nordisk samarbetsråd för kriminologi 1967). Där blev ett antal teman behandlade och forskning presenterade, bland annat om rekryteringen till polisen, polis och media och klagomål på polisen, teman som återkommer i denna antologi 40 år senare. Under 70-talet utvecklades i varierande grad miljöer för polisforskning i de nordiska såsom beskrivs av Koch i hans rapport om polisforskningen i Norden från 1982.

I Norge uppstod sedan på 70-talet en betydande forskning med anknytning till Institutionen för kriminologi vid Oslo universitet. (Justis og politidepartementet 1978) Återigen finner vi att teman man förknippar med nyare polisforskning dök upp såsom förebyggande polisarbete, närpolisverksamhet, polisens samarbete med andra förvaltningar (barnavård), polis och utbildning, organisation och polisreform samt polisens bruk av makt för att nämna några. Därmed blev polisens verksamhet utsatt för systematiska studier och behandlad som en central samhällelig angelägenhet. Polisens vara och verksamhet blev med detta offentligt debatterad i högre grad än tidigare. Detta var också en medverkande faktor till en sakta rörelse i riktning mot en ökad akademisering av polisen i Norge¹. Det är två böcker som särskilt bör framhåvas från denna tidiga tid, den ena är "Politiet i det norske samfunn" först utgiven 1974 och den andra är antologin "Policing Scandinavian" från 1980. Det gjordes även spridda studier av polisen och polisens verksamhet inom andra discipliner, bl.a. historia.

¹ Næshagen (1999) hävdar att detta började tidigare inom polisen med ökad användning av teknologiska och vetenskapliga hjälpmedel från 1945 och framåt.

Från de tidiga bidragen ser man även att författarna har bakgrund från olika ämnesområden. Det är jurister, psykologer, statsvetare, sociologer och kriminologer, men även praktiker som poliser, den grupp som i Norge ofta beskrivs som ”kriminalister”.

Motsvarande utveckling går däremot inte att finna i Sverige eller i Danmark. Istället ger litteratursökningar för perioden före 1998 enbart enstaka nedslag från olika discipliner.

I Sverige saknas då liksom nu en gemensam samlingspunkt för polisforskning. Polishögskolan i Solna startade en forskningsavdelning i början av 90-talet men den lades ner 1996. Sedan dess har man haft ett påbud från Rikspolisstyrelsen att inte bedriva forskning. Det är först fr.o.m. 1998 den svenska polisforskningen får en kontinuitet.

Men detta gäller inte bara Sverige. Høigård (2005) påpekar att utvecklingen sedan mitten av 1990-talet inom polisforskningen varit formidabel. Det är inte längre bara ett fåtal miljöer eller personer som utför relevant forskning. Hennes biografi visar på minst 215 arbeten producerade i Norden från tidigt 90-tal till 2005. Detta är ett minimum eftersom biografin inte är heltäckande, särskilt vad gäller den omfattande finska forskningen men även eftersom det är ganska godtyckligt hur man avgränsar polisforskning. Høigård påpekar att: ”Det er en rekke kriminologiske avhandlinger som gjør en visitt til politiet. Jeg har bare tatt med de arbeider der politiet er et sentralt tema i publikasjonen.” (a.a. s.3) Därtill lägger Høigård i sin rapport huvudfokus på samhällsvetenskapliga och då primärt kriminologiska arbeten, vilket gör att bidrag från andra discipliner inte täcks i samma utsträckning.

Tanken om en egen polisforskningsgrupp som träffas regelbundet på nordisk nivå är av relativt nytt datum. Det första var i Oslo 2001 och därefter som en workshop i anslutning till den nordiska sociologkonferensen i Reykjavik 2002, Malmö 2004 och Åbo 2006. På Malmö-konferensen blev det bestämt att man skulle upprätta egna polisforskningsseminarier de år de icke skedde i Nordiska sociologförbundets regi. Det första mötet gick emellertid av stapeln först 2007 i Växjö. Antalet bidrag och anmälda till detta seminarium sprängde alla arrangörernas föreställningar, detta till trots att det inte kom någon från den omfattande finska forskningsmiljön, ingen från Island och bara få från Danmark. Medan de tidigare konferenserna samlat ett 20-tal deltagare var det på Växjökonferensen över 80 och ett program med fem plenarföreläsningar och 23 seminarier.

Växjökonferensen utgör en klar vittnesbörd om den bredd i polisforskningen som håller på att växa fram. Den vittnar också om de

många olika perspektiv, teman och ämnesmiljöer som polisforskning bedrivs inom. I denna antologi ingår bidrag från jurister, psykologer, antropologer, pedagoger, kriminologer, idrotts- och mediaforskare och statsvetare samt forskare med polisbakgrund.

I denna mångfald har det vuxit fram något som kan betecknas som polisvetenskap. Möjligen kan detta ses som ett överflödigt begrepp. Mycket av det som idag täcks av begreppet kan även beskrivas som polisforskning. Termen polisvetenskap har nog i huvudsak uppstått i förlängning av akademiseringen av polisen, möjligen även som en uppfordran till polisen att i större utsträckning utgå från vetenskapliga metoder och rön. En annan orsak återfinns i utvecklingen av polisutbildningens koppling till universitet och högskolor och därtill hörande forskningsmiljöer. Går man utomlands är det inte mycket hjälp att finna i klarläggandet av vad detta ämne skall innehålla. På många håll används begreppet som ett paraply där i det närmaste all forskning som på ett eller annat sätt har relevans för polisen samlas. Därmed blir det i det närmaste gränslöst, det kan täcka allt från studier inom kemi, fysik, psykologi, historia, företagsekonomi, statsvetenskap till sociologi och kriminologi.

Vår avgränsning är mer i linje med Høigårds, det bör vara studier där fokus ligger på polisen. Vi skiljer därmed mellan polisvetenskap/polisforskning och polisrelevant forskning. Det senare inkluderar all den vetenskapliga kunskapsproduktion som på olika sätt kan och bör användas i polisens verksamhet. Polisvetenskap bör däremot begränsas till studier av polisen och andra som utövar polisverksamhet, vilka de är, deras uppgifter (*policing*) och samhällsroll, vad de gör och hur de gör det samt effekterna av detta.

Generella studier av exempelvis ungdomskriminalitet eller organiserad brottslighet är därmed inte polisforskning. Däremot har de relevans för polisarbete. Distinktionen mellan polisforskning och polisrelevant forskning är emellertid en grov uppdelning som snarare kan användas som riktmärke än betraktas som absoluta kategorier. För att undvika alltför akademiska diskussioner om enskilda forskningsansatsers tillhörighet får man istället acceptera gråzoner. Distinktionen är i huvudsak praktiskt motiverad. Om man skall utveckla något som kan kallas polisvetenskap med tillhörande ämnesutveckling så bör ämnet avgränsas. Annars förmår man inte bygga upp en kärna av forskningsteman.

Konferensen öppnades av Clifford Shearing, en av polisforskningens grand old men. Hans bidrag gav en teoretisk tillbakablick och skisserade några av de riktigt stora linjerna inom utvecklingen av polisen. Han påpekar att polisen såsom vi känner verksamheten idag är ett historiskt undantag. Historiskt hade man inte en polis av den typ vi tar för given, många av polisens uppgifter sköttes av

andra. Dessutom är polisens gyllene tidsålder förbi i de flesta industrialiserade länder. I loppet av de sista årtiondena har andra tagit över de polisiära uppgifterna, i de flesta västländer är polisen i klar minoritet. Denna utveckling har inte varit lika tydlig i Norden med sina starka välfärdsstater, men utvecklingen har även kommit till oss (Gundhus og Larsson 2007). Frågan Shearing ställer är vad är kvar av polisen, hur kommer polisens roll och uppgifter bli i framtiden? Shearings svar är att polisen är på väg att bli polisens polis, det vill säga att den kommer att bli den centrala garantin för att regler och säkerhet upprätthålls ”guardians of public peace.”

Polisforskningen utsätts på många håll för en mer genomgripande kontroll än annan forskning. Forskares möjlighet till fri forskning inskränks på olika sätt genom direkt styrning av vad som publiceras, av vilket innehåll som får presenteras eller metoder som får användas. Myhrer tar utgångspunkt i ett konkret fall från Norge som har blivit ett prejudikat. En forskare blev nekad att använda observation som metod i en studie av polisens hantering av familjevåld i det privata rummet. Myhrers text tar sin utgångspunkt i juridiken men går långt vidare i diskussionen av metodanvändning inom polisforskningen. I bidraget ställs viktiga frågor om de etiska sidorna av polisforskningen. I förlängningen av Myhrers arbete med de rättsliga problemen har han deltagit i att utarbeta forskningsetiska riktlinjer för Polishögskolan i Oslo.

Helene Oppen Gundhus får inleda tre bidrag om kunskapsbaserat polisarbete. Hon tar upp användandet av datateknologi IKT inom polisen. Hon ställer frågan varför det är så svårt att få polisen att använda moderna teknologier för att uppnå målet om ett mer förebyggande proaktivt polisarbete. Förklaringen ligger i ett antal förhållanden med djupa rötter i poliskulturen och polisorganisationen. Många av de nya målsättningarna bryter mot och hotar traditionella tillvägagångssätt, värderingar och belöningssystem inom polisen.

Larsson och Thomassen visar i sin studie “I’m not a police officer anymore... I’m just fooling around!!!” att svårigheterna att implementera POP i norsk polis inte bara handlar om en ingrodd skepsis hos poliserna utan minst lika mycket beror på brist på uppföljning av projekt som satts igång samt bristande styrning från ledningens sida. Situationen upplevs som frustrerande och många har därför tröttnat på POP redan innan arbetssättet kommit igång. Hammerich går igenom danska erfarenheter och visar att det nästan inte har varit några utvärderingar eller forskning om resultatet av POP. Hon visar också att de flesta av projekten inte uppfyllt de mest grundläggande krav man kan ställa. De är inte analytiskt underbyggda, riktar sig inte mot orsakerna och fokuserar ofta på förhållanden

som inte är kriminella. Därför kan de inte kallas problemorienterade.

Sambandet mellan polis och media belyses i Palm och Skogerssons bidrag. Poliser upplever ofta att de får negativ uppmärksamhet och omnämnande i media. Detta är dock långt ifrån det verkliga förhållandet! Författarna visar att media istället ger stor plats för polisens perspektiv och i övervägande grad är positivt inställda till polisen. De visar även att media i hög grad relativt okritiskt förmedlar polisens verklighetsbeskrivningar. Polisen har därmed en stark definitionsmakt och kommer att prägla den mediaskapade bilden av kriminalitet och polisens uppgifter. Palm och Skogerssons resultat är viktiga, de dokumenterar hur polisen genom media i hög grad kommer att sätta sin prägel på det kriminalpolitiska landskap som de själva verkar inom.

En annan bild av polisen presenterar Charlotte Lebeda när hon tar upp frågan om barns och ungas uppfattning om och attityder till polisen. Vad tror de egentligen om polisen? Är det så att polisen utslutande uppfattas som de som arresterar tjuvar? Lebedas undersökning som bygger på ett rikt källmaterial är viktig bl.a. i ljuset av frågan om hur vår uppfattning av polisen präglas av upplevelser i barn- och ungdomsåren.

I två bidrag behandlas polisen och etniska relationer. Att göra polisiära bedömningar är att praktisera en form av diskriminering hävdar Lars Holmberg (1999). Samma fenomen fångas upp i Liv Finstads begrepp *polisblicken* (Finstad 2000). Polisens arbete kommer alltid att rikta sig mot dem som sticker ut och inte passar in. Ragnhild Sollunds forskning om polisens förhållande till etniska minoriteter bygger på observationer och intervjuer. Temat rasism inom polisen har de senare år varit mycket debatterat i Norge. Sollund dokumenterar en speciell polispraxis med "stop and search" som medför en eskalering i konfliktnivå mellan polis och invandrarungdom. Polisblicken slår snett i praxis, denna olikhet i behandling uppfattas av ungdomarna som orättfärdig och rasistisk. Samtidigt kommer de negativa attityder som polisen ofta möter att bekräfta deras negativa föreställningar av invandrarungdom.

Sophie Hydéns bidrag "Polisarbete i en mångkulturell kontext" går in på frågan om etnisk diskriminering på ett annorlunda sätt än Sollund. Hydén tar upp polisens förståelse av och kunskap om andra kulturer i det multikulturella samhället. Med utgångspunkt i en pågående studie kring hur poliser och lärare ser på mångkulturalitetens betydelse för det framtida yrkesutövandet för hon ett teoretiskt resonemang kring betydelsen av att en sådan kunskap skall skapa tillit och förtroende för polisens arbete.

Camilla Kvist inleder en serie bidrag som berör utrednings och kriminalpolisarbetet. Utifrån en fallstudie av en mordutredning ställer hon frågan på vilket sätt polisutredare skapar mening, mönster och hur ordning uppstår eller "produceras" utifrån ett skenbart kaos. Kvists artikel går på detta sätt på djupet i de tekniker som används när vår vardagsverklighet konstrueras. Artikeln vilar tungt på sociologiska och idéhistoriska grundtankar från fenomenologi via etnometodologi och Michel Foucault.

En duktig polisutredare sa en gång att det inte var något problem att få misstänkta att erkänna närmast vad som helst under förhör, men, tillfogade han, vilken nytta hade man av det? Ola Kronkvists artikel är bitvis en rysande läsning, hans genomgång av olika förhörsmaterialer visar att flera av dessa uppmanar till direkt oetiska handlingar, några till grova övertramp av såväl konventioner om mänskliga rättigheter som annan internationell rätt. Det är svårt att läsa Kronkvists "Erkännande till varje pris" idag utan att se kopplingarna till dagsaktuella frågor om förhör av "terrorister". Etiska betraktelser av Kronkvists och Myhrers karaktär är viktiga att ha med i varje polisstudie.

Ett klassiskt dilemma vad gäller polisen handlar om å ena sidan effektivitet i brottsbekämpning och å den andra medborgarnas rätt till privatliv och personlig integritet. Mattias Hjertstedt närmar sig denna fråga via en presentation av ett juridiskt forskningsprojekt. Detta behandlar vilka legala möjligheter polisen har att vid en förundersökning tvångsvis få tillgång till handlingar m.m. samt vilken vikt som ska tillmätas detta intresse i förhållande till integritetsintresset och grundläggande rättigheter ifråga om skydd mot intrång i privatlivet.

Sexualbrott mot barn torde som Clara Iversen skriver i sitt bidrag "Moraliska subjekt i polisförhör om sexualbrott mot barn" vara ett av de brott som ses som mest omoraliska och där förövaren fråntas mänsklig värdighet för att istället uppfattas som ett monster. Hur är det då möjligt för förövaren att hantera skuldbördan i ett polisförhör? Utifrån en diskursanalys av förhören i fyra förundersökningar föreslår Iversen en spännande trestegsmodell i processen fram till ett erkännande.

Två bidrag har en vittnespsykologisk inriktning. En mängd faktorer kan påverka hur korrekta vittnens minnen är och hur konfidenta (säkra) dessa vittnen är på sina uppgifter. Konfidensnivån är en viktig faktor när vittnets trovärdighet skall bedömas i rättsprocessen. Den korresponderar dock inte nödvändigtvis med graden av korrekthet.

Allwood och Innes-Ker har i en experimentstudie koncentrerat sig på barns vittnesmål och hur olika typer av frågor under förhöret påverkar relationen mellan korrekthet och konfidens. Studien ger ett viktigt bidrag genom att peka ut och verifiera en av flera fördelar med öppna förhørsfrågor som inbjuder till fri återgivning. Detta ställs i motsats till de i flera avseenden sämre slutna frågorna kring specifika detaljer.

Sarwar, Allwood och Innes-Ker har i ytterligare en experimentstudie tittat på hur vittnets kommunikation med andra påverkar dess minne, konfidens och metakognitiva realism. Polisen kan i praktiken aldrig hindra vittnen från att kommunicera med andra om en händelse före förhöret. Denna studie är därför en viktig pusselbit i sammanhanget. Studien ger en djupare förståelse för komplexiteten i uppgiften att bedöma tillförlitligheten i en förhørsutsaga.

En viktig uppgift för polisforskning är att granska de föreställningar som finns om polisyrket. Ett intressant sådant bidrag utgör Ika och Peter Lönn samt Arne Hansen Rosendals ”Vi tar pulsen på polisen” som via metoder från idrottsforskning konfronterar föreställningen om patrullerande polisarbete som fysiskt ansträngande. Studien bygger på pulsmätningar av patrullerande poliser och presenterar ett antal överraskande resultat: ett inte speciellt fysiskt ansträngande yrke, i stort sett få tillfällen när poliserna blir fysiskt trötta. Överraskande är det kanske också att många av de mest stressande tillfällena handlar om när polisen skall rapportera eller förhålla sig till överordnade på stationen. Till skillnad från polisstudenters föreställning om att polisyrket kräver snabbhet, stora muskler och fysisk styrka menar man att den fysiska träningen snarare är viktig för att hantera psykiska påfrestningar, tung utrustning och mycket stillasittande.

Flera bidrag behandlar polisutbildningen och rekryteringen till polisyrket. Svensk polis har liksom norsk och dansk en målsättning att rekryteringen till polisen skall präglas av mångfald. Detta har inneburit att fler kvinnor och fler med utländsk bakgrund antas till utbildningen. Men som Ingrid Lander frågar i sitt bidrag ”Varför finns det inga fjollor på polisutbildningen?” skall mångfald bara vara en fråga om antal eller skall den också innehålla kvalitativa dimensioner. Utifrån ett genusperspektiv gör hon en analys som visar att normen bland polisstudenter och inom yrket präglas av manlig heterosexualitet, kroppsstyrka ”svenskhets- och vithets- samt kollegialitet och orädsla”.

Polisutbildningarna genomgår kontinuerligt revisioner. Såväl i Sverige som i Danmark pågår omfattande förändringsprocesser vad

gäller utbildningens villkor och innehåll. På motsvarande sätt återkommer propåer om förändringar i polisarbetets inriktning. Samtidigt är det oklart i vilken utsträckning dessa förändringar i teori påverkar polisarbetets praktik som bl.a. behandlats i de tidigare artiklarna om POP och kunskapsbaserat polisarbete. Staffan Karp och Henric Stenmark presenterar i "Att lära till polis – traditioner och förnyelse inom utbildning och yrkesliv", en modell för att beskriva och förstå reproducerande och utvecklingsinriktade krafter inom polisutbildning och inom polisyrkets praktik. Bl.a. pekar man utifrån modellen på hur reproducerande normer kring polisyrkets praktik förstärker motsvarande moment i utbildningen medan de moment som syftar till en förnyelse av yrket riskerar att komma till korta.

Ofta framställs polisen som en grundläggande konservativ verksamhet. Det är ett väl inarbetat antagande, ofta underbyggd av internationella studier (Reiner 2000) att poliser oftare sympatiserar med den politiska högern än med vänstern. Det var därför något överraskande att studentundersökningen vid Polishögskolan i Oslo 2006 visade att studenterna hade i det närmaste identiska politiska preferenser med normalbefolkningen. Thomassen, Larsson-, och Strypes artikel går djupare in och nyanserar denna bild genom att undersöka studenternas uppfattning i olika sakfrågor. Mycket pekar då på att studenternas värderingar kriminalpolitiskt representerar mer konservativa värderingar än befolkningen i övrigt.

Till sist behandlar Thomas Bäck ett relativt nytt ämne i polisutbildningen, d.v.s. mental träning. I hans artikel "Är polisstudenter mentalt tränade för polisyrket?" presenteras polisstudenters uppfattning av sin kompetens för och efter genomgången polisutbildning.

Sammanfattningsvis innehåller denna antologi texter med ett stor av variation ifråga om paradigm, ämnesval, teoretisk inriktning och metod. Bland författarna finns såväl etablerade forskare som forskarstuderande, studenter och praktiker.

Det är en mängd olika teman tas upp. Ett är om förhållandet och samspelet mellan polis och allmänhet. Hur detta sker i olika hänseenden, genom direkta kontakter men också via media och attityder i förhållande till varandra. Andra bidrag innehåller grundläggande teoretiska och praktiska frågor i förhållande till polisens arbete eller forskning som är relaterad till polisen. Polisrollen i det senmoderna samhället är ett tema som kommer att få allt större betydelse de kommande åren och som dyker upp i olika varianter. Det ställs i dag en mängd nya krav på polisen; de skall lösa allt fler nya uppgifter, möta kulturer och samhällsfenomen som de inte känner, de skall fungera som serviceinstitution, förebygga kriminalitet och

förväntas vara effektiva. De *skall* ha förståelse för familjekonflikter, etniska grupper, sexuella läggningar, kön, terrorism, våldsoffer, organiserad kriminalitet, barn som vittnar, klassisk och ”ny” kriminalitet t.ex. på internet. De *skall* samarbeta med en rad problemägare med mera. Ovanpå allt detta håller man fast vid ideal om att poliserna är generalister. Kort sagt – kraven som ställs på polisen är i det närmaste omöjliga. Vi hoppas att bidragen i denna antologi skall fungera som inspiration för såväl reflektion och diskussion som forskning och utveckling av den framtida polisrollen.

Flera personer har bidragit till denna boks tillkomst. Ett tack till Daniel Silander som ursprungligen kom med idén om en konferensantologi och som deltog i det inledande redaktionella arbetet, Ola Kronkvist och Peter Skoglund som utifrån sin specialkompetens bidragit med granskning av artiklar samt David Green och Daniel Granér som bistått med engelsk resp. svensk språkgranskning. Slutligen vill vi rikta ett tack även till Nordiska samarbetsrådet för kriminologi för ekonomiskt stöd till konferensen.

Referenser

- Finstad, Liv (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax Forlag.
- Gundhus, Helene Oppen & Paul Larsson (2007). Policing i et norsk perspektiv,. I Gundhus, Larsson & Myhrer (red.) *Polisiær virksomhet. Hva er det – hvem gjør det?*, (PHS forskning, 2007:7) Oslo : Politi hogskolen.
- Hauge, Ragnar (red) (1980). *Policing Scandinavia*. (Scandinavian Studies in Criminology vol. 7), Oslo: Universitetsforlaget.
- Holmberg Lars (1999). *Politiets skøn i retssociologisk belysning*. (Doktorsavhandling) København: Det juridiske fakultet ved Københavns universitet.
- Høigård, Cecilie (2005). *Nytt politi? En kommentert bibliografi over nyere nordisk politiforskning*. (K-serien nr. 2/2005) Oslo: Institutt for kriminologi og retts sosiologi.
- Justis- og politidepartementet (1978). *Om kriminalpolitikken*. St..meld. nr. 104 (1977-78) Oslo: Justis og politidepartementet.
- Koch, Henning (1982). Politiforskning i Norden, Kriminalistisk Instituts Stensilserie nr. 17. København: Københavns Universitet.
- Nordisk samarbeidsråd for kriminologi (1967). *Nordisk kontaktseminar om politiet og kriminologien*. København: Nordisk samarbeidsråd for kriminologi 1967.
- Næshagen, Ferdinand L. (1999). *Fra selvtekt til demokratisk politi. En komparativ studie av rettshåndhevelsens historie i Vesten*. (PHS forskning 1999:5.) Oslo: Politi hogskolen.
- Reiner, Robert (2000). *The politics of the police*, tredje opplagan. Oxford: Oxford University Press.
- Støkken, Marie et. al. (1974). *Politiet i det norske samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.

Innehåll

The Past, Present and Future in Policing.....	15
<i>Clifford Shearing</i>	
Rettslige problemstillinger knyttet til observasjon som metode i politiforskningen.....	31
<i>Tor-Geir Myhrer</i>	
Kunnskapsarbeid og yrkeskulturer i politiet	45
<i>Helene Oppen Gundhus</i>	
I'm not a police officer anymore... I'm just fooling around!!! Main obstacles in implementing problemoriented policing in Norway	57
<i>Paul Larsson & Gunnar Thomassen</i>	
"Problem Orienteret Politiarbejde – når tjenesten tillader det" En kvalitativ undersøgelse af POA-projekter i dansk politi.....	69
<i>Mette Hammerich</i>	
Konsten att styra nyhetsbilden av sig själv - om mäktiga poliser och behovet av säkerhet	95
<i>Göran Palm & Renée Skogersson</i>	
"Poliser jagar bovar" - barns och ungdomars bild av poliser.....	115
<i>Charlotte Lebeda</i>	
The police - ethnic minority relationship: An ever-recurring problem?	123
<i>Ragnhild Sollund</i>	
Kunskapsbehovet i polisarbete i en mångkulturell kontext	139
<i>Sophie Hydén</i>	
The Makings of a Murder: Procedures and Poetics of 'Investigative Space'	149
<i>Camilla Kvist</i>	

Erkännande till varje pris? Förhørsmanualers normativa råd som strider mot de mänskliga rättigheterna - en litteraturstudie	165
<i>Ola Kronkvist</i>	
Polisens tillgång till information under förundersökningar. Presentation av en pågående jämförande studie av instituten edition, beslag och handlingsoffentlighet/uppgiftsskyldighet.....	181
<i>Mattias Hjertstedt</i>	
Moraliska subjekt i polisförhör om sexualbrott mot barn	197
<i>Clara Iverssen</i>	
Barns minne och realism i konfidensbedömningar vid fria återgivningsfrågor och fokuserade frågor om en upplevd händelse	215
<i>Carl Martin Allwood & Åse Innes-Ker</i>	
Vittnens kommunikation med andra: Effekter på minnesbehållning och metakognitiv realism	235
<i>Farhan Sarwar, Carl Martin Allwood & Åse Innes-Ker</i>	
Vi tar pulsen på polisen	255
<i>Ika Lönn, Peter Lönn & Arne Rosendal</i>	
”Varför finns det inga fjollor på polisutbildningen”? Mångfaldssträvanden inom svensk poliskår - kvalitet eller kvantitet.....	267
<i>Ingrid Lander</i>	
Att lära till polis – traditioner och förnyelse inom utbildning och yrkesliv	279
<i>Staffan Karp & Henric Stenmark</i>	
Politics in the police: What are the implications of political diversity?	293
<i>Gunnar Thomassen, Paul Larsson & Jon Strype</i>	
Är polisstudenter mentalt tränade för polisycket?	309
<i>Thomas Bäck</i>	

The Past, Present and Future in Policing

Professor Clifford Shearing Centre of Criminology University of Cape Town

Introduction

Several years ago, in 1996, David Bayley and I argued that, over the last quarter of the Twentieth Century, the nature of policing had been profoundly altered. We spoke of a “watershed” in policing and wrote that: future generations [would] look back on our era as a time when one system of policing ended and another took its place (Bayley & Shearing, 1996: 85).

A decade earlier, in 1980, Philip Stenning and I (Stenning & Shearing, 1980) had written about a “quiet revolution” that we argued was transforming policing.

It seems to me, as we stand near the end of the first decade of the 21st Century, that we were most certainly right in our assessments. My focus, at the time, in talking of a watershed in policing was on the enormous growth of non-state policing. Of course, at the time we were writing much was also changing within police organizations, in particular changes that were taking place under the sign of “community policing”. What community policing sought to do was to make better use of civil society resources so that the police could operate more effectively in maintaining order.

At the time I was writing, the changes that were taking place within police organizations and the growth of non-state policing, especially the growth of private security, were fundamentally at odds with each other.

What the police were trying to do through community policing, and what they still are seeking to do in this and other ways, was to advance their claim to a monopoly over policing. This claim, and the dream that lies behind it, has a long lineage that goes back to at least Thomas Hobbes’ *Leviathan*, published in 1651, and to the

Treaty of Westphalia that was signed at almost exactly the same time in 1648.

Police through community policing were seeking to strengthen their claim to a monopoly of policing by developing better ways of drawing upon community resources that would enable them to police better.

What the growth of private security was doing was fundamentally challenging this claim to a policing monopoly.

In my presentation today I want to explore this contradiction between a police dream of realizing a monopoly over policing, and governance more generally, and the erosion of this monopoly by the emergence of other governmental nodes engaged in policing. I am going to argue that the dream of a monopoly of policing by police is no longer a viable or credible dream and that police, rather than remaining faithful to this dream, as they have, should begin to look for another dream to inspire them as they enter the 21st Century. The question I will ask is what this dream might be. I am going to phrase this question as follows: ‘Who should the police be in an age of polycentric, nodal security governance?’

This is not a question that I have invented, and is one that has begun to occupy the police over the past decade. In providing a suggestion as to what a new dream for police might be I will draw on work I and others have been doing with the Victoria Police in Australia.

In what I have to say I will inevitably be talking from a very parochial point of view that is curtailed by the very narrow limits of my experiences. I leave it to you to decide whether what I have to say resonates with your experiences.

I will start with who the police have been; that is, with the vision that has inspired them.

The Dream of Police

So what has been the vision that inspired police?

Since the inception of the police in the early 19th Century England, Anglo-police have been inspired by a very clear, and widely accepted, vision of policing and of governance more generally. Indeed, this vision was the very rationale that lay behind Sir Robert Peel’s 1829 conception of a “new police”. What Peel’s conception

did was to give concrete expression to a very old conception of how the governance of security should be delivered. Peel's accomplishment, when he established the London Metropolitan Police, was to take a significant step towards realizing this dream of a state monopoly over policing. His new police formed part of a long history of developments towards realizing a state monopoly over security governance.

The British historian F.W. Maitland, writing in 1885, described this progressive process of centralization as one in which public authority had been gaining increasing control over the governance of security (Maitland, 1885). He put this very nicely when he noted that for some time "private peaces", that is orders defined by private auspices or authorities, were being progressively "swallowed up" by a single, public peace, that was, a guaranteed central public authority.

The situation that this "swallowing up" was a response to was, in Maitland's view (and in today's terminology) that of "plural" or "polycentric policing". What Maitland described as progressively having taken place was a "de-pluralization" of policing. Central to this was a de-fragmentation of sovereignty. Multiple auspices of policing were being replaced by a single auspice, namely, that of the nation state. The emergence of state police, like the police established by Peel for London, was an important feature of this de-pluralization and de-fragmentation movement of state-building that sought to establish the governance of security as a central feature of state rule.

Maitland's empirical analysis of the progressive centralization of policing echoed a much older normative conception of states as the appropriate sites of central governance and in particular policing. Perhaps the most influential statement of this dream, as I have already suggested, was that articulated by Thomas Hobbes. The Hobbesian aspiration or dream was that of a single undivided sovereignty that could and did monopolize the governance of security. This aspiration for a single unified public sphere, governed by a single sovereignty, is a deeply embedded Western political aspiration. State police organizations have come to epitomize this dream, and for this reason have emerged as one of its most important figurative symbols. Police have become an iconic emblem of this aspiration.

The realization of this aspiration was not only a founding inspiration for police, as I have already suggested, but police have dedicated themselves to its realization. Police have made realizing this dream of governance their most fundamental mission. It has in-

spired them. This is who the police were. Police were, and still are, a concrete expression of a concerted attempt by states to put an end to plural policing and the private peaces associated with it. The Peelian idea that an organized police was the answer to the problem of plural policing that would realize a monopoly of security governance has proved to be remarkably resilient. Thus, within the English speaking world, Peel did not simply establish the Irish and then the London Police - he established a set of design principles for monopolizing governance that has been implemented in many places.

In summary, police are central to the political aspiration of a single public peace promoted by a single sovereign. To challenge the police is not simply to challenge an institution of governance but to challenge a central and centuries-old political aspiration that is central to the very idea of states and state-building.

A central feature of the design principles for police established by Peel was that they would enable the establishment of this dream of state sovereignty by extending the eyes of the state into the very fibre of collective life. Sir Leon Radzinowicz captured this aspiration nicely when he wrote that the central idea behind the design that Peel set out for police was that police would constitute a mechanism that would establish “an unremitting watch” across state territory (Radzinowicz, 1968). The idea, as was evident from the design of the London Metropolitan Police, was to spread police-eyes over the whole of London so as to create a network or web of surveillance.

This web of surveillance would prevent crime. As a consequence the police would have little need to detect crime because it would not occur. As Peel made clear, the police would be assessed not in terms of their detection rates but in terms of the absence of crime. While this idea of a fundamentally preventative police has always been problematic and has never been fully realized, police have been extraordinarily successful in progressively realizing the possibility of a “public peace” that “swallowed up” competing private peaces. Put differently, police have done extraordinarily well in establishing a state monopoly of security governance. This is perhaps seen most clearly in the simple fact that policing became equated with police in the eyes of citizens and politicians. Policing has become what police do. To borrow a turn of phrase from Nils Christie (2003), police “own” policing.

While this police monopoly over policing was never perfect, police have nonetheless, as I have argued, been remarkably successful in advancing the aspiration of a state monopoly of the governance of

security. The ownership of policing by police reached its highest point during the second quarter of the 20th Century. By then the verb “to police” and the gerund “policing” were firmly tied to the police in political and popular consciousness. To police meant to deploy police.

Given the extent of plural reality that Peel had confronted, this was indeed an enormous accomplishment. For much of the 20th Century there was, in most people’s minds, no police other than state police and no policing outside of what state police did. To use Fukuyama’s language (1992), it would have been sensible, at mid-century, to speak of an “end of history” as far as police and policing were concerned. And indeed many people, citizens, politicians and scholars alike, did in fact speak in precisely these terms.

For evidence of this one only needs to look at the mainstream major histories of the British police published at this time which took precisely this view (Critchely, T.A., 1967; Reith, C.; 1943; & Miller, W.R., 1975). State police were conceived of as an end point in a progressive, teleological history. The idea of a police that monopolized policing was presented as an unstoppable, indeed an inevitable, development. Police, these histories argued, had realized their political mission – that was how things were and that was how they would remain.

The Re-emergence of Plural Policing

How very, very different things look today! It is not possible today in most parts of the world to seriously contend that states, through their police, monopolize policing. Furthermore, today, the very idea that the police can or should monopolize policing does not have the same sense of being self-evident and certainly not the same sense of inevitability that it once had.

Quite suddenly, as the mid point of the 20th Century passed, things began to change, and change very rapidly. It was this sense of suddenness that Philip Stenning and I had in mind when we spoke of a “quiet revolution”. What we were referring to was the way in which the presence of non-state security had crept up on us, had emerged, apparently from nowhere. The first really visible sign of this change was the growth of commercial private security, although there is much more to what has been happening than this.

We, politicians, scholars and practitioners, were not prepared mentally for these changes. We either simply did not notice them because our ways of seeing did not allow us to see what was happen-

ing or, even when we could not avoid recognizing that things were different, we simply did not know what to make of the changes that had been happening. One response to this uncertainty was avoidance.

With the emergence of private security, with numbers that at the time seemed staggering but now are taken for granted, the seemingly unstoppable tide of a police monopoly over policing was suddenly forcibly stopped in its tracks. The tide had turned and things were very different.

It has taken us a long time to move from avoidance and confusion to recognition and comprehension. Further, getting to where we are today, which is not very far along at all, has been both slow going and hard work.

This work has identified two parallel but very different sets of developments in the governance of security.

The development that people are most aware of, is interestingly the development that is least important for policing. This development, that has moved forward under signs such as “neo-liberalism” and “privatization”, arises from the policy idea that the state should devolve or contract out some of their functions to other sectors. This idea, and it as been a very powerful idea, was nicely expressed by Osborne and Gaebler in their influential book *Reinventing Government* (1993), where they spoke of states as being good at “steering” but bad at “rowing”. They argued that, in view of this, while states should continue to steer governance they should give up much of the rowing of governance to others. This idea required a distinction between government (as the authority or auspice for governance) and governance, understood as the business of shaping the flow of events.

While neo-liberalism has had an impact on state policing, this is an arena of governance that has been largely immune from this governmental rationale, this “governmentality” (Burchell, Gordon and Miller eds. 1991). While governments have contracted out some of the rowing of security governance this, with a few notable exceptions, has been very limited. The police have retained their role as the primary rowers in the governance of security. There is not much within the policing arena like, for example, private prisons in the correctional arena.

For the most part ideas of devolution and privatization have received very limited expression, if it is even correct to see them as a limited expression, in activities that have taken place under signs

such as “problem-oriented policing” and “community policing”. I hesitate in defining these developments as consistent with neo-liberal ideas, as the motivating idea in these developments has been that the civil society sector, that is “community”, can be, and should be, mobilized to assist the police. This has been not so much a devolution of rowing but rather has involved the idea that citizens can assist the police to row better.

If in fact neo-liberal ideas had taken hold within this policing in the way they had in other sectors one would expect the private sector to be much more involved in providing policing on behalf of states than is in fact the case. While there is some evidence of this, this is not something that has happened to anything but a very minor extent.

This raises the question of how to explain the huge size of private security, and non-state policing more generally, if what has taken place is not a consequence of a neo-liberal mentality. If neo-liberalism was driving these developments they would look very different.

This brings me to the second, older and less recognized set of developments that have been taking place. These developments have been obscured precisely because they do not fall within neo-liberalism and so have not been identified or recognized. What has been taking place in addition to neo-liberal devolutionary developments has been the emergence of what Stuart Macaulay, (1986) in the mid 1980s, termed “private governments”.

Before taking my argument further let me take a moment to define some terms so as to avoid misunderstanding. “Government”, in the phrase “private government”, refers to a source of authority and direction for governance. This is very much the sense in which Foucault has used this term (Burchell, Gordon and Miller eds. 1991). “Private” in the phrase “private governments” refers to a non-state source of authority and direction.

David Bayley and I (Bayley and Shearing, 2001) have used the phrase “auspices of governance” to refer to a source of authority and direction in governance. We contrasted this with providers of governance, who act under the direction of an auspice to enact the business of governing. The term governance within this set of terms refers to an activity intended to shape the course of events. To speak of “security governance”, as I have, is thus to speak of intentional activities designed to shape the course of events so as to promote security. Police within this conception is a state based provider of security governance.

That was all a bit of a mouthful and I apologise for that. But I hope you will agree that it was a necessary mouthful to take and to chew upon.

Let me get back now to the emergence of private governments in the sense in which I have just defined them. Perhaps the first point to note is that within a Hobbesian framework, that was I argued a source of the dream of a police monopoly over policing, “private government” is an oxymoron – it is a contradiction in terms.

Private government is something that within this framework is a conceptual impossibility, as government means by definition a public entity that monopolizes governance. As a conceptual impossibility the idea of private governments is also normatively highly problematic.

To recognize private governments, as Macaulay does, is not to suggest that these governments are independent or unrelated to state governments. On the contrary, state laws have provided the context for, and have facilitated, the emergence of non-state nodes of governance – two sets of laws have proved to be particularly significant in facilitating the presence of private governments, namely, property law and contract law.

In outlining the emergence of private governments I want to return to private security as an illustrative example. Private security provides a very good place both to view and to examine the emergence and nature of private governments. Commercial private security provide policing services that are hired by a host of non-state auspices of governance. As service providers for these non-state nodes of governance they act to create orders defined as good and desirable by these non-state nodes.

The existence of private security companies and officers thus constitutes an important indicator of private nodes of governance, for without these nodes private security would not have a client base and would not exist. The fact that private security exists across the world, and that security officers frequently outnumber police officers by sometimes as much as five or six to one according to some estimates, is clear evidence that private governments are alive and well and exist across the globe.

The emergence of private governments has been profoundly important for the governance of security, as it has reshaped it from a domain that states have dominated to a polycentric terrain. In pointing to this, David Bayley and I have described what has been happening as a “multilateralization” of policing (Bayley and Shearing,

2001). While this is certainly an ungainly word, I continue to think it is useful.

As a result of this set of developments, which shows no sign of receding, we now very clearly live in a nodal world of security governance in which there are many policing auspices, both state and non-state, as well as many security providers – again both state and non-state.

Historically, of course, there is nothing new about this. Indeed, nodal forms of security governance are historically the norm. What makes our contemporary situation seem “new” is that for a relatively short period, indeed for only a hiccup in history, the polycentric nature of security governance, and governance more generally, seemed to be, and indeed probably was, receding. This recession was accompanied by considerable hope that this growth in the dominance of state policing was going to continue to develop and expand. Indeed, as I have argued, this seemed to be an inevitable development that would “end history”.

Today all the evidence seems to suggest that nothing could in fact be further from the truth.

Context is of course important, and the precise ways in which the multilateralization of policing has taken place varies considerably across the world. But whatever the variation, and there is a lot of it, the overall story is the same, as is the consequence: that it is getting harder and harder to maintain that the state monopolizes security governance. An “end of history” stance is becoming increasingly untenable.

If this is accepted, as I would argue it must be, then the question becomes, what now?

Who Should the Police Be?

What is required is to rethink who the police can and should be, in an age of polycentric governance. Hence my question. It has taken me a while to get back to it, but here I am again. So who should the police be and how should we go about establishing an answer to this question?

This question is beginning to be asked, and different answers to it are beginning to emerge. One person within the police who has been very important in raising this question has been Sir Ian Blair, the Commissioner of the London Metropolitan Police. He raised

the questions in a very influential paper in 1998 (Blair, 1998) and has since then been developing his answer. He raised it again last year very publicly in his BBC Dimbleby lecture (Blair, 2005), where he sought to stimulate a public debate around the question of who the police should be. The answer that Blair has tended to settle on is one that says that the police should not just sit back and let others encroach on police terrain but should fight back, as it were. In particular, he has been concerned about the encroachment that has taken place with respect to the patrol function of the police. Blair's answer has been to develop a second tier of police in the form of Community Service Officers who are being used to take back patrol.

We might think of this as perhaps a "fight back" response, although Blair in proposing it is fully aware of the scope and size of private security and does not expect this to go away. Rather what Blair is suggesting is that while policing is no longer just what police do, there are some activities that police should hold on to and not be pushed out of.

In the UK a somewhat different response was put forward by the Patten Commission's recommendation for the policing of Northern Ireland. The key recommendation of the Commission, of which I was a member, was the establishment of security rather than police budgets and the establishment of a Policing Board to manage these budgets (Independent Commission on Policing for Northern Ireland, 1999).

What I would like to do today is to share with you an approach being taken to this question of who the police should be by the Commissioner of the Police, Christine Nixon, in the Australian state of Victoria.

The work that is taking place within the Victorian Police accepts as a point of departure that the dream of a police monopoly over policing is now much more a part of policing history than part of the current, or anticipated, reality of contemporary policing.

The question of who the police should be in an age of polycentric governance is not an easy question for police to have to consider, given the dream of monopoly that has inspired them for so long, and it takes courage and courageous leadership like the leadership of Ian Blair and Christine Nixon to consider it. These are by no means the only police leaders who are addressing this question. In saying this I am thinking particularly of what has been happening in Canada for some time (Law Commission of Canada, 2006), of what is taking place in the Netherlands at the moment with the pub-

lication of the report “Police in Evolution: Vision on Policing” (Project Group Vision on Policing, 2006) by the Dutch Board of Police Commissioners, and the steps being undertaken in New Zealand to redraft their police act. But these are only a few of a much wider array of initiatives.

What these organizations and their leaders have been seeking to discover and then articulate is a 21st Century vision for police. This might indeed be difficult but it is precisely what has to be done if the police are to position themselves within the field of security governance.

Most of these police leaders are seeking a vision for police that will ensure that police continue to play a central role in policing – that they are empirically not simply one node among many within the nodal governance of security. This aspiration is sensible, not only from the point of view of the police themselves, but from a wider perspective, as much has been invested in creating police organizations around the world and this investment is worth protecting and developing. We have police and we should be using them wisely.

The Victorian Project

The Victorian work of creating a vision for policing is a project that is being led by Jennifer Wood, who was at the Australian National University and is now based at Temple University in the US. Jennifer has worked closely with Monique Marks, now at the University of KwaZulu-Natal in South Africa, in developing the project. The principal investigators on the project are Commissioner Nixon, Peter Grabosky, from the Australian National University, and myself. The team assembled to conduct the project, like its leadership, comprises both academics and police practitioners. This idea of mixing police and academics on research teams has now become a standard mode of operation for the Victorian Police in conducting research (Wood and Marks, 2006). They now have over eleven projects structured in this way.

The Victorian research team has decided to take a grounded empirical approach to articulating a role for the police in a polycentric age. In order to do this they have asked this question in several specific contexts. For example, youth safety, the policing of sexual offences, policing organized crime, safety on public transit and so on. In each of these contexts they have asked who the police should be within that specific context. To approach this question the project team has developed a methodology that will enable the police to find out more about the nodal context within each of these domains. A key tool here is what they have called “nodal mapping”

(Wood, 2006). The idea of nodal mapping is to map out the knowledges and capacities that are available within a domain. The idea is to understand what knowledges and capacities are being mobilized by whom and to what ends. The mapping also seeks to identify what might be thought of as nodal black holes – that is, knowledges and capacities that are not playing a role in governing security but could become engaged. The central idea is to map both auspices and providers of governance so as to get a sense of the field of security governance.

Once this has been done, the question is how can the police best position themselves within this nodal context of auspices and providers of security governance? That is, what is the best way for the police, given their resources and expertise, to add value to this field?

As you would expect, answers vary depending on the nature of the nodal field and the particular sets of issues that the field presents. What is consistent, however, in the answers that are arising is that the impulse to seek to compete, or to establish a policing monopoly that pushes others who are or who can contribute to security within the context, is resisted. The idea is to find ways of adding value.

In considering this question, a key theme for adding value that is emerging is of discovering how to be of assistance to other nodes in enabling them to add value and in creating conditions for nodes to form and play a part in security governance. Here the question is not simply what the police can do themselves, although this is part of it, but rather how the police can facilitate the building of an effective and accountable system of nodal security governance.

What we are finding emerging in Victoria is both considerable diversity coupled with what might be thought of as a set of design principles for nodal security governance that uses police resources in sensible and central ways. While the project has not taken direction from the work of the Patten Commission report, there are many resonances between the Patten approach, with its emphasis on security budgets that can be used to support and fund a variety of sets of nodal resources, and the design principles emerging within Victoria.

Plural policing, within this view, is not seen as a problem to be overcome but as an opportunity to be embraced. Compared to the “police should monopolise policing” conception, the design principles emerging in Victoria express a radically different understanding of policing and the police role.

A key conception that is emerging within the Victoria project is one pioneered by Cohen and Felson in their work in the US (1979), namely, the notion of “guardianship capacity”. This concept is being used to develop the idea that the role of the police should be to ensure that any policing arena has in place guardians capable of governing security effectively. In the terms I have been using here, the idea is that the police would become nodal coordinators and facilitators. They would not monopolize policing but they would assume a role as guarantors of guardianship that would ensure public safety and security.

This is not a monopoly role but it is a role that gives the police a special role as the primary state node within security governance. It is a role that positions the police as guardians of public order and of the public interest in the policing of public order. This may not be the monopoly role that Peel envisaged, but it is certainly a role that is consistent with the Hobbesian ideal of a state stewardship of public order.

As I have just suggested, what is significant for me about this conception is not how new it is, but how old it is. This conception resonates very closely with arguments put forward by Patrick Colquhoun, one of the most influential thinkers on policing reform in Britain at the end of the nineteenth century. Colquhoun, in arguing for the establishment of what he called the Criminal Police, that we now think of as “the police”, insisted that they should be conceived of as forming part of a much wider “police system” (Neocleous, 2000; McMullan, 1996 and 1998). Within this police system the police were to play an organising and coordinating role.

Plural policing, in Colquhoun's conception, was to be managed, not eliminated. The police were, in his view, to play a critical role in this management. Private peaces were not seen as antithetical to a wider public peace. On the contrary, what might be thought of as good private peaces were desirable and were to be encouraged.

Somewhere along the line, as these ideas were translated and developed as a Peelian conception, this wider vision of police as critical players within a policing system got lost. It is precisely this vision that the Victorian Project sought to retrieve as they have sought to articulate a “whole of society” approach to security governance that positions the police both as a policing node, with important knowledge and capacity, as well as a coordinating node within a policing system.

This view of the role of the police as nodal coordinators was nicely expressed by Lucia Zedner in a paper published earlier this year. In

this paper she not only endorses the approach that is emerging within the Victorian Project but offers a very similar interpretation to the one I have just offered, of eighteenth-century policing reform proposals. In articulating her view she writes that:

With policing increasingly shared amongst individuals, communal and private providers, the state can no longer claim a monopoly over policing. It can, nonetheless, insist upon its right to delineate and uphold the normative structures essential both to protect the public interest in policing and maintain the ligatures of civil society (Zedner, 2006: 92-93).

This approach is also consistent with the approach that Neil Walker and Ian Loader have recently advocated in their book *Civilizing Security* (2007), where they argue for a role for the state as a guarantor of the public interest within a plural policing system where non-auspices of policing are by definition pursuing what might be thought about as common interests rather than a single public interest.

One of the significant features of the design principles that are emerging within the Victorian project is that as coordinators and facilitators of guardianship capacity within a nodal system of policing, the police play a central role in policing even when other nodes are playing major roles and when the police role is to back up other nodes rather than do the running of policing themselves. A good example of this is to be found in the youth sub-project where schools, and particularly schoolchildren, have emerged as major players within a policing system for youth safety.

Conclusion

Let me draw my remarks together by sharing with you the way the Victoria Project team has begun to conceptualise the design principles for police and policing within a polycentric world.

They have used the term 'nexus' to capture the way in which they are re-imagining the police role. Nexus for the Victorian team has three related meanings. First, it means a connection, a tie or a link. Second, it means a connected series or group. Finally, it refers to a core or a centre. For the project team, 'nexus policing' means a connected set of resources within which the police situate themselves as a vital centre that promotes effective guardianship. Nexus policing means an effective policing system.

Nexus policing is partnership policing, but here the police are doing more than simply attempting to recruit partners who can enhance their capacity to police effectively. For the Victorian Project, Nexus is the next generation of partnership policing. It is a partnership within a nodal policing system.

This view of police as nexus coordinators and facilitators presents the idea of a police monopoly differently to the way it has traditionally been understood. Police are not seen as monopolising policing activities but as being central, and indeed the central, guardians of the public peace. They are the institution that people should be able to turn to when they seek assurances of safety.

The role of the police is to ensure that safety is effectively governed. Whether this involves them as a direct source of guardianship capacity themselves will vary across time and space. A useful term that captures this understanding of the police role is Loader's and Walker's term, "anchored pluralism".

Thank you for your attention.

References

- Bayley, D. and Shearing, C. (1996). "The Future of Policing". *Law & Society Review*, 30(3): 585-606.
- Bayley, D. and Shearing, C. (2001). *The New Structure of Policing*. Washington: National Institute of Justice, U.S. Department of Justice.
- Blair, I. (1998). *The Governance of Security: Where Do the Police Fit Into Policing?* A draft discussion paper by Ian Blair. Chief Constable of Surrey Police June 1998.
- Blair, I. (2005). Transcript of Sir Ian Blair's speech delivered at the Dimpleby lecture 2005. Available online: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/4443386.stm>.
- Burchell, G. Gordon, C. and P. Miller (eds). (1991). *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*. Chicago: University of Chicago Press.
- Christie, N. (2003). *Crime Control as Industry*. New York: Routledge.
- Cohen, L.E. and Felson, M. 1979. "Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach". *American Sociological Review*, 44(4): 588-608.
- Critchley, T.A. 1967. *A History of Police in England and Wales 1900-1966*. London: Constable.
- Fukuyama, F. 1992. *The End of History and the Last Man*. New York: Free Press.
- Hobbes, T. 1968 [1651] *Leviathan*. Harmondsworth: Penguin.
- Law Commission of Canada. 2006. *In Search of Security: The Future of Policing in Canada*. Ottawa: The Law Commission of Canada.
- Loader I. and Walker N. 2007 *Civilizing Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Macauley, S. 1986. "Private government" in Lipson, L. and S. Wheeler eds. *Law and the Social Sciences*. New York: Russell Sage Foundation.
- Maitland, F. 1885. *Justice and Police*. London: Macmillan and Co.
- McMullan, J. 1996. "The new improved monied police", *British Journal of Criminology*, 36(1): 85-108.

- McMullan, J. 1998. "Policing reform and moral discourses: the genesis of a modern institution", *Policing: An International Journal of Police Strategies and Management*, 21(1): 137-158.
- Miller, W.R. 1975. "Police Authority in London and New York City 1830-1870". *Journal of Social History*, 8(2): 81-101.
- Neocleous, M. 2000. "Social police and the mechanisms of prevention", *British Journal of Criminology*, 40: 710-720.
- Osborne, D. and Gaebler, T. 1993. *Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector*. Harmondsworth: Penguin.
- Independent Commission on Policing for Northern Ireland. 1999. *A New Beginning: Policing in Northern Ireland*. The Report of the Independent Commission on Policing for Northern Ireland. Available online: <http://www.belfast.org.uk/report/fullreport.pdf>.
- Project Group Vision on Policing. 2006. *The Police in Evolution*. The Hague: Dutch Police Institute.
- Radzinowicz, L. 1968 *A History of English Criminal Law and its Administration from 1750, Vol. 4: Grappling for Control*. London: Stevens and Sons.
- Reith, C. 1943. *British Police and the Democratic Ideal*. London: Oxford University Press.
- Stenning, P and Shearing, C. 1980. "The quiet revolution: The nature, development and general legal implications of private policing in Canada." *Criminal Law Quarterly*, 22:220-248.
- Wood, J. 2006. "Research and Innovation in the Field of Security: A Nodal Governance View". In Wood, J. and Dupont, B eds. *Democracy, Society and the Governance of Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wood, J. and Marks, M. 2006, "Nexus Governance: Building New Ideas for Security and Justice", pp. 719-738 in Slakmon, C., M. Rocha Machado and P. Cruz Bottini (eds). *Novas Direções na Governança da Justiça e da Segurança Brasília* - D.F.: Ministry of Justice of Brazil, United National Development Programme - Brazil, and the School of Law of the Getulio Vargas Foundation São Paulo.
- Zedner, L. (2006). "Policing before and after the police", *British Journal of Criminology*, 46: 78-96.

Rettslige problemstillinger knyttet til observasjon som metode i politiforskningen

Professor Tor-Geir Myhrer Politihøgskolen Oslo

Innledning

Selv om det er de rettslige rammer som er temaet for min innledning, er det innledningsvis grunn til å understreke at det neppe er de rettslige begrensninger som de viktigste og vanskeligste når observasjon brukes som metode i politiforskningen. Ved siden av de juridiske er det en rekke forhold som kan begrense muligheten for å gjennomføre politiforskning ved bruk av observasjon som metode. Det kan være ressurser, vanskeligheter med å få kontakt med og tillatelse fra politiet, samt etiske og sikkerhetsmessige begrensninger. De rettslige rammer og begrensninger er likevel viktige å avklare, for trår man feil her, kan forskningsprosjektet i verste fall vise seg umulig å gjennomføre, eller at annet foreberedende arbeidet har vært forgjeves.

Dette illustreres godt av et forskningsprosjekt ved Politihøgskolen. Prosjektet gikk ut på å undersøke hvordan politiet taklet familiekonflikter, først og fremst gjennom observasjon av politiets opptreden i slike situasjoner. Forskeren hadde allerede skaffet til veie tillatelse fra vedkommende politidistrikt, vært i kontakt med de aktuelle tjenestemenn som skulle følges, skaffet seg fri fra undervisning ved PHS og fått veiledere. Da forskningsprosjektet ville gi forskeren tilgang til sensitiv taushetsbelagt personlig informasjon, var han etter norske regler imidlertid avhengig av tillatelse fra Rådet for taushetsplikt og forskning. Rådet fortolket taushetspliktreglene slik at tillatelse til observasjon av politiets innsats i private hjem ikke kunne gis. Og siden familiekonflikter som krever politisær innsats i liten grad utspiller seg i det offentlige rom, ledet avslaget til at prosjektet metodisk måtte legges helt om.

Den begrensning i adgangen til å drive politiforskning som Rådets standpunkt innebar, og som ganske snart også påvirket andre prosjekter, fant Politihøgskolen det vanskelig å leve med. Saken var den direkte foranledning til at jeg skrev utredningen ”Rettslig problemstillinger knyttet til observasjon som metode i politiforskningen – Gjeldende rett og forslag til ny regulering”, som denne innledning bygger på. Siktemålet med utredningen er å bane vei for lovendringer som vil fjerne de rettslige skranker som i dag kan hindre bruk av observasjon i private hjem m.v som metode i politiforskningen. Utredningen viste at to rettsområder var sentrale: De taushetspliktreger som gjelder for politiet, og retten til privatliv slik den er sikret i EMK art. 8 sammenholdt med politiets tvangshjemler.

Samtykke

For forskernes observasjon i det private rom, vil et gyldig samtykke fra de som har krav på fortrolig behandling av informasjonen og som eventuelt også disponerer det private rom som politiet krever tilgang til, innebære at verken reglene om taushetsplikt eller retten til privatliv vil representere noen hindring. Ulempen er imidlertid at det bare i ytterst få tilfeller kan innhentes et gyldig samtykke. Normalt vil det bare være mulig i tilfeller hvor samtykket kan innhentes forut for tjenesteoppdraget. Et slikt forhåndssamtykke vil kreve at det både er klart hvem som i framtiden vil bli utsatt for en bestemt politisær innsats og hva denne vil bestå i.

For størsteparten av polititjenesten er ikke dette tilfellet. De fleste oppdrag har gjerne et visst hasteelement over seg, og innebærer at det verken er tid til å gi de berettigede den nødvendige informasjonen eller tid til å overveie om de skal samtykke eller ikke. I mange tilfeller vil det også være slik at en eller flere av de berettigede som må avgi samtykke, er i en slik tilstand på grunn av bestyrtelse, sinne eller beruselse, at de ikke er i stand til å overveie den informasjon som gis dem.

Men også det tredje krav om at samtykke reelt sett skal være frivillig vil det være problematisk å oppfylle. Det ligger i polititjenestens egenart at den i betydelig grad er knyttet til konfliktsituasjoner. Personer som er innblandet i konflikten vil gjerne finne seg i en tvangssituasjon, enten de ønsker politiets tilstedeværelse eller ikke. Når politiet i en slik tvangssituasjon spør om forskere kan gis anledning til å være med, er det vanskelig å tenke seg at partene kan gi et reelt fritt svar på dette som ikke er påvirket av hvordan avgiveren tror politiet vil reagere på svaret. Problemene knyttet til å innhente et informert, overveid og frivillig

samtykke vil øke ytterligere hvis den som skal avgi samtykke ikke er myndig.

I svært mange situasjoner hvor observasjon kan være aktuelt, vil dessuten situasjonen være så eksplosiv og haste slik at det ikke en gang er tilrådelig å forsøke å innhente et samtykke.

Konklusjonen blir derfor at observasjon som forskningsmetode i politiforskningen må gis et annet rettslig grunnlag enn samtykke fra de som har krav på fortrolig behandling av informasjonen og som disponerer det private rom politiet krever tilgang til.

Taushetsplikten

Det norske regelverk

For "observasjon" som metode innebærer *politiets taushetsplikt-regler* i Norge en sperre. Det er derfor nødvendig å søke Politidirektoratet, riksadvokaten og Rådet for taushetsplikt og forskning om unntak fra taushetsplikten. Politiets taushetsplikt etter hovedbestemmelsene i politiloven (§ 24, jf. forvaltningsloven §§ 13 flg.) og staffeprosessloven (§§ 61a flg.) omfatter vesentlig mer enn at tjenestemennene videreforteller det de selv har fått kjennskap til. Det som følger av bestemmelsene er at de "*plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til*" det de selv får vite om for eksempel personlige forhold. Gjennom å ha forskeren med under tjenesten på steder hvor allmennheten ikke har adgang eller så nær tjenestemennene at de kan overhøre konversasjonen med "klientene", gis forskeren nettopp adgang eller kjennskap til politiets informasjon. Det ligger i sakens natur at dette i stor utstrekning vil være taushetsbelagte personlige opplysninger.

Det kan gjøres unntak fra taushetsplikten til fordel for forskningsformål når "det finnes rimelig og ikke medfører uforholdsmessig ulempe for andre interesser". Slik tillatelse kan bare gis etter at saken har vært vurdert og det er gitt klarsignal fra Rådet for taushetsplikt og forskning. Bare Kongen i statsråd kan omgjøre Rådets avgjørelse.

Adgangen til å gi forskere tilgang til taushetsbelagt informasjon etter loven er basert på en åpen rimelighets- og forholdsmessighetsvurdering. Viktigheten av forskningsprosjektet og tilgangen til de aktuelle data vil være sentrale i rimelighetsvurderingen, og ulempene for eller konflikten med andre viktige interesser vil utgjøre hovedtyngden i forholdsmessighetsvurderingen.

På bakgrunn av det standpunkt Rådet hadde inntatt er det naturlig å se nærmere på to tolkingsspørsmål:

- (1) Hva ligger i ”rimelig og uforholdsmessig ulempe for andre interesser”, og hvilke hensyn kan eller skal tas i betraktning i denne vurdering?
- (2) Kan formuleringen ”kan eller skal **gi** opplysninger” innbære noen begrensning i forhold til observasjon som metode?

(1) ”Rimelig” og ”uforholdsmessig ulempe”

For vurderingen ”rimelig” og ”uforholdsmessig” synes de sentrale momenter i å være:

Om det foreligger noen risiko for at den informasjon som forskeren får tilgang til kan bli gjenstand for *lekkasjer eller misbruk*.

Om det å gi forskeren den omsøkte tilgang vil svekke den tillit klientene / borgerne har til vedkommende forvaltningsorgan, og derfor vil *påvirke samarbeidsklimaet* og organets mulighet for å få opplysninger i framtiden.

Kompetansen og seriositeten til den forsker og institusjon det er aktuelt å gi tilgang til informasjonen er av sentral betydning.

Forskningsformålets verdi og samfunnsmessig betydning står sentralt i vurderingen. Det er særlig fremhevet at det bør gis adgang til forskning som kan påvise endringsbehov eller bringe kritikkverdige eller uheldige forhold fram i dagen.

De *ulemper* som forskningsprosjektet og forskningsmetoden innbærer for den aktuelle forvaltningsinstitusjon skal også tillegges vekt.

Et moment med særlig relevans til spørsmålet om observasjon som forskningsmetode, er spørsmålet om forskerne skal gis anledning til å ta *direkte kontakt med klientene*. Det sentrale synes å være om at forskeren bruker forvaltningens registre eller frihetsberøvende institusjoner (fengsler, psykiatriske sykehus m.v.) som middel til å finne fram til de individer det skal forskes på, og om kontakten med forskeren vil ramme en særlig svak gruppe og/eller representere en oppripping i negative forhold som den enkelte har lagt eller forsøker å legge bak seg.

Det fremgår også at det i helhetsvurderingen legges betydelig vekt på at opplysningene gjøres kjent for forskere som selv har en straffesanksjonert taushetsplikt om de forhold de får kjennskap til,

samt om mulige betenkelige sider ved forskningsprosjektet helt eller delvis kan kompenseres gjennom å stille vilkår til prosjektets gjennomføring.

Når det er politiets atferd som er forskningsprosjektets gjenstand, er det således vanskelig i rettskildene å finne holdepunkter for at taushetsplikten gjør metoden ”observasjon” forbudt.

(2) ”... gi opplysninger”

Formuleringen ”kan eller skal **gi** opplysninger til bruk for forskning” gir umiddelbart inntrykk av at det er snakk om å gi forskeren tilgang til forvaltningens dokumenter eller registre, eventuelt at data som tjenestemennene har kjennskap til fortelles videre til forskeren. Forarbeidene til loven styrker denne oppfatning.

Til tross for ordlyden og forarbeidene må det være temmelig klart at det ikke i formuleringen ”gi opplysninger” kan innfortolkes noe forbud mot at det gjennomføres observasjon i situasjoner som vil gi forskeren tilgang til taushetsbelagt informasjon. Bestemmelsen er trolig utformet med den mest vanlige situasjon og øyet, nemlig at forskerne studerer dokumenter og har samtaler med tjenestemenn. Det er ikke holdepunkter for at unntaket ikke er ment å omfatte hele det området som politiets taushetsplikt omfatter.

På denne bakgrunn må det følgelig kunne konkluderes med at det ikke er holdepunkter for at taushetspliktsreglene som sådan hindrer observasjon som metode. Rådets fortolkning og praksisomleggingen må derfor ha vært basert på at de hensyn som bærer reglene om taushetsplikt nå vektas eller avveies annerledes enn tidligere.

De avgjørende momenter i avgjørelsen fra Rådet for taushetsplikt og forskning

Rådets begrunnelse for avslaget om observasjon av politiets håndtering av familiekonflikter var konsentrert om følgende punkter:

Direkte kontakt mellom de som er beskyttet av taushetsplikten og forskeren krever som hovedregel forhåndssamtykke fra den berettigede, og det var uaktuelt å innhente i det foreliggende tilfelle.

Metoden kan gi tilgang til store mengder informasjon som var irrelevant for forskningsprosjektets problemstilling.

Å være involvert i en familievoldskonflikt er en stor belastning både for de direkte involverte og nærstående, og det vil føles som en ekstra belastning at en forsker er med politiet inn på private områder i en slik situasjon.

Belastningen ved at forsker er med i situasjoner, som nevnt i foregående punkt, kan påvirke publikums tillit til politiet, og politiet er en etat som i særlig grad er avhengig av tillit.

Øvrige metoder som dokumentstudier og intervjuer kan til en viss grad gi samme informasjon. Metoden ”observasjon” er derfor ikke absolutt nødvendig.

(1) Direkte kontakt

Synspunktet om at det normalt bør foreligge et forhåndssamtykke i tilfeller der forskeren skal ta direkte kontakt med forvaltningens klienter, har åpenbart mye for seg i tilfeller hvor det er klientene som er gjenstand for forskningen eller hvor det i alle fall skal foretas intervju eller innhentes kommentarer fra dem. At det skal stilles de samme krav hvor kontakten bare består i at ”klientene” er tilstede sammen med forskeren og politiet er ikke åpenbart. En slik forståelse av ”direkte kontakt” vil innebære at observasjon blir umulig også på offentlig sted når forskeren følger politiet så tett at de får kjennskap til hva ”klientene” er involvert i.

(2) Irrelevant overskuddsinformasjon

At metoden gir tilgang til irrelevant overskuddsinformasjon skal være avgjørende for om metoden ”observasjon” ikke kan tillates, er likevel vanskelig å forestå. Også når ren dokumentgjennomgang brukes som metode, for eksempel i sedelighetssaker, vil forskeren i betydelig grad få tilgang til en rekke opplysninger som er irrelevant for prosjektet og som kan være av meget sensitiv karakter.

(3) Belastende invadering

Belastende invadering er åpenbart en tungtveiende innvending mot deltakende observasjon, men den rekker likevel ikke lenger enn at det blir det sentrale mothensyn i den rimelighets- og forholdsmessighetsvurderingen som skal gjennomføres etter unntaksbestemmelsene. Kravet til forskningsprosjektets samfunnsverdi og begrunnelsen for at observasjon er en nødvendig metode for å få tilgang til verdifull informasjon, vil bli større når metoden innbærer slike belastninger.

(4) Tilliten til politiet

Rådet synes uten nærmere vurdering å ha lagt til grunn at det å ha forskere med på observasjon i private hjem, vil påvirke tillitsforholdet til politiet i negativ retning. Om så skjer, vil avhenge

av hvordan politiet og forskeren opptrer i situasjonen, og ikke minst hvilke orienteringer og forsikringer ”klientene” gis når situasjonen har roet seg. Erfaring fra tidligere gir ikke støtte til Rådets oppfatning.

(5) Verdien av alternative metoder

Rådet fremholder at studier av rapporter og etterfølgende intervjuer med polititjenestemennene vil gi verdifull informasjon selv om feilkildene vil bli noe større. Det har imidlertid ikke kommentert og vurdert om ikke observasjon, nettopp når det er politiets atferd som er forskningsemnet, gir annen og mer verdifull informasjon enn det som kan framskaffes ved dokumentstudier og intervjuer. Mer overraskende er det likevel at rådet så konkluderer med at det ”derfor ikke [er] tvingende nødvendig for prosjektet at dispensasjon gis”. Lovens vilkår er at dispensasjon fra taushetsplikten kan gis når det er ”rimelig” og ”forholdsmessig”. Rådets formulering gir derfor inntrykk av at det for forskningsmetoden ”observasjon” er innført et vesentlig strengere krav enn den helhetlige skjønnsvurderingen som loven gir anvisning på.

Taushetsplikten i Sverige og Danmark

Sverige

Fram til 2001 var den rettslige situasjon for observasjon som forskningsmetode i Sverige omtrent tilsvarende den norske fram til praksisomleggingen fra Rådet for taushetsplikt og forskning i 2005. I stor utstrekning tillot politiet at journalister, forskere på ulike nivåer og politikere fikk følge med politiets patruljer på tjeneste. Denne praksis har nå opphørt. Årsaken er en avgjørelse fra den svenske Justitiekanslern (JK) (til en viss grad svarende til vår Sivilombudsmannen) av 21. mars 2001.¹ JKs beslutning var foranlediget av at et TV-team hadde fulgt med en politipatrulje inn i et hus hvor en overfallsalarm var utløst. Den som hadde utløst alarmen reagerte på at hun ble filmet av TV-teamet inne huset, og klaget/anmeldte dette til politiet. Klagen ble overlatt JK for behandling som konstaterte at sektretess (taushetsplikt) etter lovens kap. 1, 1§ annet ledd,

”... avser förbud att röja uppgift, vare sig det sker muntligen eller genom att allmän handling lämnas ut eller det sker på annat sätt ...”,

¹ Jnr. 1719-99-22

og at ”annat sätt” også omfatter det ”att en utenomstående tillåts att närvara vid viss verksamhet eller bese föremål eller anläggningar”. Gjennom å la utenforstående delta sammen med politipatruljene var det ikke til å unngå at deltagerne fikk tilgang til personlige opplysninger som var underlagt politiets taushetsplikt (sekretess). Dette kunne ikke kompenseres ved å pålegge deltagerne taushetsplikt, fordi det ikke på forhånd kunne være klart hvilke sensitive opplysninger patruljen, og dermed den medfølgende, ville få tilgang til. Det var derfor umulig å vise til hvilke bestemmelser i loven som belø opplysningene med taushetsplikt, og det var følgelig også umulig å gjennomføre en slik konkret ”men-vurdering” (skadevurdering) som loven krever.

Justitiekanslerns avgjørelse synes temmelig umiddelbart å ha ledet til en omlegging av praksis, men også til at det fra sentral politihold i Sverige ble tatt initiativ for å endre lovgivningen slik at man kunne holde fram med den praksis som var blitt fulgt. Konsekvensen av den rettstilstand som følger av Justitiekanslerns avgjørelse er at verken forskere eller journalister i dag gis anledning til å gjennomføre observasjon av politiets tjenestutøvelse i situasjoner og på områder hvor enkeltpersoners personlige forhold kan bli avslørt.

Danmark

I Danmark synes observasjon som forskningsmetode så langt å være uproblematisk. Årsaken til dette er blant annet knyttet til taushetsreglenes atferdskrav. Mens taushetsplikt både i Norge og Sverige også omfatter det at utenforstående gis anledning til å gjøre seg kjent med sensitiv informasjon, er den i Danmark begrenset til et forbud mot å gi opplysninger videre eller til at tjenestemenn selv utnytter opplysningene, jf. dansk straffelov § 152 første og tredje ledd. I tillegg til atferdskravet følger det av bestemmelsene at taushetsplikten bare gjelder spredning til ”uberettigede”, jf. dansk straffelov § 152 første ledd, og taushetsplikt dessuten bare kan pålegges til å ivareta ”vesentlige hensyn”, jf. dansk forvaltningslov § 27 annet ledd.

Retten til privatliv – Politiets tvangshjemler og EMK art. 8

Innledning

Observasjon som forskningsmetode (og for den saks skyld også som journalistisk metode) aktualiserer også spørsmålet om hva *politiets straffeprosessuelle og polisiære tvangshjemler* gir adgang

til. Etter disse bestemmelsene kan politiet med makt ta seg inn på annen manns bolig eller rom. Bestemmelsene gir politiet en lovbestemt adgang til å krenke privat livets fred på visse vilkår, og er gitt politiet for at det skal kunne fylle sine oppgaver med å opprettholde den alminnelige ro, sørge for sikkerheten og bekjempe kriminalitet. Det sentrale spørsmål i den relasjon som behandles her, er om hjemlene også kan brukes til å gi forskere (evt. journalister) tilgang til private områder hvor de ellers ville være avhengig av de berettigedes samtykke for å ha adgang?

Ved drøftelsen av dette spørsmål er det først naturlig å se på hvilke formål som primært er ment ivaretatt gjennom politiets tvangshjemler og om det er mulig å tolke de aktuelle hjemler utvidende slik at de også kan gi hjemmel for å gi forskere tilgang til private områder sammen med politiet. Et sentralt tolkingsmoment vil være hva som er forenlig med Norges internasjonale forpliktelser, særlig EMK art. 8.

Til hvilke formål kan tvangshjemlene benyttes?

Politiets hjemler til å ta seg inn i private hjem m.v. er gitt for å løse politiets oppgaver av etterforskningsmessig eller ordensmessig karakter. Det er ingen nødvendig konsekvens av dette at ikke andre enn politiet kan delta under slike oppdrag. Det kan for eksempel være barnevernets personell som skal ta seg av barn når far skal pågripes for å ha slått mor slik at hun må innlegges sykehus. Poenget er at disse er med for å bidra til å løse politiets primæroppgaver. Verken forskere eller journalister kan i denne sammenheng sies å bidra til å løse politiets oppgaver. Spørsmålet om adgangen til å ha dem med løses likevel ikke med denne konklusjon.

Det aktuelle spørsmål er om det ved slike primært saklig begrunnede beslutninger også kan ivaretas andre hensyn, og med den virkning at det tiltak som gjennomføres blir noe mer omfattende, langvarig eller tyngende. Man snakker i slike tilfeller om lovlige sidehensyn eller biformål. Hvis forskningsformål kan betraktes som et slikt lovlig biformål, innbærer dette at handlingene ikke *alene* kan besluttes ut fra forskningsformålet, men at det på den annen side heller ikke er ulovlig å la hensynet til forskningen påvirke omfanget eller innholdet i tjenesten.

Det kan vanskelig være tvil om at forskning må anses som et lovlig biformål i den forstand at politiet kan fremme også dette formål gjennom etterforskningen og andre tjenestehandlinger som hovedsakelig er begrunnet i primærformålene, jf. blant annet den

skjønnsmessige adgang som er åpnet for å gi forskere taushetsbelagt informasjon.

At forskning er et lovlig biformål som kan påvirke tjenesten, sier imidlertid ikke noe om i hvilke situasjoner og i hvor stor grad biformålet tillates å påvirke tjenestens innhold. Dette settes særlig på spissen ved de integritetskrenkende tjenestehandlinger som pågripelser og ransakinger i private hjem. I disse tilfeller består den økte belastning i den fredskrenkelse og det ubehag som følger av at andre enn politiet gis anledning til å observere omgivelsene og det som foregår uten den berettigedes samtykke. Tenker en seg at forskeren ikke hadde noen avtale med politiet, men fulgte etter tjenestebilen på eget initiativ, ville forskeren gjøre seg skyldig i flere straffbare forhold om han eller hun banet eller snek seg inn på det private område for å observere politiets atferd. Kjerne-spørsmålet blir derfor om man kan tolke politiets tvangshjemler slik at avtalen med politiet gjør forskerens atferd både straffri og rettmessig.

Det er neppe tvil om at det å gi utenforstående adgang til private boliger og rom, i situasjoner som de involverte opplever som særlig private og intimiderende, representerer slike tilfeller hvor det etter norsk rett vil bli stilt krav om et særlig klart hjemmelsgrunnlag. En gjennomgang av de relevante rettskildefaktorer viser at hjemmelsgrunnlaget for at forskere kan gis adgang under politiets tvangshjemler, langt fra er klart og utvetydig – snarere tvert imot. Verken i bestemmelsenes ordlyd, deres forarbeider eller i autoritativ praksis er det holdepunkter for at politiets tvangshjemler gir adgang til å bringe med ”utenforstående”.

Retten til respekt for privatlivet etter EMK art. 8

Selv om man i intern norsk rett skulle finne at det forligger en tilstrekkelig hjemmel til at forskningsmetoden ”observasjon” også på private områder kan fremmes via politiets tvangshjemler, oppstår spørsmålet om denne tolking lar seg forene med kravene i EMK art. 8. Ved et negativt svar på dette spørsmål, følger det av menneskerettsloven § 3 at den ”nasjonale fortolking” må vike.

Det kan neppe være tvil om at Staten ved å tillate forskere (og journalister) å være med politiet inn i private hjem m.v. gir adgang til et inngrep som krenker den enkeltes rett til respekt for sitt privatliv, familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse, jf. EMK art. 8. Det er en beslutning eller en tillatelse fra politiet som gjør det mulig for forskere (eller journalister) å gjennomføre krenkelsen. Selv om vernet av privatlivet etter EMK art. 8 ikke er absolutt, er det neppe tvil om at det å la ”utenforstående” delta under ran-

saker m.v., er et slikt direkte inngrep i privatlivets innerste sfære.

Dette inngrep i retten til privatliv vil bare være konvensjonsforenlig hvis det skjer i samsvar med lov og er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til nærmere bestemte formål. Lovkravet er det sentrale her. EMK art. 8 (2) krever ikke nødvendigvis skreven og formell lov, men det er et krav at den aktuelle norm både er tilgjengelig og presis. Borgerne skal i rimelig grad kunne forutberegne både hva slags inngrep i privatlivet de må være forberedt på og under hvilke omstendigheter det kan skje.

Det synes ikke truffet noen realitetsavgjørelser i Den europeiske menneskerettsdomstol som avgjør det sentrale spørsmål: Kreves det klar og utvetydig hjemmel for å la utenforstående som ikke bistår politiet, følge med når politiet krever adgang til private områder i medhold av sine tvangshjemler? Den mest relevante behandling av problemstillingen er en sak brakt inn mot Norge i 1997.² Forholdet gjaldt hvor en journalist og en fotograf fra Aftenposten uten å be om samtykke eller gi seg til kjenne som pressemedarbeider, deltok sammen med politiet under en ransaking i 1994. Saken ble forlikt og hevet den 27. mai 1998. Denne hevingsavgjørelse gir ingen sikre holdepunkter for hvordan Den europeiske menneskerettsdomstol ville sett på det innklagede forhold. Avgjørelsen gir imidlertid en forholdsvis god indikasjon på hvordan man fra norsk side så på det sentrale spørsmålet om at Staten gjennom å tillate at to pressemedarbeidere ble med under ransakingen uten å innhente samtykke eller gi seg til kjenne som presse, hadde krenket retten til privatliv. Når Staten valgte å forlike saken må det ha vært basert på følgende:

Å medbringe journalisten og fotografen under omstendigheter som nevnt må av Staten ha blitt ansett som en krenkelse av retten til privatliv etter EMK art. 8. Det må også ha blitt lagt til grunn at denne krenkelse ikke var rettmessig etter vilkårene i art. 8 (2). I lys av EMK art. 10 er det grunn til å tro at formålet med å la pressen være med politiet hadde latt seg forsvare som et legitimt middel i kriminalitetsbekjempelsen og at pressens gjennom rolle som "public watchdog" også var et middel til å beskytte andres rettigheter og friheter. Det er derfor nærliggende å tro at når Staten valgte å forlike saken var det fordi det aktuelle inngrep i privatlivet ikke var "i samsvar med loven". I denne forbindelse er det grunn til å understreke at selve beslutningen om å ransake var i orden. Hadde politiet møtt opp alene ville det ikke vært tvilsomt at

2 App. No 34471/97

krenkelsen var tilstrekkelig hjemlet. Når inngrepet ble ansett ikke å være ”i samsvar med loven” må dette være knyttet til hjemmelsgrunnlaget for å ta med pressemedarbeiderne.

Staten må følgelig ha trukket den samme konklusjon som gjort ovenfor, nemlig at ransakingsbestemmelsene verken gjennom ordlyden, forarbeider eller publisert praksis gir uttrykk for en norm som gjør borgerne i stand til å forutberegne når de må påregne at politiet medbringer journalister, forskere eller andre under ransakingen.

Spørsmålet blir etter dette om en lovregulering som gir en klar hjemmel for ”observasjon” vil være tilstrekkelig. EMK art. 8 (2) krever i tillegg til at inngrepet er i ”samsvar med loven” også at det fremmer et gyldig formål og at det er nødvendig i et demokratisk samfunn.

Formålsangivelsene er så vide at de sjelden eller aldri representerer noe hinder. Kravet om at inngrepet skal være ”nødvendig i et demokratisk samfunn” innebærer derimot en reell begrensning både for lovgivningsmakten og for forvaltningen. Konsekvensen av dette er at selv en klar lovbestemmelse som gir adgang til observasjon, ikke nødvendigvis vil gjøre metoden uproblematisk i et personvernrettslig perspektiv. Men hvis man derimot kombinerer lovhjemmelen med et krav om at det som ledd i forskningsopplegget alltid skal gjøres inngående rede for hvorfor metoden ”observasjon” er nødvendig, og dessuten opprettholder kravet om at tillatelsen er avhengig av en forutgående og uavhengig vurdering, må en regne med forskningsopplegget vil være konvensjonsforenelig.

Avslutning

Fremstillingen foran har vist at adgangen til å bruke observasjon som metode i politiforskningen påvirkes av hvordan taushetspliktreglene er utformet. Ganske særlig om de pålegger politiet å sørge for at andre ikke får tilgang til informasjonen, eller om de bare rammer politiets videreformidling, jf. forskjellen mellom Sverige og Norge på den ene side, og Danmark på den andre. Taushetspliktsreglene som hinder for observasjon som metode er derfor ikke nødvendigvis et allment og internasjonalt fenomen.

Forholdet til politiets tvangshjemler, og ikke mist EMK art 8 (2) sitt krav om en klar og tilgjengelig lovhjemmel, vil jeg derimot tro er av mer allmenn og internasjonal karakter. Når spørsmålet ennå ikke har blitt reist for EMD, skyldes det trolig at forskerne opptrer

på en klok og anstendig måte, og at det derfor ikke er stilt spørsmålstegn med forskernes tilstedeværelse. Skulle problemstillingen bli reist, er jeg – som det vil ha fremgått – ikke sikker på at forskningens gode formål vil være tilstrekkelig til å redde konvensjonsforeneligheten. Å arbeide for at det gis en klar hjemmel som sikrer at politiet har adgang til å medbringe forskere, journalister, politikere m.v. vil derfor være en åpenbar fordel. At man i dette arbeid kan gjøre seg et visst håp om å ha ”den 4. statsmakt” med på laget, er neppe noen ulempe!

Kunnskapsarbeid og yrkeskulturer i politiet

Førsteamanuensis Helene Oppen Gundhus Politihøgskolen, Oslo

Hvordan gjøres kunnskapsbasert politiarbeid? Hvorfor preges praktiseringen av motstand til styringsdokumenter? I artikkelen diskuteres ulike dilemmaer som oppstår når 'kunnskapsbasert politiarbeid' praktiseres.

Innledning

Det norske Politidirektoratets ideal om kunnskapsbasert politiarbeid er i stor grad basert på aktiv bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT). I doktoravhandlingen "For sikkerhets skyld" undersøker jeg hvordan dette idealet praktiseres ved to ulike IKT-intensive politiorganisasjoner i Norge (Gundhus 2006). Det teoretiske utgangspunktet for prosjektet er å studere hvordan strukturelle endringer som globalisering, ny teknologi og fokus på risikohåndtering påvirker politiarbeidet lokalt. Spørsmål jeg stiller er i hvilken grad vi kan se en vending fra en tilbakeskuende praksis, preget av reaktiv etterforskning av pågående saker, til en mer strategisk, framtidsorientert og målrettet tilnærming til kriminalitetskontroll. I hvilken grad preges praksis av mer vekt på veiledning, samarbeid, dialog, kommunikasjon og ansvarliggjøring av andre aktører enn å kontrollere og oppklare saker i ettertid? I hvilken grad styres politiets skjønnsutøvelse av vitenskapelig frambrakt kunnskap og risikoskjemaer, slik Ericson og Haggerty (1997) finner i sin studie? I hvilken grad får offentlig politi en ny samfunnsfunksjon hvor det legges mer vekt på å tilrettelegge for andre virksomheters polisiere oppgaver?

'Kunnskapsbasert' politiarbeid kan defineres på ulike måter, og i det følgende tar jeg utgangspunkt i denne tolkningen:

Kunnskapsbasert politiarbeid innebærer at politiet skal gå vitenskapelig til verks ved å systematisere sine egne

erfaringer og ved å forholde seg aktivt til, og anvende, andre typer kunnskap enn sin egen (Finstad 2000: 22).

Definisjonen over innebærer at kunnskapsbasert politiarbeid skal vektlegge refleksjon over erfaringsbasert kunnskap. Et spørsmål i forlengelsen av det er hvorvidt vi kan se tegn til at oppfatninger av politirollen og politiets profesjonalitet er i endring. Dette aktualiserer to idealtypiske former for profesjonalitet, som det trekkes veksler på når nye politiroller utføres. For det første en 'erfaringsbasert' oppfatning av profesjonalitet, som tradisjonelt har styrt politiets skjønnsutøvelse. Den er preget av magesfølelse, innskytelser, intuisjon og gatenær kunnskap hentet fra opplæring i ordenstjenesten. Den er også preget av lojalitet til kollegaer og holdninger rettet mot kriminalitetskontroll (Wright 2002). For det andre en 'standardisert' oppfatning av profesjonalitet i politiet. Denne er karakterisert av tilpasning av kompetanse og standarder, hvor det legges vekt på objektivitet, gjennomskiktighet, standarder for kompetanse, vitenskapelighet og aksept av demokratiske prinsipper, spesielt av prinsipper om rettferdig rettergang. Akademiseringen av den norske politiutdanningen innebærer å blande erfaringsbasert kunnskap med forskerkompetanse (Politihøgskolen 2005). Målet er ikke å rendyrke utviklingen av teoretisk kunnskap, men å integrere refleksjon og analysekompetanse, i politiets praktiske yrkesutøvelse. Målet er å bli bedre til å vurdere og reflektere over egne erfaringer som vurderes ut fra et mer analytisk og upartisk synspunkt. Eksempler på slike nye politiroller spenner vidt, fra politiet som informasjonsmeglere, parter i tverrfaglige samarbeid, til analytikere med ansvar for å samle inn-, sammenligne- og vurdere risikoinformasjon og samfunnskontakter.

Empiriske feltstudier

For å få innsikt om politiets praksis gjennomførte jeg empiriske undersøkelser basert på to feltarbeidsstudier i Oslo Politidistrikt. Der har jeg utforsket hverdagslivet og den lokale sammenhengen som IKT brukes i. Casene er strategisk valgt ut fordi de har tatt i bruk en rekke IKT-systemer, og det er det informasjonsintensive og proaktive politiarbeidet som er i fokus. Det ene caset er en spesialseksjon som skal bekjempe organisert kriminalitet med virkemidler som kriminaletterretning, kommunikasjonskontroll og kriminalanalyser. Det andre caset er en politistasjon som innførte arbeidsfilosofien problemorientert politiarbeid (POP) i 1999. Et viktig IKT-verktøy som Stasjonen har tatt i bruk for å gjennomføre POP er geografiske informasjonssystemer (GIS). Fremgangsmåten har vært å kombinere ulike kvalitative metoder som deltakende

observasjon, også av IKT-systemene, intervjuer, dokumentanalyse.³ Jeg vil først presentere hovedfunn fra de enkelte casene, før jeg diskuterer likheter og forskjeller mellom dem.

Spesialseksjonen

På Spesialseksjonen anvendes metoden kriminaletterretning. Målet er å få ny informasjon ut fra lagrede opplysninger, for å forutsi fremtidige kriminelle handlinger og prioritere politiarbeidet ut fra det. Analyser skal i prinsippet ha både et strategisk og operativt siktemål, hvor de strategiske analysene skal danne grunnlag for ressursprioritering. Et sentralt funn er målforskjyning i seksjonens policydokumenter. I 1994 skulle seksjonen være et informasjonssenter med siktemålet å distribuere informasjon til spesialenheter i distriktet. I 2003 var diskursen endret til at seksjonen skulle være "en knyttneve mot organisert kriminalitet" med vekt på produksjon av egne straffesaker. Denne vendingen har vært mer til stede på papiret enn i praksis, men har likevel hatt en imperativ virkning på opplevelsen av dagliglivet på seksjonen.

Internt kompetansehierarki

Under feltarbeidet er det tydelig at posisjonering skjer gjennom å være operativ, resultatorientert og å produsere egne straffesaker. Politibetjentene ønsker ikke å 'bare skyfle informasjon', eller være 'innhentingsorgan' for andre etterforskningsenheter. Forebygging handler om å produsere straffesaker, og det er narkotikakriminalitet som prioriteres. Seksjonen preges av en hendelsesstyrt hverdag, noe de fleste politibetjentene oppfatter som positivt og meningsfylt politiarbeid. Flere uttrykker misnøye med det opprinnelige kravet om å være informasjonssenter uten oppgaver knyttet til å initiere arrestasjoner. For eksempel sier en politibetjent: *"Vi kan ikke sitte seksti mann og bare analysere, og 'fore' folk med informasjon. Det synes jeg er helt bortkasta ressurser"*. Tonen er gjennomgående at i dag gjør de meningsfylt politiarbeid i motsetning til før. Mange gir klart uttrykk for at de setter pris på den mer resultatorienterte dreiningen. Følgende sitat fra en politioverbetjent kan illustrere poenget:

3 Det empiriske materialet kan oppsummeres på følgende måte: 1) Spesialseksjonen (totalt antall ansatte = 100), 28 intervjuer, 360 timer observasjon. 2) Politistasjonen (totalt antall ansatte = 240), 68 timer observasjon i bil, møter, parole, vakta (13 timer vakta), 16 intervjuer inne på politistasjonen, 12 gruppeintervjuer, totalt 29 politibetjenter under patruljering. Til sammen: 44 formelle intervjuer, 12 fokusintervjuer basert på samtaler med 73 politibetjenter, 428 timer observasjon.

For å si det sånn, så er det en helt klar dreining fra å prate om tingene til nå og faktisk gjøre noe med det. Altså, vi er mye mer resultatorienterte nå, vi har en helt ny type virksomhetsplan som definerer målsettingen vår. Og der er det satt konkrete mål som vi kan måle oss på. Tidligere så var det veldig svevende alt ting, Da skulle man liksom ha litt viten om absolutt alt. (...) Men nå er det konkret; altså du skal slå ut så og så mange nettverk, du skal ta så så mange personer, du skal gjennomføre så så mange foredrag (...) – det er en helt annen stil over det nå (sitat politioverbetjent ved Spesialseksjonen).

Kunnskapsprosessene på seksjonen er preget av en strafferettslig tenkemåte – å 'ta bakmenn' og 'riktige' fanger, og legge grunnlaget for suksessfull bevisføring. Det oppleves som mer meningsfylt å 'få flere fanger i bakgården' enn å være et informasjonssenter. Å få oppklaringsprosenten og antall straffesaker på seksjonen opp er også klare krav fra Riksadvokaten. I rundskriv fra Riksadvokaten står det i klartekst at lovhjemler for å ta i bruk utradisjonelle metoder, som kommunikasjonsavlytting, på flere kriminalitetstyper enn narkotika, skal resultere i høyere oppklaringsprosent.

Samarbeid med eksterne aktører preges i liten grad av å strategisk forebygge organisert kriminalitet. Samarbeidspartnere som trekkes inn i saker gjør det for å bidra til oppgaveløsning i straffesaker. Informasjonshåndteringen på seksjonen ivaretas av en egen kommunikasjonsenhet med høy tolkningskompetanse på pågående saker. Det legges vekt på å anvende erfaringsbasert kunnskap og informasjon fra politiregistre, framfor forskningsbasert informasjon som for eksempel statistikk. Det er operative saker som prioriteres. Ressurser følger tildeling av saker, og det er klare saker som tildeles ressurser. Politiarbeidet kan bedre beskrives som 'avvergende etterforskning' enn forebyggende etterretning. Et dilemma som diskuteres på ledernivå er hvor stor avstand seksjonen skal ha til etterforskningsenhetene. Skal det være en 'papirseksjon' eller skal det vektlegges egen 'straffesaksproduksjon'? Hvilken rolle skal operative spanere ha som informasjonsinnhentere?

Forebygging i en jegerkultur

Nordiske politiforskere (Finstad 2000; Granér 2004; Holmberg 1999) understreker at det finnes et hierarki av politioppgaver. Ifølge Liv Finstad (2000: 95-100) handler egentlig politiarbeid om

forholdet mellom politi og røver som tydelig viser ”hvem som er skyldig og uskyld, hvem som er politi og røver” (s. 97). Granér (2004: 116) tre kriterier for skikkelig politiarbeid har mange av de samme kjennetegnene; det er lovbrudd med klare grenser mellom rett og galt, sakene har høy straffeverdi og det å arbeide med dem inneholder gjerne dramatikk.

På Spesialseksjonen handler nettopp egentlig politiarbeid om å ’få flere fanger i bakgården’. Følgende sitat fra en politibetjent kan illustrere dette:

Nå tar vi mer folk som gjør lovbrudd, det som politi skal gjøre. Vi går ned fra [Spesialseksjonens] store vyer, og sier at vi er politi, vi skal ta de som gjør gjerne ting (sitat politibetjent ved Spesialseksjonen).

Det meningsbærende politiarbeidet knyttes til det uforutsigbare, jakten, og spenningen, og vurderinger av når skal det gjøres tilslag. Av den grunn omtaler jeg den interne yrkeskulturen som en ’jegerkultur’, hvor skikkelig politiarbeid ”kan beskrivas utifrån metaforen jakt: det gäller att spåra bytet, fälla och föra hem det.” (Granér 2004: 116)

Situasjonelle tiltak for å forebygge kriminelle handlinger vurderes som mindre aktuelle. Det skilles mellom inne- og utarbeid og informasjon som er ’død’ eller ’levende’. Prioriteringen av saker er tradisjonell ved at den styres av kilder i kriminelle miljøer, at det gjerne er narkotikasalg involvert, og at det helst fører til en straffesak med høy straffeverdi. Analytisk informasjon verdsettes lite sammenlignet med erfaringsbasert kunnskap hentet fra polititjenesten på gata. Erfaringsbasert kunnskap og antall kilder i kriminelle miljøer gir høy status, intern posisjon i det etablerte kompetansehierarkiet og innflytelse på beslutninger. Jegerkulturen påvirker forebyggingens form.

POP-versjonen på Stasjonen

For ledelsen på Stasjonen handler POP om å gjøre bevisste valg av strategier og tiltak kontra det hendelsesstyrte politiarbeidet, slik det beskrives i ”Strategiplan for forebyggende politiarbeid 2002-2005” (Politidirektoratet 2002). Kunnskapspraksisene på Stasjonen preges av økt refleksjonsnivå over hvordan politiarbeidet skal utføres. Problemanalysen ses på som en veiviser for dette. Tanken er å bruke evalueringer av tiltak for å bli bedre til å redusere hverdags-

kriminalitet, men ledelsen forteller at evalueringer er vanskelig å realisere. Et hovedmål er å intervenere tidlig før kriminalitet oppstår. Ledelsen har også intensjon om at det skal jobbes forebyggende ved å redusere bruk av straff som kriminalitetsforebyggende virkemiddel. Siktemålet er å skape trygghet gjennom kommunikasjon og ansvarliggjøring. Et trygghetsskapende delmål er å lage tiltak hvor andre enn politiet gjøres ansvarlige. I praksis fungerer samarbeid best der oppgaveløsning er målet, for eksempel med vaktelskaper og næringslivet, forteller ledelsen.

Et annet hovedmål er at POP skal gjøre politiarbeidet mer effektivt. Dette skal skje gjennom bedre ressursutnyttelse ved at de operative patruljene er mer målrettede, og det blir bedre samhandling med interne samt eksterne samarbeidspartnere. Det skal planlegges strategisk for å gjøre de 'riktige' tingene. Utførelsen av politiarbeidet skal ses på en langt mer dynamisk måte, hvor man kan involvere tjenestemenn til å ta del i tiltaksplanleggingen. Elektroniske kartssystemer (GIS) brukes til å identifisere problemområder. Analyseavdelingen kartlegger anmeldelsenes hvor, når og hvem som peker seg ut som gjerningspersoner og ofre. Dette visualiseres i GIS og brukes til å målstyre tid og sted for patruljering.

Få incentiver for analytisk politiarbeid

Politibetjenter opplever at det er få incentiver for å gjøre POP-arbeid. POP oppfattes ikke som meningsfylt politiarbeid. For eksempel oppfattes registrering av POP-arbeid i politioperativt register som et kontroll- og ressursstyringsmiddel, framfor et sted å dele informasjon. IKT-systemene er heller ikke godt nok tilrettelagt for POP, systemene som er tilgjengelig må ad-hoc tilpasses formålet (se også Holgersson 2005). POP anses av mange for å ikke falle inn under 'egentlig' politiarbeid. POP assosieres med forebyggingsoppgaver, som harseleres over som bamse- og vaffelpolitiets arbeidsfelt. IKT-verktøy i bruk på kontorer anses heller ikke for å være et egnet verktøy for det 'egentlige' politiarbeidet ute på gata, noe dette sitatet illustrerer:

Man skulle bare hatt en print fange knapp, så hadde man fanga fangen på bordet. Det er mange av dem gamle gutta som sier at den dagen de får en print fange knapp, så skal dem begynne å bruke data. Fordi alt gjøres jo på data, og de er jo fascinert over hvor fikst og enkelt alt sammen er. Men de mangler print fange knappen (sitat divisjonsleder i ordenstjenesten på Stasjonen).

I følge analysekontoret oppfattes hobbyanalytikerne som en viktig utfordring. Det er for lav terskel for å lage rapporter ut av for dårlig kvalitetssikret informasjon. Det er for lett å bruke rapporterings-systemene til å lage egendefinerte statistikker, som ikke holder mål som 'faktaopplysninger'.

Yrkeskulturelle barrierer

Tiltakene ordenstjenesten lager preges av nulltoleranse og uroing av miljøer, ikke situasjonsorienterte tiltak. Politiarbeidet er personorientert, og det er fokus på gjerningspersonen. Det bryter med tradisjonell yrkeskultur å jobbe situasjonsorientert:

Hvis vi ønsker å gjøre noe på gjerningsmenn, da lager vi oss noen oversikter på gjerningsmenn. (...) Ti på topp. (...). Men også at vi har en liste på hvor disse går når de ikke stjeler. Vi skal vite hvor de bor og hvor de oppholder seg, for det er forsamlingssteder, klubber, som de pleier å vanke på (...) Det vi sier er at det er for å pese, altså plage dem, for de skal ikke få ro. De skal føle seg overvåket. De skal være overvåket. For de her er hyperkriminelle som produserer veldig mye (sitat divisjonsleder ordenstjenesten på Stasjonen).

Tiltakene trekker veksler på politiets autoritet og myndighets-utøvelse. Et trekk ved Stasjonen som organisasjon er at den internt er sterkt preget av ledelsens og grunnplanets to ulike yrkeskulturer. Funnet er derfor typisk i forhold til andre nordiske studier av politiarbeid, hvor det observeres et lignende gap mellom ledelse og grunnplan (Carlström 1999; Finstad 2000; Granér 2004; Holgersson 2005). Ledelsesstrategien møtes med motstand på grunnplanet. POP anses ikke for å være ordentlig politiarbeid, og ansatte opplever at de ikke får brukt seg selv som politi. Det er lite attraktivt å plasseres i 'POP-bil'. POP konkurrerer med 'egentlig' og 'ordentlig' politiarbeid. De ansatte savner etterretningsfunksjonen som i omorganiseringsprosessen ble omgjort til en analyse-funksjon. Til tross for målet om integrasjon av erfaringsbaserte og standardiserte kunnskapstyper, oppstår det spenningsfelt og dilemmaer mellom på den ene siden gatekunnskap, persondata, erfaring og intuisjon, og på den andre siden analytiske, abstrakte og statistiske analyser.

Politibetjentenes autonomi

Studiene av de to politiorganisasjonene viser at kunnskapsbasert politiarbeid er et mangetydig fenomen. IKT tas i bruk på mangfoldige måter. Teknologiene brukes ikke bare framtidsorientert og proaktivt, men er også verktøy for å gjøre tradisjonelt reaktivt politiarbeid. Et felles funn er at 'egentlig' politiarbeid settes opp mot policydokumentenes beskrivelser av 'riktig' politiarbeid. De to casene preges av mer målrettet, men langt fra analytisk og kunnskapsbasert politiarbeid, forstått ut fra Finstads (2000:22) definisjon som jeg innledet med. Forholdet mellom ulike styringsdokumenter og politiarbeid i praksis preges av stor avstand. Dette er ikke tilfeldig, ettersom politiets suksess i høy grad styres av påtalemyndighetens målsetninger om høy oppklaringsprosent så vel som Politidirektoratets visjoner om kunnskapsbasert politiarbeid. Et hovedfunn er gapet mellom Politidirektoratets mål, ledelsesmål og praktikerens hverdag.

Ansatte på grunnplanets identitet karakteriseres også av avstand til ledelse. Dette sitatet fra en politibetjent i frontlinjen kan illustrere poenget:

Du kan kalle det en intern maktkamp, for det er det det er. Og det gjør det vanskelig å målstyre organisasjonen. Det er et mannsjåvinistisk system, som gjør at folk holder korta nært til dem selv (sitat ordenstjenesten på Stasjonen)

Det som gir anerkjennelse og status er det å utføre farlige bedrifter, vise mot, individuell styrke og 'hakk i sjefet'. Dette gir respekt blant menn, og går foran kollektive verdier som deling av informasjon og samarbeid på tvers. Det er ildsjeler som mobiliserer for POP og forebyggende politiarbeid. Ildsjelene etterlyser sterkere styring fra distriktet og Politidirektoratet når det gjelder å følge opp strategiene og styre prosessen, som de mener preges av fravær av kunnskapsledelse.

Nyttig og kvalitetsstemplet kunnskap

IKT brukes i liten grad til å gjøre 'nytt', analytisk og kunnskapsbasert politiarbeid. Siden IKT tilvennes og temmes i en løsningsfokustert, operativ og praktisk yrkeskultur, preger dette domestiseringen av teknologiene. Standardisering ved hjelp av skjemaer og rapportering møter motstand i hverdagen. Det som oppfattes som nyttig informasjon er effektiv, fersk(vare) og praktisk informasjon, som gjør tjenestemennene aktive, effektive

og handlekraftige. Dette er også informasjon som kan omsettes i tradisjonell reaktiv kapital. En svakhet er at denne kildeinformasjonen er den mest usikre og minst kvalitetssikrede informasjonen. Et slikt syn på hva som er nyttig informasjon går på bekostning av mer abstrakt og analytisk, aggregert informasjon, dybdeforståelse og årsaksforståelse. Det går også på bekostning av å reflektere rundt kvaliteten ved informasjonen og kunnskapsarbeidet.

Bruk av IKT handler både om å profesjonalisere politiet, og om effektivitet og sparing av ressurser. Internkontrollverktøy introduseres for å målrette politiarbeidet og erstatte 'innfallene' til skjønnet med formaliserte verktøy som skal danne grunnlag for kvalitetskontroll og regulering. En slik målrettet styring av politiarbeidet oppfattes av noen tjenestemenn som en nedvurdering av tradisjonell erfaringsbasert profesjonell dømmekraft. Dette kan løftes fram som et mer generelt problem når New Public Management innføres i kriminalitetskontroll. Når formålsrasjonelle målsetninger og effektivitet blir overordnede mål, kan det oppleves som å gå utover politiets rolle som en verdibasert sosial institusjon i samfunnet (Eriksen 2001; Garland 2001; Gundhus 2007). Implementeringen av IKT i organisasjonene viser seg å være mer policy- og teknologidreven enn kunnskaps- og informasjonsstyrt.

Profesjonalitet i endring

Yrkeskulturene på de to stedene uttrykker en dominerende skepsis mot overordnede planer om kunnskapsbaserte måter å bruke IKT på. Dette preger organisasjonsstrukturene, og politibetjenter oppfatter strategiene som en invitasjon til å bli mer handlekraftige i kriminalitetsbekjempelsen. Kontrollpraksisene blir paradoksalt nok mer fokusert på disiplinering og reaktiv lovhåndhevelse enn samarbeidsorienterte, refleksive og kunnskapsbaserte måter å forebygge kriminalitet på.

Dette kan forklares ved at funnene aktualiserer en spenning mellom en '*standardisert*' oppfatning av politiets profesjonalitet og en '*erfaringsbasert*'. Standardiseringen av politiets profesjonalitet oppfattes som en trussel mot både det egentlige politiarbeidet, politiidentiteten, og det etablerte kompetansehierarkiet i politiorganisasjonene. Etterforskningskulturen er operativ og taktisk innrettet. Funnene viser behov for å utfordre 'erfaringsbasert' etterforskning med både 'formalisert' etterforskning, og formalisering av politiblikket. Funnene avdekker også behov for å innføre mer strategisk planlegging i politiorganisasjonene. For ikke å miste verdifulle sider ved den 'gamle' politirollen, vil det i en slik prosess være viktig å reflektere over mangler ved 'formalisert' profesjonalitet og etterforskningskultur. Det er også ulemper for-

bundet med å vitenskapeliggjøre etterforskningsprosessen for mye, slik at det legges lokk på kunnskapsgenerering nedenfra i politiorganisasjonene. Funn fra undersøkelsen peker nemlig på et mer allment poeng innenfor profesjonsforskning: Forsøk på å endre profesjonalitet møtes med motstandstrategier, hvor 'de egentlige verdiene', som ses på som de *autentiske* ved yrket, påkalles (Eriksen 2001).

Konklusjon

Praktisering av kunnskapsbasert politiarbeidet ved de to politiorganisasjonene, er fremdeles reaktivt, operativt, hendelsesstyrt og erfaringsbasert. Kunnskapsarbeidet skiller seg dermed ikke nevneverdig fra politiets tradisjonelle virksomhet. Begrepsbruk og ulik forståelse av forebygging har innflytelse på praktisering av kunnskapsbasert politiarbeid. Handler forebygging om framtidig samfunnstrygghet eller å 'fange kriminelle'? IKT-bruk i de to organisasjonene er mer policy- og teknologistyrte enn informasjonsstyrt. Teknologibruk kan også skape mer distanse til publikum – i stedet for å bygge på samhandling og relasjoner til lokalsamfunnet. Mer 'profesjonalisme' kan også forsterke lukkethet og 'arroganse'. Dette peker på en potensiell spenning mellom effektiv forebygging av kriminalitet og økt trygghet/tillit til politiet. Det rører også ved en innebygd spenning i forebyggingens logikk. Målet er å få kontroll utover straffesystemet, samtidig som målet er å oppmuntre det sivile samfunn til å ta større ansvar for egen sikkerhet (Hughes og Edwards 2005).

Studien underbygger at skal politiarbeid bli kunnskapsbasert etter Finstads definisjon (2000:22), er det avhengig av en mobilisering hvor organisasjonsstruktur, arbeidsfilosofi og yrkeskultur endres – i tillegg til at reformen har den nødvendige forankringen i ledelsen (Scott 2000). Samtidig viser studien at en viktig forutsetning for endring er at reformprosjektene gjennomføres på måter som ikke uthuler reformens intensjoner. En flerkildet kunnskap om kriminalitet i distriktet er også avhengig av hvordan samfunnsvitenskapelige perspektiver og metoder integreres i kunnskapsprosessene. GIS og andre statistiske analytiske produkter kan bringe med seg nye perspektiver på kriminalitet til organisasjoner som er så ensidig fokusert på kunnskap om individer.

Hvorfor gjøres 'kunnskapsbasert' politiarbeid så tradisjonelt i Norge til tross for krav om endring? Studien viser at forklaringer må søkes på flere nivåer. For det første preger globale endringer som mobilitet, media, teknologi, lokale praksiser på varierende måter. For det andre vil politiske/teknologiske påvirkninger spille

inn, som for eksempel tilgjengelige IKT verktøy og utarbeidelse av skjemaer og formater. Når det gjelder organisasjonsnivået preges det av makt og posisjonering, uformelle kompetansehierarkier og at det er tradisjonelle målekriterier for suksess som teller. Yrkeskulturelle forklaringer kan også belyse kontinuiteten i politiets praksis i de to politiorganisasjonene. Yrkesutøvelsen preges av rekruttering når det gjelder kjønn, etnisitet, alder og klasse. Utdannelse settes opp mot en erfaringsbasert praksis, og forventninger til yrket og politiidentiteten former yrkesutøvelse. Ulike former for kapital knyttet til for eksempel sosialisering, verdier, holdninger, normer, og kjønnskonnotasjoner spiller inn ved praktisering av ulike former for politikompetanse i ulike kontekster. Uansett, studiens perspektiv underbygger at organiseringen av politiarbeidet og måten å lede kunnskap på i organisasjonene bidrar til å forme handlingsrommet for den enkelte politibetjents yrkesutøvelse.

Referanser

- Carlström Ann Kristin (1999). *På spaning i Stockholm. En etnologisk studie av polisarbeite*. (Akademisk avhandling). Stockholm: Institutet för folklivsforskning, Stockholms universitet.
- Ericson, Richard og Kevin Haggerty (1997). *Policing the Risk Society*. Toronto: University of Toronto Press.
- Eriksen, Erik Oddvar (2001). *Demokratiets sorte hull : om spenningen mellom fag og politikk i velferdsstaten*. Oslo: Abstrakt forl.
- Finstad Liv (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax.
- Garland, David (2001). *Culture of control: crime and social order in contemporary society*. Oxford: Oxford University Press.
- Granér, Rolf (2004). *Patrullerande polisens yrkeskultur*. (Akademisk avhandling). Lund: Socialhögskolan, Lunds Universitet.
- Gundhus, Helene Oppen (2006). *"For sikkerhets skyld". IKT, kunnskapsarbeid og yrkeskulturer i politiet*. (Dr.polit-avhandling). Oslo: Universitetet i Oslo
- Gundhus, Helene Oppen (2007). "Suksesskriterier for godt politiarbeid". *Nordisk Tidskrift for Kriminalvidenskap*, 94(2).
- Holgersson, Stefan (2005). *Yrke: polis : yrkeskunnskap, motivation, IT-system och andra förutsättningar för polisarbeite*. (Akademisk avhandling) Linköping: Institutionen för datavetenskap, Linköpings universitet.
- Holmberg, Lars (1999). *Inden for lovens rammer : politiets arbeidsmetoder og konkrete skøn*. København: Gyldendal.
- Hughes, Gordon og Adam Edwards (2005). "Crime prevention in context" I: Nick Tilley (red.) *Handbook of crime prevention and community safety*. Cullompton: Willan.
- Politidirektoratet (2002). *Strategiplan for forebyggende politiarbeid 2002-2005*, Oslo: Politidirektoratet.
- Politi hogskolen (2005). *Studieplan for masterstudium i politivitenskap*. Oslo: Politi hogskolen.

- Scott, Mike (2000). *Problem-Oriented Policing: Reflections on the First 20 years*. Washington DC: Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice.
- Wright, Alan (2002): *Policing: an introduction to concepts and practice*. Cullompton: Willan publishing.

I'm not a police officer anymore... I'm just fooling around!!!

Main obstacles in implementing problem-oriented policing in Norway

Professor Paul Larsson and researcher Gunnar Thomassen Politihøgskolen, Oslo

This article deals with the obstacles in implementing POP in the Norwegian Police force. It is based on studies at Sentrum police station in Oslo. The problems of getting Problem-Oriented Policing “of the ground” have often been explained in terms of lack of knowledge or in technicalities. Here we are focusing on the importance of management, organizational features and attitudes. Sentrum police station has in many ways been the flagship of POP, therefore it is disturbing that we find a general sense of fatigue and tiredness when questions on this method is raised.

Background and aim

In the ambitious strategy plan for crime prevention policing (2002 – 2005) it is stated that the goal is “to make the entire police organisation work from a preventive point of view.” (p. 3) The basis of this preventive work should be problem-oriented policing. “Problem-oriented police work (POP) is an essential element in this strategy” (p. 5). POP is not seen as just another method of crime prevention to be used by the police, but as a new working philosophy for the whole police organisation. In this way it has to be implemented in the core administrative steering-processes of the police. “The strategy of an overall crime prevention is to be included in the activity plans of the police districts and be an essential part of the administrative process with the National Police Directorate” (p. 5). The idea behind integrating POP as a central part of the way

the police work, is to get acceptance from the top and not reduce this way of working to the activity of a few enthusiastic police officers. If not properly integrated, POP will be doomed to become sporadic and short-lived.

It would be far from the truth to say that POP has been implemented successfully in the Norwegian police by the end of 2005. There has been and still are quite a few obstacles on the road to implementation of this working philosophy. There are some examples referred to as “success stories” but almost none of them are thoroughly documented⁴. The ways of implementing POP has taken different shapes. In quite a few places there have been projects of shorter duration, but not many police districts have long time experience in working this way. Centrum Police station in Oslo is by many regarded as the best known and the most experienced in POP as they started “experimenting” back in the year 2000⁵. Centrum is usually presented as a success story and a showcase for progressive police work in Norway⁶. Great was our surprise when we early on met disgruntled and disappointed police officers on all levels. The following informant put this straightforward:

”Centrum police station is the station that has publicly been advertising that it works by POP principles. But these days we are the station that is farthest away! Parts of the management have no knowledge or ability to accomplish POP-projects. The idea that we are going to do POP is there once in a while, but it drowns in administrative lack of power to take action and lamentations over lack of resources.”

The question of getting POP to work in the police has at times been reduced to a question of how to do situational crime prevention and short time projects. It has correctly been pointed out that there are technical problems and lack of knowledge of how to do concrete crime prevention by the police (Knutsson 2003). But although knowledge about crime prevention and evaluation is crucial it is in our opinion hardly enough to secure successful implementation of POP in the police. If POP is to be taken seriously as the dominant working philosophy it needs to be integrated from top to bottom

4 One of the problems concerning this is the lack of research on POP in Norway. With a few exceptions no research has been done (Knutsson & Søvik 2005).

5 Centrum was not the first. Majorstua, also in Oslo, is known to be the first police station that did POP in Norway. They did some POP work on theft from cars back in 1997 – 98 but after some of the “fathers” of POP moved elsewhere they stopped the POP projects at Majorstua.

6 Centrum Police station has about 250 employed. It is the most urban police station in Norway placed in the entertainment and business area of Oslo, it has relatively few people living there but many moving through and is a-typical in many ways. It has a high concentration of certain types of crimes, volume crimes like pick-pocketing is one of those, another problem is street violence.

and institutionalized. If not we will end up with projects of short duration and be chronically vulnerable to changes in personnel.

Bearing this in mind we wanted to identify the *main obstacles* to the implementation of problem-oriented policing in the Norwegian police. As far as we know few have done any systematic research on this internationally and certainly no one has done this in Norway. In the following we will present some of the findings from our study of Centrum police station in Oslo. In our study we applied both quantitative and qualitative methods.

Research design

We started this project back in 2004. Our first idea was to do research on Centrum Police station in Oslo since this was, and still is, the unit that had been operating after the POP principles for the longest time. In 2005 and 2006 we did a number of qualitative in-depth interviews with experts on crime prevention in the police. This was to get background information about the development of ideas of crime prevention in the Norwegian police. Some of the findings are presented in an article by Larsson (2005). We had meetings and discussions with both the top leader and the analysts at Centrum Police station which supported our research. Early on we were contacted by the police in Trondheim who wanted us to do similar research on their experiences with the implementation of POP. They were starting up the process of implementing POP at that time. Their philosophy was quite the opposite of the one at Centrum in Oslo. They started the process from the top and the police chief in Sør-Trøndelag was one of the most persistent supporters of POP. Their philosophy is to get the ideas and practice integrated in the management and leadership of the police units before they start the practical work on street level.

The qualitative interviews were supplied by a questionnaire that was sent out to every police officer employed at Sentrum police station. We sent it out in October 2006 and after three reminders, 119 out of 290 police officers, or about 40%, had completed and returned the questionnaire. The relatively low rate of response means we have to be careful in our interpretation of the data. We nevertheless believe that some valuable information can be extracted from the survey.

What is Problem-oriented policing?

Although POP has become a well known concept in the Norwegian police the basic understanding of the term seem to vary. Unfortunately too many seem to have an inadequate if not all out wrong perception of the concept. The father of the concept POP is Herman Goldstein who first presented the concept in an article in 1979 and later on explored it further in a book titled Problem-oriented policing (1990). POP calls for a shift in focus away from reactive policing to preventive policing. In practical terms that mean we should identify recurrent problems and then analyze the underlying causes of these problems. Based on the analysis measures to deal with the problem should be implemented and after a while carefully evaluated. This process is often referred to as SARA, an acronym for scanning, analysis, reaction, and assessment. However POP is more than just a new working method for the police. POP also emphasizes the need to focus on all substantive problems which the public call upon the police to take care of, and not only crime. Furthermore, POP emphasizes the importance of engaging other relevant actors and problem-owners when dealing with a problem (Balchen 2004). The police cannot and should not deal single-handedly with every problem coming their way. This is, we believe, the essence of POP.

What are the main obstacles?

Based on the knowledge we had acquired through the research literature, our in-depth interviews, and personal experience, we had some ideas about what the obstacles against implementing POP might be. The following was seen as plausible causes or relevant factors we wanted to explore further in our questionnaire:

- Lack of knowledge about how to do POP and the necessary requirements for doing it.
- *Attitudes*. Many would point out that the some of the worst obstacles would lie in certain elements in the police culture. It is well known that there is resistance by many groups in the police against POP, among those some of the traditional crime prevention officers who think POP is too focused on situations rather than individuals. But also some of the more action oriented police, the “crime fighters”, who hardly find POP to be “real police work”.
- *The understanding of the meaning of POP*. One often meets the stance that POP is just plain old police work. This is a good example of lack of understanding of the philosophy and background of

POP. If it is seen as just another measure or way of doing things that can be done the same old way there is no wonder that this does not work.

- *Problems with management.* If POP is to succeed in the long run it has to have backing by the leaders of the police organisation. It is not enough that the top leaders appreciate POP, there has to be backing by middle and lower level leaders as well.

- *Technical reasons.* Police have a tendency to complain about the lack of technical resources and different analytical programs and devices.

- *Organizational obstacles.* Many things can go wrong in the big and complex organisations that modern police forces represent. One thing is the communication between the different layers in the organization, another is what type of measures are used to identify good police work (which are mostly of a reactive nature), yet another can be that units that should co-operate are hindered in doing so. One thing we soon found out was that the analysis unit had very little to say when it came to the design of the practical measures used in the POP projects at Centrum.

- *What sort of tasks* is crime prevention suited for?

Problem-oriented policing is often presented as a way of working that suits all recurring “problems” and tasks of the police (Goldstein, 1990; Scott, 1999; Balchen, 2004). POP should therefore be an open approach not only to crimes, but also to other tasks the police have to deal with. But we often find that POP is sold in by examples of rather traditional high volume crimes. It is public violence in connection to pubs, bars and discos, different sorts of theft or public nuisances. The examples of POP used against white-collar or organized crime or violence against women are, as far as we know rare. POP is presented as crime prevention. Crime prevention does not have a high status in the police value system and it is normally associated with “soft” social work dealing with children and juveniles (Granér 2004 and Larsson 2005). A question about what sorts of problems were suited for preventive or reactive measures could give us an idea of the understanding of and attitudes towards crime prevention in general. What we found goes a long way to document that the police officers have a traditional understanding of crime prevention. Their views of what crime prevention is were heavily coloured by preventive projects done at the station.

Our respondents were asked which method, preventive or reactive, is best suited to address the following five problems: violence in the public, robbery, prostitution, begging and pick-pocketing. The results are reported in table 1.

Table 1: Relative distribution when asked what is the most suitable method to address a given problem (%).

	Reactive	Prevention
Prostitution	30	70
Pick pocketing	19	81
Begging	18	82
Robbery	71	29
Violence in public places (night time economy)	27	73

The general attitude seem to be that prevention is suitable towards less serious crimes but as the crime becomes more serious the respondents seem to rely more on reactive measures such as investigation and prosecution. 81.5% said that crime prevention was best suited for begging. 80% meant that prevention was best for pick-pockets. 73% found preventive measures best suited in the case of violence in public. But in the case of robbery only about 29% found prevention to be the most suitable method to address the problem. There had been POP projects directed at both public violence in connections to bars, discos and pubs and pick-pockets at Centrum police station. These projects were often described as successes, even if no scientific research has been done on the effects of these initiatives. The alleged success in preventing pick-pocketing and public violence may also explain why prevention strategies in these areas have such strong support.

In the open comments to our questions we found that the broken windows philosophy was familiar to quite a few of our respondents. They often explained the need to use resources on petty crimes and misdemeanours like begging by pointing explicitly to the fact that these acts might grow into something worse and start a downward spiral of decay. These were comments to explain why “unimportant crimes” should be treated seriously.

Attitudes towards POP

We also formulated some statements about POP where we put forward some commonly heard opinions concerning POP. We integrated some more general questions about the use of POP at Centrum police station. To each statement the respondents were asked to report on a four point Likert-scale to what degree they agreed or disagreed with the statement (fully agree, partly agree, partly dis-

agree, and fully disagree). Alternatively they could also respond “Don’t know”. The results are reported in table 2:

Table 2: Attitudes toward POP at Centrum police station (%).

	Fully agree	Partly agree	Partly disagree	Fully disagree
POP is “the Emperors new clothing”, that is, plain old fashioned police work in a new wrapping.	9	37	31	12
POP is an effective way of preventing crime.	32	54	5	2
POP is a way of working that is better suited for others.	1	8	39	35
POP does not affect my working day in a significant way.	8	31	41	14
POP is best suited for police officers working with crime prevention.	8	19	39	26
POP is a fine method, but it doesn’t work at our station.	20	32	24	4
POP is a method the top leaders believe in, but it has little support on the “ground floor”.	12	31	28	8
POP means focusing on the underlying causes of crime.	36	53	6	0
POP is about getting an overview of the crime picture.	27	63	3	2
POP is about thinking creatively to solve the tasks of the police.	48	48	1	2

Overall the police officers at Centrum police station seem to have a favorable view of POP as a method and working philosophy. Only 9% of the respondents agree that POP is “the Emperors new clothing”, and the fact that 37% partly agree doesn’t necessarily imply a negative attitude towards POP, rather an acknowledgment that POP have elements of good old fashion police work. Furthermore we find that 86% of the respondents agree fully or partly with the statement that POP is an effective way of preventing crime. A solid majority of 74% also disagree partly or fully with the proposition that POP is best suited for police officers working with crime prevention. Almost every one correctly agrees that POP is about thinking creatively to solve the tasks of the police. From this it may be tempting to conclude that POP is indeed very “POP” at Centrum police station. However as we can read from the rest of the table, the situation is far more complex and ambiguous. A majority of the police officers may think of POP as a fundamentally sound approach to the problems, but many seem quite critical to the way POP works (or doesn’t) at Centrum Police station. Over 50% agree fully or partly with the statement that problem-oriented policing is a fine method, but it doesn’t work at our station. Many commented on this in the open questions, for example:

“The management at Centrum has no clue about what POP really means, but anyhow we are ordered to carry out the most unbelievable projects that go straight into the garbage can when the spade-work is done.”

Quite a few, 43%, also agree fully or partly that problem-oriented policing is a method the top leaders believe in, but it has little support on the “ground floor”. But quite a few commented this in the other direction; that the leaders did not know how to make POP work. About half agree that “we do not have the economic resources to work problem-oriented.” Some elaborated on this: “Bring resources on the agenda! We are now stuck inn a bad quagmire!” and “I feel that we have no opportunity to work problem-oriented because we are short of personnel.”

Knowledge of problem-oriented policing

We had separate questions concerning knowledge and training since this often is pointed out by police and others as one of the pivotal elements in implementing POP. It must be added that there has been courses in problem-oriented policing held at Centrum and that the leaders clearly stated that everyone working at the station should have good knowledge of the principles of POP. The answers indicate that the respondents have a fairly good knowledge of what

POP means, and many points to the need of better co-operation with problem owners and the importance of analysis. It might therefore be a little surprising that there is a clear demand for training. Quite a few is dissatisfied with the training, only 25% considered it to be good (Table 3).

Table 3: Quality of training in POP at Centrum Police station.

Have received no training	18
Not good	15
Somewhat good	40
Good	25
Very good	3

When asked about specific knowledge 60 % reported that they were missing practical training on POP projects and measures. About 56 % wants more knowledge on the effects of POP and about 50 % wants to know more about divisions of roles at the station (who does what and so on). On the use of ICT tools, only 28% miss more training, while 27% would like better knowledge on problem- oriented policing and management-processes. Managerialism is a rather new feature in the Norwegian police force that affects the goals of the police and how to reach them. It might be that this aspect still is rather far away from the daily working of a police officer. Only 19% would like better knowledge in how to work better with the public. Working with partners outside the police is central in POP. The low score of this question might be seen as an indicator that they feel they already have plenty of such skills, that they had enough training in such work or that such work is of little value. One way of reading these data is that they need more knowledge of how to do it, and that they don't need much more when it comes to the philosophy or management side of things.

Summing up

First of all it must be pointed out that our quantitative data have some obvious weaknesses. We need to compliment our survey study with in-depth interviews to get some idea of what lies behind the answers. Our research still has plenty of holes. If there is one real good thing about this survey it is that it has unveiled quite a few important topics we need to explore further.

Among the most important topics we need to get better data on is:

- Organizational features that work against implementation. Sol-lund (2007) points to the fact that police organizations tend to be rather resistant to changes and that this can be linked to the fact that they are “large, hierarchic organizations which ... may be defined as mechanistic ...” (p.2) She certainly have a point. At the same time we can see rapid changes in police work, at least on the surface. The question, of course, is if these changes are real or mostly “make believe” changes. Many will argue for the latter point; that the police are experts in make-believe or symbolic action without changing their basic mode of doing things⁷.

- The role of the management. Our survey did not manage to dig any deep on the question of the role of the management. The management at Centrum is known to be enthusiastic and rather progressive when it comes to POP. It has always had the blessing of the top leaders. But there are many levels to pass before the message and the instructions get down to the rank and file. The question of what happens when idea is made into practical police work is the quintessential. How are things communicated and what roles have leaders further down in the system? It is well documented that there is at best ambivalence between the management cops (leaders) and the street cops. What Reuss-Ianni (1983) called the two cultures of policing can also be seen in Norway, although in a less accentuated way. Granér (2004) has found many of the same traits in his studies of police culture in Sweden. Some of the tiredness seems clearly linked to communicative problems and that the “street cops” feel they have been forced to do things they don’t really understand the meaning of (see below).

- Attitudes and the importance of the police culture. How is the cop culture affecting the implementation of problem-oriented policing? It is not easy to find any good data on this in our survey, so this is a point we have to follow up by in-depth interviews. We do think the police culture of the patrolling policeman, often called “Pikettkultur” in Norwegian, is important in shaping the attitudes of the police officers. Some of the values of this culture are clearly counter-productive when it comes to implementing, not only POP, but new ways of working in general.

⁷ Rolf Granér (2004) will certainly tell you this. My favorite story of symbolic police work comes from Denmark and Balvig and Holmbergs (2004) research where the police was instructed to work in a problem-oriented way and just renamed what they were doing – traditional patrolling – and called it POP work.

- Who are positive and who are negative towards POP? It is assumed that younger police officers have a better understanding and more positive perception of problem-oriented policing. Students have been trained in problem-oriented policing at the Police academy in Oslo since the mid 90s. And they should have acquired a good understanding of the method. This might, to a certain degree, rub off after getting socialized into the cop culture, but still they should know well what it is all about. Older police officers are usually said to be less skilled and often more negative to new ways of doing police work. Traditionally there are also groups inside the police organization that are seen as less interested in “soft” and “academic” ways of working. There are also these working with types of crimes normally viewed as suited for reactive measures, like economic and organized crime. Few, if any at Centrum work with these things. It is maybe more surprising that professionals working with crime prevention is seen as resistant to problem-oriented policing. They often complain that POP really is reactive, since the analysis triggering the projects mainly is based on crimes detected, and forget the youngsters and social aspects of crime prevention (Larsson 2005). Administrative personnel and others working with management, but also prosecutors and police lawyers do not seem to feel that problem-oriented policing is of relevance. We therefore need to know more about how different groups inside the police system understand problem-oriented policing.

Quite a few still has a traditional understanding of crime prevention. This means a focus on working towards children and juveniles, often with social measures.

Our research found that most of the respondents had a rather positive impression of POP as method and idea. But when it came to the everyday practice of working problem-oriented the picture was rather dark.

They miss practical training and possibilities to work problem-oriented.

The findings that stand out are a clear feeling of frustration and fatigue. There is a real sense of tiredness in many of the answers. These comments are illustrative: “I do believe in POP, but the station has been doing this for some time without doing it properly and this has resulted in people losing their interest ...” And: “The term (POP) are misused to make things look better in the reports up

8 One of our respondents was clear on this point: “I do think it is a waste of time to get civil personnel to answer this questionnaire.”

in the system, this makes people vary of POP without any of us really working problem-oriented ...”. As these comments and others show the feeling of frustration are explained by many factors, by lack of resources and training, by management and absence of understanding by management to name a few. The interesting thing is the rather positive view of the idea of POP and the frustration when it comes to the everyday use of it.

References

- Balchen, Paal (2004): *Innføring i problemorientert politiarbeid* (Introduction to problem-oriented policing), Oslo: Politidirektoratet.
- Balvig, Flemming and Lars Holmberg (2004): *Politi & tryghed. Forsøg med nærpolti i Danmark*. (Police and security. Experiments with community policing in Denmark), København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Goldstein, Herman (1990): *Problem-oriented policing*. New York: McGraw Hill.
- Gundhus, Helene (2006): “*For sikkerhets skyld*”, *IKT, yrkeskulturer og kunnskapsarbeid i politiet*. (Doctoral dissertation) Oslo: Universitetet i Oslo.
- Granér, Rolf (2004): *Patrullerande polisens yrkeskultur* (The working-culture of patrolling police) (Doctoral dissertation) Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet..
- Knutsson, Johannes (2003): *Problem-oriented Policing: From innovation to mainstream*. *Crime Prevention Studies*, Vol. 15, Criminal Justice Press.
- Knutsson, Johannes and Knut Søvik (2005): *Problemorientert politiarbeid i teori og praksis*, PHS forskning 1, 2005.
- Larsson, Paul (2005): *Kriminalitetsforebygging og politirollen* (Crime prevention and the police role), In *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskap*.
- National Police Directorate – Strategy plan, Crime prevention policing 2002 – 2005, Oslo.
- Reuss-Ianni, Elisabeth (1983): *Two cultures of policing. Street cops and management cops*, New Brunswick: Transaction Publishers.
- Scott, Michael S. (2000) *Problem-oriented policing. Reflections on the First 20 years*. Washington, DC: Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice.
- Sollund, Ragnhild (2007): “The Implementation of Problem-Oriented Policing in Oslo, Norway: Not without problems?” In Froeling (ed): *Criminology Research Focus*, Nova Science Publishers (copy).

”Problem Orienteret Politiarbejde – når tjenesten tillader det”.

En kvalitativ undersøgelse af POA-projekter i dansk politi.

Kriminalassistent og krim. dipl. Mette Hammerich,
Kriminalpræventivt sekretariat, Nordsjællands politi, Helsingør.

I den danske politireform, der trådte i kraft 1. januar 2007, stilles krav om, at politiet i højere grad i fremtiden skal arbejde analytisk og problemorienteret.

Der er ikke tidligere foretaget en undersøgelse af kvaliteten af det problemorienterede politiarbejde i dansk politi, og det politiske krav gjorde det derfor interessant at undersøge, hvorvidt politiet egentlig er i stand til at løfte denne opgave.

Undersøgelsen består af en analyse af 28 projekter, der er udarbejdet i perioden 2000 – 2006, og de repræsenterer ”best practice” inden for dansk politi.

Resultatet af undersøgelsen viste, at størstedelen af projekterne ikke ud fra et teoretisk grundlag kan betegnes som problemorienteret politiarbejde, men nærmere må anses for at være problemløsende projekter.

Den væsentligste årsager er, at begrebet ”problem” ud fra definitionen i problemorienteret politiarbejde ikke danner udgangspunkt for identifikationen af problemet i projekterne, ligesom konkrete data og det analytiske grundlag enten er helt fraværende eller meget mangelfuldt. Det er ligeledes af betydning, at størstedelen af projekterne ikke er rettet mod egentlig kriminalitet, og indsatserne mod problemerne ikke er situationsbestemte, og dermed ikke rettede mod de nære årsager.

Baggrunden for undersøgelsen.

Historisk set blev det problemorienterede politiarbejde implementeret i dansk politi i forbindelse med nærpolutforsøgenes opstart i 1998, hvor det blev indført som arbejdsmetode i 6 politikredse (Holmberg & Balvig, 2004). Nærpolutforsøget blev senere i år 2000 udvidet til at omfatte 31 politikredse, og først i forbindelse med Politireformens ikrafttræden 1. januar 2007 blev arbejdsmetoden udvidet til at omfatte alle politikredse, der som følge af reformen blev reduceret fra 54 til 12.

Reformen lægger stor vægt på, at dansk politi i fremtiden skal arbejde analytisk med en problemorienteret tilgang til kriminalitetsproblemer (Visionsudvalget, 2005), hvilket stiller store krav til, at politiet faktisk *kan* arbejde problemorienteret.

Der har ikke tidligere været foretaget en undersøgelse af kvaliteten af det problemorienterede politiarbejde i dansk politi. Kravet om, at det skal være et bærende element i det fremtidige politiarbejde, gjorde det derfor interessant at foretage en undersøgelse af de projekter, der hidtil var gennemført.

”Kvaliteten” i projekterne kan betegnes som et udtryk for, i hvor høj grad alle elementer er gennemført efter det teoretiske grundlag for problemorienteret politiarbejde (Scott, 2000, og Knutsson & Søvik, 2005:1).

I dansk politi blev det problemorienterede politiarbejde (POP) introduceret som den problemorienterede arbejdsmetode (POA), der nærmest kan beskrives som en simplificeret udgave af POP-modellen (Rigspolitiet, 2001). POA-modellen har udgangspunkt i det danske forsvar, hvor den anvendes som et ledelsesværktøj – her er den kendt som ”problembehandlingsmodellen”. Dansk politi anvender modellen under navnet POA, og den er således ikke oprindeligt udviklet til politiarbejde.

En af forfatterne til POA-modellen har udtalt, at simplificeringen skete af ”pædagogiske hensyn” ud fra en antagelse om, at det teoretiske grundlag ikke måtte være for omfattende af hensyn til medarbejdernes modstand mod den nye arbejdsmetode.

Undersøgelsen er foretaget i januar - april 2007, og omfatter projekter, der er udarbejdet i perioden 2000-2006. De repræsenterer ”best practice” inden for det problemorienterede politiarbejde i dansk politi.

Der er foretaget en kritisk gennemgang af ”best practice” for gennemførelsen af danske POA-projekter gennem en analyse af

elementer, der er væsentlige for gennemførelsen således, at de kan betegnes som POP.

Undersøgelsens datagrundlag.

Rigspolitichefens Politiafdeling (Rigspolitiet, 2006) konkluderede i en rapport udfærdiget på baggrund af indberetninger fra alle landets daværende 54 politikredse om kriminalpræventive og forebyggende indsatser over for grupper af unge, der skaber uro og utryghed i lokalområderne, at:

”Politikredsene anvender imidlertid i vidt omfang problemorienterede arbejdsmetoder i form af konkrete projekter (POA-projekter), hvor tilgangen er en målrettet og problemorienteret indsats ud fra kriminalitetsanalyser og problemerkendelser”.

Rigspolitiets opfattelse af, at den problemorienterede arbejds-metode blev anvendt ”i vidt omfang” gav indtryk af, at det var en almindeligt benyttet arbejdsmetode, der var udbredt i dansk politi, men denne opfattelse viste sig ikke helt at stemme overens med virkeligheden.

Alle 54 ”gamle” politikredse blev opfordret til at bidrage med det POA-projekt, der efter deres opfattelse var det bedstudførte.

Der er grund til at antage, at der i lighed med norsk politi (Thomassen, 2005:218) forekommer en varieret forståelse blandt medarbejderne i dansk politi af, hvad problemorienteret politi-arbejde er. Det er medarbejderne, der har udvalgt projekterne, og ”best practice” repræsenterer derfor den opfattelse, som ledelse og medarbejdere har.

Det viste sig, at kun lidt over halvdelen af politikredsene arbejdede med den problemorienterede arbejdsmetode i et sådant omfang, at det kunne dokumenteres skriftligt.

Det oprindelige datamateriale bestod af projekter, der rettede sig mod problemer omkring grupper af unge, der med sin adfærd skabte uro og utryghed i lokalområderne. Da det oprindelige datagrundlag var betydeligt mindre end forventet, blev problem-

området i det supplerende datagrundlag udvidet til at omfatte projekter rettet mod alle former for problemer behandlet efter den problemorienterede arbejdsmetode.

Dette skulle vise sig at blive en styrke for analysen, da der viste sig klare forskelle i kvaliteten i projekterne i forhold til, hvilke problemer projekterne var rettede imod.

Det analyserede datagrundlag består således af 28 projekter fra 28 politikredse geografisk fordelt over hele Danmark. Flere politikredse kunne ikke bidrage med mere end 1 projekt, hvorfor det ikke var muligt at udvide datagrundlaget.

POP og POA-modellen.

Den teoretiske baggrund for den danske POA-model er beskrevet i "Projekthåndbog for Nærpolitiet" (Rigspolitiet, 2001), men en kritisk gennemgang og beskrivelse af POA-modellen, og det undervisningsmateriale, der danner grundlag for udførelsen af danske projekter, er ikke omfattet af undersøgelsen.

I det oprindelige teoretiske grundlag defineres et "problem" som en samling af tilbagevendende hændelser, der har en sammenhæng med hinanden, hvilket indikerer, at der findes en fælles årsag til, at hændelserne finder sted (Goldstein, 1990).

Det skal (dog – SLETTES) bemærkes, at simplificeringen blandt andet har betydet, at begrebet "*problem*" ikke er defineret i undervisningsmaterialet, ligesom elementer inden for analyse og evaluering ikke behandles nærmere.

POA-modellen, der danner grundlag for udførelsen af projekterne fremstilles her i overskrifter, og den er udformet i faserne VED, KAN, VIL og GØR, der indeholder elementerne (*AMU-center København*, 2002)⁹

⁹ Kravene til VED-, KAN-, VIL- og GØR-faserne er defineret i det pensum, der anvendes i undervisningen i den problemorienterede arbejdsmetode (POA). Undervisningen blev foretaget af eksterne undervisere i AMU-regi, hvilket er et voksen- og efteruddannelsesstilbud, der støttes økonomisk af det danske Undervisningsministerium.

Figur 1

VED: 1.problemdefinition 2.målet for løsningen, og 3.information og dataindsamling.	KAN: 1.alle muligheder, 2.realistiske og ønskelige 3.muligheder, prioritering.	VIL: 1.valg af handling, 2.plan for gennemførelse, 3.plan for evaluering.	GØR: 1.gennemførelse 2.forløbskontrol 3.evaluering.
--	---	--	--

Analysemetode af danske projekter.

Ved gennemgangen af de danske projekter viste det sig, at det ikke var muligt at analysere kvaliteten ud fra, hvorvidt de var gennemført i SARA-faserne – og for så vidt heller ikke i faserne VED, KAN, VIL og GØR - på grund af, at projekterne var meget forskelligt strukturerede, og kun ganske få projekter var udført stringent i faserne.

Derfor hviler kvaliteten i projekterne på en analyse af elementer, der er defineret ud fra det teoretiske grundlag, der således har betydning for kvaliteten for det problemorienterede politiarbejde. For at noget kan kaldes POP kræves det, at alle momenterne i SARA-processen er gennemført fuldt ud (Knutsson & Søvik, 2005:1).

Kriterier for elementerne i analysen..

Til analysen er defineret 7 elementer (Goldstein, 1990 - Knutsson & Søvik, 2005, og Bullock, Erol & Tilley, 2006), der ud fra det teoretiske grundlag er væsentlige for at kunne beskrive kvaliteten af projekterne.

Det har været overvejet, hvorvidt andre elementer skulle indgå i analysen af projekterne, men elementer som f.eks. inddragelse af rette problemejere; inddragelse af litteratur eller forskning omkring problemet, eller oplysninger om, hvem der tog initiativ til projektet, var vanskelige at belyse på grund af manglende beskrivelse i projekterne.

1. Identifikation af problemet.

Ved identifikation af problemet, er der ud fra definitionen af et problem (Goldstein, 1990:66) lagt vægt på, at der er foretaget en beskrivelse og afgrænsning af de ensartede hændelser; hvor og

hvornår de finder sted, og hvilken sammenhæng, der er mellem hændelserne. Der er ligeledes lagt vægt på en beskrivelse af, hvem der påvirkes af problemet, samt hvilke skader problemet er årsag til.

2. Problemkategori.

Det teoretiske udgangspunkt er, at det problemorienterede politiarbejde er bedst egnet til forebyggelse af egentlig kriminalitet og ordensforstyrrelser, men ved gennemgangen af projekterne viste problemerne en ganske stor variation.

Med henblik på at undersøge, hvorvidt problemkategorien havde indflydelse på kvaliteten i projekterne, blev problemerne opdelt i 3 kategorier:

Kategori 1: kriminalitet, der omfatter handlinger eller undladelser, som efter lovgivningen (straffelov og særlov) er defineret som kriminalitet.

Kategori 2: ikke-kriminalitet, der omfatter begreber og forhold som borgernes tryghed, alle former for misbrugsproblemer, bekymringsbreve¹⁰, holdningspåvirkning, indhentning af data, sociale problemer, og anti-social adfærd, der ofte i projekterne beskrives som uhensigtsmæssig eller utilpasset adfærd.

Kategori 1+2: omfatter både kategori 1 og kategori 2, og er således rettet mod både egentlig kriminalitet, og problemer af mere social karakter.

Problemer, der er rettet mod trafiksikkerhed, blev kategoriseret under kategori 1+2, idet de omfatter både overtrædelser af færdselsloven og holdningsmæssige spørgsmål.

3. Bredde i datagrundlaget.

Udenlandske undersøgelser (Scott, 2000, og Bullock, Erol & Tilley, 2006) har vist, at det analytiske grundlag i POP ofte enten er helt fraværende, eller yderst mangelfuldt. Politiets anvendelse af IT-teknologi i forbindelse med registrering af anmeldelser og under sagsbehandling bevirker, at det datagrundlag, der er mest nærliggende at anvende, er anmeldelsesstatistikker. Da anmeldelsesstatistikker

¹⁰ Bekymringsbreve er udelukkende en skriftlig underretning uden retslig reaktion til forældre om, at deres børn under 18 år træffes af politiet i situationer, der efter tidspunkt, sted og sammenhæng giver anledning til bekymring. Forældrene skal kontakte politiet, som bekræftelse på modtagelsen.

delsesstatistikker influeres af mørketal, vil det være nødvendigt at indhente forskellige former for data til belysning af problemets karakter og omfang.

Med henblik på at belyse bredden af de indhentede data i projekterne, er data opdelt i 4 kategorier, idet ingen projekter anvender et datagrundlag, der er bredere end anmeldelsesstatistikker samt 2 andre kilder.

Kategori 0: betyder, at der ikke er anvendt data til belysning af problemet.

Der er ikke foretaget en analyse i projektet, der således udelukkende er baseret på politiets og/eller samarbejdspartnernes subjektive antagelser om problemet og dets omfang.

Kategori politi: betyder, at der er indhentet data til projektet fra POL-SAS, der er en forkortelse for politiets IT-baserede sagsstyringssystem, hvorfra der blandt andet kan hentes anmeldelsesstatistikker.

Kategori politi+1: betyder, at data består af anmeldelsesstatistikker samt data fra en anden kilde end POL-SAS.

Disse andre data kan bestå af oplysninger fra en af følgende kilder: politirapporter, hændelser på døgnrapporten, borgere, observationer, offentlige medier, Danmarks Statistik, Folkeregisteret, spørgeskemaundersøgelser, eller eksterne samarbejdspartnere.

Kategori politi+2: betyder, at data består af anmeldelsesstatistikker fra POL-SAS, samt data fra 2 andre kilder, som beskrevet ovenfor.

4. De bagvedliggende årsager.

Den væsentligste forskel mellem det reaktive og det problemorienterede politiarbejde er netop, at de bagvedliggende årsager til kriminaliteten søges identificeret, hvorfor dette element er af stor betydning for, hvorvidt den rette indsats kan iværksættes.

I det reaktive politiarbejde er der fokus på gerningsmanden som problemet, men i POP søges årsagen ikke kun her, idet kriminalitetens opståen forklares ud fra tilstedeværelsen af kriminalitetstrekantens elementer, der falder sammen i tid og rum: 1) en motiveret gerningsmand, 2) et passende offer eller objekt, samt 3) gemingssted (Knutsson & Søvik, 2005:1:14).

Politiet har bedst mulighed for at påvirke de nære situationsbestemte årsager, og den situationsbestemte forebyggelse har ligeledes den fordel, at den giver hurtigere resultater – til forskel fra den sociale forebyggelse – ligesom den situationsbestemte forebyggelse anses for mere effektiv (Knutsson & Søvik, 2005:1).

Fort at løse problemet, skal det derfor klarlægges, hvilke mekanismer, der ligger bag problemet – som det er muligt at påvirke således, at problemet bliver mindre eller kan bringes til ophør.

I analysen differentieres mellem, hvorvidt årsagerne er umiddelbart tilknyttet problemet (nære situationsbestemte årsager), eller der er tale om mere fjernt liggende årsager (sociale).

5. Indsatser, der iværksættes.

Iværksættelsen af indsatser i POP tager udgangspunkt i identifikationen af de bagvedliggende årsager således, at indsatsen kan målrettes det konkrete problem.

Analysen søger at afklare, hvorvidt der er en sammenhæng mellem de iværksatte indsatser, og identifikationen af de bagvedliggende årsager.

I projekterne anvendtes mange forskellige former for indsatser, og de inddeles i:

- reaktive,
- sociale, og
- situationsbestemte.

De reaktive indsatser udførtes af politiet i form af f.eks. variationer inden for patruljering i bil og til fods, nedbringelse af responstid, 0-tolerance, efterforskning, varetægtsfængsling, og målrettede indsatser.

De sociale indsatser udførtes dels i et samarbejde mellem politi og kommunale medarbejdere, men også af politiet alene, og omfattede indsatser som bekymringsbreve, forældremøder, individorienterede indsatser over for børn og unge, almindelig skolebaseret kriminalpræventiv undervisning, relationsskabende indsatser mellem politi og unge, samt fritidstilbud og overlevelsesture for børn og unge.

De situationsbestemte indsatser var koncentrerede omkring videoovervågning; adgangskontrol i forbindelse med fester for børn

og unge; uddannelse af dørmænd på diskoteker; beskæring af hække og ændringer af trafikale forhold.

6. Mål.

Målet for indsatsen kan betragtes ud fra, i hvor høj grad problemet søges påvirket. Det kan gradueres fra helt at eliminere problemet; at mindske det; at mindske skadevirkningerne fra problemet; at afsætte færre ressourcer til indsatsen over for problemet, og at få andre til at tage ansvaret for problemet (Goldstein, 1990:35-36, og Knutsson & Søvik, 2005:1:77).

Uanset i hvilken grad problemet søges påvirket er kriteriet, at målet skal være både objektivt og klart defineret således, at det er målbart.

7. Evaluering.

En gennemført evaluering skal bestå af 2 former for evalueringer – en proces- og en effektevaluering.

Kravet til procesevalueringen er en beskrivelse af processen i forbindelse med iværksættelse og gennemførelse af indsatsen. Det skal fremgå, hvorvidt indsatsen blev gennemført som planlagt, og såfremt det ikke er tilfældet, beskrives årsagen til den manglende gennemførelse (Knutsson & Søvik, 2005:1:75).

Effektmålingen skal udføres ved anvendelse af samme type data, der sammenlignes før og efter indsatsen. For sammenlignelighed skal data indhentes ved anvendelse af samme målemetode før og efter indsatsen. De anvendte data skal præsenteres og beskrives.

Ved gennemgangen af evalueringerne, var det nødvendigt at tage en anden betegnelse for evalueringen i brug, idet de fleste evalueringer ikke kunne beskrives som, hverken proces- eller effektevaluering.

Den ”anekdotiske evaluering¹¹” er kendetegnet ved at repræsentere en subjektiv opfattelse af resultatet af indsatsen. Den er enten udelukkende foretaget på et fælles møde mellem projektets interessenter, der giver udtryk for hver sin subjektive opfattelse af resultatet, eller er gennemført af en enkelt politimand, der har deltaget i projektet, og derfor er et udtryk for en enkelt deltagers subjektive opfattelse.

¹¹ Begrebet ”anekdotisk evaluering” er inspireret af Knutsson.

Den anekdotiske form anvendes også i projekter, hvor der er foretaget en utilstrækkelig proces- og/eller effektevaluering, og kvaliteten af disse er af sådan en karakter, at de ikke giver noget brugbart resultat af indsatsen. Evalueringen foretages herefter ud fra mangelfulde data, og bliver dermed anekdotisk i sin form.

Analysens resultater.

Resultaterne af analysen er beskrevet for hvert af elementerne som ovenfor beskrevet.

1. Identifikation af problemet.

Analysen viste, at halvdelen af projekterne manglede en egentlig identifikation af problemet. Det skyldes generelt, at der manglede en detaljeret beskrivelse med afgrænsning i tid og rum i forhold til konkrete hændelser, samt en beskrivelse af sammenhængen mellem hændelserne.

Problemer, der var tilstrækkeligt identificerede fandtes i projekter, hvor kriminaliteten var det centrale, eller omfattede problemer med trafikssikkerhed.

I 5 projekter, der udelukkende rettede sig mod kriminalitet (kat.1), var problemet tilstrækkeligt identificeret i 4, mens 1 projekt manglede en konkret beskrivelse af type og omfang af kriminalitet.

Et eksempel på en god problembeskrivelse fandtes i et projekt, der er rettede sig mod bilister, der kørte fra benzinregningen på tankstationer:

- *"På grund af et stort antal anmeldelser om "glemsomme" bilister i de første 2 uger af 2004 – vakte dette en naturlig nysgerrighed for at undersøge problemets omfang, og hvor store mørketal, der lå bag. Ved rundringning til samtlige benzinstationer i X politikreds – viste det sig, at problemet var betydeligt større end først antaget. Antallet af "glemsomme" bilister var i alt 3029 i 2003 i X politikreds med et samlet tab på kr. 658.431,-. Projektet er begrænset til kun at omfatte Y kommune, hvor der i samme tidsrum var 570 "glemsomme" bilister..... tabet beløber sig til kr. 132.300,-".*

”Glemsomme bilister” blev beskrevet således:

”Bilisterne kan umiddelbart deles op i 4 kategorier:

- *bilisten afleverer et pant på grund af manglende økonomiske midler – nogle vender tilbage og klarer betalingen – andre forbliver væk – og ved nærmere undersøgelse viste det sig ofte, at legitimationen var stjålet.*
- *bilister fejlbetjener automatstanderne, idet de trykker et standernummer ind, men tanker ved en anden. Kører herefter fra stedet uden at kontrollere bonen i den tro, at de har betalt,*
- *bilister tanker benzin, hvorefter de foretager indkøb i forretningen. ”Glemmer” ofte at oplyse, at de har tanket, hvorfor der kun betales for varerne i butikken.*
- *bilister med ond hensigt og forsæt til tyveri, hvor nummerpladen er stjålet eller forfalsket. Disse prøver af undgå de opsatte videokameraer – som oftest er den forreste nummerplade afmonteret eller bilen er brugsstjålet”.*

Beskrivelsen af ”glemsomme bilister”, pegede samtidig i retning af årsagerne til problemet, og hvordan det kunne påvirkes.

Projekter med manglende identifikation af problemet, var enten udelukkende rettet mod sociale problemer (kat.2), eller en kombination af både kriminalitet og sociale problemer (kat.1+2). Sammenblandingen af problemområder bevirkede, at problemet blev diffust.

Der anvendes i projekterne begreber som ”utilpasset”, ”asocial” eller ”uhensigtsmæssig” adfærd, der bevirker, at det er vanskeligt at identificere problemet ud fra definitionen af begrebet i POP, men også på grund af, at adfærden kan udvises på mange forskellige måder.

Et eksempel på en utilstrækkelig problembeskrivelse og identifikation af problemet (kat.1+2):

- *”uhensigtsmæssig truende og ubehagelig adfærd over for andre, som er den ”uønskede situation”, der defineres som borgerrettet kriminalitet, hærværk, vold, gadeuorden, narkotikamisbrug, alkoholmisbrug, tobaksmisbrug, butiks-tyveri, brugstyveri, indbrud/tyveri, dummebøder, asocial*

adfærd, mobning, gruppepres, forældresvigt, utryghed, ”for tidlig start” og manglende opmærksomhed”.

Selv for en dansktalende er formuleringen vanskelig at forstå, og viser manglende afgrænsning i tid og rum, samt manglende beskrivelse af sammenhæng mellem hændelserne. Der mangler ligeledes en nærmere beskrivelse af, hvad eller hvem problemet er rettet mod, samt den skade, som det forårsager.

2. Problemkategori.

2/3 af projekterne rettede sig mod en kombination af kriminalitet og ikke-kriminalitet (kat.1+2), mens den sidste 1/3 af projekterne var ligeligt fordelt mellem kriminalitet (kat.1) og ikke-kriminalitet (kat.2).

Kriminaliteten under kat. 1 bestod af hærværk mod skoler, indbrud i offentlige bygninger og forskellige former for tyveri, mens problemer inden for på det sociale område (kat. 2), omfattede både individuelle og generelle problemer omkring børn og unge.

Problemerne i kat. 1+2 var ud over forskellige former for kriminalitet rettet mod (ikke prioriteret rækkefølge) 1) alkohol og fester, 2) narkotikamisbrug, 3) unge med adfærdsmæssige problemer, der skaber utryghed i lokalområder, 4) skole- og uddannelsesmæssige problemer, 5) bekymringsbreve, og 6) manglende integration blandt etniske unge.

Størstedelen af projekterne under kat. 1+2 omfattede adfærdsmæssige problemer i forhold til børn og unge under 18 år.

3 ud af 4 projekter under kat. 2 var ligeledes rettet mod denne aldersgruppe, hvorfor 2/3 af det samlede antal projekter rettede sig mod gruppen af børn og unge under 18 år.

3 projekter, der rettede sig mod trafiksikkerhed (kat.1+2), omhandlede 1) trafikale forhold i forbindelse med forældrenes afsætning af børn ved en skole om morgenen, 2) knallertbøller på stisystemer, og 3) trafikdrab og unge bilister.

2 projekter drejede sig om bekymringsbreve (kat. 2) – med fokus på indholdet i brevene, samt samarbejde både internt i politiet og eksternt med kommunale medarbejdere.

2 projekter vedrørte etablering af et konkret samarbejde mellem kommune og politi, samt faste procedurer for reaktioner over for børn og unge i forbindelse med henholdsvis gaderøverier, og etniske unges sociale problemer.

2 projekter havde til formål at tilvejebringe data – et om unges misbrug af euforiserende stoffer i kommunen, og det andet skulle afklare, hvorvidt der i et mindre afgrænset område var så omfattende problemer, at der skulle iværksættes en indsats.

Der var således en meget stor variation i problemerne i projekterne, idet de omfattede både interne arbejdsprocedurer i politiet; formaliseret samarbejde med eksterne samarbejdspartnere; dataindhentning; massive sociale og adfærdsmæssige problemer, og i mindre udstrækning egentlig kriminalitet.

3. Bredde i datagrundlaget.

Bredden i de indhentede data er ikke et udtryk for, at data blev inddraget i elementerne i projektets faser, hvorfor der ikke kan drages en direkte konklusion mellem bredden i data og kvaliteten i projektet.

I projekter, hvor der var anvendt data, fandtes data generelt ikke præsenteret, men henviste ofte udelukkende til, at der var foretaget analyse af demografi og/eller kriminalitet.

Når data *var* præsenteret, fremstod de ofte uden kommentarer, og blev ikke anvendt i relevante sammenhænge.

De anvendte data var generelt kvantitative - oftest IT-baserede, og kvalitative data blev sjældent inddraget. Resultater af udførte spørgeskemaundersøgelser blev ikke anvendt.

Tabel 1.

Bredde i data i forhold til antal af projekter. (N = 28)	Antal projekter	Procent
0 = ingen data anvendt	8	29
Politi (POL-SAS) anm. statistikker	7	25
Politi + 1 anden kilde	7	25
Politi + 2 andre kilder	4	14
Uden for kategori ¹²	2	7
I alt	28	100

¹² 2 projekter er uden for kategori, idet data i det ene er indhentet af et analyseinstitut, som den eksterne samarbejdspartner har inddraget i projektet, mens data i det andet projekt består af trafiktællinger.

Tabel 1 viser, at lidt over ¼ af projekterne blev gennemført uden nogen former for data, idet problemerne udelukkende var belyst ud fra politiets og eksterne samarbejdspartneres subjektive antagelser.

I ¼ af projekterne anvendtes udelukkende politiets anmeldelsesstatistikker fra POL-SAS, uden bemærkninger om eventuelle påvirkninger af mørketal.

I projekter, hvor der ud over anmeldelsesstatistikker anvendtes andre datakilder, fandtes problemer med repræsentativiteten af de anvendte data.

Et projekt angav f.eks., at 2-3 borgere var spurgt om deres opfattelse af problemet (trafikale forhold) før og efter indsatsen, men i forhold til, at problemet var afgrænset til hele kommunen, var deres opfattelse ikke repræsentativ.

Tabel 2.

Bredde i anvendte data i forhold til problemkategori (N=28)		Datagrundlag i projekterne			
Problemkategori i projekt	Projekt antal	data 0	politi	Poli-ti+1	poli-ti+2
Kat.1: kriminalitet	5	0	1	3	1
Kat.2: ikke-kriminalitet	4	4	0	0	0
Kat.1+2	17 ¹³	4	6	4	3
I alt – se note 14	26	8	7	7	4

Tabel 2 viser, at ingen projekter, der omfattede problemer af kat.2, anvendte nogen former for data, mens projekter, hvor det centrale problem udelukkende var kriminalitet (kat.1), anvendte et forholdsvis bredere datagrundlag end anmeldelsesstatistikker.

I 1/4 af projekterne, hvor problemet var en kombination af kriminalitet og sociale problemer (kat.1+2), anvendtes ingen former for data. Kun 3 projekter inden for denne kategori anvendte

¹³ 2 projekter i kat.1+2 anvendte data uden for kategori, hvorfor det samlede antal projekter i kat.1+2 udgjorde 17, og det samlede antal projekter 26.

det bredeste datagrundlag, men 2 af projekterne ikke anvendte data i fuldt omfang.

4. De bagvedliggende årsager.

I langt størstedelen af projekterne (23) var årsagen til kriminaliteten uklar. Det skyldtes manglende data, og derfor manglende grundlag for en analyse, eller en utilstrækkelig analyse, hvorfor det ikke var muligt at identificere den eller de faktorer, der var årsag til problemets opståen. Der var nærmere tale om en konstatering af problemer, men ikke klarlæggelse af en årsag.

De fleste projekter, hvor der manglede en bagvedliggende årsag til problemet, omfattede kombinationen af kriminalitet og sociale problemer (kat.1+2), eller udelukkende sociale forhold (kat.2).

I de 5 projekter, der var rettet mod egentlig kriminalitet (kat.1) var der foretaget analyser i varierende omfang, men årsagen blev kun klarlagt i 2 af dem.

Ved klarlæggelse af årsagen i projektet rettet mod tyveri af benzin, blev årsagen identificeret som nærliggende – altså situationsbestemt, mens et projekt omkring gaderøverier udført af unge under 18 år, identificerede årsagen som social, hvorefter problemet blev overdraget til kommunens socialforvaltning.

I de øvrige projekter i kat.1 omfattede analysen blandt andet en beskrivelse af type, omfang, tidsrum og/eller lokalitet, hvor kriminaliteten foregik, men ingen konkret undersøgelse af modus operandi. Der blev ligeledes indhentet data fra eksterne interessenter til belysning af skadens omfang, men årsagen blev ikke klarlagt.

I halvdelen af projekterne, der var rettet mod en kombination af problemer i kat. 1+2, blev det grundlæggende problem antaget som værende socialt.

Det var særligt i projekter rettet mod adfærdsmæssige problemer med børn og unge, hvor kriminaliteten ikke var det centrale, at der ikke blev identificeret nogen klare årsager til kriminaliteten.

2 projekter rettet mod trafiksikkerhed (kat.1+2) klarlagde årsagen til problemerne.

Ingen projekter inddrog systematisk ofre i forhold til at identificere årsagen til kriminaliteten – herunder reviktimisering.

5. Indsatser, der iværksættes.

Ingen projekter indeholdt en begrundelse for valget af indsatser, eller beskrev hvorledes det enkelte tiltag forventedes at påvirke problemet.

Der blev således ikke inddraget litteratur eller anden viden om effekter af politiarbejde - det var i hvert fald ikke beskrevet i projekterne.

De situationsbestemte indsatser, som POP er bedst indrettet til, anvendtes i mindre omfang, end de sociale tiltag og reaktive politiindsatser.

Projekter, hvor årsagerne til kriminaliteten var uklar, anvendte generelt flere forskellige tiltag, end projekter, hvor årsagen var klarlagt.

Et projekt, som stort set udelukkende bestod af mødereferater, beskrev på individniveau massive sociale problemer for en større gruppe børn og unge med adfærdsmæssige problemer i et lokalområde. Der anvendtes intet datagrundlag, hvorfor årsagerne ikke blev klarlagt.

I projektet blev beskrevet mere end 10 forskellige individrettede indsatser; afholdelse af forældremøder på skoler samt fritidsaktiviteter. Det reaktive politiarbejde omfattede spredt efterforskning af indbrud, og salg af narkotika på gadeplan, samt tilfældig patruljering – uden nogen sikker kriminalitetsforebyggende effekt.

Politiets rolle i projektet kunne beskrives som ”socialarbejder”, idet kriminaliteten ikke var det centrale element.

I et projekt, der rettede sig mod indbrud i offentlige bygninger afgrænset til en kommune, blev der foretaget kriminalitetsanalyse i forhold til omfanget; opgørelse over værdien af det stjålne, samt kommunens omkostninger i forbindelse med udbedring af skader. Indsatsen i projektet bestod udelukkende af situationsbestemte tiltag, idet den reaktive indsats (øget patruljering og efterforskning) ikke blev gennemført som planlagt, på grund af manglende ressourcer.

Der var heller ikke i dette projekt anført en begrundelse for indsatsen, men indsatsen var mere specifikt rettet mod problemet. Der blev ikke foretaget en beskrivelse af modus operandi i de enkelte indbrud, hvilket nærmere kunne pege på en effektiv indsats.

En vurdering af, hvorvidt der var en sammenhæng i projekterne mellem problem, årsag og indsats viste generelt, at de fleste projekter ikke identificerede en årsag til problemet, og derfor fandtes indsatserne ikke at være ”skræddersyede”.

Da indsatserne heller ikke var baseret på konkret viden om, hvad der virker inden for politiarbejde, var valget af indsatser af mere traditionel karakter.

6. Mål.

22 projekter angav ikke et mål, der var objektivt målbart. Målene var ofte en kombination af objektive og subjektive størrelser, eller alene subjektive størrelser, der ikke umiddelbart var målbare. 4 af de 22 projekter beskrev slet intet mål.

Inden for det enkelte projekt bestod målet generelt af flere delmål, og målene var i nogle tilfælde så ambitiøse, at de var urealistiske.

Der anvendtes mange uklare begreber, idet de enten manglede afgrænsning eller definition, som f.eks. ”acceptabelt niveau”, ”uhensigtsmæssig adfærd”, ”øge de unges selvværd”, ”unges knallertkørsel til gene/ulempe”, og mindske problemer til et ”minimum”.

Tabel 3.

Problemkategori sat i forhold til, om målet er målbart. N=28	Projekt antal	Målbart mål
Kat.1: kriminalitet	5	3
Kat.2: ikke-kriminalitet	4	0
Kat.1+2	19	3
I alt	28	6

Af tabel 3 fremgår det, at det særligt var inden for kat. 2 og kat.1+2, at målene ikke var målbare.

Nogle eksempler på uklare mål fra kat. 2 og kat.1+2:

- *”Målbeskrivelse: målbar og objektiv beskrivelse af den uønskede tilstand: Det er målet at nedbringe den uhensigtsmæssige adfærd således, at der skabes tiltag, der forøger de unges selvværd og antallet af tilgangen af unge til*

kernegruppen af utilpassede unge, der er ude for normal pædagogisk rækkevidde formindskes”.

- *”At skabe ro og tryghed i området ved bl.a. at bringe de unges uacceptable adfærd til ophør ved bl.a. at hjælpe de unge til noget positivt. Endvidere at nedbringe hændelser og anmeldelser til politiet til det normale for sådant et område. At der ikke bliver lavet anmeldelser om hærværk, trusler, vold og stjålne knallerter.*
- *”Påvirke brugerne (skoleleverne) i en positiv retning således antallet af anmeldelser om div. overtrædelser nedbringes, ligesom X kommunes hærværksudgifter for områderne nedbringes til et acceptabelt niveau”.*

Nedbringelse af kriminaliteten til det ”normale” for området, eller et ”acceptabelt niveau” er ikke målbart. Det er vanskeligt at definere, hvad der er normalt, og hvem skal det være acceptabelt for - beboerne i lokalområdet, politiet, eller kommunen?

6 projekter indeholdt mere klare mål, og problemerne omfattede kat. 1 og kat. 1+2 (trafiksikkerhed).

Eksempler på mere klare mål:

- *”antallet af indbrud i offentlige bygninger i kommunen nedbringes til under 2002-niveau – hvilket vil sige under 200 indbrud i 2003”.*
- *”skolevejen gøres ensrettet”, og ”75 % reduktion i afsættelse af skolebørn ved skolen”.*

Nogle mål inden for kat. 1+2 var af såkaldt relationsskabende karakter til unge:

- *”øget dialog”*
- *”at skabe kontakt og få kendskab til de unge”, og ”at opbygge en relation til konkrete unge”.*

Sådanne mål synes at bygge på en diffus antagelse om, at relationen i sig selv har en kriminalitetsforebyggende effekt (Scott, 2000). Målet er ikke målbart, og resultatet hviler kun på en subjektiv opfattelse.

2 projekter (kat.2) havde som mål at udarbejde retningslinier for procedurer mellem kommune og politi, samt udformning af bekymringsbreve. Det var ikke et objektiv målbart mål, og resultatet kommer til at hvile på en subjektiv antagelse – idet politi og kommune kan have forskellige opfattelser af, hvorvidt målet blev nået.

7. Evaluering.

Tabel 4.

Udførte evalueringer i forhold til projekternes problemkategori N=28.		Evaluering				
Problemkategori i projekterne	Projekt antal	Ingen	Proces	Effekt	Proces og effekt	Anekdotisk
Kat.1: kriminalitet	5	2	3	3	3	1
Kat.2: ikke-kriminalitet	4	4	0	0	0	0
Kat.1+2	19	5 ¹⁴	10	12	8	13
I alt	28	11	13	15	11	14

Antallet af evalueringer inden for de respektive problemkategorier, er ikke et udtryk for kvaliteten af evalueringen, men kun en konstatering af, at den var foretaget i en eller anden udstrækning.

Størstedelen af projekterne, hvor der *var* foretaget evaluering under en eller anden form, var udført af medarbejdere, der var direkte involveret i projekterne, hvorfor der i langt størstedelen af projekterne var tale om selvevalueringer.

Kvaliteten i et projekt (trafiksikkerhed), hvor evalueringen var udført af en ekstern samarbejdspartner, var væsentligt bedre og mere omfattende end evalueringerne, som politiet havde foretaget. Den eksterne evalueringsrapport var beskrevet over 111 sider, men evalueringen blev således foretaget af en person med akademisk

¹⁴ Et af projekterne blev ikke gennemført, og derfor ikke evalueret.

baggrund, som derfor havde et ganske andet uddannelsesmæssigt udgangspunkt i forhold til evalueringer.

I kontrast til dette, var den korteste evaluering, som politiet foretog, på 3 linier.

Godt 1/3 af det samlede antal projekter var *ikke* evaluerede, hverken i forhold til proces- eller effektevaluering. Disse bestod alle af projekter inden for kat.2, samt 1/5 af projekterne inden for kat.1+2.

I de 5 projekter, der omfattede egentlig kriminalitet, var der foretaget både proces- og effektevaluering i 3, hvoraf kun 1 var anekdotisk. Årsagen var, at mørketal i en eller anden udstrækning havde indflydelse.

I halvdelen af projekterne forekom evalueringen af forskellige årsager anekdotisk, og 13 af disse projekter omfattede kat.1+2.

Den anekdotiske evaluering skyldtes generelt, at:

- procesevalueringen ikke foretaget, eller utilstrækkeligt beskrevet i forhold til gennemførelsen af den iværksatte indsats,
- effektevalueringen ikke foretaget på grund af manglende data,
- anvendte data før og efter indsatsen ikke sammenlignelige,
- data før og efter indsatsen ikke inddraget i evalueringen,
- effektevalueringen baseret på meget små tal i anmeldelsesstatistikker,
- evalueringen foretaget på et møde mellem interessenterne.

Eksempler fra projekter, hvor evalueringen af en af de anførte årsager var anekdotisk:

Kun effektevaluering:

- *"På mødet blev der fra interessenterne givet udtryk for, at man anså POA-projektet som en succes. Bla. kunne man hos (kommunen) konstatere, et ganske betydeligt fald i udgifter til udbedring af hærværksskaderne i områderne. Der var bred enighed om, at et lignende projekt burde iværksættes i 2003....."*

Evaluering på møde mellem interessenterne:

- *"Projektets enkelte faser er løbende evalueret, og på møde i "POA-gruppen" d. 8. marts 2004 blev der foretaget evaluering af den samlede indsats.*

Her konstateredes det, at de enkelte faser overordnet var forløbet tilfredsstillende, og målet for de enkelte faser var nået indenfor de givne tidsrammer....."

Effektevaluering er baseret på meget små tal:

- *"Statistikken havde hver 14. dag så lave hits, at man ikke kunne foretage en optimal vurdering af effekten af indsatsen gennem hele perioden. Det skyldes primært, at meget af det de unge laver ikke er decideret kriminelt, men en grænseoverskridende adfærd, som er til ulempe/utryghed for beboerne".*

Effektmåling, hvor data ikke er sammenlignelige:

Det fremgik af et projekt rettet mod trafiksikkerhed på en skolevej, at der som grundlag for effektmålingen blev foretaget trafiktælling før indsatsen for at belyse problemets omfang. Efter indsatsen blev ligeledes foretaget en trafiktælling, men blev ikke udført samme sted, ligesom trafiktællingen *før* indsatsen blev udført af børn, mens den *efter* indsatsen blev foretaget elektronisk eller mekanisk.

Den manglende procesevaluering bevirkede, at der ikke forelå konkret viden om, hvad der var årsag til effekten. Det er derfor vanskeligt at gennemføre indsatsen over for et tilsvarende problem, og dermed anvende den indhentede viden som "best practice" i andre projekter.

Om målet blev nået i de 14 projekter, hvor den samlede evaluering var anekdotisk, er vanskeligt at vurdere, men problemet syntes i 4 projekter at være reduceret i et eller andet omfang.

I langt størstedelen af projekter med anekdotisk evaluering, var målet ikke målbart, og alene af den årsag, kunne effekten ikke vurderes.

Kun 3 af samtlige projekter kunne konkret dokumentere effekten af indsatsen. I 2 projekter var der sket reduktion af problemet, og målet var nået, mens der var sket en reduktion i det sidste projekt, men målet var ikke nået.

I flere projekter forekom forskydningseffekter – eller mistanke om det, men ingen af projekterne kommenterede og forholdt sig konkret til dette, ligesom ingen af projekterne forholdt sig til en eventuel negativ effekt.

Årsager til, at POA ikke anvendtes i politikredsene.

Ved indhentningen af de supplerende data oplyste 26 politikredse, at man enten slet ikke anvendte POA, eller ikke kunne dokumentere det skriftligt.

Kontaktpersonerne, der hovedsagelig var nærpolti- eller stationsledere, og i enkelte tilfælde en erfaren medarbejder i nærpolitiet, blev spurgt om årsagen, og nedenfor er anført eksempler på udtalelser, der er grupperet inden for 3 hovedområder:

1) ledelsesmæssig prioritering og holdning til POA:

- *PRES¹⁵-evalueringer betyder, at der ikke arbejdes forebyggende, den øverste ledelse rystede på hovedet af POA,*
- *POP-projekter skal holdes nede på jorden, og må ikke fylde mere end 2 sider,*
- *vi har ikke problemerne til POA,*
- *tankegangen anvendes, men det skriftlige er spild af tid – politiet skal hellere være ude i samfundet.*

2) medarbejdernes holdning:

- *medarbejderne latterliggør POA,*
- *ældre medarbejdere i nærpolitiet blev sendt på POA-uddannelse, men det er svært at ændre de ældre medarbejders holdning.*

3) eksterne samarbejdspartnere:

- *problemejerne vil ikke vedkende sig ejerskabet af problemet, og vil derfor ikke anvende ressourcer til løsningen af det,*
- *samarbejdspartnere vil ikke fastholdes i et bestemt mål,*
- *politi og kommune vil noget forskelligt.*

¹⁵ Rigs politiet, Politiafdelingen (2004): PRES = Politiets ResultatEvalueringssystem, er en model, der er udviklet til en samlet evaluering af indsatser og resultater i politikredsene. Modellen danner udgangspunkt for lokale mål og handleplaner. Systemet er opdelt i temaer for indsatser og resultater med tildeling af point, og udvikling af POA indgår i selvevalueringdelen som en del af indsatsmaet "strategi og planlægning". Her kan udvikling af POA opnå max. 10 point ud af max. 250. Samlet kan politikredsen i modellen opnå 1000 point.

Den hyppigst fremførte årsager var, at ressourcerne blev anvendt til reaktivt politiarbejde på grund af ledelsens holdning til POA.

Nærpoliti- og stationsledere i de 28 politikredse, der fremsendte POA-projekter til undersøgelsen, fremkom i forbindelse med indhentningen af data med lignende udtalelser. Det skete i forbindelse med, at kontaktpersonen f.eks. forklarede, at kvaliteten i projekterne ikke var god.

Der er således af den årsag grund til at antage, at disse udtalelser og bemærkninger er udtryk for en mere generel holdning i alle landets politikredse.

Undersøgelsens resultater.

Undersøgelsen viste, at kun omkring halvdelen af landets politikredse anvendte POA som arbejdsmetode, og kun ganske få af de politikredse, der anvendte metoden, gennemførte projekter, der ud fra et teoretisk grundlag kunne betegnes som POP.

Omkring 1/5 af projekterne var stort set udført i tilstrækkeligt omfang, men havde problemer i et eller flere af elementerne på grund af manglende eller utilstrækkeligt datagrundlag. De kunne i højere grad betegnes som problemløsende (Bullock, Erol & Tilley, 2006) end POP, idet de i et eller andet omfang havde en analytisk tilgang til problemerne, hvor de bagvedliggende årsager til kriminaliteten blev søgt afklaret.

Der *er* således et grundlag for udviklingen af POA fra det problemløsende politiarbejde til POP, men det foreligger kun i *begrænset omfang*.

Udgangspunktet i det oprindelige datagrundlag var en undersøgelse af kvaliteten i POA-projekter, der rettede sig mod grupper af unge, der skabte uro og uorden i lokalområder. Udvidelsen af problemområdet ved indhentningen af de supplerende data viste sig at være en styrke for analysen.

Der fandtes således en klar sammenhæng mellem kvaliteten i projekterne, og den problemkategori, som de rettede sig imod, idet projekter der var rettet mod egentlige kriminalitetsproblemer, havde den bedste kvalitet.

Disse projekter var karakteriseret ved, at problemet var identificeret ud fra begrebet ”et problem”, og identifikationen af problemet var derfor sket ud fra en beskrivelse af en række tilbagevendende ensartede hændelser.

Projekter, der var rettet mod egentlige kriminalitetsproblemer, havde således også det forholdsvis bredeste analytiske grundlag – ikke fordi kvaliteten kunne betegnes som god – men dog bedre i forhold til projekternes generelle kvalitet.

Kun 1 projekt – tyveri af benzin fra tankstationer – kan danne grundlag for ”best practice”.

I projekter, der manglede beskrivelse og identifikation af problemet, kunne de bagvedliggende årsager ikke identificeres, hvilket igen fik indflydelse på, at indsatserne ikke var målrettede problemet.

Indsatserne i projekterne bestod oftest af reaktive og sociale tiltag, mens de situationsbestemte, som POP er bedst indrettet til, anvendtes i et mere begrænset omfang.

POP lægger i sit teoretiske grundlag op til udvikling af nye former for tiltag over for problemerne, men indsatserne i projekterne må nærmere betegnes som traditionelle.

POP-modellen har sin styrke i forhold til egentlige kriminalitetsproblemer, men 2/3 af projekterne rettede sig mod børn og unge under 18 år med en asocial adfærd, hvor de sociale faktorer var centrale årsager til problemet. Projekterne var derfor hovedsageligt rettede mod den kategori af problemer, hvor modellen har sine svagheder.

Det tværfaglige samarbejde var i flere projekter et succeskriterium i sig selv, men målet for indsatsen blev således rettet ind mod det organisatoriske i stedet for ud mod problemet. Det tværfaglige samarbejde skal ikke være et målbart mål i sig selv, men nærmere et middel til at nå målet.

Kvaliteten i POA-projekterne kan ligeledes ses i sammenhæng med utilstrækkelige ressourcer.

Dansk politi skal måles på resultatet og effekten af sine indsatser i PRES, men i målesystemet kan kun opnås et meget begrænset antal point for udvikling af POA. Dette kan være en medvirkende årsag til, at ledelsen i stedet prioriterer det reaktive politiarbejde højere end det proaktive.

PRES-systemet er først og fremmest indrettet til måling af det reaktive politiarbejde, og derfor en hindring for det forebyggende og proaktive arbejde.

En måske overset fordel ved POP set ud fra et ledelsesmæssigt perspektiv er, at modellen faktisk *er* indrettet til måling af effekten af indsatsen, men det kræver allokering af ressourcer til POP med henblik på at højne kvaliteten, samt udvikling af det teoretiske grundlag for gennemførelsen af projekterne.

Litteratur.

- AMU-center København (2002): *Pensum til POA-uddannelsen af medarbejdere udleveret i forbindelse med uddannelsen.*
- Balvig, Flemming & Holmberg, Lars (2004): *Politi & Tryghed – forsøg med nærpoliti i Danmark.* København: Jurist- og Økonomforbundets forlag.
- Bullock, Karen; Erol, Rosie & Tilley, Nick (2006): *Problem-oriented Policing and Partnerships. Implementing an evidence-based approach to crime reduction.* Cullompton: Willan Publishing.
- Goldstein, Herman (1990): *Problem-oriented Policing.* New York: McGraw-Hill.
- Knutsson, Johannes & Søvik, Knut-Erik (2005): *Problemorientert politiarbeid i teori og praksis*, PHS 2005:1, Oslo: Politihøgskolen.
- Rigspolitichefen (2001): *Projekthåndbog for Nærpolitiet.*
- Rigspolitiet, Politiafdelingen (2004): *Notat vedrørende opfølgningsmodel flerårsaftalen 2004-2006* (Politiets ResultatEvalueringsSystem – PRES).
- Rigspolitiet, Politiafdelingen (2006): *Rapport vedrørende politikredsens foranstaltninger af navnlig forebyggende og kriminalpræventiv karakter, der er iværksat over for grupper af yngre personer, som giver anledning til uro og utryghed i lokalområder.* Jour. nr. 2005-005-243. www.politi.dk (læst 14.7.2006).
- Scott, Michael S. (2000): *Problem-oriented Policing: Reflections on the First 20 Years, Office of Community-Oriented Policing Services*, US Department of Justice, USA. Appendix A: An Analysis of the Best Submissions for the Herman Goldstein Award for Excellence in Problem-oriented policing 1993-1999. www.popcenter.org (læst 10.4.2007)
- Thomassen, Gunnar (2005): Implementering av problemorientert politiarbeid: Noen sentrale utfordringer. *Nordiska Samarbetsrådet för Kriminologi*, 47. *forskningsskonference i Oslo*, Norge, s. 218-223.
- Visionsudvalget (2005): *Rapporten "Fremtidens Politi", Kapitel 5 – en sammenhængende politireform*, s. 95-98. www.fremtidenspoliti.dk (læst 19.11.2006).

Konsten att styra nyhetsbilden av sig själv - om mäktiga poliser och behovet av säkerhet

Fil. dr. Göran Palm och fil. kand. Renée Skogersson, Samhällsvetenskapliga institutionen, Växjö universitet.

Polisen är i hög grad nyhetsmässig och att rapportera om polisen ingår som en självklar rutin för alla nyhetsmedier. Men den bild av polisen och polisarbetet som träder fram i nyhetsmedierna är i hög grad skapad av polisen själv. Tillsamman med nyhetsreportrarna bestämmer de mediernas dagordning - som nyhetskälla ifrågasätts polisen ytterst sällan och därmed inte heller polisens verklighetsbeskrivningar. Genom dessa verklighetsbeskrivningar träder också ett speciellt samhälle fram, ett samhälle i oordning, karaktäriserat av hot och risker. Dessa hot och risker kräver i sin tur specifika säkerhetslösningar – något som polisen är expert på. I artikeln som följer presenteras resultatet av en innehålls- och intervjustudie där bilden av polisen, och bilden av det samhälle polisen är verksam i, undersöks. Studien baserar sig på närmare 400 nyhetsartiklar och nyhetsinslag och på intervjuer med kriminalreportrar och poliser som arbetar med mediekontakter.

- De (webbredaktionen) är hela tiden på hugget och levererar ett stort antal korta snabba nyheter och har järnkoll på var blåljusen befinner sig.

- Vi ser vilka artiklar och ämnen som blir mycket lästa och kommenterade på webben. Ofta är det den nära och traditionella lokaljournalistiken till exempel om förändringar av stadsmiljön, trafikfrågor, brott och olyckor. Jag bedömer att vi prioriterar sådana artiklar högre även i papperstidningen.

Anders Tapola, nattchef på tidningen *Smålandsposten* i Växjö, berättar för tidningen *Medievärlden* hur papperstidning och nätupplagga samverkar (Håkansson m fl, 2008:13). Resonemangset är typiskt för den moderna journalistiken och detta på två sätt; dels inriktningen på det snabba, dels inriktningen på det dramatiska, där ”*blåljusen*” (nyheter om och polisen och från polisen) och ”*brott och olyckor*” speglar dagens redaktionella prioriteringar. Studier av svenskarnas tidningsläsning (Strid, 2005) visar att nyheter om brott och straff har mycket högt läsvärde och är högt värderade. När tidningsläsare får rangordna olika kategorier av nyheter hamnar nyheter om sådant som rör polisens verksamhet (olyckor och brott) allra överst när det gäller vad man läser mest av och när viktigheten bedöms hamnar dessa nyheter som nummer tre.

Medierna är en självklar och betydelsefull del av vår vardagsverklighet eftersom de är teknologier eller kanaler för att cirkulera olika former av kunskap. När vi tar del av dagens nyhetssändningar, kittlas av den senaste tv-deckaren, eller slår fast att ”fel låt vann” i Melodifestivalen får vi *veta* något. En nyhetsartikel är en berättelse om något som har hänt (fakta), ett underhållningsprogram i televisionen berättar om smak, attityder och livsstilar, en actionfilm på biografen lär oss något om de rådande normerna och värderingarna – om rätt och fel, ont och gott i vår kultur.

Nyhetsmediernas berättelser om polisen – det polisen står för, det polisen gör och det polisen inte gör – är centrala berättelser som aktualiserar sådant som både har med fakta och med attityder, värden, normer att göra.¹⁶ Sagt på ett annat sätt berättar nyheter om ”det polisiära” något om oss själva och om det samhälle vi lever i. Med den utgångspunkten har vi på uppdrag av Polisutbildningen vid Växjö universitet genomfört en studie, *Hjältar, blåljus och säkerhet*, (Palm & Skogersson, 2008) där utgångspunkten varit att få svar på frågan: Hur bevakas, rapporteras och gestaltas polisens verksamhet i de dagliga nyheterna i ett urval svenska nyhetsmedier? I studien har vi arbetat med kvantitativ såväl som kvalitativ innehållsanalys samt genomfört ett antal intervjuer med kriminalreportrar på dagstidningar och personer på polismyndigheterna som arbetar med mediekontakter.¹⁷

16 Med nyhetsmedier avser vi här ”traditionella” medier som dagspress, radio och television.

17 Under två månader år 2006 har 382 artiklar och nyhetsinslag som på olika sätt berättar om polisen samlats in. Nyheterna är hämtade från tidningarna Östgöta Correspondenten, Göteborgsposten, Helsingborgs Dagblad, Sydsvenskan, Kvällsposten, Kristianstadsbladet och Smålandsposten, samt radiokanalerna Sveriges Radio P4 Kalmar och Sveriges Radio P4 Halland. I huvudsak skedde insamlingen under april och september år 2006. Två av tidningar bevakades även några dagar in i maj och i slutet av augusti. Artiklarna är hämtade från tidningarnas pappersupplaga och nyhetsinslagen är hämtade från Sveriges Radios hemsida för lokalityheter. Utgångspunkten har varit att polisen

I den kvantitativa innehållsanalysen är syftet främst att fokusera på det som explicit uttrycks och genom att kvantifiera nyhetstexterna vill vi synliggöra specifika företeelser, samtidigt som det ger möjligheten att tydliggöra generella mönster. Nyhetsberättelserna har strukturerats utifrån ett antal kriterier: *nyhetskälla* (vem tar initiativet till nyheten); *verksamheter* som polisen förknippas med; *nyhetsvinkel* (hur polisen framställs); *agerande* (huruvida polisen själv är aktiv aktör eller omtalas); de *relationer* polisen på olika sätt sammankopplas med och slutligen utifrån vilka *roller* polisen gestaltas.

Den kvalitativa analysens (i form av en diskursanalys) uppgift är att undersöka de underförstådda överenskommelserna i texten, det som styr gestaltandet; berättarstrukturer och läsartilltal.¹⁸ Vi intresserar oss alltså för de övergripande berättelserna om polisen, de huvudteman, diskurser, som finns i rapporteringen.

Med våra innehålls- och textanalyser vill vi visa vad man som nyhetskonsument *får veta* om polisen och polisens olika verksamheter – vad *är* polisen i nyheterna. Men nyhetsberättelserna om polisen är också berättelser om samtiden, om det svenska *samhället* här och nu, och hur detta samhälle ges gestalt i polisnyheterna vill vi också visa.

Slutligen intresserar vi oss för frågan: Varför blir det då så här? Vilka *villkor* eller *faktorer* ligger bakom den journalistiska gestaltningen av polisen i nyheterna? Den frågan söker vi svar på genom att intervjua de som är upphovet till texterna, de journalister som i allmänhet brukar kallas för kriminalreportrar. Genom dessa intervjuer vill vi få fram en bild av hur arbetet med att bevaka och rapportera polisen går till, vilka överväganden som görs, vilka strategier som används, vilka svårigheter och problem man brottas med och hur man ser på polisen som bevakningsområde och som nyhetsobjekt.

Dagens moderna organisationer är noga med att på ett så effektivt sätt som möjligt ge service åt nyhetsredaktioner och journalister. Skall man förstå hur nyhetsjournalistiken om polisen kommer till måste man, menar vi, också undersöka polisens egen roll i nyhetsarbetet; hur arbetar polisen gentemot medier och journalister? Polisen är en viktig nyhetskälla för journalisterna och redaktionerna. Därför har vi intervjuat personer inom polisen som sysslar med

återfinns i rubriken och ingressen eller att polisen på annat sätt varit en av huvudaktörerna i nyheten.

¹⁸ För en intressant och användbar genomgång av diskursanalys som metod, se Jackson (2005).

informationsfrågor och presskontakter. Huvudfrågan kan formuleras så här: På vilka sätt medverkar polisen till mediebilderna av sig själv och vilka blir konsekvenserna av detta? Genom att förmedla uppgifter, ge kommentarer eller på andra sätt öppna upp sin verksamhet mot journalistiken deltar polisen aktivt i journalistiken – man blir medskapare i nyhetsarbetet. Den journalistiska/redaktionella makten är alltså i hög grad villkorad. Sett ur ett maktperspektiv är det långt ifrån självklart att medierna/journalisterna är de mäktigaste aktörerna i nyhetsarbetet (Ericson, m fl, 1989, Palm, 2002).

Makt och sociala intressen

Vi har tidigare sagt att man kan karaktärisera medier som teknologier eller kanaler – eller ”apparater” om man så vill – för att cirkulera berättelser eller kunskap. Med detta menar vi dock inte att medierna är okomplicerade sändare eller transportörer. Medierna är produktionsapparater, nyheter om till exempel polisen har också producerats i medierna, eller rättare sagt på en nyhetsredaktion. En nyhet karaktäriseras av ett dubbelt berättande: Någon berättar något för en journalist och denne bearbetar berättelsen och ger den nyhetens form. En nyhet kommer till i en organisation som har sina specifika regler och rutiner. En nyhet är – som det mesta av det moderna samhällets kunskaper – institutionellt producerad: nyheten är uppkommen i och cirkuleras genom en samhällelig institution, medieinstitutionen.¹⁹

Men med vårt produktionsperspektiv vill vi betona att de nyheter som möter oss i vardagen inte nödvändigtvis har uppstått på redaktionerna – de härstammar oftast från källor utanför medierna, men de är bearbetade och har fått sin form i medieinstitutionen. Därför är det viktigt att undersöka vilka som tillåts ”tala” genom medierna. En central fråga för oss är därför: Vem/vilka är ursprunget till den kunskap och den information, till de berättelser och de beskrivningar, som cirkulerar i samhället genom det vi kallar medier? Och vems intressen speglas i denna kunskap och i dessa berättelser – vad representeras genom nyheterna? Man kan säga att nyhetsmedierna ”importerar” kunskap från andra samhälleliga områden och bearbetar den för att sedan via olika tekniska kanaler distribuera ut den i samhället där den sedan kan cirkulera.

¹⁹ Med produktion menar vi sådana processer, eller sådant arbete, som innefattar att värdera, samla in sammanställa och redigera olika slags information (att ”förpacka” så att det till exempel blir en nyhetsartikel för en tidningssida eller ett naturprogram på tv). Med cirkulation menar vi de processer som innebär att informationen distribueras ut till olika slags mottagare (publiker) oftast i allt vidare cirklar.

När vi talar om medier menar vi således de företag – tillsammans är de en industri – som sysslar med att producera och cirkulera olika former av information och kunskap. Som sådan är medieindustrin en central del i det vi kan kalla ett samhälles kunskapsstruktur.²⁰ Nyhetsmedierna förser oss med faktakunskaper från en mängd områden: Från utbyggnaden av vägbubblor på Storgatan till de senaste sammandrabbningarna i Irak; från avbrutna ryttartävlingar i Arvika till nya rön i cancerforskningen; från Ericsonaktiens djupdykning till Davidsons förlorade försäkringstvist. En mängd världar – politiska, ekonomiska, sociala, kulturella – träder fram i medierna. Genom nyheterna får vi också en inblick i olika idé- och värdesystem och vi får normer och föreställningar bekräftade och utmanade; godhet och ondska, kärlek och hat, hur man skall uppträda i olika situationer, vad det innebär att vara man respektive kvinna.

Detta visar i sin tur att all kunskap är kopplad till sociala intressen, kunskaper är inte neutrala, de beskriver världen på bestämda sätt – kunskap och makt hänger nära samman. Det är därför viktigt att se vilka som finns bakom produktionen och cirkulationen av information och kunskap, vem som kan avgöra och bestämma vad som skall produceras och vad som skall spridas.

Den norske rättssociologen Thomas Mathiesen arbetar i sin bok, *Makt og medier* (1986), med maktmetaforer; han talar om makten *bakom* medierna, makten *runt* och *i* medierna, samt, makten *från* medierna. Makten bakom medierna rör sådant som ägarförhållanden och organisations/affärsmodeller. Ägande- och organisationsförhållanden sätter ramarna för medieföretagens produktion. Makten runt och i medierna har med de aktörer att göra som mer direkt kan påverka (i vårt fall) nyhetsarbetet och nyhetsproduktionen; de aktörer som fungerar som nyhetskällor och de som arbetar i medierna. Vi tänker i första hand på den redaktionella personalen: nyhetsreportrar, fotografer, redigerare, producenter och arbetsledare/chefer på olika nivåer i organisationen.

Nyhetskällornas makt är förstås av särskilt intresse för oss eftersom nyheter från polisen är en viktig del av nyhetsmediernas vardagliga, regelbundna utbud. Thomas Mathiesen pekar på att de institutionella eliterna – aktörer som besitter stora maktresurser av olika slag – är de viktigaste nyhetskällorna och de kan därmed påverka och styra medieagendan – vad nyhetsredaktionerna väljer att bevaka och rapportera.

20 Termen kunskapsstruktur har vi lånat av Susan Strange (1988:117), professor i internationella relationer, som skriver att en kunskapsstruktur avgör "what knowledge is discovered, how it is stored, and who communicates it by what means to whom and on what terms."

Makten från medierna, slutligen, har att göra med att ägande och kontroll av medieföretag och inflytande över nyhetsproduktionen påverkar och styr hur vi som nyhetskonsumenter uppfattar verkligheten. Eftersom medierna ofta är vår enda, eller åtminstone huvudsakliga, källa till kunskap om viktiga delar av den sociala verkligheten innebär detta att den, eller de, som har informationskontroll, de som på olika sätt avgör vad som skall bli nyheter och hur dessa nyheter skall presenteras, har möjlighet att ”lägga fast” speciella bilder eller perspektiv av denna verklighet.

Marknadsprincipen styr

Den kunskap om polisen som kommer till oss i form av nyheter måste alltså förstås utifrån det faktum att poliser och polisen som organisation kan berätta om sig själv och sin egen verksamhet – de är mäktiga nyhetskällor. Men nyhetsjournalistiken villkoras också av ytterligare ett faktum, nyheter är kommersiella produkter, de är varor som säljs på en marknad. Vi har att göra med en nyhetsindustri.

Nyhetsindustrin arbetar efter två ekonomiska logiker: Man får intäkter av att sälja sina varor till en intresserad mediepublik samtidigt som man säljer denna publik till andra företag. Människor prenumererar till exempel på en morgontidning eller på en betal-tv kanal och dessa människor utgör – från medieindustrins perspektiv – en publik (eller publik) som konsumerar andra varor, varor som företag marknadsför med hjälp av reklam i medierna. Ett medieföretag erbjuder alltså andra företag grupper av konsumenter och deras köpkraft; ett medieföretag säljer alltså två typer av varor; en ”medieprodukt” (till exempel en morgontidning) och publik till annonsörer – andra företag på marknaden.²¹

Från en strikt ekonomisk utgångspunkt måste medieföretagen precis som alla andra företag göra produktionen av sina varor – nyheter så väl som publik – så billig som möjlig. Man måste ha ett sådant utbud att man kan locka så stora publik)er som möjligt (eller publik)er med så stor köpkraft som möjligt) samtidigt som produktionen och distributionen av utbudet ständigt måste förbilligas.

Sett ur ett marknadsperspektiv är medierna inte annorlunda än andra varu- och tjänstproducerande företag, skriver David Croteau

²¹ Public serviceföretag – som Sveriges Television - arbetar efter en delvis annan affärsmodell, i allmänhet har man inte reklam som intäktskälla (sponsring är däremot vanligt i olika sammanhang), däremot är man numera på andra områden allt mer marknadsanpassad.

och William Hoynes (2001). De slåss med konkurrenter om större marknadsandelar, de är alltmer kostnadsmedvetna, de letar ständigt efter möjligheter att växa och expandera, och de agerar som vilket annat företag som helst. Därför är marknadsmodellen en bra utgångspunkt om man vill förstå varför medieföretagen gör som de gör.

När man undersöker och försöker förstå marknad som ekonomiskt begrepp är det viktigt, skriver Ankie Hoogvelt (1997), att skilja mellan marknad som plats och marknad som princip. Hon studerar globala marknader och menar att en global marknadsplats för till exempel medieprodukter uppstår genom en internationell arbetsfördelning – ett utbyte av varor och tjänster som produceras i och av olika länder. Men med framväxten av och den ökade betydelsen hos multinationella företag påverkas de nationella ekonomierna på nya sätt då det uppstår transnationellt/globalt integrerade produktions- och distributionsnätverk. Detta innebär i sin tur att det uppstår en global marknadsprincip, en dominerande standard för prissättning, kvalitet och effektivitet.

Marknadsprincipen blir ett strukturellt tvång, skriver Ankie Hoogvelt, något som internaliseras hos de enskilda aktörerna på marknaden. Det uppstår en marknadsdisciplinering, det vill säga (medie)företagens dominerande aktörer tvingas tänka och handla med marknadsprincipen som utgångspunkt och detta påverkar både produktion och distribution. I takt med att medieägarnas krav på avkastning vuxit de senaste decennierna har den process vi kallar marknadsdisciplinering blivit allt mer påtaglig – ägarnas makt över produktionen har ökat.²²

Medierna i risksamhället

Det är näst intill omöjligt att genomleva en hel dag utan att åtminstone ett par gånger bli påmind om alla de faror och risker som omger oss. I bilradion på vägen till jobbet talas det om klimatförändringar och i dagstidningen får vi läsa om den organiserade brottsligheten. Anthony Giddens (1999) pekar på det senmoderna samhällets apokalyptiska karaktär då det introduceras risker som tidigare inte existerade. Kärnvapenkrig, ekologiska katastrofer, global ekonomisk kris, totalitära supnationer, terrorism och organiserad brottslighet är bara några av dem.

²² Detta behöver inte nödvändigtvis innebära att ägarna söker styra den dagliga produktionen, marknadsdisciplineringen är en process som alla aktörer anpassar sig till; de ekonomiska målen blir naturliga för alla i medieföretaget. Se, Davies (2008), Nygren (2008) och Palm (2004).

Uppkomsten av ständigt nya risker i det senmoderna samhället har inte bara sin förklaring i teknisk utveckling eller en ny typ av brottslighet utan fyller också en ekonomisk och social sammanhållande funktion i samhället. Ulrich Beck (1986:35) pekar på att riskdefinitioner inte bara handlar om naturkatastrofer, teknisk utveckling och kärnklyvning, *”utan också om de sociala, ekonomiska och politiska bieffekterna av dessa bieffekter”*, där människor förlorar sitt anseende, företag förlorar sitt rykte, det blir merkostnader av olika slag och marknader försvinner. För Richard Jackson (2005) innebär skapandet av en risk också en möjlighet för politiker och andra makthavare att få tillgångar till resurser – både ekonomiska och lagmässiga – som annars hade varit omöjliga.

Mattias Hagberg (2006) för ett liknande resonemang och menar att skiftet från industrisamhället till det postindustriella samhället också innebär ett skifte från välfärdsstat till fängvårdsstat där det finns ett behov av en gemensam fiende för att skapa en samhällelig gemenskap och där allt fler handlingar kriminaliserats och polisens befogenheter har utvidgats. Polisen med dess utredare, experter, insatsstyrkor och patruller blir då en betydande institution när det kommer till att lösa samhällsproblem och upprätthålla det trygga samhället.

Polisen som institution får symbolisera det goda och det trygga – det som behövs för att riskerna inte skall ta överhand. Samtidigt finns det i dagens samhälle, där medierna svarar för en stor del av kunskaperna, en föreställning om en allt mer växande brottslighet, en föreställning som skapas i ett samspel mellan polisen, politikererna och medierna. Mattias Hagberg talar om en hotbildsnormalisering där politikernas, polisens och framför allt mediernas ständiga upprepningar av hur hotat samhället är av den organiserade brottsligheten, gör att hotet så småningom tas för givet och upplevs som ett normalt tillstånd.

Risker tydliggörs och skapas i och genom medierna, de definieras och bearbetas i medierna och de avslutas i medierna. Den dagliga utblicken i världen förser oss ofta med en mängd faror och risker. Katastrofer, brott och missförhållanden är alla självklara nyheter. De är tacksamma att rapportera om eftersom de är lätta att skapa berättelser kring, de infogas lätt i mediernas produktionsstruktur och kan tillskrivas dramatik, polariseringar och identifikation. Och framför allt är de kontinuerliga. Händelser skall följas upp, vittnen höras och experter tillfrågas – redaktionen har nyhetsmaterial för flera dagar framöver.

Det otrygga samhället som nyhetsberättelse är intressant och viktigt för medierna eftersom det ofta innehåller händelser – inbrott, poli-

sens misslyckande ingripande, information i skolan om alkohol och droger – med ett högt nyhetsvärde. Ett exempel på en risk kan vara när polisen skickar ut ett pressmeddelande där de berättar att de inte har resurser för att ha en viss polisstation öppen hela sommaren. För lokalmedierna är detta en viktig händelse och därmed en viktig nyhet eftersom det finns en tydlig närhet till och relevans för den egna publiken – det är de och deras stad som påverkas. Händelsen kommer också att vara betydelsefull för politiker och poliserna själva. De förstnämnda vill se till att just deras stad är en trygg och säker stad och poliserna vill ha möjligheten att göra ett så bra jobb som möjligt.

En risk, som exemplet med den stängda polisstationen, är också ofta lätt att personifiera – med hjälp av närpolisen som beklagar det inträffade eller en äldre dam som inte vågar gå ut med hunden – och får oss på så sätt att känna sympati med de berörda. En händelse av detta slag kommer också att stå för frekvens, d v s det kommer att finnas ett behov av uppföljning och bevakning under en lång tid framöver. För nyhetsmedierna står olika typer av risker även för en viss konsonans och kontinuitet i rapporteringen, det finns alltid något att berätta samtidigt som det är lätt att göra en nyhetsberättelse av materialet.²³ Mattias Hagberg (2006:16-17) menar att om vi väljer att se exempelvis tidningsartiklar som, *”en karta över samtidens mentalitet”*, så framträder det snart en bild av ett sårat Sverige, *”ett nytt Sverige, fyllt av ondska”*.

Konkreta händelser i vardagen

”Här är en nyhet: Sverige har inte upplevt någon brottsexplosion de senaste åren. De allra grövsta våldsbrotten har tvärtom minskat. Ändå ökar mediaexponeringen kring brottslighet, och brottsbekämpning blir allt viktigare som politisk profilfråga. Varför är vi så kapitalt ointresserade av fakta när det kommer till brottslighet?”

Den frågan ställer Mattias Hagberg (2007) i en artikel i tidskriften *Ord&Bild*. Han pekar på att vårt samhälle är besatt av brott och ser exempel från litteraturen, tevetablåerna och biografprogrammen, där blodiga, bestialiska våldsbrott populariseras som aldrig förr. Sak samma gäller nyhetsmedierna som ständigt – och allt mer – rapporterar om misshandel, våldtäkt och brottsyndikat. Vi har ock-

²³ Om nyhetsvärdering, se McQuail (2001)

så blivit räddare, konstaterar han och hänvisar till undersökningar som visar att vi svenskar blivit räddare för att utsättas för brott.

Vår studie – *Hjältar, blåljus och säkerhet* – ger inget svar på frågan om rapporteringen om brott ökar i nyhetsmedierna, men vi kan lätt konstatera att polisen och det polisen gör (och ibland inte gör) är mycket nyhetsmässigt; att bevaka och rapportera om polisen ingår som en självklar rutin för alla nyhetsmedier. Nyheter om och från polisen är också högt värderade nyheter på redaktionerna eftersom de inte sällan är mycket dramatiska och fångar nyhetspublikens intresse – de har högt läsvärde. Men de är också förhållandevis billiga att producera eftersom det oftast rör sig om enskilda händelser som inte kräver att reportrarna ”gräver ner sig” i dokument och utredningar (även om detta också förekommer). Att rapportera om polisen är en typisk händelsestyrd journalistik.

Huvuddelen av nyheterna i vår studie är så kallade ”raka” nyhetsberättelser som utan värderingar berättar om polisens vardagsarbete. Cirka sju av tio analyserade nyhetstexter är just neutrala beskrivningar av det polisen gör, en knapp femtedel (17 procent) är negativa nyheter, medan uttalat positiva värderingar återfinns i 14 procent av materialet. När det gäller de negativa nyheterna utgörs de till största delen av berättelser om en enskild polisman som gjort sig skyldig till brottslig verksamhet, och nyheter om ”otillräckliga resurser” eller dåligt fungerande organisation. Det är *inte* en negativ bild av polisen och polisens arbete som träder fram i nyhetsrapporteringen. Den typiska nyhetsbilden är snarast den om polisen som gör sitt jobb och gör det (efter omständigheterna) på ett bra sätt. Man fångar brottslingarna, håller ordning och tar hand om vår medborgerliga trygghet så gott det nu går. Så kan man sammanfatta vardagsjournalistiken om polisen.

Men journalisternas och medierna kritiska granskning? Jo, den finns där om än i ganska liten utsträckning, en av tjugo artiklar kan karaktäriseras som en kritiskt granskande artikel. Huvuddelen av de granskande artiklarna har heller inte sitt ursprung på redaktionerna eller hos journalisterna utan är ett resultat av till exempel en utredning, en anmälan eller en JK-granskning. Polisen är förstås nyhetsmässig också när man själv begår brott, gör fel eller inte sköter det man skall. Felande polismän blir nyheter liksom bristande effektivitet eller misshushållning med resurser. Men detta förändrar inte den mer övergripande bilden av polisen. En anledning till detta kan vara att polisen är med och styr konstruktionen av bilden av sig själv, men mer om detta senare.

Journalistiken om polisen är extremt händelsestyrd, tre av fyra artiklar/inslag har sitt ursprung i att något har hänt. Larmet går, poli-

sen rycker ut, reportern kommer till platsen – kanske med fotograf – och så är nyhetsarbetet igång. I nästan hälften av artiklarna/inslagen är det larm, uttryckningar och ingripande från polisens sida, samt det dagliga samtalet med polisen, som initierat nyhetsberättelsen. Så blir polisen omskriven, men man nöjer sig inte med det. Mer än var femte nyhetsinslag har tillkommit på initiativ av polisen själv genom presskonferenser, informationsmöten, utgivning av rapporter eller genom direktkontakt med en reporter. Det rör sig om en journalistik i hög grad på polisens villkor, en reaktiv journalistik.

Detta förstärks av att den vanligaste nyhetsvinkeln just har det vardagliga arbetet, där ute på fältet som utgångspunkt; det är polisen som griper in, som arbetar förebyggande och som övervakar och håller ordning. Tre av fyra nyhetstexter om polisen har denna vinkel. Texterna är konkreta, de äger verkligen rum på en konkret plats; brottsplatsen, olycksplatsen, Stora torget, Gågatan, Våran Kiosk, Linåkerskolan. Det är en nära, igenkännande och lokalt orienterad journalistik, med polisen i centrum, med polismännen i huvudrollen.

Mannen i händelsernas centrum

Ty det rör sig om *män*, av de enskilda poliser vi identifierat med namn i texterna är 334 män och 51 kvinnor. Alla gör samma, manliga, saker; kvinnorna är egentligen manliga. Också för dem gäller "*djävlar anamma*" för att nu citera en utbildningsledare på en av polisutbildningarna. I något enstaka fall har vi funnit en något anorlunda rollfördelning, men då handlar det om att de kvinnliga poliserna träder in i en typisk kvinnoroll, tröstande, mildt tillrättavisande, vårdande.

Vi ser en man på plats och det är en tyst, fysisk man. Poliser pratar förstås, men deras tydligaste attribut är handlandet, att man gör någonting. Visst kan man tala folk till rätta, men det är den fysiska uppenbarelsen, parad med utrustningen, som "gör" polisen. Ingen scenbild utan rekvisita; helikoptrar, motorcyklar, polishundar, tjänstevapen, hjälmar och batonger. Särskilt tydligt kommer detta fram på de fotografier som illustrerar de större nyhetsartiklarna – uniformerade poliser med dragna tjänstevapen vid bilen. Taktik och teknik förstärker denna bild av den fysiskt handlande polisen. Polisen är också ensam i arbetet, inte nödvändigtvis en enskild polisman, men polisen arbetar ensam, ibland samarbetar man med det sociala eller skolan, eller allmänheten, men mestadels arbetar polisen ensam.

En uniformsklädd man på brottsplatsen eller där det offentliga mötet eller demonstrationen skall äga rum, med tjänstevapen och bil, i färd med att ingripa eller ordna. Så kan man sammanfatta den mest frekventa bilden av polisen och hans arbete i nyhetsberättelserna.

Stegat är nu inte långt till hjältarna och till hjältehistorierna och de finns där. Ibland i form av ett rent personporträtt som av en ensam sheriff som tyst och systematiskt bekämpar oordningen i ett tidigare närmast laglöst land. Ibland handlar detta laglösa land om en fysisk plats, ibland om en företeelse som spritsmuggling. Resultatet är detsamma, ordningen återställs eller införs. En annan hjälte typ är den listige, en problemlösare som gillrar fällor för brottslingarna, som lägger pussel och kan nysta upp ett virrvarr av trådar. Och eftersom motståndarna är välorganiserade och oftast har omfattande resurser – inte minst tekniska – till sitt förfogande krävs det verkligen list för att överlista dem – ett verkligt detektivarbete. En tredje hjälte typ är den lite mjukare hjälten, en pedagog, en som tar om hand. De här hjältarna kan faktiskt tala människor till rätta, de kan faktiskt med leenden och skratt ordna och kontrollera. Sådana hjältar kan till exempel röra sig bland stökiga fotbollsfans och genom sin blotta närvaro och sitt goda rykte, skapa lugn.

Hjältarna reflekterar de bilder av polisens organisation och uppdrag som synliggörs i nyhetstexterna. Det berättas om en organisation som mobiliserar alla tänkbara krafter i kampen mot oordningen, d v s de som på olika sätt stör ordningen. Genom hårdare tag, ökade kontroller och nolltolerans ska polisen komma till rätta med yrkeskriminella, rattfyllerister och demonstranter. Det är polisens kamp. En ensam kamp, där polisen riskerar att förlora om resurserna inte är de rätta.

Det berättas också om en föränderlig organisation. Ordning kan kanske upprätthållas med hjälp av insatsstyrkor men nya hotbilder och den organiserade brottsligheten kräver något annat. Polisen ska reformeras och effektiviseras genom nytänkande, obegränsade resurser och förändrade arbetsmetoder. När Rikspolisstyrelsen talar om strategiskt arbete och dialog förespråkar dock poliserna på fältet konkreta lösningar – ”mindre snack” och ”mer verkstad”.

Osäkerhet och risker

I journalistiken om polisen på plats och i arbete – i händelsernas centrum – träder också ett samhälle fram. Men det är ett samhälle som sällan ”går utanför” själva händelsen, ett ohistorisk och begränsat samhälle - ett risk- och osäkerhetssamhälle. Det är ett samhälle som domineras av oordning och brist på disciplin; bilister hål-

ler inte hastighetsbegränsningarna, demonstranter håller sig inte till de uppgjorda demonstrationsvägarna och lyder inte polisens order, ligor och ungdomsgäng bryter mot den i förväg fastlagda ordningen, o s v - människor blir därigenom otrygga eftersom samhället vardagen är osäkert. Polisens roll är att återställa ordningen, eller att disciplinera.

Riskerna är ofta vetenskapligt belagda, med statistik och siffror från polisens egna studier som oftast får stå oemotsagda eller okommenterade – det är sanningen. Oordningsproblemen kopplas av polisen själv till brist på resurser (personal och pengar saknas), att medborgarna inte vill vittna och att ”bovarna” ofta har ett förspång eftersom polisen inte får använda de nödvändiga metoderna (t ex buggning). Problemen beror mycket sällan på polisens sätt att arbeta eller på sättet att organisera sin verksamhet, problemen kommer alltid utifrån.

Mitt i detta risksamhälle står polisen och försöker – trots bristande resurser och inte sällan oförstående politiker – hålla ordning. Även om polisen samarbetar med sociala myndigheter, skola, åklagare och, ibland, den enskilde medborgaren, framstår ändå polisen som, vi tidigare sett, ensam i ”räddningsarbetet”. Polisen får därmed i nyheterna rollen av ordningsman och ibland rollen som fältherre (krigsmetaforerna är vanliga).

Det är ett svart-vitt, polariserat samhälle, på ena sidan de ”goda” medborgarna, på den andra de ”onda” krafterna och mitt emellan dem står polisen med sina säkerhetslösningar. Och det är mycket sällan vi får veta något om orsakerna bakom hoten, osäkerheten och oordningen. Ibland får vi veta att alkohol och droger spelar en roll, ibland berättas det om ungdomar från så kallat utsatta förortsområden, ibland får den utifrån kommande organiserade brottsligheten – maffian – en central roll, men några samhälleliga, sociala, politiska och historiska, ramar ges inte. På så vis saknas samhället i berättelserna.

Synligheten som paradox

Nyheter ger oss kunskaper om samhälleliga förhållanden, om sociala fenomen och om olika världar. Nyheter om polisen är inget undantag, de ger oss, som vi redan sagt, kunskaper om hur samhället ser ut. Som tidningsläsare, radiolyssnare och tevetittare får vi dock en mycket speciell kunskapskarta, där vissa avsnitt av ”terrängen” är mer tydliga och mer framträdande än andra. Polisen är själv i hög grad inblandad i att rita denna karta.

När vi skriver denna artikel är medierapporteringen om kriminalitet och samhällshot intensiv. *"Våldsvågen rullar vidare i Göteborg"*, meddelar *Svenska Dagbladet* den 17 november 2007 i en stort uppslagen artikel över två sidor. Det rör sig enligt tidningen om en stad i krig; *"kriminella gäng slåss om den undre världen."* Och Stockholmskollegan *Dagens Nyheter* rapporterar samma datum i en lika stort uppslagen artikel från Sjöbo i Skåne. Det handlar om mc-gänget Bandidos och deras supportrar och tidningen inleder med att konstatera: *"Medan riksdagspartierna bråkar om hur kampen mot den organiserade brottsligheten ska föras drabbas kommun efter kommun av nya kriminella gäng"*.

Några dagar tidigare har länspolismästare Carin Götblad på DN-Debatt den 12 november 2007 varnat för att unga människor i Sverige begår allt grövre brott och hon varnar för den tilltagande ungdomskriminaliteten. Ytterligare några månader tillbaka, den 29 maj 2007 – också denna gång på DN-Debatt – har polisförbundets ordförande Jan Karlsen presenterat en rapport om den allt effektivare organiserade brottsligheten och polisens oförmåga att handskas med denna. För att klara morgondagens krav på brottsbekämpning måste polisen utvecklas: ökad kunskap om andra kulturer, ökade språkkunskaper så att polisen bättre kan samverka över gränserna, kunskap om andra länders lagar och praxis, kunskap om internationell rätt är, enligt Karlsen, några av de framtida kraven.

I allt detta finns en paradox och en motsättning, något som vi också ser i vår studie. Då handlar det om polisens synlighet; om hur man vill bli sedd och hur man syns. Vi upptäcker – i dokument och intervjuer – en önskad bild av polisen som vi kallar folkligt modern. Det polisförbundet förespråkar i debattartikeln överensstämmer till viktiga delar med den önskade bilden av en polis där inte alltid det fysiska och det uniformerade står i centrum; en mjukare, mer mångsidig och mångfacetterad, intellektuell och analytisk polis – inte så mycket av *polismakt*.

Termen modern har flera aspekter, de tre viktigaste är mjukhet, mångsidighet och öppenhet – både personlig och intellektuell öppenhet. Ett illustrativt exempel är presentationen av utbildningsprogrammet för Polishögskolan i Sörentorp.²⁴ Presentationen är mycket visuell, närmare femtio fotografier förstärker den textmässiga presentationen. Av dessa fotografier visar bara några enstaka polisen i ett "fysiskt" sammanhang, i ett ingripandesammanhang där fysiskt våld förekommer. Istället betonas sådant som samtal – poliser i samtal med medborgare – litteratur och diskussioner, efter-

24 Exempelen som nu följer är hämtade från www.polisen.se

tänksamhet, reflektion och samarbete. Och stor glädje, leendena och skratten är många. Man har också vinnlagt sig om ”varannan damernas”; förekomsten av kvinnor – i uniform såväl som i civila kläder – är påfallande stor. Mångfalden syns också i hudfärg och ansletsdrag. Det handlar om, som texten uttrycker det: *”en stor och blandad skara”*.

Behovet av mångsidighet understryks i rekryteringskraven: *”Vi söker människor som är vidsynta, toleranta, stresståliga, ärliga, harmoniska och serviceinriktade”*; en efterfrågeprofil som passar in på ett flertal moderna yrken, något som ytterligare understryks av devisen: *”En utbildning i tiden”*. De övergripande målen, slutligen, beskrivs så här, en ganska god sammanfattning av vad som kan kallas ett modernt synsätt:

”Utbildningen skall ge studenterna förmåga att självständigt och kritiskt analysera och lösa problem. De studerande ska även kunna söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå. Utbildningen ska också göra studenterna beredda att möta förändringar och ta till sig ny kunskap i arbetslivet. Jämställdhet mellan kvinnor och män ska främjas i utbildningen, liksom förståelsen för andra länder och kulturer och för internationella förhållanden.”

De här exemplen från polisens självpresentation visar hur man försöker skapa legitimitet och trovärdighet något som i sin tur nära kan kopplas till organisationens verksamhet. Betydelsen av att bli sedd på rätt sätt handlar om att synlighet och resurser hänger samman; att bilden av verksamheten påverkar förutsättningarna för verksamheten.

Den legitimitet polisen söker skapa kan beskrivas som ett symboliskt kapital som kan ”växlas in” mot ett ekonomiskt, d v s materiella och personella resurser av varierande slag. Enkelt uttryckt: Ju större förtroende polisen har hos allmänheten, hos andra organisationer och bland politiker desto sannolikare är det att man kan förhandla fram de resurser man behöver för sin verksamhet.

Symboliskt kapital är ett av den franske sociologen Pierre Bourdieus nyckelbegrepp och kan beskrivas (Broady, 1991:169) som sådant; *”som av sociala grupper igenkännes som värdefullt och tillerkännes värde.”* Det symboliska kapitalet består alltså av hur man uppfattas av andra, och ju större förtroende och ju större trovärdighet desto mer kapital ”får” man. Den mängd symbolisk kapital en organisation ”äger” är något som i hög utsträckning kan styras av organisationen själv; andras erkännande eller misskännande har att göra med hur man arbetar och hur man presenterar sitt arbete

Vi ser att detta resonemang nära hänger samman med det som vi ovan kallat polisens moderna folklighet något som kan beskrivas både som ett önskvärt varumärke och som ett symboliskt kapital. Att vinna allmänheten är detsamma som att ha ett högt förtroende och ett av organisationens viktigaste kommunikationsmål syftar till att uppnå just detta.

Men i nyhetsjournalistiken om polisen träder – som vi sett – en helt annan bild fram. Där domineras berättelserna av det fysiska, av det starka, just av polisen som makt. Det behövs lite mer, ”*djävlar anamma*”. Det är polisen själv som presenterar denna bild av fysik styrka. Och ju mer denna makt betonas desto mer dramatiskt blir det och desto mer nyhetsmässig blir polisen.

Sett ur perspektivet av en annorlunda bild av polisen i medierna, kan man säga att polisen är fången i sin egen traditionella bild av sig själv; ju bättre man är på att vara en makt, desto större uppmärksamhet får man som just en sådan makt. Här ligger paradoxen. Detta för oss över till hur konstruktionen av polisen i nyheterna går till.

Polisen som medförfattare och regissör

Det är journalisten, reportern, som gör nyheten och som med sina kunskaper och rutiner ”överför” en händelse till en nyhet. Men det betyder inte att han eller hon gör det ensam. Polisen finns inte enbart i texten som en aktör som omtalas och beskrivs och som ibland kritiskt granskas. Polisen är också en oerhört viktig nyhetskälla, någon som kan berätta och tolka. Det betyder att polisen också deltar i nyhetsarbetet på ett mer aktivt sätt. I nästan sju av tio nyhetstexter vi undersökt finns en aktiv representant från polisen, en person som uttalar sig om och lämnar kommentarer till det inträffade. Vanligast är det att polisbefälen får denna roll, men också ”vanliga” poliser och polisens press- och informationsansvariga kommer till tals. Polisen får också stort utrymme att berätta om sin egen verksamhet, i hälften av nyhetstexterna kan polisen definiera vad polisarbete är och vad det innebär att vara polis. Dessutom får man möjlighet – i var fjärde artikel/inslag – att ge exempel på lösningar, metoder och åtgärder till de problem som uppstått.

Definitionerna av polisen och polisens arbete – den kunskap om polisen i samhället vi får via nyheterna – görs gemensamt av journalister och poliser, men från skilda utgångspunkter. Journalisterna har sina yrkeskrav på sig och polisen har sina, vilket innebär att man har skilda intressen. Men det finns också ett gemensamt syn-

sätt, nämligen det som handlar om polisens samhälleliga roll, eller om polisen som institution.

Det finns vissa förhållanden eller fenomen i samhället som vi sällan ifrågasätter, som vi uppfattar som en naturlig del av vår tillvaro, ja, nästan av naturen givet. Och dessa självklarheter, dessa naturliga förhållanden bildar också grund för den journalistiska rapporteringen av samhället, de är, för att tala med den amerikanske medieforskaren Daniel Hallin (1986), "*beyond dispute*" – de är utom all diskussion, de är obestridda. De utgör konsensus, något alla är överens om, något som vi alla (eller i alla fall nästan alla) och alltid (i alla fall nästan alltid) har som en gemensam grund.

Det gäller sådant som demokrati för styrning, sådant som marknad för fördelning av resurser, och sådant som polisens roll för vår trygghet i samhället. Detta befinner sig i vad Daniel Hallin kallar en sfär av konsensus – om detta strider vi inte. Denna konsensus bildar också utgångspunkten för nyhetsrapporteringen om polisen. Och här är polisen expert på sig själv, här kan ju inte polisen som polis ifrågasättas. Som expert blir det naturligt att polisen blir det medieforskningen brukar kalla en "*primary definer*", d v s någon som har legitimitet och rätt att berätta hur något "ser ut" eftersom man just är expert på detta.²⁵

Däremot kan polisens arbete med detta det samhälleliga uppdraget ifrågasättas; om man gör rätt eller fel, om man missköter uppdraget, om man, helt enkelt, missbrukar sin makt. Här finns, om vi fortsätter med Hallins termer, en sfär av legitima konflikter. Här kan finnas – och finns – olika uppfattningar om polisens vardagsarbete och hur detta sköts, här finns aktörer som värderar polisens arbete, politiker, andra experter, medborgare och, förstås, journalister.

På så sätt blir polisen en del i konstruktionen av sig själv, man är medförfattare till berättelsen och deltar i regin av vardagsdramat. Så kan man säga att polisen i hög grad är med och bestämmer nyhetsbilden av sig själv. Det betyder alltså inte att journalister, kriminalreportrarna i detta fall, fungerar som spökskrivare åt eller är megafoner för polisens intressen. Nej, det är helt enkelt så att vem kan uttala sig bättre om det polisen gör än polisen själv? När polisen får definiera situationer, problem och problemlösningar, när polisens bedömningar är självklara och auktoritativa, då polisen är expert på sig själv, då kommer också polisen att bli en aktiv deltagare i nyhetskonstruktionen.

25 För en analys och diskussion av begreppet "*primary definers*", se Allan (2004).

Polisen är alltså med och sätter mediernas dagordning – både vad som skall beskrivas och hur. Därmed blir det också polisens ”värld” som presenteras för läsaren, lyssnaren, tittaren. Oavsett roll och gestaltning är polisen delaktig, till och med tongivande, i gestaltningen av polisen. Eller med andra ord; man har makt över bilden av sig själv. Det är därför det blir mycket hjältar, blåljus och säkerhet.

Makten över definitionerna

Det är ofta svårt att avgöra vem som säger vad, om de värdeomdömen som förekommer och det dramatiska språk som bygger upp texterna är reporterns egna uttryck eller är hämtade från samtalen med poliskällan. Men det är nog rimligt att tänka sig att konstateranden som; att *”det på ytan är lugnt”*, att *”samhället hotas”*, att *”de kriminella sluter leden”*, att *”skuggan i bakgrunden är den organiserade brottsligheten”*, är beskrivningar som förhandlats fram mellan polis och reporter. De delar varandras verkligheter, de känner varandras verksamheter väl: Polisen vet hur man skall uttrycka sig för att fånga en journalsists intresse och en journalist vet hur man skall fråga för att få fram det dramatiska. Polisen vet hur nyhetsjournalistiken fungerar och vad en nyhet ”kräver”.

Det är uppenbart att texterna ofta naglar fast polisens definitioner, polisen får ett tydligt tolkningsföreträde, det är polisen som *”varnar”*, det är polisen som *”konstaterar”* att *”hotbilden ökar”* det är polisen som *”identifierar”*. Något ifrågasättande av analysen finns sällan – polisen representerar en expertis, och experter har sällan fel.

Bilden av polisen i medierna styrs alltså i hög grad av polisen själv men att den blir så tydlig och att vi ser den så ofta – nyhetsmässigheten – har också att göra med mediernas och journalistikens kommersiella logik. Jakten på publikens och annonsörernas köpkraft kombinerat med ett allt ökande krav på ekonomisk avkastning, styr mot produktion av det som går att göra snabbt och billigt. Läger man till detta behovet av dramatik för att skapa uppmärksamhet och fånga in intresse kan man knappast tänka sig något mer passande än nyheter om polisen och polisens arbete och verksamhet.

Men, som vi sett, handlar nyhetsjournalistiken om polisen inte enbart om just polisen. I berättelserna träder ett helt samhälle fram, ett risksamhälle, där vi som allmänhet konfronteras med en mängd vardagsrisker. Hur dessa ser ut, hur vanliga de är och vilken betydelse de har, bestäms också till stor del av polisen. Polisens be-

skrivningar och analyser står oftast oemotsagda, det är polisens definitioner som gäller, här framträder verkligen polisen som en expertis. Man har tolkningsföreträde när det gäller att visa fram farorna i samhället – och det gör man ofta – och man har också tolkningsföreträde när det handlar om att peka ut orsakerna. Polisens bild av samhället och riskerna kan sammanfattas som samhällelig oordning, och trygghet uppstår då polisen får möjlighet att ordna och disciplinera.

Två tydliga diskurser träder i fram i nyheterna om polisen och brottsligheten. Den första är en diskurs om det hotade och otrygga Sverige, där vardagsriskerna blir till existentiella hot både mot individerna och mot samhället. Den andra diskursen är en motståndsdiskurs, där polisen – i samverkan med andra goda krafter – arbetar för att etablera eller behålla det trygga Sverige.

I båda diskurserna framträder bilden av polisen som ”räddaren”, den som kan skapa ordning och är grunden för tryggheten. Men tryggheten är som vi sett i hög grad villkorad och osäker och det beror inte på att polisen *inte kan* utan på att den *inte får*; man får inte tillräckliga resurser och man får inte använda alla de medel som behövs för att stärka tryggheten.

Genom dessa nyhetsberättelser om hot och trygghet träder därför ett speciellt och ”begränsat” samhälle fram i journalistiken om polisen, riskerna och tryggheten. På ena sidan finns de goda medborgarna boende i lugna villaområden och stillsamt lördagsflanerande. Men när som helst kan det hända, riskerna och otryggheten slår till mot den intet ont anande allmänheten. Då är det, å andra sidan, oordningen som träder fram, hoten och riskerna från de kriminella, från fridstörarna, från gängen. Så framträder ett polariserat samhälle som kräver säkerhetslösningar. Och de står polisen för.

Mycket sällan fördjupas och problematiseras denna svart-vita samhällsbild, sällan får vi veta orsaker till problemen (undantaget är polisens begränsade resurser) och sällan får vi alternativ till säkerhetslösningar. Vi ser en tydlig berättelse, inte om ett samhälle i upplösning, men väl om ett samhälle i oordning – ett osäkerhets-samhälle med inneboende onda krafter. De goda krafterna måste ledas av polisen och hoten kan bara mötas med säkerhet: fler poliser, bättre utrustning, nya metoder och ny teknik. *Hjältar, blåljus och säkerhet*, alltså!

Referenser

- Allan, Stuart (2004) *News Culture*. Maidenhead: Open University Press.
- Beck, Ulrich (1986). *Risksamhället: på väg mot en annan modernitet*. Göteborg: Daidalos.
- Broady, Donald (1991) . *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. Stockholm: HLS Förlag.
- Croteau, David och Hoynes William (2001). *The Business of Media. Corporate Media and the Public Interest*. London: Pine Forge Press.
- Davies, Nick (2008). *Flat Earth News*. London: Chatto & Windus.
- Ericson, Richard V, Baranek, Patricia M och Chan, Janet B L (1989). *Negotiating Control: A Study of News Sources*. Maidenhead: Open University Press.
- Giddens, Anthony (1999). *Modernitet och självidentitet: självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos.
- Hagberg, Mattias (2006). *Släpp fångarna loss. Ett reportage om brott, straff och trygghet*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Hagberg, Mattias (2007). Det fobiska samhället. *Ord&Bild* 1/2007
- Hallin, Daniel C (1986). *The 'Uncensored War': The Media and Vietnam*. Maidenhead: Oxford University Press.
- Hoogvelt, Ankie (1997). *Globalization and the Postcolonial World. The New Political Economy of Development*. Baltimore, Md.: The John Hopkins University Press.
- Håkansson, Axel, Lindell, Karin & Marklund, Mikael (2008). Din guide till klicktoppen. *Medievärlden*, nr 3-2008.
- Jackson, Richard (2005). *Writing the War on Terrorism. Language, politics and counterterrorism*. Manchester: Manchester University Press.
- Mathiesen, T (1986). *Makt og medier. En innføring i mediesosiologi*. Oslo: Pax Forlag.
- McQuail, Denis (2001). *McQuail's Mass Communication Theory*. London: SAGE.
- Nygren, Gunnar (2008). *Nyhetsfabriken. Journalistiska yrkesroller i en förändrad medievärld*. Lund: Studentlitteratur.
- Palm, Göran (2002). *I nationens och marknadens intresse. Journalister, nyhetskällor och EU-journalistik*. (Akademisk avhandling) Göteborg : Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Palm, Göran (2004). *Euron i pressen. Landsortspress inför folkomröstningen 2003*. Stockholm: Stiftelsen Institutet för Mediestudier, Sellin & partner.
- Palm, Göran & Skogersson, Renée (2008). *Hjältar, blåljus och säkerhet - konstruktionen av polisen i nyhetsmedierna*. Växjö: Växjö University Studies in Policing, nr 001-2008.
- Strange, Susan (1988). *States and Markets. An Introduction to International Political Economy*. London: Pinter Publishers.
- Strid, Jan (2005). Läst och viktigt. Ur, Bergström, Annika, m fl: *Nypressat. Ett kvartssekel med svenska dagstidningsläsare*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation; Göteborgs universitet.

”Poliser jagar bovar” - barns och ungdomars bild av poliser

Fil.kand. Charlotte Lebeda, Polisutbildningen, Växjö universitet

Utgångspunkten till denna studie kom när jag i samband med undervisning på polisutbildningen ibland fick höra studenter säga ”det är klart ungdomar har taskig attityd till oss eftersom de hittar på en massa dumheter”, ”hur ska vi prata med tonåringar” eller ”ungdomar av idag respekterar inte vuxna eller oss som poliser längre som man gjorde förr i tiden”. Kanske är det en stereotyp bild av ungdomars uppfattning av polis som kommer till uttryck i ovan nämnda uttalanden eller antaganden. Vi - polisstudenter och jag - hade under dessa lektioner givande diskussioner hur det förhåller sig i den frågan, men kom inte fram till några tillfredsställande svar, om det nu är möjligt. Det närmaste vi kom var att tiderna förändras och vi med dem. Men det gjorde mig nyfiken och jag ville veta mer.

Mitt bidrag vägleds av ett antal frågor:

- Vilka bilder av polis framträder hos barnen och ungdomarna?
- Vad kan antas påverka barnens och ungdomarnas bild av poliser?
- Hur och vad anser barnen och ungdomarna att poliser ska vara och gör?

Empirin i min studie utgörs av intervjuer och enkäter i vilka barn och ungdomar i åldern 6-18 år svarat på frågor som i första hand rör deras uppfattning och föreställning om polis samt när, var och hur de mött poliser som praktiker. Sammantaget rymmer materialet 1 176 intervjuer, antingen i grupp eller enskilt, samt 30 enkäter med öppna svar från två klasser, årskurs 5. Till min hjälp har jag haft ett antal polisstudenter som inom ramen för en ungdomskurs under termin tre genomfört flera av intervjuerna med stöd i en

gemensam intervjuguide. Studien har karaktären av pilot- eller förstudie och fungerar som underlag för en större studie. Min intention har varit att lyfta fram tendenser för barns och ungdomars uppfattning om poliser och att analysera de mönster som kan ligga till grund för vilken betydelse polisen som företeelse har för dem själva och deras livsvillkor. Föga förvånande varierar tendenser och mönster med ålder och därför använder jag ålder som kategorisering i denna text.

Jag har kategoriserat barnens och ungdomarnas åldrar i fyra faser. Den första – *yngre barn* – består av 69 sexåringar. Den andra faser utgörs av 126 stycken 9-11-åringar. Dessa kallar jag *äldre barn*. Den tredje faser avser *yngre tonåringar* i åldern 13-15 år. Hela 647 individer ingår i denna fas. Slutligen, *äldre tonåringar*, 17-18 år, som är 334 till antalet. Yngre barn exponeras inte i samma utsträckning som ungdomar i det offentliga rummet. De lever oftast en skyddad tillvaro, där föräldrar eller andra vårdnadshavare finns med som självklara inslag. I takt med ökad ålder frigör sig ungdomarna från hemmet och föräldrar/vårdnadshavare, då kamrater blir viktiga övergångsobjekt (Blos, 1996). Beroende av i vilken utvecklingsfas de unga befinner sig utvecklar de olika förståelse för sitt eget vara i tillvaron. Ålder kan således ses som en betydelsefull strukturerande princip för deras bild av polis. Men egentligen är bilden mer komplext än så. Enligt Brown (2002) kan ålder korrelera med grannskap, etnicitet samt kontakt med polis. Problemet är att forskning om ålderns betydelse för bilden av eller attityd till polis nyligen uppmärksammats. Därför finns ännu så länge inte så mycket tidigare forskning att tillgå för jämförelse till ålder i denna fråga.

Möte med poliser som praktiker

Knappt 1/3 av de yngre barnen säger sig ha träffat poliser vid något tillfälle. När jag frågar dem i vilka situationer det varit svarar de flesta att de sett en polisbil eller patruller på stan'. Björn, 6 år, minns att han träffade poliser vid ett tillfälle när han åkte till sina kusiner. "Polisen frågade om mamma hade körkort och så fick mamma blåsa. Dom var jättesnälla för dom är nog bara arga på tjuvar. Men mamma var inte så glad för hon fick böta för hon körde för fort". Poliser har även varit på Björns förskola vid ett tillfälle. Det var pappan till en av kompisarna på förskolan. "Han hade dräkt på sig så man såg att han var en polis. Han hade också pistol. Men den fick vi inte titta på".

Bland de äldre barnen anger 20 procent att de träffat och även pratat med poliser. Deras sammanlagda erfarenhet av möte med

poliser har varit positiv och de har uppfattats som snälla, roliga och trevliga. Mötet har skett i skolan, på studiebesök i polishuset och i trafikkontroller. Ett fåtal har släktingar eller bekanta som är poliser. Ett exempel på positiv erfarenhet av möte med poliser är när Niklas, 11 år, berättar att han träffat poliser flera gånger i samband med att de varit hemma hos honom för att hämta med pappan till stationen. "Poliser som varit och hämtat min pappa har varit snälla. I alla fall efter när de åkte iväg. Dom brukar komma tillbaka och förklara varför dom tagit pappa och när han kommer tillbaka igen. Fast det brukar aldrig stämma"

Bland de yngre tonåringarna är det 40 procent som har mött poliser. Dessa har i de flesta fall skett i skolan eller vid trafikkontroll, vilket oftast genererat en positiv bild. Andra ofta förekommande tillfällen för möten med poliser har varit på diskotek, ishockeymatcher, festivaler och på stan'. Lena, 15 år, har själv varit i kontakt med poliser. Vid ett tillfälle målade hon och en kompis med spritpenna på ett säte i en buss. Chauffören hade uppmärksammat händelsen och tillkallat polis. "Chauffören tvingade oss att stanna kvar tills polisen kom. Först var dom arga i början. Men var ändå rätt hyggliga när vi blev ledsna och började gråta". Lite senare körde poliserna Lena och hennes kompis hem till respektive föräldrar för att förklara vad som hänt. Först hade Lenas mamma varit jättearg, men lugnat ner sig när poliserna pratade med henne. Lena reflekterar över polisernas agerande; "de var nog så arga i början för de ville skrämmas, för det var ju ganska dumt av oss".

När det gäller äldre tonåringar anger ca 45 procent att de träffat och pratat med poliser. De tillfällen eller situationer de dra sig till minnes har jag rangordnat efter det mest vanliga; i skolan, på stan', utanför diskotek och på idrottsevenemang.

Adnan, 16 år, har mött poliser vid flera olika tillfällen. Då har han blivit väl behandlad men anser ändå att det finns ett fåtal poliser som betar sig som "svin". Han säger att det i grunden handlar om att de befinner sig "på andra sidan". Adnans uppfattning av poliser på andra sidan handlar om att han ser dem som fiender, ett hot mot hans frihet. Att kunna göra något eller finnas till utan att vara påpassad av ett kontrollorgan.

Vad poliser gör

Alla, från de yngre barnen till de äldre tonåringarna anser att poliser i första hand tar hand om brottslingar. Över hälften av de yngre barnen blandar dock ihop olika yrken och deras ansvarsområden.

De säger att poliser både, fångar, dömer och vaktar bovar. Björn, 6 år, säger att ”dom vaktar fängelset så att bovarna inte smiter”.

Flertalet av de yngre barnen uppfattar också ”att köra fort med polisbilen” ingår i polisernas arbete. De vet inte varför, men ett förslag som flera gav var att ”dom tycker det är kul”.

De äldre barnen visar prov på ökad medvetenhet om omvärlden. Flertalet vet att det finns till exempel trafikpolis som stoppar bilar. De ger också exempel på lag och moral, samhällsnormer och våldanvändning. ”Poliser är bra för dom håller ordning på alla människor när det hänt olika saker”.

Tonåringarna tillägger att poliserna håller ordning i samhället. Men också att de åker runt i sina polisbilar och skäller på ungdomar, ser till så de inte blir fulla eller använder narkotika. Tina, 15 år, anser att polisernas uppgift är att klara upp misshandel, stölder och kontrollera så bilar inte körs för fort. Hon anser att poliser är som vanliga människor, bara att de är lite tuffare när de är på jobbet. Hon säger att det finns nog både bra och dåliga poliser. En del är nog maktlystna, medan andra bara vill göra ett så bra jobb som möjligt.

Adnans uppfattning om polisen är ”att de utreder brott, sätter fast skurkar och jävlas med folk i allmänhet, speciellt stackars ungdomar som bara vill ha kul”. Han anser ändå att polisen som företeelse behövs och att de egentligen gör stor nytta, men han vill själv bli lämnad ifred av dem oavsett vad han hittar på.

Vad poliser ska göra

De yngre barnen anser att polisen ska fortsätta ”jaga bovar”, sätta dem i ”finkan” och ta hand om ”dom som är dumma”. Martin, 6 år, anser att polisen gör vad de ska och att de ska fortsätta med det. Men han vill också att ”polisen ska säga till de dumma killarna på högstadiet som röker och kör moppe på skolgården och jagar dom”. Han vill att ”dom ska se till så att det inte finns några fulla farbröder vid affären”, för han blir rädd för dem. Vidare tycker han att ”polisen ska hjälpa Hassans pappa så han också kan få komma till Sverige”.

De äldre barnen säger att ”poliser ska vara på motorvägarna så ingen krockar”. De ska ta hand om slagsmål, snatteri, rån och inbrott. En kille sa att polisen skulle behöva åka till Israel för att där finns mycket bomber. Niklas, 11 år, säger ”att man som polis måste träna mycket för att bli starkare än alla andra för då blir det lättare att

jobba. Jag skulle bli snäll som polis mot alla barn för dom är alltid snälla”.

Bland tonåringarna återkommer uppfattningen att poliserna borde ta det lite lugnt och prata med människor och inte ”bli så stirriga och arga”. De anser vidare att poliserna ska ge sig ut på stan och arbeta preventivt för att hindra ungdomar från att ”bråka och slåss”. Flera av dem tycker att det finns både bra och dåliga poliser. Att det finns saker de kan bli bättre på. ”Ibland gör dom inte sitt jobb”. De vill bland annat att poliser ska säga hej när de går förbi. Sara, 17 år, förklarar hur kontakten mellan ungdomar och poliser kan bli bättre. ”Om poliser kommer ut till alla som går andra året på gymnasiet och berättar hur det är att arbeta som polis tror jag det skulle bli bättre”. Hon säger att de hör och ser poliser så sällan förutom de bilder som förmedlas i media.

Förmedlade bilder av poliser

Trots att många barn och ungdomar aldrig eller nästan aldrig pratat med någon polis och en betydande andel aldrig träffat en polis över huvud taget, finns en ganska klar uppfattning om poliser i allmänhet.

Tv har en stor genomslagskraft för alla barn och ungdomar som ingår i studien. Men de hämtar sina bilder från olika program. De yngsta barnen säger sig sett poliser i barnprogram och barnfilmer. De hänvisar bland annat till Kling och Klang i filmer om Pippi Långstrump och barnprogrammet Bolibompa. Även de äldre barnen har sett på barnfilmer. Men de har även hämtat bilden av poliser från nyheter och deckare. Niklas, 11 år, får vara uppe sent på kvällarna och säger sig därför kunna se många polisfilmer. ”Poliserna vinner alltid och så är det ju i verkligheten också”.

Även för både de yngre och äldre tonåringarna är TV en av de största källorna för påverkan av hur barn och ungdomar uppfattar polisen som myndighet och som verkande praktiker. Ungefär hälften säger sig se på nyheterna om hur poliser framställs, ofta negativt, i olika situationer. Det handlar främst om övervåld, inkompetens och att denna bild genererar en negativ inverkan på deras uppfattning av poliser i allmänhet. Många säger sig veta att film och verklighet inte alltid stämmer. Men å andra sidan säger de sig inte ha något annat att jämföra med. Micke, 13 år, säger att han sett en polis som dragit i en mans rastaflåtor så hårt så det började blöda och en del av håret lossnade. Men det visade sig sedan att han sett det på tv i en amerikansk film. Han har tagit med sig denna bild och omdefinierat den som om den utspelats i det svenska samhälle

han själv lever i. Kommissarie Beck upplevs av många som en ”mönsterpolis” som de kan tänka sig vilja efterlikna. Men det finns även de som framhåller önskan om att det skulle behövas fler som ”Gunvald” för att få ordning på samhället.

Flera av de yngre barnen anger också barnböcker som påverkansfaktor. De berättar framför allt om boken ”Halvan och polisen” – en berättelse om en pojke som leker med sin polisbil där historien om polisens arbete och roll i samhället gestaltas av en vuxen pojke.

En liten andel både yngre och äldre barn har hört föräldrar prata sinsemellan om poliser, medan betydligt fler säger att föräldrar pratat med barnen om poliser eller berättat om dem. De äldre säger att det sker främst i samband med olika händelser som omnämnts på nyheterna. Tonåringarna säger sig inte alls prata med föräldrar om poliser. Enstaka nämner dock att det kan hända i samband med att något mycket speciellt har hänt, som stora bankrån eller någon ”kändis” som blivit mördad.

Att prata och diskutera med kompisar om poliser är ovanligt bland de äldre barnen och förekommer inte alls enligt de yngsta. Tätt följt av tv och filmer kommer påverkan från kompisar, när det gäller tonåringarna. Denna påverkan handlar i stort om att någon hört eller varit med om något och så sprids en historia om polisers agerande i negativa termer. Det i sin tur leder vidare till att hela poliskåren får klä skott för enstaka polisers mindre positiva bemötande eller hantering av olika ärenden. Det är inget som ungdomarna diskuterar sinsemellan. Det handlar snarare om konstateranden i samband med någon händelse eller direkta möten med poliser. Harris, 15 år, har inte någon större erfarenhet av poliser. Det mesta han vet om dem är händelser som kompisar berättat om. Han berättar om en kompis som ”blev tagen av en polis för han körde moped på en gågata”. Polisen sprang ifatt kompisen, enligt Harris, knuffade ner honom från mopeden och kallade honom för ”blatte”. Harris säger att det är vanligt att poliser kallar både honom och hans kompisar för ”blatte”. Trots att han bara träffat poliser vid enstaka tillfällen har han en stark uppfattning om dem.

Diskussion och reflektion

Hur kan vi nu förstå det som jag ovan presenterat av barns och ungdomars bild av polis?

Både de äldre och de yngre barnen har en näst intill odelad positiv bild av poliser som de goda, de som ”sätter bovarna i fängelse och vaktar så dom inte smiter” eller ”dom är jättesnälla”, medan bovar-

na är de onda, de som "sätts i fängelse" eller de som "poliserna är arga på". Barnen är styrda av straff och lydnad i sitt sätt att tänka (Kohlberg, 1984). De utgår från tanken att onda människor får sitt straff och att idealet är lydnad, det som premieras i positiva termer.

Barnens bild kommer i första hand från barnfilmer och böcker eftersom de flesta aldrig träffat någon polis. De tolkar berättelserna, vilket bildar en fond för deras förståelse och förväntningar på poliser. I den mån barnen träffat poliser har "mötet" genererat positiv erfarenhet.

I takt med ökad ålder sker fler "möten" med poliser. En förklaring går att finna i tonåringars mer frekventa vistelse i offentliga miljöer som på stan och diskotek på kvällar och helger. (Andersson, 2002) De söker frizoner bortom vuxnas kontroll, där de kan laborera med sitt identitetsskapande. Testa vad som gäller och är gångbart i förhållande till den egna gruppen och andra. Spegla sig i möten med kända och okända människor för att få en uppfattning om hur andra ser på dem som person (Cooley, 1981). Gränserna för det som är accepterat av den vuxna generationen och de etablerade är inte alltid vägledande. Det handlar ibland om att synas och sticka ut från mängden. Ibland handlar det om att göra som de andra, för att inte sticka ut eller uppfattas som avvikande i den aktuella situationen (Becker, 1997). Ungdomarna blir därmed måltavla för polisernas uppmärksamhet. De blir objekt för polisernas arbete i samband med bland annat alkoholförtäring, ordningsstörning, stökighet, högljud- da fester, buskörning av trimmade mopeder, misshandel, snatteri och andra brott. I takt med ökad ålder upplevs poliserna som ett problem. De kommer när de som minst behövs och lägger sig i. De upplevs "inte ha något bättre för sig än att jaga ungdomar". Det framkommer en ökad ambivalens. Samtidigt som polisen som företeelse är "bra att ha ska dom låta ungdomarna vara ifred". Poliserna ska "hålla sig borta" samtidigt som de "oftare ska synas på stan". De ska "fånga mördare" samtidigt som "dom ska låta bli snatteri". Poliser upplevs vara trevliga och inger trygghet samtidigt som "dom är stela, sura och aldrig är där när man behöver dem". Ambivalensen är inte överraskande med tanke på ungdomarnas frigörelse under högadolescensen, 13-16 år, från föräldrar, enligt Bloss (i Sernhede, 1996). Samtidigt som de söker skapa en identitet och många söker sig ut i världen har de behov av att kunna återvända till en trygghet. Enligt Kohlbergs (1984) handlar det om den konventionella nivån, en sorts anpassningsnivå där moralen i gruppen blir viktig. Oberoende av om det finns en hög eller låg moral i gruppen påverkar det varje enskild medlem beroende av hur viktig gruppen är. Men det finns också en diskurs i samhället som påverkar inställningen till poliser i allmänhet.

Det märks också en ökad differentiering i samband med stigande ålder. Trots att både de yngre och äldre tonåringarna anger en mer negativ bild av poliser medger de samtidigt en skillnad mellan bra och mindre bra poliser utan att definiera hela poliskåren utifrån enstaka polisers agerande. Enligt pedagogen Thomas Ziehe (1993) och sociologen Anthony Giddens (1996) lever vi i en snabbt föränderlig tillvaro med ökad individualisering och reflexivt förhållningssätt till vad som sker med oss själva och vår omgivning. En ökad reflexiv kunskap kommer bland annat till uttryck i ungdomars direkt riktat ifrågasättande av auktoriteter i samhället. De intar ett mer öppet kritiskt förhållningssätt till bland annat lärare i skolan och den kunskap som förmedlas. Skolan uppmuntrar i mångt och mycket eleverna att kritiskt granska information som förmedlas via media och samhället i övrigt. Ifrågasättandet av auktoriteter innebär att eleverna även kritiskt granskar lärarna i skolan, vilka inte per automatik får respekt. Det handlar snarare om att förtjäna den. På samma sätt granskar ungdomar även andra delar av samhället på ett mer öppet och direkt sätt, där även polisen som företeelse ingår.

Frågan är vad det får för konkret tillämpning på polisernas arbete när de möter ungdomar i olika sammanhang. I de meningssystem som ungdomars bild av poliser skapas ska poliser agera och verka. Det är därför av betydelse för polisen både som praktiker och myndighet att ha god kännedom om vad dessa kulturella strukturer innebär/innehåller och vad de kan få för betydelse för deras uppdrag i samhället.

Referenser

- Andersson, B. (2002) *Öppna rum: om ungdomarna, staden och det offentliga livet*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Universitetet.
- Becker, H. S. (1997). *Outsiders: studies in sociology of deviance*. New York: Free Press.
- Blos, P. *The second individuation process of adolescence*. I Sernhede, O. (1996). *Ungdomskulturen och de Andra*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
- Brown, B. (2002). Perceptions of the police. *An International Journal of Police Strategies & Management*, 25 (3), 543-580.
- Cooley, C. (1981). *Samhället och individen*. Göteborg: Korpen.
- Giddens, A. (1996). *Modernitetens följder*. Lund: Studentlitteratur.
- Kohlberg, L. (1984). *Essays on Moral Development, volume II. The Psychology of Moral Development. The Nature and Validity of Moral Stages*. San Francisco: Harper & Row.
- Ziehe, T. (1993). *Kulturanalyser. Ungdom, utbildning, modernitet*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

The police - ethnic minority relationship: An ever-recurring problem?

Dr. Polit. Ragnhild Sollund, Norwegian Social Research

The research project which forms the empirical background to this paper is a response to criticism raised in reports by CERD (UN's committee on the elimination of racial discrimination, and ECRI (The European Commission against Racism and Intolerance) as well as the Norwegian government's plan of action against racism and discrimination (2002-2006). It is maintained that the Norwegian police stop and search ethnic minorities disproportionately. The police are also accused of mistrusting ethnic minority men when they are in conflict situations with ethnic Norwegians, and young ethnic minority men are claimed to have little confidence in the police. The research project is financed by the Norwegian Police Directorate.

The purpose of the project was to examine police officers' actions and attitudes towards ethnic minorities, and vice versa, ethnic minorities' experiences with and attitudes towards the police. The intention was also to examine more profoundly what goes wrong in police-minority ethnic encounters. My aim in this paper is to touch upon some methodological problems in the investigation of these issues, as well as upon some of the empirical findings of the project. ²⁶

26 Parts of this paper have previously been published in: (Sollund 2007): 'Canteen banter or racism? Is there a relationship between Oslo police's use of derogatory terms and their attitudes and conduct towards ethnic minorities?' *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, (2007) 8 (1):77-96, and Sollund (2006). 'Racialisation in police stop and search practice - the Norwegian case'. *Critical Criminology*, (14 (3):265-292

Methodology

The project employed qualitative methods. Firstly I conducted in-depth interviews with three samples of informants from ethnic minority backgrounds, consisting of a total of 17 men and one woman. Two samples were strategic and one randomly drawn. The two strategic samples of informants were not asked *whether* they had negative police experiences, as this was partly the reason why they were chosen for interviews, but instead were asked to describe their encounters with the police and how they were dealt with. In the third sample the question of police experiences was more open as the informants might or might not have had such experiences.

Secondly I conducted fieldwork amongst the police. This involved participant observation in the reception of one of the three police stations involved, but most of the fieldwork was done with police patrols. I was with the police rank and file during 36 shifts. Participant observation was chosen as a method because of the difficulty in obtaining knowledge about how the police work, as well as their attitudes and actions toward ethnic minority groups, through in-depth interviews alone. What the police say they do and what they actually do may not be the same thing, as observed by Waddington (1999 C), and observation data allow a broader picture to emerge than interviews alone allow. It is easier to understand the police's work and ways of handling situations by being present. At the same time, observation data provide knowledge which makes it possible to ask informed questions in the interviews.

Thirdly I conducted in-depth interviews with 20 officers at two police stations. The samples include male and female officers of different rank, experience, and ethnic background. I also conducted informal interviews with all the 88 officers with whom I had patrolled, asking them the same questions. I asked them about why they chose to become police officers and about their experiences with ethnic minorities, as well as about incidents that took place during patrol. These conversations form part of my fieldwork notebooks.

Methodological and ethical considerations

Because of ethical considerations I chose to be open about the aim of the project in my relation to the police officers I met during the fieldwork. Several of my police informants commented that my straightforward approach was likely to hamper my ability to uncover possible racism among the police. This possibility was increased by the attention these issues have raised, both in the media and politically. On the other hand, if racism had been an institu-

tionalised practise in the police, it is possible that it would not have been so easily hidden from me (Holdaway 1996).

Still one might expect police officers to hold back given the presence of a researcher independent of the public they deal with, and to be extra cautious in relation to ethnic minorities. I asked the officers to go on with their patrols as though I were not present, but it is likely that the behaviour I observed was affected, to some degree, by my presence. It is still my impression that most police officers express a certainty in their work performance that reduces the influence that a researcher in the backseat can otherwise have.

There are ethical limits to the extent to which the researcher can and should maintain her 'neutrality' if situations occur that may require intervention, such as violence and abuse. Only in a few cases did I witness behaviour from the police towards the public that I regard as blameworthy. On one occasion, after responding to complaints of noise by a neighbour, a police officer forcefully pushed a man hard in the chest while in the man's home. The absence of more aggravated situations may suggest that the researcher doing fieldwork will always affect the data, even more so as she enters into conversations with research subjects and as the social relationships this entails develop. On the other hand, the absence of aggravated situations may indicate that such situations represent exceptions, not the rule.

As exemplified by one of the first police interviews I conducted, loyalty to the police force may also impede the researcher's ability to gain insights. I asked the informant whether he had ever heard colleagues use derogatory language about ethnic minorities and he denied it. I got the impression that the picture of a decent police force should not be altered, and at the same time I did not trust his answer. My doubts were confirmed in subsequent interviews in which several officers confirmed that they had often heard colleagues use derogatory terms, and some actually admitted using such language themselves. My interpretation of this is that the first officer lied out of loyalty to colleagues and to the police force, while the others were speaking the truth. I find it likely that they did not consider it to be a serious matter if the police use derogatory language about the public, whether they are of ethnic majority or minority background, as long as it remains within the patrol car and within police privacy. This emphasises the difference between what the police officers say *to* the public and what they say *about* them (Waddington 1999 C). These officers may have told me the truth out of a confidence that I understood and agreed with this distinction. Police officers' use of derogatory language about the public is also a common finding in the literature (Finstad 2000, Holm-

berg 2003, Holdaway 1996, Granér 2004) although its significance is disputed (Bowling 1998, Bowling and Philipps 2002).

Racialised relations?

It was central in the project to investigate possible racialised stereotypes within the Oslo police force. I sought to establish whether ethnic minorities feel that they are unjustly targeted and treated, and whether this could be reflected in police officers' attitudes and conduct towards minorities. I regarded it as unlikely that anybody within the police department would openly display racist views. Rather I sought to establish whether the relationship between the police and ethnic minorities could be characterized by racialisation in which a person's phenotypical features and ethnic origin is given importance, both by the police as well as by the ethnic minority person himself. This in turn could lead to racialised relations. Such relations could be affected by the police's occupational culture – which includes assumptions of control over people and of interpreting demeanour in particular ways.

Racialised relations between the police and ethnic minorities may be a consequence of the existence of structural racialised relations on a societal level, where restrictive immigration policies and negative depictions of immigrants in the media may contribute to negative racialised stereotypes within the majority population in general and within the police in particular. Solomos (2003) shows, for example, the connection between violent urban unrest in multiracial urban areas and its effects on the policing of ethnic minority communities, where black youth become a specific target for policing. This again may affect the police's relations to ethnic minorities. For example, if images of immigrant groups as particularly criminal are dispersed among the police, this could be used by police officers as grounds to defend extensive police control of these groups, which could again reveal more crime and entail more control and stereotyping of these groups. It is possible that even police officers with no intention of discrimination may actually discriminate against ethnic minorities because police practices will disfavour particular groups of the population.

Policing will always imply discrimination (Choong 1997, Holmberg 2003, Finstad 2000 a.o.). The question is whether this discrimination is illegitimate towards ethnic minorities. Stereotyping may be interpreted as racist if it entails that ethnic groups are ascribed properties that legitimate discrimination.

Police stereotyping of ethnic minorities

The use of derogative language about ethnic minorities may not just be related to grim humour and provide outlets of frustrations; maybe they should rather be perceived as the consequences of stereotyping of certain groups. Stereotyping may be expressed in perceptions such as:

“Moroccans and Algerians are pickpockets and never admit guilt even if they are caught in the act, Somalians chew khat and beat up their wives, Kosovo Albanians are drug traffickers, Pakistanis are involved in gang crime.”

This view was echoed by several of my police informants. Or as the police say in Holmberg’s study; *All immigrants are criminal* (2003:59). This stereotyping may be stigmatizing and may lead to an over control of certain groups which in turn may confirm the negative picture (Prieur 1999).

What may make such perceptions difficult to challenge is the fact that such stereotypes are not taken out of the thin air, but are based on the police officers’ accumulated, negative experiences through years in Front Line Service. For example, when I asked one officer whether his attitudes toward ethnic minorities have changed through his years in the police, he responded:

“I will assert that I am negatively influenced by working towards criminals with ethnic minority background (...) . I can feel it grow inside me; negative attitudes and weariness.”

Officers’ perceptions of the groups they meet in their work situations are maintained through their interaction with other officers. Together, for example in the car while responding to a call they share their negative experiences and the stereotypes are reinforced. The character of police work, the frequency with which they are exposed to criminality, and the infrequent contact they have with law abiding citizens, may make it difficult to avoid generalizing from negative experiences. The majority of the officers I have spoken with say that they were much more naive when they started working in the police, and now they *know* how the different ‘foreigners’ are. Their experiences have become ‘truth’. As one female police officer explained:

"I have become more conscious of race. But I was much more naive before, I felt more sorry for them and that Norway as a society treated them badly. But since I started to work in the state and have seen our statistics, my eyes have been opened towards all that doesn't function well and I have become aware that we need a more restrictive immigration policy. I think the Norwegian society is too naive. There are too many who come and abuse of the system. And I feel sorry for those who are law abiding who are stigmatized because of it, but when 18 year old immigrants come here and after 3, 4 years they have accumulated 50 convictions, how can that be permitted!"

Stereotyping may be reinforced by the police organisations' hierarchic bureaucratic features. Bauman (1989) has pointed to the need for taxonomies to work from in bureaucratic systems. The rank and file officers have a special need for organising systems which will help them to execute the right judgement in relation to whom may be responsible for criminal acts, and the decisions must be made fast. Holdaway says that the relationship between typologies and stereotypes is very close (Holdaway 1997:24, cfr also Holmberg 2003:63 and Finstad 2000:119). Because of the rapid identification of people, places and acts that police work requires in the front line service, stereotyping may lead to processes which facilitate, articulate and fortify racialised prejudices and discrimination.

Such prejudiced stereotyping may be further increased by the wide spread experiences the rank and file officers share of frequently being accused of racism. Unanimously the police informants claimed that in whatever kind of situation in which they confront somebody of an ethnic minority background with an offence, or whenever they interfere in situations on the street, they will be accused of racism. While a few say they have to accept such accusations and scolding by the public as part of their work, many officers do not accept them and react by reporting their accusers for insulting a public servant. The police's threshold for tolerance has been lowered with the increase of such accusations of racism and this contributes to their stereotyping of ethnic minority men, specifically as disrespectful and provoking.

On the other hand, the police officers contend that they do not generalize about ethnic minorities and never stop anybody on the basis of skin colour. We shall see whether this is reflected in the interviews with the ethnic minority informants.

Ethnic minority informants' experiences: frequent stop and search

The ethnic minority informants told me about frequent stop and search incidents they experienced as unprovoked or undeserved. When I asked the young informants why they are commonly stopped, they said that they are usually searched for weapon and drugs. David is one example. He is 24 years old and has a Norwegian mother and a Filipino father. He told me that he is frequently stopped and searched. For six years he has lived not far from the river where drug dealing is common, in an area called Grønland. This is an immigrant area on the east side of Oslo. David's problem is that he can hardly avoid the area since he lives there. He tries however to avoid the streets where he is most likely to be stopped, because he finds it stigmatizing to be searched on the street. As he said: *"Everybody who watches think I have done something wrong."*

He was 13 the first time he was stopped. He used to live in Holmlia then, an immigrant suburb east of Oslo. David said it was a scary experience. He said: *"I don't understand why they are so aggressive. If they are going to ask for ID, you don't have to be so tough. In Holmlia they put us on the ground, in a row."*

When I asked him in what kind of situations he and his friends were stopped, he said that it often happened on the way back from school, but also when they were going to parties at night.

It seems that the fact that they are young and have minority background, and that they are together in a group is enough to provoke the searches, something which is supported by many researchers who have observed that youths are especially exposed to stop and search (Jefferson 1991, Smith and Gray 1985, Norris et.al. 1992, Bowling and Phillips 2002). When I asked some of the young informants whether their Norwegian friends are stopped too, a couple of them said: 'When a Norwegian goes with 'Svartinger'²⁷ (blacks) he becomes 'Svarting too'. The statement implies an outsider position, an experience of persistently being perceived as 'the other', like black youths have been viewed as a problem both in the US and in the UK (Jefferson 1991, Solomos 2003). This boy seems to think that when a Norwegian socialises with 'svartinger' he will be contaminated with their low status and stopped for that reason.

²⁷ 'Svarting' is a derogatory term the youths used about themselves. For a discussion of this phenomenon see Sollund 2007 (B): 219

David also gives an example of how the police stereotype ethnic minorities. He says that once when he was stopped and searched, the police told him when he asked why he was stopped that: *'You Vietnamese are known for often carrying knives.'* David is, however half Filipino and half Norwegian, and does not look Vietnamese. The police apparently stopped him because they found it legitimate to suspect *all* young Vietnamese for carrying knives. Still the police did not know what a Vietnamese looks like.

Hong is another typical victim of what he experiences as unjustified stop and search. He is Vietnamese and 20 years old. He is stopped frequently, most often when he is driving his car. He has a ten-year-old BMW, and this fact seems to be the reason why he is stopped so often. Hong says:

"If you ask how often I am stopped by the police, I would rather say; how often I am not stopped? Maybe my car is especially attractive to the police, but I am stopped two, three times a week, usually at night. (...) I ask them why each time, and they say 'routine control'. They don't say; it is because you are yellow."

I asked him how he experienced this, and he said: "It started really when I got my licence. Then I got very nervous, [because of the stops] my heart was beating and I got very scared: 'what have I done, do I have a tail light out,?' but now I am so used to it that before they are there I have my papers out and ready. It has become a habit."

The reason why the ethnic minority informants are often stopped may not be connected only to stereotyping, but also to another phenomenon related to the contact hypothesis, explained in the following.

They all look the same to me

I was on patrol with two officers when we passed a man who appeared to be Vietnamese. The driving officer asked the other officer, *"Is that someone we know?"* The other answered, *"I don't know. They all look the same to me."* His reply could be regarded as racial categorising based on apparent ethnicity, i.e. us–Norwegians (Westerners)–against them–Vietnamese (Asians)–and may therefore be evidence of 'social distance'. It may, on the other hand, be a neutral expression of the generally accepted fact, sup-

ported by different social psychology research studies (see for example Anthony et al. 1992, Ferguson et al. 2001, Smith 2004, Walker and Tanaka 2003), concluding that it is easier for people to distinguish between persons with physical features similar to their own, than it is for them to distinguish between persons with physical features which are different from their own. As one officer remarked,

"I think it is difficult to distinguish [between] them. The ethnics²⁸ [sic] often have similar figures and hair. The gang members all look the same." The colleague added, "Yes, it is quite hopeless. But we do not stop anybody because of skin colour."

The 'contact hypothesis' holds that the more interracial experience one has, the greater one's ability to distinguish between persons of ethnicities different from one's own (Walker and Tanaka 2003:118). I found that many stops are made by the least experienced officers, those least able to make informed distinctions, due to younger police officers' hunger for 'catching a crook' (Finstad 2003, Granér 2004, Klockars 1985). Therefore, it may be considered a problem that many police officers leave street patrol work for investigative and administrative jobs at the very time that they *may* have developed the ability to make such informed distinctions. Furthermore, this problem is accentuated by the tendency I observed for officers to be recruited from areas with few immigrants. Of the 110 officers interviewed formally and informally during the project, most officers had, prior to joining the force, no knowledge of or acquaintances among ethnic minority populations.

Despite the police officers' claims that they make efforts in not treating ethnic minorities any different from ethnic Norwegians and with respect, there are some ethnic minority informants who have experiences that have badly affected their attitudes to the police.

28 The way the officer calls ethnic minorities the 'ethnics', something which I have heard from many officers, is interesting because it may imply that they believe that only ethnic minorities belong to ethnic groups, those that are in contrast to and different from 'us' (Barth 1998). 'The ethnics' become exotic.

Abuse of power

They told me stories about both physical and verbal attacks which to a greater degree question the police's credibility and which may give reasons for claiming that the police department as an organization has a problem with its relationship with people of ethnic minority backgrounds. Peter's story of how he was stopped on his way to work may exemplify that.

He says that the police first spotted him as he waited in his car on the opposite side of a junction while waiting for a traffic light to change. As Peter drove the police turned, followed, and stopped him. Peter got out of his car to ask what they wanted. He said to me: *"I was not angry, but the only reply I got was, 'registration book and driver's license'."* He went to get the registration book while the two young police officers, a man and a woman, remained in their car. Peter had forgotten his driving licence at work, but suggested to the officers that they follow him to his workplace nearby if they needed to see it. But they did not respond and then searched his car. Peter told me this made him increasingly more stressed because he had to get to work. Peter walked around the police car to talk to the woman officer. Peter said:

"She was 25, 26 years and very pretty, and looked nice, I thought I could talk with her, so I asked again, 'Why are you stopping me? What have I done?' Then I noticed that there were a lot of people watching. But I got no reply and started to get angry. And I could see she was irritated, and I asked, 'What have I done?' Then she said, 'Hold kjeft jævla neger!' [Shut up bloody [devilish] negro!] And the people around said, 'She should not talk to you in that way.' Then I called her a 'fucking bitch'."

The police called for reinforcements and the fight continued. Eventually Peter was overpowered, handcuffed and carried into the police van, and subsequently put in detention where he remained for 24 hours, accused²⁹ of using violence against a public servant.

Peter's story describes an escalation that is almost surreal. On an ordinary morning on the way to work he got involved in a fight

²⁹ This may be an example of what I refer to as *counter denunciations* that seem to be applied by the police when they have no obvious legal reason for bringing people in and keeping them in detention.

with the police, and was detained for 24 hours. This led to a trial where he was accused and convicted of violence against the police, and sentenced to pay a fine. I would like to point to a few elements of this incident which may have contributed to the escalation. These include Peter's resistance, both verbally to start with, thus questioning police authority, followed by his physical resistance as the situation developed. This included disrespect, as when he called the police officer a "fucking bitch" as a reply to her "*shut up fucking negro*." The fact that there was an audience to the dispute between Peter and the police contributed to the escalation. The police likely regarded the audience as a threat and perceived it as even more pertinent to regain control of the situation, as well as to gain the respect of both the audience and Peter. The process of *interaction* which takes place was important in this as well as other incidents involving escalation, as the police-ethnic minority encounter is a social transaction.

The police-ethnic minority encounter – a social transaction

Other escalating situations have led to minority informants receiving fines for the use of violence against a public servant (cf. Ansel-Henry and Jespersen (2003)). These informants talked about abuse of power, as when the handcuffs were tightened when the informants asked the police to loosen them because they were too tight. But these escalations may also be connected to accusations about racism and other irreverent behaviour from the ethnic minority informants. As Worden (1996) has established, it is a general finding that when a suspect shows disrespect or hostile behaviour towards the police, the probability will increase that the police will react with an arrest or some other punitive reaction. This is a phenomenon my police informants refer to as *talking yourself into custody*. Holmberg (2003) and Finstad (2000) also show that those who behave as "good clients" are more likely to get away with a warning than those who do not accept police interference. As mentioned, according to my police informants it is typically the ethnic minorities who '*don't know to how to behave in relationship to the police and who show disrespect*.'

However, this could be turned the other way around. Many of my ethnic minority informants say they have no problems complying with the police when they are stopped, as long as the police are polite and give an explanation for the stop. But usually this is not the case, and when they feel they are stopped only because of their

physical appearance, they may *become* aggressive as a consequence.

The process of interaction that takes place in these aggressive encounters does merit a closer examination and is related to the police role(s). The police meet the public as formal representatives of power and control. In this secondary formal relation there is also a distance. This distance may – as Nils Christie, among others, has pointed out – facilitate abuse due to social distance. On the other hand, in these encounters of social transaction I find it likely that within this formal, secondary relation there is also a *buffer* through which police professionalism may be maintained. When situations turn aggressive, when the police react to incidents of disrespect by the public, as in Peter's case, this buffer breaks down. The conflict turns personal and the relationship develops into, and is enlarged into, an informal primary relationship, rather than remaining a secondary formal one. The police will as a consequence have a double set of honours to protect: not only their professional honour, but their personal honour as well. *Both* are threatened in conflicts with the public. At the same time the police keep the formal, legitimate power they have as police officers. Their use of this power may, however, turn into abuse, due to the personalisation of the conflict, and the use of power turns illegitimate.

This is likely what we saw reflected in the case which took place in Trondheim last fall when Eugene Obiora, an African immigrant, died as a consequence of a stranglehold used by police officers when he resisted arrest in a Social Assistance Office. He had been denied financial support and refused to leave the office. This accentuates the fact that there are two parties in police- ethnic minority encounters, both of which affect the ways situations develop.

It may be a common practice for ethnic minorities to accuse the police of racism. Furthermore, accusations of racism may be used consciously as an attempt to intimidate police officers, something which may be reflected in the officers' experiences of ethnic minorities' disrespect towards them. Several of my police informants saw the accusations of racism as an attempt to deter them from doing their job. Some said this had the effect of making them more careful and of making them hold back in situations that involve ethnic minorities.

Accusations of racism may also be a result of direct personal experiences, as well as a result of stories about police racism that circulate among ethnic minorities and in media coverage. Accusations of racism may thus be an expression of real mistrust.

In the same way the police may harbour stereotypical conceptions about ethnic minorities, ethnic minorities may hold stereotypical conceptions about the police (Ansel-Henry and Jespersen 2003). It is also likely that youths of ethnic minorities may experience it to be worse to be controlled by the police than the majority population does because of social exclusion (Ansel-Henry and Jespersen 2003, Waddington 1999B, Prieur 1999, 2005). They may therefore be extra vulnerable in relation to the police and interpret controls into a racist frame that is not necessarily there. For instance, Holdaway (1996) questions whether policing of ethnic minorities is essentially different from the policing of other groups. In several of the ethnic minority interviews the accusations were moderated after a while, and as one of the young informants said: *"The police are all right to you if you are all right to them."* This may indicate that he realizes that in encounters between the police and ethnic minority youth, he must take his share of responsibility when confrontations occur.

However, when both parties meet each other with mutually hostile stereotypical perceptions, this is likely to affect their attitudes and conduct in direct encounters. My findings suggest that within the Oslo context, the police-ethnic minority relationship has developed into a vicious circle consisting of stereotypical misconceptions and hostile attitudes and conduct on both sides. This affects the ways in which encounters develop and, as a consequence, the two parties' perceptions of each other. In this relationship; a person's phenotypical features and ethnic background are brought to attention both by the police as well as by the ethnic minorities themselves. This suggests that the relation is racialised. This racialised attention by police officers may also involve attempts to *not* discriminate illegitimately. However, in either case, due to this racialisation it is hard for the police officers to be neutral in their relationships towards ethnic minorities.

References

- Anthony, Tara, Carolyn Copper and Brian Mullen (1992). "Cross-Racial Facial Identification: A Social Cognitive Integration". I *Personality and social psychology bulletin* nr. 3:296-301.
- Ansel-Henry, Anthony og Susanne Branner Jespersen (2003). *Konflikt på gadeplan: når etnisk minoritetsungdom og politi mødes*. Roskilde: Center for ungdomsforskning Institut for uddannelsesforskning, Roskilde Universitetscenter.
- Barth, Fredrik (red.) (1998). *Ethnic groups and boundaries: the social organization of culture difference*. Prospect Heights, Ill.: Waveland Press.
- Bauman, Zygmunt (1989). *Modernity and the holocaust*. Cambridge: Cambridge Polity Press.
- Bowling, Benjamin (1998). *Violent racism: Victimization, Policing and Social Context*. Oxford: Oxford University Press.
- Bowling, Benjamin and Coretta Philipps (2002). *Racism, Crime and Justice*. Harlow, England: Pearson Education, Longman Criminology Series.
- Choong, Satnan (1997). *Policing as social discipline*. Oxford: Clarendon Press.
- Ferguson, Diane P., Gillian Rhodes, Kieran Lee and N. Sriram (2001). " 'They all look alike to me': Prejudice and cross-race face recognition" i *British Journal of Psychology*(2001), 92, 567-577.
- Finstad, Liv (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax forlag.
- Granér, Rolf (2004). *Patrullerande polisers yrkeskultur* (Akademisk avhandling). Lund: Socialhögskolan Lunds universitet.
- Holdaway, Simon (1997). "Constructing and sustaining 'race' within the police work-force" In *The British Journal of Sociology*, vol.48 nr.1 1997s.19-35.
- Holdaway, Simon (1996). *The Racialisation of British Policing*. Basingstoke: MacMillan Press LTD.
- Holmberg, Lars (2003). Policing stereotypes. A qualitative study of police work in Denmark. *Mobility and Norm Change* Vol. 4. Glienicke: Wilch verlag.
- Jefferson, Tony (1991). Race, Crime and Policing: Empirical, Theoretical and Methodological Issues. *International Journal of the Sociology of Law* 1988, 16: 521-539.
- Klockars, Carl, B. (1985). *The idea of the police*. Newbury park- London- New Dehli: SAGE Publications.
- Norris, Clive, Nigel Fielding, Charles Kemp and Jane Fielding (1992). "Black and blue: An analysis of the the influence of race on being stopped by the police" *British Journal of Sociology*, no. 2. 43: 207.
- Prieur, Annick (1999) "Respekt og samhold. Unge innvandrermenn, kriminalitet og maskulinitet" In (ed.) Jensen, A.M Oppvekst i barnets århundre. Historier om tvetydighet.
- Prieur, Annick (2005) *Balansekunstnere Betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge*. Oslo. Pax.
- Smith, David J. and Jeremy Gray (1985). *Police and people in London. The PSI report*. Gower: Policy Studies Institute.
- Smith, Stephen M (2004). "Do they all look alike? An exploration of Decision-Making Strategies in Cross-Facial Identifications". In *Canadian Journal of Behavioral Science*. (http://www.findarticles.com/p/articles/mi_qa3717/is_200404/ai_n9395002/print)
- Solomos, John (1999). "Social research and the Stephen Lawrence Inquiry. In *Sociological research Online* 1999, vol. 4 no. 1,
- Solomos, John (2003). *Race and racism in Britain*. Palgrave: Macmillan.

- Sollund, Ragnhild (2007). "Canteen banter or racism? Is there a relationship between Oslo police's use of derogatory terms and their attitudes and conduct towards ethnic minorities?" I *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 8 (1):77-96.
- Sollund, Ragnhild (2007:B). *Tatt for en annen. En feltstudie av relasjonen mellom etniske minoriteter og politiet*. [Mistaken for somebody else. A field study of the relationship between ethnic minorities and the police] Oslo: Gyldendal.
- Sollund, Ragnhild (2006). "Racialisation in police stop and search practice-The Norwegian case." *Critical Criminology*. Vol. 14, No. 3.
- Tombs, Steve and Dave Whyte (2004). *Unmasking the crimes of the powerful. Scrutinizing states and corporations*. Oxford: Peter Lang.
- Waddington, P.A.J (1999a). *Policing citizens*. London: UCL Press.
- Waddington, P.A.J (1999a). "Discretion, Respectability and Institutional police racism" i *Sociological research Online* 1999, vol. 4 no. 1.
- Waddington, P.A.J: (1999 c). "Police (canteen) sub-culture. An appreciation." In *The British Journal of Criminology*, Vol. 39, No 2 Spring 1999, s.287-309.
- Walker, Pamela M. and James W. Tanaka (2003). "An encoding advantage for own-race versus other-race faces" i *Perception* 2003. vol.32 s.1117-1125.
- Worden, Robert E. (1996). "The causes of police brutality. Theory and evidence on Police Use of Force" i Geller, Willam G. and Hans Toch: *Police violence. Understanding and controlling police abuse and force* New Haven and London: Yale University Press. "

Kunskapsbehovet i polisarbete i en mångkulturell kontext

Fil. dr. Sophie Hydén, Kultur och samhälle, Malmö högskola

När polisorganisationen nu försöker anpassa sig till det mångkulturella samhället, krävs ett genomtänkt förhållningssätt till var kunskapsbehovet knutet till det mångkulturella samhället ligger. Detta saknas idag. Kanske handlar en del av problemet om att praktiker (poliser) och teoretiker (akademiker) har en oförmåga alternativt ovilja att tillgodogöra sig varandras skilda utgångslägen?

Bakgrund

Etnisk diskriminering har under senare år diskuterats allt oftare i den offentliga debatten. Under 2000-talet har två statliga utredningar pekat på institutionaliserad etnisk diskriminering inom samhällets olika områden, däribland rättsväsendet (SOU 2005:56; SOU 2006:30). Dessa utredningar har synliggjort behovet av en ökad insikt i hur polisarbetet påverkas av samhällets mångkulturalitet. Numera beskrivs etnisk mångfald som både en angelägen utbildnings- och rekryteringsfråga för polisorganisationen (SOU 2007:39: 12; SOU 2008:39)). Men vad genererar det mångkulturella samhället för kunskapsbehov? Jag argumenterar i texten för att polisens kunskapsbehov i en mångkulturell kontext är knutet till förtroende och tillit, som i sin tur kan ses utifrån både ett system- och ett individperspektiv. En viktig uppgift för polisutbildningen är att föra samman dessa båda perspektiv och att bidra till en förståelse av mekanismerna bakom tillit och förtroende i ett mångkulturellt samhälle.

Texten utgör en bakgrundsdiskussion med anknytning till ett pågående forskningsprojekt om hur mångkulturalitet betraktas och han-

teras i polis- och lärarutbildning³⁰. Denna text avgränsar sig till att beröra frågorna ur ett polisperspektiv. Inledningsvis tas begreppet mångkulturalitet upp och ett resonemang förs om vad en mångkulturell miljö innebär för polisarbetet. Efter det följer en diskussion om olika sätt att förhålla sig till polisers kunskapsbehov med anledning av samhällets mångkulturalitet. Därefter introduceras begreppen förtroende och tillit samt bevekelsegrunderna för dessa kopplat till polisen i en mångkulturell kontext. Texten avrundas med några sammanfattande reflektioner.

Vad innebär mångkulturaliteten?

Begreppet mångkulturalism började användas i Sverige under 1990-talet. En grundläggande definition av begreppet ges i *Nationalencyklopedin*: ”förekomst av många olika kulturer och kulturyttringar i (positiv) samverkan” (2007). Av definitionen framgår att mångkulturalitet har en kvantitativ dimension som handlar om andelen personer med utländsk bakgrund i ett visst sammanhang. Det svenska samhället betraktas i generella termer som mångkulturellt, men i själva verket förekommer inte personer med utländsk bakgrund i alla situationer. Ur ett kvantitativt perspektiv på mångkulturalitet är en situation eller interaktion i polisers arbete således mångkulturell ibland, men inte alltid.

Mångkulturaliteten rymmer även kvalitativa aspekter som handlar om människors subjektiva känslor och upplevelser av identitet och kulturell tillhörighet, vilket gör människors svenskhet alternativt ”invandrarskap” till något situationsbundet och föränderligt (Barth 1969; Ohlsson 2000). Identitet formas i en komplex och kontinuerlig process där såväl personliga som kollektiva dimensioner spelar in och påverkar hur vi upplever och uttrycker vem vi är (Åhlund 2006: 60ff). En person med utländsk bakgrund kan uppleva sig själv som mer eller mindre invandrare beroende på den specifika situationen, den mellanmännsliga interaktionen och på de förväntningar som finns bland de inblandade parterna osv. Hur det mångkulturella samhället påverkar polisers arbete är följaktligen både komplicerat och oförutsägbart.

30 Hur ser blivande poliser och lärare på mångkulturalitetens betydelse för deras framtida yrkesutövande? Hur hanteras frågor om mångkulturalitet inom ramen för utbildningen? Vad säger policydokument om mångkulturalitetens betydelse för yrkesutövandet och för utbildningens upplägg och innehåll? Dessa frågor utgör grunden i en jämförande studie av poliser och lärare som genomförs av Sophie Hydén och Caroline Ljungberg vid Centrum för professionsstudier på Malmö högskola. Projektet pågår vt 2007 t.o.m. ht 2009.

Bland poliser är förhållandet till samhällets mångkulturalitet kluvet. Å ena sidan är det en självklarhet i deras arbete, åtminstone i landets större städer. Poliser möter och interagerar dagligen med befolkningen vilket gör dem till vana aktörer i mångkulturella sammanhang. Samtidigt upplevs mångkulturaliteten ibland som problematisk i deras arbete. I diskussioner med poliser om deras arbete i en mångkulturell miljö, i utbildningar som jag har hållit vid Polismyndigheten i Skåne 2004-2006, har poliser exempelvis tagit upp att människor med utländsk bakgrund kan upplevas som provocerande, t ex genom att ställa sig nära, vara högljudda eller vägra att erkänna sig skyldiga till gärningar som det är uppenbart att de har genomfört. Ett annat fenomen relaterat till den kulturella mångfalden är att poliser blir kallade för rasister, bland annat för att människor upplever sig bli ifrågasatta och misstänkliggjorda på grund av sitt utländska utseende i polisingripanden och kontroller (SOU 2005:56: 397f; SOU 2005:69: 106ff). För poliser är mångkulturalitet med andra ord en icke-fråga och ett problem på en och samma gång.

Sammantaget så kan mångkulturaliteten ha betydelse i polisers arbete på många olika sätt, men ibland inte alls. Mångkulturalitetens betydelse är komplex och oförutsägbar eftersom den hänger samman med enskilda individers subjektiva erfarenheter och upplevelser, dess betydelse är situationsbunden och relaterad till interaktionen mellan människor. I polisers arbete blir det därför svårt, eller omöjligt, att bedöma mångkulturalitetens betydelse i en enskild situation. Detta innebär även att det inte finns något entydigt svar på frågan hur polisers kunskapsbehov påverkas i ett mångkulturellt sammanhang.

Hur ser kunskapsbehovet ut?

Polisycket är mångfacetterat och därför har poliser behov av kunskaper i många olika hänseenden. I stor utsträckning handlar polisers kunskapsbehov om traditionell polisverksamhet. Utbildningen bygger i sitt nuvarande upplägg till stor del på ett förslag från 1962 års polisutbildningskommitté, med en indelning av innehållet i tre olika kategorier; 1) Ämnen som innefattar polisiära yrkeskunskaper, t ex formerna och sättet för polistjänstens utövande jämte innehållet i lagar osv som reglerar polisverksamheten; 2) Ämnen som inte är av direkt polisiär karaktär utan har till uppgift att skapa underlag för polisers möjligheter att bilda sig en uppfattning om polisens samhälleliga funktion, de krav detta ställer på poliser, attityder och handlingar hos de individer eller grupper som poliser kommer i kontakt med i arbetet, mfl samhälls- och beteendevetenskapliga frågor; 3) Ämnen där undervisningen syftar till att ge poliser nöd-

vändiga färdigheter, t ex bruket av tjänstevapen (SOU 1965:53: 38f).

På senare tid har samhällets mångkulturalitet hamnat på polisens agenda, som ett led i organisationens anpassning till det omgivande samhällets förändringar (Kommittédirektiv 2006:139; SOU 2007:39). En fråga som då aktualiseras är vilken kunskap som poliser särskilt behöver i en mångkulturell kontext. Jag konstaterade tidigare att det inte finns något entydigt svar på denna fråga. Saken kompliceras ytterligare av att kunskapsbehovet ter sig olika beroende på vilken kultursyn som intas och beroende på om ett individorienterat eller strukturellt perspektiv får styra.

En del av de poliser som jag har kommit i kontakt med i mina utbildningar har med anledning av samhällets mångkulturalitet efterlyst "kulturkunskaper" i sitt arbete, och med detta syftat på kunskaper om olika invandrargrupperns kulturer. Kulturkunskaperna ansåg de skulle få dem att känna sig säkrare i sin sociala interaktion i arbetet, det skulle förbättra deras kommunikation och minska förekomsten av missförstånd och "kulturkrockar" i möte med människor. Poliserna ger här uttryck för ett individorienterat förhållningssätt med fokus på interaktionen med människor och betydelsen av andra människors kulturer i relation till den egna. Samma perspektiv återkommer i utredningen *Framtidens polisutbildning*, men där istället i termer av "etnisk kompetens":

"Att öka den etniska kompetensen inom polisen innebär att öka de anställdas kunskap om andra människors etniska ursprung och deras olika kulturer, värderingar, attityder osv. vilket i sig främst är en utbildningsfråga. Denna kunskap och kompetens är betydelsefull för att polisen på ett professionellt sätt skall kunna möta allmänheten med dess variation av olika etniska och kulturella bakgrunder." (SOU 2007:39: 12)

Strävan att lära sig om andra kulturer som uttryckts ovan bygger på en syn på kultur och etnicitet som enhetliga och statiska företeelser. Denna sk kulturessentialism representerar ett förhållningssätt som sedan slutet av 1980-talet blivit starkt kritiserat inom forskarvärlden, med utgångspunkt i ett konstruktionistiskt perspektiv på kultur (se t ex Ehn 1986; Alsmark 1997; Åhlund 1997; Olsson 2000). Utifrån konstruktionismen, som dominerar dagens forskning med inriktning på mångkulturalitet och etnicitet, ses kulturer som föränderliga och formade genom en social process. Olika grupper är inte enhetliga utan rymmer en rad olika värderingar, världsbilder, livsstilar och traditioner beroende på den enskilda individens utbildningsbakgrund, ålder, kön, osv (Hylland Eriksen 1997: 53). En invändning mot idén om kulturkunskaper eller etnisk kompetens blir

därmed att den förutsätter att det finns statiska, välagränsade och kulturellt homogena grupper att lära sig något specifikt om. När kultur i denna oföränderliga bemärkelse tillskrivs avgörande betydelse i ett professionellt sammanhang, orsakar detta lätt övertolkningar av individers beteenden och dylikt vilket blir till hinder för att se det unika med varje person (läs om detta inom socialtjänsten i SOU 2006:73:259).

Trots att ”kulturell kompetens” som begrepp utgör en hybrid mellan kulturkunskaper och etnisk kompetens, så representerar det ett helt annat perspektiv på kunskapsbehovet hos professionella i en mångkulturell kontext. Nyckeln är här den enskilda individens självreflexivitet, rannsakade etnocentrism och tillägnande av kunskap om komplexiteten i kulturbegreppet (Björngren Cuadra 2005: 273). Kulturell kompetens syftar på en strategi för att upprätta likvärdig service och kvalitet inom samhällets olika sektorer för befolkningen i ett mångkulturellt samhälle genom att fokusera på den egna kulturen, på kulturella hierarkier i samhället, och hur detta påverkar vårt förhållningssätt till andra människor (för exempel i ett vårdssammanhang, se Björngren Cuadra 2005: 272ff). En polis med kulturell kompetens är följaktligen benägen att vända blicken mot sig själv och beakta risken för att etnocentrism och förenklad kategorisering av omgivningen riskerar att prägla de egna bedömningarna och handlingarna i arbetet.

Ytterligare en dimension av kunskapsbehovet bland poliser i ett mångkulturellt samhälle går att lokalisera i det strukturella perspektivet (se t ex *Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering*, 2006). Det som här betonas är maktdimensionen, förenklat de ojämlika maktrelationerna mellan invandrare och svenskar, och den etniska diskriminering som följer av detta. Utifrån denna tolkningsram leder ett individorienterat perspektiv till ett osynliggörande av samhällets förtryckande strukturer, ojämlika maktrelationer, rasism och diskriminering. Det strukturella perspektivet bygger på en konstruktionistisk syn på kultur som relation och process, och för in maktdimensionens betydelse för polisarbete i en mångkulturell kontext.

Argumenten ovan om de problem som ett individorienterat perspektiv medför, övertygar emellertid inte nödvändigtvis de som upplever sig ha konkreta professionella erfarenheter av ”kulturkrockar”. Klyftan mellan den individorienterade och den strukturella synen på kunskapsbehovet hos poliser i ett mångkulturellt samhälle behöver beaktas och överbryggas i utbildningen. En inriktning mot kulturell kompetens är ett möjligt alternativ i en sådan strävan.

Mångkulturalitet och förtroende

Oavsett vilken betydelse kultur tillskrivs i polisens möte med människor, så medför mångkulturaliteten en ökad osäkerhet i förhållandet mellan professionella och allmänheten. Både roller och förväntningar är i mötet mellan professionell och allmänhet otydligare och osäkrare i det mångkulturella samhället, jämfört med tidigare då människor tolkade relationen till varandra på ett likartat sätt (Fransson 2006: 9). Enligt Billy Ehn utgörs svårigheten förknippad med mångkulturalitet inte av skillnaderna som sådana mellan människor, utan just av att människor i det mångkulturella samhället inte vet vem de har att göra med och vad som förväntas av dem (Ehn 1986: 11). Kunskapsbehovet hos poliser i en mångkulturell kontext, blir mot bakgrund av detta kopplat till förtroende.

Niklas Luhmann tar i sin teori om förtroende avstamp i osäkerhet och andra människors oberäknelighet, och menar att förtroende i grunden handlar om tilltro till de egna förväntningarna. Förtroende vilar enligt Luhmann på illusion: "I själva verket har man inte fått så mycket information som man behöver för att kunna vara säker på att handla framgångsrikt" (Luhmann 2005: 57). Förtroende utgör dessutom en viljeakt i det att aktören avsiktligt sätter sig över den information som saknas (Luhmann 2005: 57).

Luhmann gör en distinktion mellan personligt förtroende och systemförtroende. Det personliga förtroendet bygger på en generaliserad förväntan om att andra personer ska hantera sin handlingsfrihet i enlighet med den bild av dem som framkommit eller presenterats (Luhmann 2005: 69f). "Värd förtroende blir den som håller fast vid vad han medvetet eller omedvetet meddelat om sig själv" (Luhmann 2005: 69), vilket skulle förklara varför poliser efterfrågar kulturkunskaper. Det blir helt enkelt svårt att upprätta personligt förtroende om människor upplever det som svårt att tyda varandras meddelanden om sig själva. Osäkerheten i fråga om personligt förtroende ökar därmed utifrån Luhmann i det mångkulturella samhället.

En mer opersonlig, abstrakt form av förtroende utgörs av systemförtroendet, som istället bygger på symboler (t ex det symboliska penningvärdet) och representationer (t ex formella auktoriteter) (Luhmann 2005: 85ff). Tilltron till system gör förtroendet diffust och därmed motståndskraftigt mot enskilda besvikelser som lätt kan bortförklaras som enskilda och avvikande fall, medan det personliga förtroendet "kan smulas sönder av bagatellartade försåtligheter" (Luhmann 2005: 103). Det personliga förtroendet är enligt Luhmann därför mer sårbart än systemförtroendet.

Anthony Giddens tar i sin tur fasta på begreppet tillit och kopplar samman detta med förtroende för abstrakta system snarare än individer. Men enskilda individer är därmed inte utan betydelse för utvecklandet av tillit. Grunden för tillit till system påverkas enligt Giddens starkt av erfarenheter i möten med systemets representanter (1996). Systemet blir sårbart genom de enskilda individerna, vilket i polisens fall skulle innebära att organisationens möjligheter att vinna tillit är beroende av enskilda polisers beteende.

En av de nya omständigheter som det mångkulturella samhället medför, är att alla individer inte är introducerade i samhällssystemet på ett likvärdigt sätt, och att personer med utländsk bakgrund kan diskrimineras av samhällets institutioner. Detta skapar bland människor en osäkerhet och misstro till samhällssystemet och dess institutioner. Ett exempel på detta i relation till polisen framkommer i en undersökning baserad på samtal med boende och verkamma i marginaliserade områden i Stockholm, Göteborg och Malmö, många av dessa med utländsk bakgrund, där en negativ bild av polisen dominerar. En allmän uppfattning bland deltagarna var att polis och övriga rättsväsendet behandlar personer med utländsk bakgrund – dvs de som anses vara annorlunda när det gäller hudfärg, brytning eller bakgrund – på ett hårdare och mer orättvist sätt än de med icke-utländsk bakgrund (SOU 2005:69: 109ff). Förutsättningarna för systemförtroende försämras därmed i en mångkulturell kontext, mot bakgrund av en osäker och vag bild av systemet, pga okunskap eller pga misstro mot systemet mot bakgrund av tidigare negativa erfarenheter av detsamma.

När Luhmanns och Giddens resonemang placeras i en mångkulturell kontext, tycks det som om både det personliga förtroendet och systemförtroendet har blivit mer sårbart. Det som utspelar sig i mötet mellan individ och professionell har vidare fått en mer avgörande betydelse för huruvida polisen vinner systemförtroende/tillit bland befolkningen eller ej, eftersom det bland invandrare kan förväntas finnas svaga incitament för att känna tilltro till polisen och andra system i det svenska samhället. Tilliten till polisen – polisens legitimitet – har knutits närmare polisers förmåga att etablera förtroende på en personlig nivå.

Mötet mellan systemnivå och individnivå kan, enligt Ola Fransson, förstås genom en tydlig åtskillnad mellan tillit och förtroende. Fransson ser tillit och förtroende som två olika former för interaktion mellan människor (Fransson 2006: 22f). Förtroende för exempelvis professioner bygger på kunskap och erfarenheter om den professionelles roll och råder när det finns en ömsesidig förståelse av vad parterna kan förvänta sig av varandra, dvs man har vid tidigare tillfällen tolkat relationen till varandra på ett likartat sätt. Det

är med andra ord rollförväntan på poliser som kan ge upphov till förtroende och som ger ramarna för mötet med enskilda poliser. När människor visar tillit däremot relaterar de till den andre i en situation där det inte finns någon gemensam definition av kontexten, det saknas en gemensam referensram, och man vet därför inte vad den andre kommer att göra. Tillit sker följaktligen, utifrån Franssons resonemang, oberoende av det system som den professionelle representerar (Fransson 2006: 26f). Skillnaden mellan tillit och förtroende består därmed i graden av säkerhet vi tillskriver våra förväntningar på andras beteende. Tillit visas när den andres beteende är svårt att förutse medan förtroende visas mot bakgrund av en entydigare, kunskaps- och erfarenhetsbaserad förväntan.

För att applicera ovanstående resonemang på polisen, kan sägas att både förtroende och tillit aktualiseras i mellanmännsliga möten på en individnivå, men förtroende råder i mötet med poliser råder förtroende när människor upplever sig möta en representant för ett system eller en institution som av tidigare erfarenheter fungerat väl, medan visad tillit är fränkopplad den myndighetsroll som polisen representerar (Fransson 2006: 26f). Det senare är fallet när det saknas kunskaper om hur polis och övriga rättsväsendet fungerar. Tilliten blir då helt beroende av vad som utspelar sig i själva mötet.

Min slutsats blir mot bakgrund av detta att polisens arbete i en mångkulturell kontext i många situationer är beroende av att det finns en tillit hos allmänheten, exempelvis i samband med utryckningsverksamhet eller kontroller och ingripanden som inte föregås av tidigare möten och att en relation har byggts upp. Denna tillit finns i det mångkulturella samhället i mindre utsträckning per automatik. Polisens legitimitet blir därför i större utsträckning beroende av närpolisverksamhet och liknande verksamhet som bygger på en kontinuerlig kontakt mellan polis och allmänhet, eftersom det då finns förutsättningar för att skapa förtroende.

Avslutande reflektioner

Det finns flera olika sätt att se på kunskapsbehovet hos poliser och andra professionella yrkesutövare i en mångkulturell kontext. En fokusering på olika kulturer i utbildningen skulle medföra problem som måste ställas i relation till det positiva bidrag det skulle kunna innebära för poliser i deras arbete, i form av exempelvis en känsla av ökad trygghet i möte med den heterogena allmänheten. Ett beaktande av eventuella skillnader mellan olika grupper är i sig inte heller oväsentligt för ett rättssäkert samhälle. Detta skapar ett dilemma kopplat till mångkulturalitet så till vida att det i benämningen av invandrare, kulturer och grupper finns en essentialistisk kärna, men

utan att benämna något går det heller inte att tala om det, vilket riskerar att osynliggöra grupperns särskilda behov och omöjliggöra en med majoriteten likvärdig behandling.

Frågans komplexitet ställer polisutbildningarna inför en rad olika ställningstaganden när det gäller hur den mångkulturella dimensionen bäst tas upp i utbildningen: Ska samhällets mångkulturalitet betonas i utbildningen, eller ska mångkulturaliteten och dess effekter tonas ned eftersom invandrare idag är ett naturligt inslag i samhällsbilden? Finns det en gyllene medelväg, där frågor relaterade till mångkulturalitet integreras med andra av utbildningens ämnen? Med anledning av den ökade osäkerhet, sårbarhet och misstro gentemot polisen och andra institutioner som det mångkulturella för med sig, både i det personliga mötet med poliser och gentemot polisen som institution, blir frågor om bemötande viktiga samt huruvida det går att utbilda till att etablera förtroende.

Det går att urskilja en tendens till polarisering i diskussionen kring polisarbete och mångkulturalitet mellan å ena sidan ett individorienterat och å andra sidan ett strukturellt perspektiv, där polisers efterfrågan på verktyg i mötet med invandrare står i motsats till ett maktorienterat strukturellt perspektiv som bland annat kommer till uttryck i senare års utredningar om etnisk diskriminering. Det skulle kunna bidra till tryggare poliser om en förståelse av båda dessa perspektiv fördes närmare varandra i utbildningen. De är inte varandra uteslutande utan kompletterande. De kanske rentav kan integreras?

Referenser

- Alsmark, Gunnar (red) (1997). *Skjorta eller själ? Kulturella identiteter i tid och rum*. Lund: Studentlitteratur.
- Björngren Cuadra, Carin (2005). *Tandhygienisters arbete med patienter i ett mångkulturellt samhälle: en studie av migrationsrelaterade frågeställningar och samtal*. Malmö: IMER, Malmö högskola.
- Ds 1997:5, (1997). *Vidareutbildning av poliser*. Stockholm: Fritze.
- Ehn, Billy (1986). *Det otydliga kulturmötet: om invandrare och svenskar på ett daghem*. Malmö: Liber förlag.
- Fransson, Ola & Fryklund, Björn (red) (2006). *Migration och professioner i förändring*. Malmö: Malmö högskola.
- Giddens, Anthony (1996). *Modernitetens följder*. Lund: Studentlitteratur.
- Hydén, Sophie & Lundberg, Anna (2004). *Inre utlänningskontroll i polisarbete: mellan rättsstatsideal och effektivitet i Schengens Sverige*. (Akademisk avhandling) Malmö: IMER Malmö högskola/Tema Etnicitet, Linköpings universitet, Malmö University Press.
- Hylland Eriksen, Thomas (red) (1997). *Flerkulturell förståelse*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Kommittédirektiv 2006:139, Justitiedepartementet, *En polisutbildning för framtiden*.
- Luhmann, Niklas (2005). *Förtroende: en mekanism för reduktion av social komplexitet*. Göteborg: Daidalos.
- Olsson, Erik (red) (2000). *Etnicitetens mångfald och gränser*. Stockholm: Carlsson.
- SOU 1965:53, *Polisutbildningen: betänkande av 1962 års polisutbildningskommitté*. Stockholm: Inrikesdepartementet.
- SOU 2005:69 *Sverige inifrån: röster om etnisk diskriminering*, rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- SOU 2005:56 *Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige*. Betänkande från utredningen om strukturell diskriminering på grund av etnisk eller religiös tillhörighet. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- SOU 2006:30 *Är rättvisan rättvis? Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet*, rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- SOU 2007:39 *Framtidens polis. Delbetänkande av Utredningen om den framtida polisutbildningen*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- SOU 2007:39 *Framtidens polisutbildning, Slutbetänkande i Utredningen om den framtida polisutbildningen*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Åhlund Aleksandra (1997). The Quest for Identity: Modern strangers and New/Old Ethnicities in Europe. I Wicker, H-R (red), *Rethinking Nationalism and Ethnicity* (s. 91-111). Oxford: Berg Publisher.
- Webbadresser
- Nationalencyklopedin (2007-11-12)
- http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O869150,

The Makings of a Murder: Procedures and Poetics of 'Investigative Space'

Fil dr. Camilla Kvist Institute of Anthropology and Ethnography,
University of Aarhus, and the Danish Police Knowledge and Research
Centre, National Police College.

This paper relates findings from anthropological research on criminal investigation and the construction of evidence in the Danish Police. Taking as the point of departure a case study of a homicide investigation, and the investigative activities surrounding the scene of the crime in the initial stages of the investigation, the paper deals with the investigation of crime as knowledge practice and delineates how incidents are made into objects of governmental knowledge, how meaning is initially crafted and how knowledge of the crime is produced through bureaucratic procedures, modes of visualisation and reasoning, and through particular social and mechanical technologies.

Introduction

The title of this chapter is intended as a pun on the concepts of 'murder' and 'making'. The pun is intended to point to different parts of the content and argumentation of this paper. First of all, it is intended to allude to the empirical case material that informs this paper, which could have carried the alternate title: A "murder in the making": the extended case study of a homicide investigation. Secondly, it alludes to the intended content of the argument of the paper, which can be summed up in a different emphasis of the current title: The "makings of a murder": the (social) ingredients of a homicide case. Finally I wish with this title to contribute an epistemological point about the so-called 'social construction' of crime. This is a point which focuses less on the normative tension between bureaucratic rationality and detective creativity and work culture, as has been prevalent in earlier studies (R. V. Ericson, 1981; Innes,

2003; Sanders, 1977), and more on the sociological implications of this insight for our understanding of knowledge and of detective work as knowledge work.

Methodology and theoretical framework

The research informing this paper is based on inspiration from two differing yet cognate theoretical fields within contemporary sociology. One is the field of sociology known as ‘science and technology studies’ (STS), especially the theoretical stance within this field, carrying the rather peculiar acronym ANT – but otherwise referred to as ‘actor-network theory’ (cf. Dugdale, 1999; Latour, 1987, 1988, 1993, 1999, 2004, 2005; Latour & Woolgar, 1986; Law & Hassard, 1999; Law & Hetherington, 1999; Law & Mol, 2000, 2002). The other theoretical stance informing this paper is the sociological analysis of modern forms of government, inspired by Michel Foucault and promoted particularly by a school of British and Australian scholars, under the heading ‘governmentality studies’ (cf. Dean, 1999, 2002a, 2002b; R. Ericson, Doyle, & Barry, 2003; R. Ericson & Haggerty, 1997; R. Ericson & Stehr, 2000; Miller & Rose, 1990; Rose, 2000; Rose & Miller, 1992). This theoretical framework supports an approach to criminal investigation as a programme and technology of government, effectuated through the production and dissemination of knowledge (R. Ericson & Haggerty, 1997). It also entails a methodological approach, which emphasises the micro-dynamics and power-effects of the modes-of-knowledge, technologies for intervention, and the rationalities inherent in the execution of investigative practices (Dean, 1999; Rose & Miller, 1992). Methodologically it emphasises a sensitivity and focus on how texts, procedures, actors and technologies perform their objects, and on how subjectivities are made by the ‘actants’; human and non-human alike – in the shape of objects and subjects, ideas, technologies and machineries at work, in the field of practice (Dugdale, 1999, p. 127; Knorr-Cetina, 1999; Latour, 1987).

From this argument follows the methodological implication that to understand the construction of investigative knowledge, one has to pay attention to the performative practices, and the social spaces it constitutes (see also Dugdale, 1999; Latour, 1987; 1993), rather than focusing singularly on the mental, methodological or cognitive aspects of investigative activities, which have been characteristic of some of the latest studies carried out in this field (Ask, 2006; Innes, 2003). This leads me, in other words, to emphasise the materiality and material aspects of knowledge in the understanding and description of criminal investigation, and to view the procedures car-

ried out in the response of the police to a suspicious event, as tactics, techniques and technologies for making the world thinkable. Procedures in other words function as “a form of intellectual machinery taming an otherwise intractable reality by subjecting it to disciplined analyses of thought” (Rose & Miller, 1992, p. 181). A consequence of this theoretical framing is that the clue, the trace evidence, or the ‘Sign’ that detectives read by way of reasoning (Innes, 2003) is brought into being by the very techniques applied to evoke it; by the theories from which these are born and the language into which their narrative representation is cast. In this perspective, information is not just the outcome of a neutral recording function. It is a product of a formative act – a formation – a putting *in-form* as the etymology of the word information indicates (Latour, 2004, p. 98). Eliciting trace evidence, posing questions and forming hypotheses in narrative form to produce information, is thus itself a way of acting upon the real, a technique for inscribing it in such a way that the domain in question becomes susceptible to evaluation, calculation and intervention (Rose & Miller, 1992, p. 184).

In this paper, I shall focus on the activities surrounding the initial investigations and the establishment of the crime scene. The delimitation, investigation and production of the crime scene are, I argue, tantamount to the establishment of an *investigative space*. A social space in which the disciplining, ordering, manipulation, interpretation and calculation of people, objects and places result in a productive forging of relations of which knowledge becomes an effect (Law & Hetherington, 1999). Investigative space is in other words a *virtual space* – one that is not realised except through the performance of the activities and the carrying out of the social actions associated with the initiation of an investigation and with the identification and demarcation of a territory associated with the crime – ‘the crime scene’. It comes about as Michel de Certeau (1984) shows, as “a practiced place” – it “occurs as the effect produced by the operations that orient it, situate it, temporalize it” (ibid., p. 117).

The constitution of ‘investigative space’

The acts establishing ‘investigative space’ are performed in the social actions and through the application of procedural action by the first officers at the scene. Procedures understood as “schemas of operation and of technical manipulation” as defined by de Certeau (1984, p. 43). The procedures followed can be analytically summed up in four significant modes of actions – which individually and in concert result in different analytical fields and possibilities, and

which by their application and practice bring into being the particular performance context I for analytical purposes term *investigative space*. The four significant modes of practice embodied in the procedures of police response are: 1) Incessant registration, 2) enclosure and partitioning, 3) observation and description, and last but not least, the introduction of 4) chronological modes of ordering – textually and perceptively. The different modes of action all perform in the course of their enactment different features of investigative space – and different analytical and knowledge forming potentialities. This, however, is an analytical distinction, since it is the entirety of the practiced procedures which arise as the specific performance context for investigative knowledge production I retain within the concept of ‘investigative space’. For heuristic purposes, however, I choose to highlight different dimensions of the investigative performance context, of *investigative space*, in relation to the different modes of practice.

The practice of *incessant registration* is introduced to the event from the moment the police are notified, producing an immense amount of texts and other forms of ‘inscriptions’ (Latour 1993). This practice most significantly initiates an investigative performance context by enrolling the incident within the vast and comprehensive informational architecture supporting the work of the police, subsuming it to the classificatory system and the rationality of the police and legal system. In other words, these practices enrol the incident in what one might term, an investigative ‘order’ – making the investigative function an ‘obligatory point of passage’ and a ‘centre’ for the appropriation and calculation of social incidents under the control of the state. One of the first and foremost tasks of the police (in terms of investigative purpose) when responding to call is the ‘securing’ a) of the crime scene, b) of the perpetrator, c) of witnesses and d) of evidence of the crime. This practice involves the elaborate and careful *enclosure and partitioning* of the place of the crime, of people, of objects etc., both on and in relation to the crime scene. The practice of enclosure and partitioning, simultaneously enact a classificatory scheme, and protects the purity of this scheme. The initial investigation carried out during police response to suspicious events is structured in procedural requirements to the textual product reporting on it – that is as special modes of *observation and description*. The spatial effects of the enclosure and partitioning combined with the tactics for interpretation inherent in the methodology of observing and describing together form a set of abstracted structures that juxtaposed result in the production of the phenomenon so central to investigative knowledge and in investigative vocabulary: ‘clues’. Finally, use of (narrative) *chronologies* is discernable behind the practices of reporting on and interpreting the space of the crime. Techniques which use the structuration and

ordering of space provided by the other practices related to the response to form hypotheses of, elicit and stabilise material evidence of a crime.

Incessant registration – creating a ‘centre of appropriation and calculation’

Observations *én route* to the scene, listings of witnesses, short situational reports, chronographic listings, long narrated investigative reports with elaborate descriptions of places and testimonies, court inquests, statements from a range of laboratories and institutions, are phenomena collected and managed as information in the form of an elaborate case file. The case file acts as an archive of events and days, people and places, objects and references. The forms of these reports are pre-formatted and collected in the electronic case managing system of the police, from which every format for a new report is drawn. The case file also lives a physical life – as a growing hard copy. The registration of names, addresses, civil registration numbers, etc., serves as a mode of ordering that becomes constitutive of an investigative space: Classifying people and objects as witnesses, potential witnesses, victims, persons of the case, suspects, evidence etc., and ‘translating’ them into retrievable information.

The empty spaces of the report formats, along with a range of tools used to enclose, partition, abstract and register observations, objects, people etc. play a distinctive role in the social production and constitution of ‘investigative space’. Tools such as: Tape for cordoning off the scene carrying the insignia of the police; bags of paper and plastic in odd sizes; rolls of paper; cameras, recorders, craftsman’s tools, tape measure, folding rule, measure stick, magnifying glass, gelatine films in different sizes and makeup, different coloured powders, brushes, swab sticks, different sorts of containers, plastic tweezers, film, pencils and pens, flashlights, torch lights, forms for the acquisition of fingerprints, forms for comparative prints, ink, ink rolls and plates, disposable protection suits, masks, hairnets and boot covers, etc. They enclose and partition as well as organise space in set relations, defined by governmental networks of knowledge. The formats and tools are what Latour terms ‘empty forms’ (Latour, 1999). These empty forms “are set up *behind* the phenomena, *before* the phenomena manifest themselves, *in order* for them to be manifested” (1999, p. 51 emphasis in original).

These empty forms create relations. They provide material objects with supportive networks, that enact them as ‘actants’ and eventually as new forms of actor-networks – those powerful and power-

effectuating assemblages of materialities (human and non-human) that actualise the flow of action and effect what we understand as *agency* (Latour, 2005). One example of this sort of creation of relations that effect agency – is the securing of a fingerprint from the crime scene. In a homicide case investigated during my fieldwork an imprint in a red substance, which resembled blood, from a fingertip was found on a matchbox on a table at the crime scene. In this case the print was first photographed carefully. Photography being an act of abstraction (it is removed a level from its immediate form). The print was sent in its ‘original’ form and in its ‘abstracted’ (photographic) form to the laboratory.

In this act the print has been supplied with a background. This background is the network constituted by the fingerprint specialist, the Automated Fingerprint Identification System, the Criminal Register, the vast amount of scientific articles on fingerprint-identification stemming from Sir William Herschel’s discovery of the individuality of the fingerprint and its use as administrative tool in the British Colony of India (Cole, 2001; Galton, 1890, 1902; Sengoopta, 2004), the body of textbooks on loops and whorls etc. Supplied with the “background” the print becomes an agentive force in the production of investigative knowledge. The network lends the ability as well as the authoritative power of the fingerprint to “tell” on the identity of the person leaving it at the scene. In this abstractive act of enrolling the object in an ‘empty form’, supplying it with the network-background, the print can arise as a ‘sign’ in relation to the criminal event. Though the network actualises this power, the evidential power of the print must be produced in the situational context. In the same way a network must be produced between authoritative networks and newly formed ‘actants’, that can support the signification of the print in the local investigative context. In this particular context this could be the signification that the person leaving the print is also the perpetrator of the crime. A signification which could be ascribed by making a relation between the DNA profiles found in the blood and e.g. on the clothes of the person of whose identity the print “speaks”.

The contextualising Signs which are to produce the narrative and evidence of the crime are meticulously carved out through: the cordoning of scene, the contextualisation of the scene (through the interviewing) and the inspection of it carried out by the technicians. Created, having gained a material form (*ab*-stracted; given form of information (Law & Hetherington, 1999, p. 2)) they enter the semiosis of the social space (Merrell, 1997) as more powerful *actants* (actualised in the flow of action, but yet not given their final figuration making them into individual actors) – which investigators consult in their interpretation of the scene with a view to con-

stituting a narrative of the events. In the course of such narrative ordering, materials of all kinds must be related. The character and stability of such relationships are dependent on the strength of the networks behind the individual objects and information. Materials of all kinds offer their resistance or their loyalty (Latour, 1987), so to speak, to the construction of the overall 'narrative of the crime'. Evidencing a narrative, and the construction of evidence, is about the continuous formation of material relationships. Relationships forged by continuous contextualisation of material objects, pieces of information, threads of narrative, observations etc., with each other and with newly gained hypotheses till the pieces form a strong argument for a particular narrative rendering of the criminal event. A kind of work resembling what Aristotle terms the art of rhetoric (Aristotle & Lawson-Tancred, 1991; Ginzburg, 1999).

The case file is in this logic a device for connecting and a plane of ordering. It juxtaposes in a new space, a new location (place), the 'translated' forms. Through its format and open spaces, its organisation anticipates particular modes of *inscription*. Even in its nascent it is anticipating the slow assertion of itself as a 'centre of appropriation and calculation' (cf. Patton, 2006). It anticipates the assembling of the necessary structures to arise as a powerful and intervening agent within the legal process (Kozin, 2007; Latour, 2004; Scheffer, 2004; Scheffer, Hannken-Illjes, & Kozin, 2007). Along with a range of tools for the abstraction and inscription of the crime through the constitution of an investigative space, these reports with their pre-formatting and open spaces are what Latour terms 'empty forms' (Latour, 1999, p. 51). These empty forms "are set up *behind* the phenomena, *before* the phenomena manifest themselves, *in order* for them to be manifested" (ibid.). The different modes of registration serve the role of being technologies for visualisation and translation, transforming clues to 'signs' within the investigative system of knowledge. As 'empty forms' the reports are to be filled in and filed in longer and longer chains of association of different pieces of information, applications of expert knowledge, calculations etc. for the phenomenon, the crime, to present itself (ibid. 1999, p. 49). By its 'format' and open textual spaces the *inscriptional device* that the report embodies prefigures connections and growth: The continuous association of documentary inscriptions of diverse kinds, from the earliest moment of response to the final enclosure within the case-file. The textual rendering of the investigative endeavour is also an idiom of power. As formulated by de Certeau "the scriptural enterprise transforms or retains within itself what it receives from the outside and creates internally the instruments for an appropriation of the external space. It stocks up what it sifts out and gives itself the means to expand. Combining the power of *accumulating* the past and that of making

the alterity of the universe *conform* to its models, it is [...] conquering” (Certeau, 1984, p. 135 emphasis in original).

Enclosure and partitioning – Classificatory purity and structures of analysis

One of the first tasks for the ‘first officer attending’ is the appropriation and protection of the scene of the crime, in order to ensure that the site is protected from further changes to it. The most central of these activities is the enclosing of the scene itself – partitioning it from the space around it. This is achieved first of all by the setting up of a cordon. The crime scene is thus submitted to a number of rules and regulations which turn it into a highly regulated space for action. By way of the cordon and the guard the scene is turned into a controlled space. Only a limited amount of personnel are allowed access, and if access is granted, it has to be in the proper attire – covered in as a minimum disposable gloves and masks, but ideally and in particular in relation to violent, sexual or homicidal crimes also disposable suits, boot covers and hair net. Anyone granted access must be noted in a log which also states their reason for being on the scene and must state whether they are properly attired. Reasons for permitting access can only be legitimated by official duty in relation to the scene. Police or emergency personnel’s interference with the scene must follow “irregular” and alternative modes of touch and movement, all to secure and keep the structure of the site – in what is referred to as its ‘original state’. That is the state in which it was initially found, ideally as close to the actual perpetration of the event as possible. In addition, everything done to or at the scene must be recorded in writing, in photograph and or in sketches keeping – enclosed and partitioned in writing and visual tableaux, the structure of the original presentation of the scene. There are a range of taboos set up around the crime scene – such as no using of the toilet, no smoking, no undocumented displacement of objects etc., minuscule rules for partitioning of objects of evidence in separate bags, the division of the witnesses so that they cannot interact and talk before their testimonies have been secured by the first officers attending, the seclusion of the victims body and possessions etc.

All these taboos and procedures for moving and partitioning works to control risks posed to the general scheme of classification³¹. En-

31 This danger is often related as atrocity stories (Knorr-Cetina, 1999, pp. 106-108). There are common stories among crime technicians in particular about how suicides are falsely classified because of the un-reflective and undocumented actions of first officers, investigators or the forensic examiner. These stories are usually about how: “Someone moved a weapon out of reach of the victim in

closure and partitioning serve primarily the tactics of classification. Besides producing analytical spaces by partitioning and producing different fields of analysis (performing an investigative space) (cf. Foucault, 1991; Foucault & Rabinow, 1986), this tactic enacts a classificatory system and serve to police the purity of such a system. The 'original state' can be regarded as a *pure* state – a pure state that must be policed vehemently if the 'crime' is to show itself through the interpretations of the *effects in space* derivative of it. This purity is exactly what is sought kept from degenerating interference and sources of contamination, (primarily) through the enclosing and partitioning of people, places, objects and materials.

Observation and description – Securing 'figure' and 'ground' of a crime

The partitioning also is evident in the textual representation of the inspection of the scene. Different modes of observation and description are applied in the reporting of the incidents and the initial response. These modes of representation establish different representational realities and order or materialise the event in terms of different structures. These structures and narratively rendered 'states' of the event and the scene are performed through the use of particular topics of interview and an observational scheme which follows a similar topicality.

In both the topical interviewing scheme guiding the initial interviews of witnesses and in the schemes directing observation and description of the scene, the division is made between what are the normal appearance, use and access to the site, and how the site presents or presented itself as different from this, as an immediate result of the event unfolded within the space of the crime scene. When interviewing, the first officers will seek to establish what occurred before they arrived at the scene. They will ascertain who is present and who has perhaps left the scene through questions such as: What happened? How did you intervene? What did you see or hear? What did you do? Both civilian witnesses and professionals met at the scene (for instance medical, fire fighting or other police personnel), are interviewed according to such a general *narrative facilitating* line of questioning.

order to access him or her, without taking note and without noticing his own actions – so that the case got classified as a homicide' or 'someone smudged a decisive print – making it impossible to trace the culprit or connecting him to the scene' or 'someone used the same gloves to secure blood trace evidence – so that important DNA evidence was exposed to cross-contamination' etc.

The spatial description of the scene follows a similar topicality. When inspecting the crime scene, officers provide a dual description of it. One part is describing the position of the site in general social and geographical space, elaborating on points of access, modes of use, layout of the space, characteristics of the locality etc., for example:

“The apartment is a two-bedroom apartment at the 3rd floor of a five-storey residential building. The building is situated perpendicular to Karen Blixen Street, and between this building and a similar one there is a common yard with among other things sheds for bicycles and trash bins. There are two opposing apartments on each floor in the building. The apartments are similar in every way except they are mirrored in relation to each other as to the layout of the rooms. The apartment consists of a small angled entrance, a living-room, one large room, a smaller room, a bathroom and a kitchen (...).”

Another mode of description is one which, in similar ways, describes the layout meeting the officer when he entered, along with a meticulous listing of any possible changes to this lay-out, made either before or during his presence at the scene:

“In the kitchen it was ascertained that three gas valves were open and the oven door was open. A kitchen drawer with cutlery was on the floor and so was a tilted chair. On the floor was also found a knife blade with no handle. The blade was approximated to be 20 centimetres long and 35 millimetres wide, and it was pointed. There was blood on the knife. The technicians secured the knife from the scene. Between the cutleries on the floor was found the handle to the knife, which also was smeared in blood. The handle too was secured by the crime scene technicians. Blood stains could be seen on a cupboard next to the oven and in many places on the floor and walls in the hallway.”

The observations and descriptions carried out during the initial investigation are oriented towards establishing two conceptual states for the crime scene. One of these states is what the literature on investigation terms *the normal state* of the social space disrupted by the criminal event. The other, is *the original state* of the scene – mentioned above, i.e. the immediate appearance of the scene as a

consequence of the event. This particular methodology promoted in police educational literature, I argue, is tantamount to the production of an environment that is able to reveal the rather indefinable phenomenon which investigators term ‘clues’.

Philosopher of science Tyrone Lai defines clues as: “Characteristics of structures in disguise” (Lai, 2004). This definition is relevant for understanding how the orderings of space effects in the production of ‘clues’. If one accepts this premise, clues are thus the result of the juxtaposition of different kinds of ordering – of the production and juxtaposition of the different structures performed through the topical schemes and textual representations of the initial investigation. The modes of ordering inherent in the conceptual states described above, provide for the production of chronological structures and material relations within space that eventually enable the establishment of a ‘ground’, a *structure of normality*, against which the ‘figure’, the crime as an *alternate structure*, can stand out. The co-relation of the two structural elements enables investigators to “read” the space in a new way. Because of this ‘figure’/‘ground’ relationship it becomes possible to elicit from a background (the space constituted in its normality) the relevant shape (the alterations of significance) which “signifies” the inherent structure of the crime.

Narrative chronologies – interpreting space

In constituting the meaning of experienced space as the fundamental chronology of a criminal event, narrative modes of reasoning play a significant role. Narratives form the possible itineraries of former passing, through the interpretive activities of investigators on the scene. *Narrative threads* are weaved by way of this logic and it is these narrative threads which display the use of chronology as the most prevalent structuring device for making the crime knowable through its traces in space. An example of this is found in the negotiation carried out at a crime scene between investigators and crime technicians during my fieldwork:

‘One of the detectives wanted to know about the kitchen sink – ‘whether the firemen had used it to put something out in?’ ‘It was important’ he thought, ‘because if not, one could speculate whether the suspect had used it to wash himself off, had he been smeared in blood’. The crime scene technician, representing the team that had performed the crime scene investigation, said that ‘some blood smears on the banister in the stairway could indicate that he hadn’t, but that on the other hand, since that was all there was, it could also point to

the opposite'. The other crime scene technician present during the detectives' processing of the crime scene, for the second time, 'didn't know whether the sink had been used by the firemen, when they put out the fire at the scene, but he would find out by consulting the firemen's report or the group leader again'.

In this extract of a field note it is evident how the chronology of the crime (its internal structure) is sought established by way of inquiries about the itineraries of all other people who had been passing through and impacted the space under investigation (the structures eliciting the normal and original state respectively). To find clues, and discern their meaning in terms of narrating them within possible chronologies of the crime a range of itineraries, movements, actions, experiences and observations are juxtaposed and correlated. The significance and possible interpretation of the amount, placement and chronological context of the blood smear on the banister, will be dependent on the actions of the fire patrol, the presence of larger amounts of blood in the drain, if such traces were to be found. Also, a range of other chronologically ordered events needs to be related in order for a sign of any aspect of the crime to become a Sign which is able to point out routes for further investigations.

The making of narrative chronologies by interviewing professionals, witnesses etc. about the 'original state' and the descriptions of the 'apparent state' establishes, through the questions asked, the information gathered and the inscriptions and reports produced, as mentioned earlier, both an immediate 'figure' and a 'ground' against which the incident can be interpreted. The way the scene of the crime is constituted and investigated shows how closely connected *acting* and *seeing* are in eliciting clues to past events within 'investigative space'. Stories cut across what the map cuts up. It opens up an unlimited space of countless itineraries, networks, movement and events cutting across time and space in the place otherwise captured in a "proper" time-geographical state. Stories establish itineraries and connection. They guide attention and unfolds phenomenological spaces for the investigators, and they transgress time-geographical limits of place and juxtaposes in a single locality otherwise incompatible places, spaces, objects and people (de Certeau, 1984, p. 129).

By interviewing and by narrating the observations made on the scene of both its normality and geographically 'proper' place (cf. de Certeau, 1984, p. 117) as well as its phenomenological realities (the ways it has been practiced and lived), these narrative chro-

nologies (stories), carry out the labour of transforming place (the territory inflicted by the incident) into space (an investigative performance context), and conversely, space (the phenomenology of the criminal event) back into place (the space of the crime objectified in inscriptions and localised objects on the mapped crime scene). Narratives, in other words, serves the role of both identifying places and actualizing spaces (1984, p. 118).

Conclusion

Concluding this paper, let me restate the arguments in a more general manner by underlining the semiotic qualities of the material world and the importance of studying the materiality of knowledge-processes in order to understand them. Also, I hope with this paper to have given evidence of the inherently radical social nature of the production of (investigative) knowledge (cf. Latour, 2005). The point being that the actualisation of the potentiality of any given object, piece of information, observation or the like of becoming a Sign with a capital S, is an effect of the investigators' enactment of investigative space and their involvement (within investigative space) with the traces and lines of movement otherwise actualised in the investigative space.

The potential for the production of knowledge of a particular criminal event, i.e. the establishment of meaning and creation of a *particular* knowledge of events, is not due to the agency of any single person or object but a "potential of the entire field of relations within which beings of all kinds more or less person-like or thing-like, continually and reciprocally, bring one another into existence" (Ingold, 2006, p. 10). It is the potential of the semiotic materiality performed as investigative space. Partitioning and enclosing objects, people, and places contributes to "knowing, mastering and using" by organising "an analytical space" (Foucault, 1991, p. 143). This becomes a temporally constituted materially heterogeneous 'knowing location', a point of surveillance (Law & Hetherington, 1999, p. 3 pp.), from where the past can be mastered through visualising technologies, legal modes-of-knowledge, different modes and styles of reasoning, tools of abstraction and so on and so forth. Through their encompassment in and passage through 'investigative space' objects, bodies, information and all sorts of other materials are ordered, manipulated and disciplined, passing through powerful and power-effectuating networks of technological instruments and inscriptional procedures.

The particular investigative knowledge, the description and representation of the crime in its essence, performed through the consti-

tution and interpretive experience of investigative space, is to be likened to the production of a web-of-signification (Geertz, 1973, 1983). As all cultural webs, however, it is a web without a singular weaver. A web weaved by the orderings and material relations forged within a socially constituted temporal space. Every description of the crime scene and every narrative or story told about it, captured in inscriptions and empty forms, is “more than a fixation – it is a culturally creative act” (Certeau, 1984, p. 123). When an ensemble of circumstances is brought together in this procedural way it has distributive powers and performative force, it founds spaces; it brings into existence the performance context which are productively utilised to transform reality into the object of investigative knowledge.

Bibliography

- Aristotle, & Lawson-Tancred, H. (1991). *The Art of Rhetoric*. London: Penguin Books.
- Ask, K. (2006). *Criminal Investigation: Motivation, Emotion and Cognition in the Processing of Evidence*. Göteborg: Göteborg University.
- Certeau, M. d. (1984). *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- Cole, S. A. (2001). *Suspect Identities: A History of Fingerprinting and Criminal Identification*. Cambridge, Massachusetts & London, England: Harvard University Press.
- Dean, M. (1999). *Governmentality: power and rule in modern society*. London: Sage Publications.
- Dean, M. (2002a). Liberal government and authoritarianism. *Economy and Society*, 31(1), 37-61.
- Dean, M. (2002b). Powers of Life and Death Beyond Governmentality. *Cultural Values*, 6(1 & 2), 119-138.
- Dugdale, A. (1999). Materiality: Juggling sameness and difference. In J. Law & J. Hassard (Eds.), *Actor Network Theory and After* (pp. 113-136). Oxford: Blackwell Publishers.
- Ericson, R., Doyle, A., & Barry, D. (2003). *Insurance as governance*. Toronto ; London: University of Toronto Press.
- Ericson, R., & Haggerty, K. (1997). *Policing the Risk Society*. Oxford: Oxford University Press, Clarendon Press.
- Ericson, R., & Stehr, N. (2000). *Governing modern societies*. Toronto, Ontario ; London: University of Toronto Press.
- Ericson, R. V. (1981). *Making crime : a study of detective work*. Toronto: Butterworths.
- Foucault, M. (1991). *Discipline and punish : the birth of the prison*. London: Penguin Books.
- Foucault, M., & Rabinow, P. (1986). *The Foucault reader*. Harmondsworth: Penguin.
- Galton, F. (1890). The patterns in Thumb and Finger Marks. *Nature*, 43(1101), 117-118.
- Galton, F. (1902). Fingerprint Evidence. *Nature*, 66(1720), 606.
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures : selected essays*. New York: Basic Books.
- Geertz, C. (1983). *Local knowledge : further essays in interpretive anthropology*. New York: Basic Books.

- Ginzburg, C. (1999). *History, Rhetoric, and Proof: The Menahem Stern Jerusalem Lectures*. London and Hannover: Brandeis/University Press of New England.
- Ingold, T. (2006). Rethinking the Animate, Re-Animating Thought. *Ethnos*, 71(1), 9-20.
- Innes, M. (2003). *Investigating Murder: Detective Work and the Police Response to Criminal Homicide*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Knorr-Cetina, K. (1999). *Epistemic cultures : how the sciences make knowledge*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Kozin, A. (2007). The Legal File. *International Journal for the Semiotics of Law*, 20(2), 191-216.
- Lai, T. (2004). 'What are Clues? And why it is important that we should know' [Electronic Version]. Retrieved March, 2004,
- Latour, B. (1987). *Science in action : how to follow scientists and engineers through society*. Milton Keynes: Open University Press.
- Latour, B. (1988). *The pasteurization of France*. Cambridge, Mass ; London: Harvard University Press.
- Latour, B. (1993). *We have never been modern*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Latour, B. (1999). *Pandora's hope : essays on the reality of science studies*. Cambridge, Mass., London: Harvard University Press.
- Latour, B. (2004). Scientific objects and legal objectivity (A. Pottage, Trans.). In A. Pottage & M. Mundy (Eds.), *Law, Anthropology and the Constitution of the Social: Making Persons and Things* (pp. 73-115). Cambridge: Cambridge University Press.
- Latour, B. (2005). *Reassembling the social : an introduction to actor-network-theory*. Oxford ; New York: Oxford University Press.
- Latour, B., & Woolgar, S. (1986). *Laboratory life : the construction of scientific facts* (2nd ed.). Princeton: Princeton University Press.
- Law, J., & Hassard, J. (1999). *Actor network theory and after*. Oxford ; Malden, MA: Blackwell.
- Law, J., & Hetherington, K. (1999). Materialities, Spatialities, Globalities [Electronic Version], from <http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/papers/Law-Hetherington-Materialities-Spatialities-Globalities.pdf>
- Law, J., & Mol, A. (2000). Situating Technoscience: an Inquiry into Spatialities [Electronic Version], from <http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/papers/Law-Mol-Situating-Technoscience.pdf>
- Law, J., & Mol, A. (Eds.). (2002). *Complexities: Social Studies of Knowledge Practices*. Durham: Duke University Press.
- Merrell, F. (1997). *Peirce, Signs and Meaning*. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press.
- Miller, P., & Rose, N. (1990). Governing Economic Life. *Economy and Society*, 19(1), 1-31.
- Patton, P. (2006). Order, Exteriority and Flat Multiplicities in the Social. In B. M. Sørensen & M. Fuglsang (Eds.), *Deleuze and the Social* (pp. 21-38). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Rose, N. (2000). Government and control. *British Journal of Criminology*, 40(Spring), 321-339.
- Rose, N., & Miller, P. (1992). Political Power beyond the State: Problematics of Government. *The British Journal of Sociology*, 43(2), 173-205.
- Sanders, W. B. (1977). *Detective Work: A Study of Criminal Investigation*. London: The Free Press, Collier Macmillan Publishers.
- Scheffer, T. (2004). Materialities of Legal Proceedings *International Journal for Semiotics of Law* 17 (4), 356 - 389.

- Scheffer, T., Hannken-Illjes, K., & Kozin, A. (2007). Bound to One's Own Words? Early Defenses and Their Binding Effects in Different Criminal Cases. *Law & Social Inquiry*, 32(1), 5-39.
- Sengoopta, C. (2004). *Imprint of the Raj: How fingerprinting was born in colonial India*. Basingstoke and Oxford: Pan Books.

Erkännande till varje pris?

Förhørsmanualers normativa råd som strider mot de mänskliga rättigheterna – en litteraturstudie

Fil.mag och polisinspektör Ola Kronkvist Polisutbildningen, Växjö Universitet

20 engelskspråkiga (i huvudsak nordamerikanska) manualer i förhörsteknik har analyserats utifrån om de normativa råden som ges, överensstämmer med de grundläggande mänskliga rättigheterna. Studiens hypotes har varit att det frekvent skulle förekomma råd som strider mot de mänskliga rättigheterna. 8 av manualerna innehöll inga sådana råd. Tolv av manualerna innehåller råd som kan anses vara otillåtna under förhör. Tre av dessa tolv manualer delger råd som gravt strider mot de mänskliga rättigheterna. Studiens hypotes om förekomst har därmed fått stöd i det empiriska materialet. I vilken grad förekomsten av dessa råd kan förklara de övergrepp som sker, återstår att påvisa. Resultaten diskuteras utifrån effekt samt svensk och internationell juridisk reglering.

Inledning

Under en polisutredning är det av flera skäl viktigt att få fram information, att kunna avgöra om denna är tillförlitlig och att kunna säkra erkännanden från dem som är skyldiga. Men vilka verktyg använder förhørsledaren? Är de effektiva och lagliga? Studien har en tonvikt på polisiära manualer och polisiär förhörskontext, men då gränserna mellan krig och fred eller mellan brottsling och fiende inte alltid är självklara, har även några militära manualer inkluderats.

Denna studie går igenom den grundläggande internationella regleringen avseende mänskliga rättigheter vid förhör. Sedan redovisas de 20 manualernas normativa råd som kan strida mot dessa rättigheter. Manualerna är kategoriserade i dem som inte strider mot

de mänskliga rättigheterna, de som strider mot dem i någon mån, och de som gravt strider mot dessa rättigheter.

Bakgrund

Generell internationell reglering av förhör

Först och främst beskrivs den enskildes mänskliga rättigheter i artiklarna 5 till 11 i FN:s deklaration över dessa (UNDHR, United Nations Declaration of the Human Rights, UN General Assembly, 1948). Här läser vi om skyddet mot tortyr, grym, inhuman eller förnedrande behandling och om rätten att erkännas som en person inför lagen. Det finns också inskrivet skyddet mot godtycklig arrestering, likheten inför lagen, och rätten till en rättvis och offentlig rättegång. Vi är också alla garanterade att få betraktas såsom oskyldiga till dess vi är överbevisade som skyldiga (i praktiken till åklagaren beslutat om huruvida åtal skall väckas). Detta kan tyckas vara självklarheter, men det kommer att visa sig att varken skyddet mot grym, inhuman eller förnedrande behandling, eller rätten att betraktas som oskyldig, är så självklar som man skulle hoppas. Långt ifrån alla länder har ratificerat denna deklaration utan reservationer, men rättsverkan av en reservation kan diskuteras. De mänskliga rättigheterna är nämligen att betrakta som universella (Crawshaw, Devlin & Williamson, (1998), och skall därför vara giltiga för alla överallt, oavsett om man bor i Somalia, Kina eller i en cell på en Amerikansk militärbas på Kuba.

Tortyr (enligt FN:s konvention, UN General Assembly, 1984) definieras som en försvårande och medveten form av grym, inhuman eller förnedrande behandling eller straff i syfte att få t.ex. information eller erkännande och utförd av en myndighetsperson, civil eller militär (Rodley, 2002). När något inte är tortyr är det med andra ord ofta frågan om grym, inhuman eller förnedrande behandling eller straff.

FN:s konvention för civila och politiska rättigheter (UN General Assembly, 1966) understryker samtliga de rättigheter som ingår i UNDHR artikel 5 till 11. Dessutom förtydligas och utvecklas dessa mänskliga rättigheter på en rad punkter. Relevant för förhörskontexten är kanske främst rätten att omedelbart informeras om anledningen till en arrestering och vad man anklagas för, rätten att skyndsamt få sin sak bedömd av en domare eller annan auktoriserad myndighetsperson (art 9), rätten att behandlas human, värdigt och med respekt, rätten att inte blandas med dömda (art 10) samt rätten att slippa vittna mot sig själv eller erkänna skuld (art 14).

Den sistnämnda rätten benämns ofta som *rätten till frivillighet* när det gäller att lämna en förhørsutsaga.

När det gäller användandet av tvång och våld stipuleras ett dubbelt ansvar i FN:s grundläggande principer för användandet av tvång och skjutvapen (princip 24). Detta innebär att ingen medarbetare i rättsväsendet eller militären kan gömma sig bakom en order, han är själv ansvarig för sina handlingar. Likväl kan ingen överordnad gömma sig bakom rentvådda händer efter att ha uttalat en order eller underlåtit att kontrollera sina underlydande på ett tillfredställande sätt. När de mänskliga rättigheterna kränks genom våld finns det alltid minst en ansvarig, ofta flera.

Ytterligare reglering finns i till exempel Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna, men i allt väsentligt är de analoga med FN:s deklarationer och konventioner.

Polisförhöret

Det finns olika syn på syftet med ett polisförhör. Två huvudinriktningar kan skönjas i de studerande manualerna, den som betonar det informationsinsamlande syftet och den som betonar ett erkännande från den misstänkte. När utredaren eftersträvar information, eftersträvar han också en möjlighet att avgöra om den aktuella informationen är tillförlitlig.

När förhørsledaren betonar erkännandet som huvudsyftet med förhöret uppstår en konflikt med en princip för de mänskliga rättigheterna, den om att alla icke dömda har rätt att betraktas som oskyldiga. Om förhørsledaren applicerar en förhørsstrategi som går ut på att den misstänkte skall tvingas att erkänna, har han ju redan bestämt sig för att den misstänkte är skyldig. Det finns sådana strategier som är väldigt effektiva, så effektiva att även en viss andel oskyldiga kommer att erkänna. Gudjonsson (2003) beskriver utförligt hur till exempel den så kallade Reid-metoden, med en 9-stegsmodell kan få såväl skyldiga som oskyldiga att erkänna. Reid-metoden härrör från en av de mer spridda förhørsmanualerna i USA, *Criminal interrogation and confessions* (Inbau, Reid, Buckley & Jayne (2004, 4 ed.).

I jurysystem (som till exempel det i USA) kan ett erkännande beaktas som bevis i rätten om det är fullständigt (se James v. Georgia, 1952) och självdokumenterat, dvs. genom bandupptagning eller en underskriven förhørsutsaga. Annars kan det i normaltfallet inte användas som ett självständigt bevis (se Escabedo v. Illinois, 1964 och Miranda v. Arizona, 1966). Rättsfallet Moran v. Burbine, 1986 refereras ibland för att illustrera polisens rätt att hålla på bevis för

att få en så kallad waiver, det vill säga när den misstänkte avstår från rätten att inte uttala sig. En annan viktig aspekt i anglosaxiska system är graden av frivillighet (jfr. UN Covenant on Civil and Political Rights, art 14). En utsaga måste vara lämnad frivilligt, annars är den utan värde som bevis. Flera uppmärksammade rättsfall (t.ex. *Frazier v. Cupp*, 1969) har tagit fasta på just detta. I svensk rätt är det otillåtet att använda falska uppgifter under förhöret för att få fram andra uppgifter och erkännanden (enligt RB 23:12§). Detta förbud gäller inte i nordamerikansk rätt, så länge inte rätten anser att den misstänkte blivit så manipulerad att hans frivillighet till själva utsagan kan ifrågasättas. Metoden att använda falska uppgifter under förhör har visat sig kontraproduktiv i flera fall. En uppenbar risk är att en oskyldigt misstänkt lämnar ett falskt erkännande för att han tror sig vara chanslös och genom erkännandet förväntar sig lindrigare straff (Gudjonsson, 2003). I en aktuell australisk studie (Kebbell, Hurren & Roberts, 2006) konstateras att den misstänktes benägenhet att erkänna minskar om förhørsledaren försöker använda vittnesmål som är oriktiga, och som den misstänkte avslöjar som oriktiga.

Militärförhöret

I en militär kontext gäller inte riktigt samma principer som i polisförhöret, däremot givetvis det absoluta förbudet mot tortyr och annan omänsklig och kränkande behandling. Ett militärt förhör bär med sig ett antal svårigheter för förhørsledaren, som en polisutredare normalt inte ställs inför. Personen som skall höras är normalt inte misstänkt för något som de själva uppfattar som ett brott. Personen som skall höras har också moraliskt negativa känslor kopplade till att säga för mycket, och positiva till att hålla tyst. Det är sällan intressant att få fram ett erkännande, då det ofta inte finns något att erkänna. Det militära förhöret handlar snarare om att få fram ny information och att kontrollera redan kända uppgifter.

I kriget mot terrorismen finns ytterligare en besvärande faktor, det är att den som skall höras själv kan vara misstänkt för brott, just mot de mänskliga rättigheterna. I förekommande fall är det mänskliga rättigheter som han själv inte erkänner, men troligen gärna vill komma i åtnjutande av. Detta ställer än högre krav på etiken hos förhørsledaren och den militära makt som tagit på sig att bekämpa terrorismen i detta fall.

Syfte och hypotes

Studiens syfte är att kartlägga om manualerna ger normativa råd som strider mot de mänskliga rättigheterna och i så fall vilka, detta för att kunna föra en diskussion om effekterna av sådana råd.

Studiens hypotes är att det frekvent förekommer normativa råd i förhørsmanualer som strider mot de mänskliga rättigheterna.

Metod

Urval

Manualerna har valts ut genom att forskningsrapporter och handböcker om förhörsmetodik och tillförlitlighet i internationell press från 2000-2004 granskats. De manualer och handböcker som refererats i dessa rapporter har valts ut, och de som varit möjliga att anskaffa har inkluderats i studien. Ytterligare några manualer har tillkommit genom fritextsökning på ”*interrogation*” och ”*police interview*” i nätbokhandlarna *Adlibris*, *Abebooks* och *Bokus*.

Efter genomläsning har sammanfattningar skrivits över hur respektive manual behandlar bevishantering under förhör. Dessa har sedan jämförts och kategoriserats efter;

- I vilken utsträckning manualen förespråkar förhörsmetoder som kan strida mot de mänskliga rättigheterna.
- I vilken grad manualerna förespråkar förhörsmetoder som gravt strider mot de mänskliga rättigheterna.

Material

Följande manualer har inkluderats i studien;

Tabell 1. Manualer som ingår i studien

Nr	Manual	Utgivnings- år och land	Sidantal
1	Aubry, A. S. och Caputo, R. R. Criminal Interrogation (2:a uppl.).	1972, USA	377
2	Benson, R. Ragnar's Guide to Interviews, Investigations, and Interrogations.	2000, USA	110
3	Bristow, A. P. Field Interrogation (2:a uppl.).	1964, USA	155
4	Butterfield, R. The Official Guide to Interrogation.	2002, USA	126
5	Inbau, F. E., Reid, J. E., Buckley, J. P. och Jayne, B. C. Criminal Interrogation and Confessions (4:th ed.).	2004, USA	638
6	McDonald, H. C. The Practical Psychology of Police Interrogation.	1962, USA	104
7	McDonald, P. Make 'em talk!	1993, USA	75
8	Milne, R. och Bull, R. Investigative Interviewing.	1999, UK	223
9	Mulbar, H. Interrogation.	1951, USA	150
10	Palmiotto, M. J. Criminal investigation (3:e uppl.).	2004, USA	348(15)
11	Rabon, D. Interviewing and Interrogation.	1992, USA 1976, USA	206 244
12	Royal, R. F. och Schutt, S. R. The Gentle Art of Interviewing and Interrogation – A Professional Manual and Guide.		
13	Rutledge, D. Criminal Interrogation, Law and Tactics (4:th ed.)	2001, USA	165
14	Shuy, R. W. The language of Confession, Interrogation, and Deception.	1998, USA	203
15	Starrett, P. Interview and Interrogation - for Investigations in the Public or Private Sector.	1998, USA	109
16	Unknown author. Interrogation, Techniques and Tricks to Secure Evidence.	1991, USA	83
17	Vadackumchery, J. Police Interrogation – Do's which the Police do not do.	1998, Indien	166
18	Weinberg, C. D. Effective Interviewing & Interrogation Techniques.	2002, USA	173
19	Yeschke, C. L. The Art of Investigative Interviewing (2:nd ed.).	2003, USA	244
20	Zulawski, D. E. och Wicklander, D. E. Practical Aspects of Interview and Interrogation (2:nd ed.).	2002, USA	523

Resultat

I de flesta manualerna i studien görs en skarp åtskillnad mellan *interview* och *interrogation*. I en del fall definieras begreppen, men annars verkar det vara underförstått att *interview* är ett förhör med syfte att söka information medan *interrogation* bara syftar till att få den misstänkte att erkänna det som läggs honom till last. Valet av *interrogation* skall föregås av en bedömning om att den misstänkte måste vara skyldig, därför anser man inte att någon tillförlitlighetsbedömning behöver göras. Det verkar finnas en begreppsmässig skiljelinje någon gång under 60-talet. I de äldre manualerna förefaller man mer konsekvent använda begreppet *interrogation*, även vid informationssökande förhör. Samtliga manualer som förespråkar *interrogation* med syfte att få fram ett erkännande är tveksamma utifrån principerna om att den misstänkte har rätt att betraktas såsom oskyldig och att han har rätt till en objektiv och opartisk utredning.

Översikt över manualer som inte innehåller råd som strider mot de mänskliga rättigheterna

Criminal Investigation (3:d ed.) av Palmiotto (2004) har ambitionen att vara en heltäckande brittisk lärobok för kriminalpolistjänstkurs om 20 veckor. Den innehåller endast 15 sidor specifikt om förhörsteknik.

Ragnar's Guide to Interviews, Investigations, and Interrogations av Benson (2000) Manualen utger sig för att beskriva både hur man framgångsrikt skall hålla ett förhör och hur man som misstänkt på bästa sätt skall klara sig under förhöret (inte bli lurad att erkänna).

Investigative Interviewing av Milne & Bull (1999) har ett mer teoretiskt angreppssätt och stöder i stort sett alla sina påståenden i forskning.

The language of Confession, Interrogation, and Deception av Shuy (1998) behandlar i mycket liten omfattning förhörsmetodik. Författaren koncentrerar sig istället på tillförlitlighetsbedömningar av färdiga förhørsutsagor ur ett lingvistiskt perspektiv.

Police Interrogation – Do s which the police do not do av Vadackumchery (1998). Manualen är skriven för Indisk polis och förefaller i stora stycken vara mer av ett debattinlägg mot råa och otillåtna förhörsmetoder.

The Gentle Art of Interviewing and Interrogation av Royal och Schutt (1976) har såväl rättsväsendet och privata företag som försäkringsbranschen som målgrupp.

Field Interrogation (2:nd ed) av Bristow (1964). Manualen är i första hand skriven för patrullerande poliser.

Interrogation av Mulbar (1951). Författaren ger rådet att förhörssrummet inte skall vara utrustat med telefon, eftersom det kan ge den misstänkte impulsen att ringa sin försvarare. Detta gör den misstänkte än mer utlämnad åt förhørsledaren och får anses tveksamt, men knappast i strid med gällande konventioner och principer.

Översikt över manualer som innehåller råd som strider mot de mänskliga rättigheterna

Interrogation and Confessions (4:th ed.) av Inbau et al (2004) är den kanske mest inflytelserika manualen i studien, åtminstone om man utgår från antalet referenser i annan litteratur och författarnas egen utsägo. Enligt John E. Reid & Associates, Inc. Hemsida (åtkomst 2006-11-14) har över 300.000 anställda i rättsväsendet och säkerhetsindustrin genomgått företagets tredagarsutbildning. Boken presenterar den så kallade Reid-tekniken. Tekniken bygger på nio steg för att få fram erkännanden under förhör (*interrogation*) med misstänkta gärningsmän. Manualen gör tydlig skillnad mellan *interview* och *interrogation* och har av naturliga skäl fokus på just *interrogation*. En *interrogation* skall dock föregås av en *interview*. Denna *interview* beskrivs som ickekonfrontativ och faktainsamlande.

Inbau et al inleder med att beskriva huvudsyftet med *interrogation*, det skall vara att få fram sanningen inte (explicit) att få fram ett erkännande. Detta motsägs dock i steg 2, där förhørsledaren skall utveckla teman (fingerade händelseförlopp utifrån kända fakta) för att få den misstänkte att medge brott och i steg 3, där förhørsledaren inte skall tillåta den misstänkte att verbalisera ett förnekande. Genomgående är det underförstådda målet med metoden just att få fram erkännanden.

Metoder att använda falska eller obefintliga bevis tas upp på ett flertal ställen. Idén är att ge den misstänkte intrycket av att det finns mycket mer bevisning än vad som i själva verket finns. Manualen ger rådet att fylla en utredningsakt med blanka papper och nonsenskopior, kompletterat med falska fingeravtryckskort och tomma videoband. Detta skall sedan göra den misstänkte så osäker att han lättare erkänner. Metoden borde anses som otillbörlig enligt

svensk lag (RB 23:12) och tveksam utifrån principen om frivillighet.

Ett annat råd som är problematiskt ur såväl etisk som juridisk synvinkel, är det om att göra den misstänkte beroende av förhørsledaren. Ett sätt att uppnå detta skall vara att göra den misstänkte socialt isolerad, något som är otillåtet annat än ur säkerhetssynpunkt. Isolering faller inte in under tortyr, men kan definieras som grymt och inhumant.

Hela konceptet med att i 9 steg psykologiskt förmå den misstänkte att erkänna får anses otillåtet utifrån principerna om frivillighet och rätten att betraktas såsom oskyldig tills annat har bevisats.

The Art of Investigative Interviewing (2:nd ed.) av Yeschke (2003) gör en tydlig åtskillnad mellan *interviewing* och *interrogation*. Manualen innehåller inga andra tveksamheter än den som ligger inbyggd i syftet med *interrogation*, att få den misstänkte att erkänna, dvs. problem med principen om att den misstänkte har rätt att betraktas som oskyldig.

Practical Aspects of Interview and Interrogation av Zulawski & Wicklander (2002) har ett pragmatiskt angreppssätt och gör en mycket tydlig åtskillnad mellan *interview* och *interrogation*. *Interview* beskrivs som ett faktainsamlade och ickekonfrontativt samtal som alltid skall föregå *the interrogation*. Författarna skriver i sin inledning att det ultimata utfallet av ett förhör (*interrogation*) är om objektet erkänner. Detta motsägs senare i manualen, där syftet istället beskrivs som sökandet efter sanning och (explicit) inte för att få fram ett erkännande, utan för faktainsamling och för att föra utredningen vidare.

Att bluffa omnämns som varandes lika naturligt som frågor i ett förhör. Användandet av osanna uppgifter torde, som nämnts, vara olagligt i Sverige enligt Rb 23 kap 12 § och tveksamt i fråga om principen om frivillighet.

Effective Interviewing & Interrogation Techniques av Weinberg (2002) Manualen skiljer strikt på *interview* och *interrogation*. Syftet med *interrogation* sägs primärt vara att få fram ett erkännande. Liksom i Inbau et al (2004) förordas att utredaren aldrig uttrycker någon tvekan om den misstänktes skuld. Weinberg tar detta ett steg längre och skriver att förhørsledaren, för att illustrera sin säkerhet, skall *undvika* att ställa frågor och genomgående hålla ordet ca 95 % av förhöret.

Criminal Interrogation, Law and Tactics (4:th ed.) av Rutledge (2001) Manualen har en i huvudsak juridisk approach och är noga med att tydliggöra gränserna för frivillighet (*voluntaryness*). Trots detta får strategi och taktik ett visst utrymme. I kapitlet om taktik refereras tekniken ”*Show of force*”, dvs. där alla bevis läggs fram med det mest graverande sist. Den misstänkte skall sedan inte ges möjlighet att neka. Mer exakt hur man skall hindra den misstänkte från att neka beskrivs inte. Detta förfarande strider mot principerna om frivillighet och objektivitet.

Interview and Interrogation for Investigations in the Public or Private Sector av Starrett (1998). Författaren gör mycket tydligt åtskillnad mellan *Interview* och *Interrogation*. Författaren ger rådet att inte avslöja för den misstänkte att han är misstänkt. Detta torde strida mot artikel 9 i FN:s konvention för civila och politiska rättigheter. Utöver detta förordas användandet av falska bevis.

Interviewing and Interrogation av Rabon (1992) har en del etiskt tveksamma (och i Sverige eventuellt förbjudna) tekniker som ”*The complete-file technique*” som är en variant av ”*show of force*” och ”*The I-know-everything technique*”. Den senare går ut på att förhørsledaren håller ingående förhör med den misstänkte om redan kända fakta, för att sedan presentera samma fakta detaljerat från dokumentationen. Detta skall leda till att den misstänkte, i det fortsatta förhöret, tror att utredaren har mer material än vad som finns. Tekniken får anses otillbörlig enligt RB 23:12 §, och tveksam enligt principerna om frivillighet, objektivitet och rätten att betraktas som oskyldig.

Criminal Interrogation (2:nd ed) av Aubry och Caputo (1972). Manualen innehåller ett flertal tveksamma råd. Författarna förespråkar användandet av bluff gentemot den hörde. De beskriver ett antal olika strategier, där ”*hot and cold approach*” och ”*shifting the blame*” utmärker sig som tveksamma vad gäller frivillighet. Författarna för fram övertygelsen att det inte kan förekomma falska erkännanden. De menar också att tystnad från den misstänkte skall tolkas som skuld. Även detta strider mot principen om frivillighet. Syftet med förhöret är enligt författarna att få fram erkännanden från dem man vet är skyldiga. Detta strider mot den misstänktes rätt att betraktas som oskyldig och rätten till en objektiv och opartisk utredning.

The Practical Psychology of Police Interrogation av McDonald (1963). Manualen förespråkar en hård linje i förhören och menar att en oskyldig inte kan pressas att erkänna. Detta innebär en konflikt med rätten att betraktas som oskyldig och principen om frivillighet.

Översikt över manualer som innehåller råd som gravt strider mot de mänskliga rättigheterna

The Official Guide to Interrogation av Butterfield (2002) Manualen menar att det enda syftet med förhöret är att få den misstänkte att erkänna. Författaren skriver sedan att den huvudsakliga referensen för manualen varit den så kallade KUBARK manualen. Denna är framtagen av CIA, daterar sig till 1963 och offentliggjordes först 1997. KUBARK manualen hade uteslutande militärt bruk, men Butterfield gör ingen sådan begränsning.

Skriften innehåller ett stort antal råd och tips som utan tvekan är otillåtna i såväl svenskt som internationellt sammanhang. Flera av råden står dessutom i strid mot FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (1984). Här följer några exempel för att illustrera skriftens inriktning.

Sidan 22; det är viktigt att kontrollera objektets miljö och dagliga funktioner, detta för att göra honom desorienterad och totalt beroende.

Sidan 87, man bör inte misshandla fångar för mycket. De kan dö eller man kan tvingas avliva dem och då kan det bli ett problem att bli av med kroppen. Operationen kan på så sätt äventyras. På nästa sida; relativt små doser av påverkan, utmattning, smärta, sömnlöshet eller ångest kan uppmuntra samarbete.

Sidan 93, hotet om att framkalla smärta är ofta effektivare än smärtan självt. Författaren ger följande exempel på ett effektivt hot; förhørsledaren hotar att operera in en dräktig kackerlacka i magen på objektet. Förhørsledaren berättar sedan målande om hur kackerlackungar föds i magen för att sedan livnära sig på vävnaden där och själva lägga nya ägg. Senare beskrivs en sadistisk ljusstortyr. Nackdelen sågs vara att offren ibland blir galna och därmed svåra att förhöra.

Make 'em talk! Av McDonald (1993) Manualen förefaller ha uteslutande militär inriktning, och står för fler flagranta exemplen på oetisk/olaglig förhörsmetodik.

Manualen förordar en lång rad metoder för att bringa den misstänkte ur balans och bli mer benägen att lämna ut den önskade informationen. Några exempel för att illustrera manualens inriktning.

Sidan 28. Här beskrivs ”*Intense-fear-approach*” som går ut på att förhørsledaren demonstrerar våldshandlingar som inte är direkt fy-

siskt skadande, men övertygar källan om att han kan komma att skadas allvarligt eller t.o.m. dödas under förhöret.

Sidan 44. Här förordas att kraftigt begränsa källans intag av föda, för att så småningom förvägra dem föda helt och hållet. På sidan efter; i linje med föregående utmattningsmetod förordas begränsning av källans möjlighet att sova. Några sidor längre fram beskrivs hur en fånge kan berövas sin självkänsla och därmed sin motståndskraft genom kontinuerlig förnedring. Det föreslås att källan skall kläs av naken, utsättas för förnedrande tillmälen, förnedrande bestraffningar, andra förnedrande grymheter och att han skall tvingas bo på en smutsig plats.

Sidan 49 ff. Här beskrivs några olika tortyrmetoder från bl.a. Korea, Kina och Storbritannien. I ett råd på sidan 57 sägs att det största misstaget förhørsledare gör är att tillåta vittnen, och; om du får juridiska problem (som förhørsledare) till följd av ett förhör du utfört: förneka allt, erkänn ingenting och gör motanklagelser.

Interrogation: Techniques and Tricks to Secure Evidence. Okänd författare (1991) Boken samlar 50 tekniker eller teman, som av författaren anses effektiva för att i olika sammanhang få fram upplysningar eller erkännanden från misstänkta. Författaren är anonym och både förlaget och författaren frånsäger sig ansvar för det som presenteras med orden "*Neither the author nor the publisher assumes any responsibility for the use or misuse of information contained in this book.*"

Några av teknikerna i boken får anses oförenliga med de mänskliga rättigheterna. I den mån de bedöms som tillåtna i USA (bokens utgivningsland) torde de ändå vara problematiska ur bevishänseende. Detta då kravet på frivillighet knappast tillgodoses. De mest flagranta exemplen på sådana tekniker är;

Teknik 17, som går ut på att rikta falska anklagelser för att få den misstänkte att istället erkänna det han gjort.

Teknik 13, kallas "himmel och helvete (*heaven and hell*) och beskrivs som extremt mentalt tvingande (*coercive*). Den går ut på att plåga den misstänkte psykiskt för att göra honom medgörlig när vänlighet sedan visas.

Diskussion

Det kunde konstateras att vissa manualer gick oerhört långt i sina förslag till förhörsmetoder. En del av förslagen skulle direkt falla

under det som förbjuds i FN:s konvention mot tortyr och annan grym, inhuman eller förnedrande behandling eller straff (UN General Assembly, 1984). USA, från vilka flertalet manualer härstammar, har visserligen en mängd reservationer mot konventionen, men reglerna betraktas som universella, och därmed i huvudsak giltiga även utan ratificering. Två av de tre manualer som föreslår tortyrliknande metoder har en delvis underförstådd militär inriktning, men manualerna får förmodas ha spridning även bland civila förhørsledare. De hittades via en mycket enkel litteratursökning på "interrogation" och var omedelbart tillgängliga för köp via flera stora nätbokhandlar.

Manualernas betydelse

Mot bakgrund av studiens resultat kan vi alltså konstatera att flera av manualerna innehåller råd som strider mot de grundläggande mänskliga rättigheterna. Vi vet inte exakt vilka råd som ges till polisaspiranter i USA innan de tillåts arbeta självständigt. Eftersom polisutbildningen i USA är utlokaliserad på ett stort antal orter med olika huvudmän, kan man förmoda att det finns stora regionala skillnader. Vi vet inte heller vilken utbildning som ges till soldater innan de skickas iväg på tjänstgöring som fängvaktare och förhørsledare till länder som Irak, Kuba och Afghanistan. Däremot finns det i och med denna studie ett direkt stöd för antagandet att de som själva köper en manual löper en stor risk att få råd som strider mot de mänskliga rättigheterna.

Presumption of innocence och voluntariness

Det kan ifrågasättas om inte den strikta åtskillnaden mellan *interview* och *interrogation* som många manualer förespråkar, är direkt kontraproduktiv. När förhørsledaren skiftar över till *interrogation* innebär det att förhørsledaren intagit positionen att den misstänkte är skyldig, och att det bara återstår att få fram ett erkännande. Detta innebär samtidigt att förhørsledaren frångår den viktiga objektivitetsprincipen, som är konventionsskyddad under FN (UN General Assembly, 1966 art. 14:2, *presumption of innocence*). Det innebär också en uppenbar risk för falska erkännanden, eftersom en förfinad *interrogation technique* just går ut på att få den motvillige misstänkte att erkänna. Hur detta förhåller sig till begreppet frivillighet (*voluntariness*) i t.ex. nordamerikansk rätt kan diskuteras. I *Frazier v. Cupp* ansåg USA:s högsta domstol att en viss grad av aktiv påverkan och användandet av falska uppgifter är acceptabelt under ett polisförhör. I svensk rätt är detta uteslutet genom den tydliga regleringen i rättegångsbalken (RB 23:12 §).

Teknikernas effektivitet

Samtliga manualer förordar de egna teknikernas effektivitet. Huruvida teknikerna upplevs som effektiva av den som försöker applicera dem, borde i hög utsträckning bero på vilka effektivitetsmått man använder. Den som bara använder antalet erkännanden som mått, kommer eventuellt att uppleva Reid-tekniken som ganska effektiv. Det förutsätter också att man kan bortse från den mindre mängden information som ges av den misstänkte och de sämre möjligheterna att värdera dess tillförlitlighet. Man har inte heller beaktat den förhöjda risken för falska erkännanden. Om man vill mäta effektivitet i hur snabbt ett erkännande kommer, kan *factual approach* upplevas som mest lämplig. De misstänkta som känner sig massivt överbevisade kommer ofta att erkänna mycket tidigt under förhöret. De skyldiga misstänkta som inte erkänner får däremot ett taktiskt bättre läge och har ganska goda möjligheter att konstruera en historia som inte kan ställas utom rimligt tvivel. Den som lämnar ett falskt erkännande efter en *factual approach* kommer i högre utsträckning att riskera en felaktig dom. Detta eftersom det inte finns några för den misstänkte okända bevis kvar, som kan verifiera eller falsifiera äktheten i erkännandet.

Framtida studier

För att få forskningsstöd för det nu påstådda sambandet mellan övergrepp och manualernas normativa råd, skulle man behöva gå igenom ett stort antal kända fall av övergrepp, och förmodligen intervjua de inblandade. Detta skulle vara relativt enkelt i de fall där det finns en misstanke mot en enskild individ, och kanske till och med en fällande dom. Långt mer komplicerat är det i fall där ingen enskild pekats ut och där man från officiellt håll förnekat att övergrepp skett. När övergreppens natur och de misstänkta förövarna är okända förblir området otillgängligt för forskning. Det är vanskligt att allt för starkt sätta sin tilltro till andra källor, eftersom tillförlitligheten sällan kan garanteras och politiska motiv kan ligga bakom varje uttalande i någondera riktningen.

En osäkerhetsfaktor beträffande manualerna är att vi inte vet i vilken upplaga de tryckts och hur många exemplar som i så fall sålts och till vilka köpare. Den tysta kunskapen, den som förmedlas från instruktör till aspirant, från kollega till kollega är också sällsynt svår fångad. Efterföljaren till *KUBARK*, *FM 34-52*, är mindre tyngd av konventionsbrytande normativa råd, men det hjälper föga om instruktörerna på militärakademierna fortfarande förmedlar en äldre syn på vilka metoder som bör användas. Frågan blir alltså då hur denna används. *FM 34-52* är mycket omfattande, används andra internproducerade och/eller hemliga manualer? Dessa är alla frågor som kan behöva adresseras i framtida studier på området.

Referenser

- Aubry, A. S. & Caputo, R. R. (1972). *Criminal Interrogation (2:a uppl.)*. Springfield IL: Charles C Thomas Publisher.
- Benson, R. (2000). *Ragnar's Guide to Interviews, Investigations, and Interrogations*. Boulder, CO: Paladin.
- Bristow, A. P. (1964). *Field Interrogation (2:a uppl.)*. Springfield IL: Charles C Publisher.
- Butterfield, R. (2002). *The Official Guide to Interrogation*. Philadelphia, PA: Xlibris.
- Central Intelligence Agency (CIA). (1963). KUBARK – Counterintelligence Interrogation
- Crawshaw, R., Devlin, B. & Williamson, T. (1998). *Human Rights and Policing: Standards for Good Behaviour and a Strategy for Change*. Haag, NL: Kluwer Law International.
- Gudjonsson, G. H. (2002). *Psychology of Interrogations and Confessions: A Handbook*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Inbau, F. E., Reid, J. E., Buckley, J. P. & Jayne, B. C. (2004). *Criminal Interrogation and Confessions (4:th ed.)*. Sudbury: Jones and Bartlett.
- Kebbell, M. R., Hurren, E. J. & Roberts, S. (2006). Mock-suspects' Decisions to Confess: The Accuracy of Eyewitness Evidence is Critical. *Applied Cognitive Psychology*, 20, 477-486.
- McDonald, H. C. (1962). *The Practical Psychology of Police Interrogation*. Santa Ana CA: Townsend Co.
- McDonald, P. (1993). *Make 'em talk!*, Boulder CO: Paladin.
- Milne, R. & Bull, R. (1999). *Investigative Interviewing*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Mulbar, H. (1951). *Interrogation*. Springfield IL: Charles C Publisher.
- Palmiotto, M. J. (2004). *Criminal investigation (3:e uppl.)*. Maryland: University Press of America, INC (UPA).
- Rabon, D. (1992). *Interviewing and Interrogation*. Durham, NC: Carolina Academic Press.
- Rodley, N. S. (2002). The Definition(s) of Torture in International Law. I M Freeman (red.), *Current Legal Problems*, Oxford University Press 55, 467-493.
- Royal, R. F. & Schutt, S. R. (1976). *The Gentle Art of Interviewing and Interrogation – A Professional Manual and Guide*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall Inc.
- Rutledge, D. (2001). *Criminal Interrogation, Law and Tactics (4:th ed.)* Belmont, CA: Thomson.
- Shuy, R. W. (1998). *The language of Confession, Interrogation, and Deception*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Starrett, P. (1998). *Interview and Interrogation - for Investigations in the Public or Private Sector*. San Clementine CA: LawTec Publishing Co., Ltd.
- Svensk Författningssamling (SFS 1981:1294) Rättegångsbalken 23 kap 12 §.
- UN General Assembly. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. Adopted by the General Assembly of the United Nations on 10 December 1948.
- UN General Assembly. (1966). *International Covenant on Civil and Political Rights*. Adopted by the General Assembly of the United Nations on 16 December 1966.
- UN General Assembly. (1984). *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*. Adopted by the General Assembly of the United Nations on 10 December 1984).
- Unknown author. (1991). *Interrogation, Techniques and Tricks to Secure Evidence*. Boulder, CO: Paladin.

- US Army Headquarters. (1987). *FM 34-52: Intelligence Interrogation*. Washington DC: US Army.
- Weinberg, C. D. (2002). *Effective Interviewing & Interrogation Techniques*. San Diego, CA: Elsevier.
- Yeschke, C. L. (2003). *The Art of Investigative Interviewing (2:nd ed.)*. Boston: Butterworth-Heinemann.
- Zulawski, D. E. & Wicklander, D. E. (2002). *Practical Aspects of Interview and Interrogation (2:nd ed.)*. Boca Raton: CRC Press.
- Nordamerikanska rättsfall
- Escabedo v. Illinois (1964)
- Frazier v. Cupp (1969)
- James v. Georgia (1952)
- Miranda v. Arizona (1966)
- Moran v Burbine (1986)

Polisens tillgång till information under förundersökningar

Presentation av en pågående jämförande studie av instituten edition, beslag och handlingsoffentlighet/uppgiftsskyldighet

Jur.kand. Mattias Hjertstedt, Juridiska institutionen, Umeå universitet

I artikeln presenteras en kommande avhandling i juridik rörande polisens tillgång till handlingar, föremål och uppgifter under förundersökningar; avhandlingen är tänkt att publiceras på svenska i monografiform under 2011. Artikeln inleds med en problembakgrund och en beskrivning av forskningsproblemens relevans. Därefter preciseras avhandlingens syfte, avgränsningar och inriktning samt vissa centrala begrepp. Efter det följer en forskningsöversikt samt en presentation av avhandlingens metod, material och teoretiska utgångspunkter. Avslutningsvis följer en kortfattad beskrivning av de resultat som redan kunnat skönjas.

Problembakgrund

Den 10 september 2003 attackeras utrikesminister Anna Lindh av en okänd knivman inne på varuhuset NK. Hennes skador av attacken blir så allvarliga att hon avlider dagen därpå. Den 22 september samma år begär polisen – med stöd av ett åklagarbeslut om beslag – att från den s.k. PKU-biobanken på Huddinge sjukhus få ut vävnadsprov från den person som misstänks för knivdådet. Polisens begäran sker i syfte att erhålla en DNA-profil på den misstänkte som kan jämföras med material från brottsplatsen. Behörig beslutsfat-

tare på Huddinge sjukhus finner att polisen enligt gällande bestämmelser har rätt att få ut dessa blodprov och lämnar därför ut det begärda materialet. Beslutet leder till en intensiv debatt, i vilken det ifrågasätts om de aktuella bestämmelserna verkligen tolkats på ett korrekt sätt. Socialstyrelsens jurist anser att det regelverk som i detta fall kan tänkas gälla är biobankslagen, enligt vilken vävnadsprover från PKU-biobanken endast får användas för vissa forskningsändamål. Företrädare för Huddinge universitetssjukhus menar däremot att rättegångsbalkens regler gäller oavsett vad som stadgas i biobankslagen. Socialstyrelsen inleder därför ett tillsyns- ärende bl.a. för att klarlägga vilken lag som egentligen har företräde och huruvida sjukhuset felaktigt försett polisen med det aktuella materialet. (Se exempelvis Sörbring & Wadendal, 2003, Lisinski & Wadendal, 2003, Ståhlström & Kihlström, 2003, Skogh, 2003 och Socialstyrelsens beslut 2003-12-05, diarienummer 44-8765/03).

Denna händelse exemplifierar två mycket viktiga och svårlösta juridiska problem:

För det första kan man fråga sig vilka legala möjligheter som egentligen står poliser till buds för att under en förundersökning erhålla handlingar, föremål och uppgifter. I rättegångsbalkens (RB) 38 och 39 kap. föreligger regler om editions- och exhibitionsplikt, som under vissa förutsättningar ålägger innehavare av skriftlig handling eller föremål att förete eller utge denna handling eller detta föremål. Vidare återfinns i RB:s 27 kap. bestämmelser om beslag, som ger polis och undersökningsledare rätt att ta hand om föremål och skriftliga handlingar. Slutligen finns det i tryckfrihetsförordningen (TF) 2 kap. respektive sekretesslagen (SkrL) 15 kap. föreskrifter om medborgares rätt att ta del av allmänna handlingar (handlingsoffentlighet) respektive myndigheters allmänna skyldighet att lämna uppgifter till andra myndigheter (uppgiftsskyldighet). Dessa tre regelkomplex är förhållandevis invecklade. Tillämpningen av regelverken har vidare försvårats genom den tekniska utvecklingen, som gjort att det uppstått nya typer av objekt som exempelvis datafiler. Hur de tre regelverken förhåller sig till varandra är också en intrikat fråga.

För det andra exemplifierar den beskrivna händelsen ett annat fenomen som förefaller att bli allt vanligare i modern lagstiftning, nämligen svårigheten att veta vilken författning som har företräde framför annan. Med den ökande lagstiftningstakten har det måhända blivit omöjligt att konstruera fullt koherenta rättssystem?

Forskningsproblemens relevans

En av polisens huvuduppgifter är att bedriva spaning och utredning i fråga om brott som hör under allmänt åtal. För att kunna fullgöra denna uppgift är det av avgörande betydelse att polisen erhåller den information som behövs. Att skaffa fram handlingar, föremål och uppgifter som på olika sätt är av vikt för förundersökningen är således en mycket viktig och vanlig uppgift för polis och förundersökningsledare.

Det är också många som har ett intresse av att brott kan bekämpas effektivt genom att polisen ges tillgång till den information som behövs. Så är en effektiv brottsbekämpning viktig både för att allmänheten skall känna sig trygg och för att medborgare skall avhålla sig från att begå brott.

Samtidigt är det viktigt att betänka att vissa av medborgarnas grundrättigheter får stå tillbaka genom den rättsliga regleringen av edition, beslag och handlingsoffentlighet/uppgiftsskyldighet. Som exempel på några av de många olika intressen som kan finnas mot att lämna ut uppgifter, handlingar och föremål må nämnas patienters behov av att skydda sina privatliv genom att journalanteckningar inte visas för utomstående, bankers vilja att slå vakt om banksekretessen och tidningars intresse av att hemlighålla sina källor. Dessa intressen går i de flesta fall att härleda till dels rätten till privatliv/personlig integritet, dels rätten till egendom. Vid sidan av dessa grundrättigheter ger även exempelvis rättssäkerhetsaspekter och oskyldighetspresumtionen en stark principiell grund att begränsa rätten till edition, beslag och handlingsoffentlighet/uppgiftsskyldighet i vissa situationer.

Mot bakgrund av hur vanliga, betydelsefulla och ingripande de tre instituten sålunda är framstår det som en angelägen forskningsuppgift att närmare analysera de tre regelverkens innehåll samt hur de förhåller sig till varandra och annan lagstiftning. Ett dylikt forskningsprojekt motiveras också av att det inte är helt tillfredsställande ur rättssäkerhetssynpunkt att det synes bli allt svårare för dagens rättstillämpare att besvara en så grundläggande fråga som vilken lagstiftning som har företräde framför annan.

Trots den stora betydelsen av edition, beslag och handlingsoffentlighet/uppgiftsskyldighet har de tre instituten samt hur de förhåller sig till varandra och annan lagstiftning inte rönt något större intresse bland rättsvetarna. Vidare skulle en studie av edition, beslag och handlingsoffentlighet/uppgiftsskyldighet kunna fylla vissa luckor inom det polisrättsliga forskningsfältet (se vidare under avsnittet forskningsbehov och tidigare forskning). Dessa om-

ständigheter motiverar en mer grundlig översyn av de tre nämnda instituten och deras ställning i rättssystemet.

Syfte, avgränsningar och inriktning

Föreliggande forskningsprojekt syftar till att analysera dels vilka möjligheter som polis och förundersökningsledare har att erhålla handlingar, föremål och uppgifter under en förundersökning, dels diskutera vilka möjligheter de bör ha att erhålla sådant material. Denna analys kommer att ske genom en närmare undersökning av den rättsliga regleringen av instituten editions-/exhibitionsplikt, beslag och handlingsoffentlighet/uppgiftsskyldighet. Detta övergripande syfte kan i sin tur sönderdelas i följande fyra delsyften:

För det första syftar forskningsprojektet till att beskriva och analysera gällande rätt beträffande den rättsliga regleringen av de nämnda instituten. Arbetet syftar också för det andra till att analysera hur de tre instituten förhåller sig till varandra och annan lagstiftning. Vidare syftar projektet för det tredje till att utifrån ett mer teoretiskt och övergripande plan utvärdera i vilken utsträckning de tre regelverken utgör en koherent, rättvis och i andra avseenden ”god” lagstiftning. Slutligen syftar avhandlingsarbetet för det fjärde till att ge ett underlag till alternativ till det nuvarande regelsystemets utformning mot bakgrund av bl.a. undersökningens resultat.

Framställningen kommer i stort sett att begränsas till att omfatta svensk rätt, även om avhandlingen också innehåller vissa komparativa utblickar i form av jämförelser med utländsk rätt och med relevanta folkrättsliga regler. De regelverk som härvid sätts i fokus är de som reglerar instituten edition/exhibition, beslag och handlingsoffentlighet/ uppgiftsskyldighet. Av dessa institut kommer de två förstnämnda att beskrivas och analyseras mer ingående. Beträffande handlingsoffentlighet och uppgiftsskyldighet kommer fokus att ligga vid bestämmelserna om myndigheters skyldighet att lämna uppgifter till andra myndigheter.

Värt att notera är att begäran att få ut objektet genom de tre nämnda instituten sker öppet i förhållande till den som innehar objektet;³² exempelvis innebär ett editionsbeslut att rätten förelägger innehavaren att utge handlingen. Därmed kommer framställningen naturligt nog inte att behandla exempelvis instituten hemlig teleavlyss-

³² Däremot sker inte alltid begäran att få ut objektet öppet i förhållande till den misstänkte om innehavaren är någon annan än denne.

ning och hemlig teleövervakning, som ju innebär att polisen genom en spaningsåtgärd erhåller information på hemlig väg.

Det bör framhållas att det enbart är tre typer av informationsbärande objekt som studeras i avhandlingen, nämligen handlingar, föremål och uppgifter. Då det gäller uppgifter har undersökningen begränsats till att enbart innefatta uppgifter ur allmänna handlingar. Sålunda faller exempelvis de uppgifter som erhålls under förhör utanför framställningen.

Av syftesformuleringen framgår vidare att avhandlingen är avgränsad på så sätt att den endast avser att undersöka situationer då polis och förundersökningsledare är mottagare av den information som de olika typerna av objekt innehåller. Däremot är avhandlingen inte begränsad med avseende på vilka som lämnar ifrån sig informationen, utan dessa givare utgörs av alla typer av fysiska och juridiska personer.

Begrepp

Den definition av begreppet editionsplikt som kommer att användas i den aktuella avhandlingen är ”en skyldighet att utge eller förete skriftlig handling...” (Bergström, Andersson, Håstad & Lindblom, 2002). Den editionsplikt som regleras i RB indelas i processuell editionsplikt (38 kap. 2 §) respektive materiell sådan (38 kap. 3 §). Den processuella editionsplikten förutsätter att den skriftliga handlingen har betydelse som skriftligt bevis i en anhängiggjord rättegång, medan den materiella gäller oberoende av process. Med exhibitionsplikt avses skyldighet att förete eller utge föremål, en skyldighet som regleras i RB 39 kap. 5 § (Ekelöf & Boman, 1992). Begreppet edition kommer att användas som samlingsbegrepp för editions- och exhibitionsplikt.

Med beslag avses möjligheten för polis eller annan myndighet att omhänderta handling eller föremål i samband med utredning av brott. Grundbestämmelsen rörande beslag återfinns i RB 27 kap. 1 §, som ger möjlighet till beslag av föremål i tre fall. Först nämns den situationen att föremålet skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott, bevisbeslag. Det andra fallet är då objektet skäligen kan antas vara någon avhänt genom brott, återställandebeslag. Den sista situationen tar sikte på då föremålet är på grund av brott förverkat, förverkandebeslag. (Bergström et al, 2002, och Lindberg, 2005)

Då det gäller de förvaltningsrättsliga reglerna används termen offentlighetsprincipen som en sammanfattande benämning på de oli-

ka typer av offentlighet som råder kring det allmännas verksamhet, t.ex. förhandlingsoffentlighet. Ett av de mest betydelsefulla exemplen på offentlighetsprincipen utgör handlingsoffentligheten, som grundas på de stadganden som återfinns i TF 2 kap. Denna handlingsoffentlighet innebär enligt TF 2 kap. 1 § att varje svensk medborgare har rätt att ta del av allmänna handlingar (Bohlin, 2001). Som benämning på de bestämmelser i SekrL 15 kap. (4, 5 §§) som reglerar myndigheters skyldighet att lämna uppgifter till enskilda och andra myndigheter kommer termen uppgiftsskyldighet att användas.

Forskningsbehov och tidigare forskning

Regelrätt forskning kring polisens arbete och rättsliga befogenheter utgör en förhållandevis sällsynt företeelse inom rättsvetenskapen (jfr Norée, 2000). Ett exempel på ett dylikt verk är Ingrid Helmius avhandling Polisens rättsliga befogenheter vid spaning, som behandlar polisens arbete att i brottsbekämpande syfte samla ”dold” information genom åtgärder som hemlig teleavlyssning och hemlig kameraövervakning. I Helmius avhandling studeras däremot inte polisens möjlighet att på ett öppet sätt erhålla information som redan existerar (Helmius, 2000).

Som tidigare nämnts är inte heller den doktrin som behandlar de tre olika instituten edition/exhibition, beslag och handlingsoffentlighet/uppgiftsskyldighet särskilt omfattande:

Regelverket om edition och exhibition i rättegångsbalkens 38 och 39 kap. har berörts ur ett i huvudsak rättsdogmatiskt perspektiv i mer allmänna framställningar i processrätt, framför allt Gärde, Engströmer, Strandberg & Söderlund, Nya Rättegångsbalken (1949), Ekelöf & Boman, Rättegång: Fjärde häftet (1992), Fitger, Rättegångsbalken II, del 3 (1989:3) och Lindell, Civilprocessen (2003). Vidare har institutet behandlats i ett antal tidskriftsartiklar av Heuman, (1989–1990:1, 1989–1990:2, 1995–1996, 1999–2000) som förutom att ha redogjort för gällande rätt även påpekat vissa problem med den nuvarande regleringen.

Beslag har också behandlats ur ett mer rättsdogmatiskt perspektiv i allmänna processrättsliga arbeten, främst det i föregående stycke nämnda verket av Gärde samt Fitger Rättegångsbalken I, del 2 (1989:2), Ekelöf, Bylund, Edelstam, Rättegång: Tredje häftet (2006) och Olivecrona, Rättegången i brottmål enligt RB (1968). En utförlig rättsdogmatisk genomgång av tvångsmedlet beslag återfinns vidare i Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel: När och hur får de användas? (2005), som också innehåller en kort jämfö-

relse mellan beslag och edition. Även beslagsinstitutet har berörts i tidskriftsartiklar som i Petréns klassiska uppsats "Beslag eller kvarstad?" i Svensk Juristtidning (1953), i vilken vissa aspekter av beslag jämförs med regelverket om kvarstad.

Den juridiska litteratur som behandlar offentlighet och sekretess är relativt omfattande, medan myndigheters skyldighet att lämna ut uppgifter till andra myndigheter inte behandlats i någon större utsträckning i doktrinen. Såväl sekretesslagens undantag från offentlighetsprincipen som reglerna om myndigheters skyldighet att lämna uppgifter har emellertid kommenterats av Regner, Eliason & Heuman, Sekretesslagen: En kommentar (1998). Exempel på ett arbete som behandlar de sekretessregler som har relevans inom rättsväsendet är vidare Dahlqvist, Sekretess inom rättsväsendet (2003), som bland annat innehåller ett kortfattat avsnitt om förhållandet mellan sekretesslagen och vissa tvångsmedel enligt rättegångsbalken såvitt avser frågan att få ut uppgifter från andra myndigheter.

Metod

I den aktuella avhandlingen kommer olika metoder att användas till de olika delsyftena:

Då det gäller beskrivningen och analysen av gällande rätt skall en traditionell rättsdogmatisk metod begagnas.

Även beträffande frågeställningen om hur de tre regelverken förhåller sig till varandra är metoden rättsdogmatisk i så måtto att de traditionella rättskällorna kommer att användas för att analysera vad som egentligen gäller i detta avseende. Analysen kommer att ske mot bakgrund av de lagtolkningsprinciper som är förhärskande, exempelvis regler som anger vilken författning som har företräde då två olika normer är oförenliga med varandra. En jämförande metod kommer också att användas i så måtto att regelverken jämförs med avseende på innehåll och tillämpningsområde.

Den metod som kommer att användas för att utvärdera i vilken utsträckning de tre regelverken utgör en god lagstiftning är av mer teoretisk art. Till stor del består den i att teoretiskt föreställa sig vilka problem som föreligger med det nuvarande regelverket.

Då det slutligen gäller att formulera alternativ till den nuvarande ordningen kommer denna diskussion att ske genom att teoretiskt föreställa sig vilka lösningar som skulle kunna fungera och eventuellt genom att studera vilka lösningar som finns i utländsk rätt.

Av ovanstående genomgång framgår att det i huvudsak är en typ av konkret metod som kommer att användas i avhandlingen, nämligen rättsdogmatik:

Den rättsdogmatiska metoden har tidigare mer eller mindre ansetts vara allena rådande inom juridisk forskning och så självklar att någon närmare diskussion om denna metod inte ansetts vara nödvändig (Sandgren, 1995–1996, Westberg, 1992). Under senare år har emellertid begreppet rättsdogmatik alltmer börjat debatteras, och det har då tydligt framgått att den närmare innebörden ingalunda är självklar (se exempelvis debatten mellan Lavin 1989, 1990 och Peczenik, 1990). Det har till och med hävdats att rättsdogmatik i själva verket är att beteckna som en teori och inte som en metod, vilket varit det normala betraktelsesättet (Olsen, 2004). Kritik har också framförts mot själva beteckningen rättsdogmatik (Sandgren, 2005), och alternativa metoder har lanserats (se t.ex. Agell, 1997, som förespråkar att en s.k. konstruktiv rättsvetenskap skall användas istället för rättsdogmatik).

En slags minimalistisk definition av begreppet rättsdogmatik skulle emellertid kunna vara att denna metod avser att fastställa vad som är gällande rätt i ett visst avseende genom att tolka innehållet i de rättskällor som åtnjuter auktoritet (jfr exempelvis med de två första av de fyra kriterier som Peczenik, 1990, uppställer). Som tidigare nämnts är ett av avhandlingens syften att fastställa vad som är gällande rätt beträffande tillgången till information under förundersökningar. Detta kommer att ske genom att innehållet i de traditionella rättskällorna författning, förarbeten, rättspraxis och doktrin systematiskt sammanställs och kommenteras.

Under senare år har rättsvetarna varit benägna att i den rättsdogmatiska metoden inte enbart inkludera arbetet med att fastställa gällande rätt – s.k. deskriptiv gällande rätt – utan även exempelvis de skilda effekterna av regelsystemet, s.k. konstruktiv rättsdogmatik (Lavin, 1989, 1990, Peczenik 1990, Lambertz, 2002). Mot bakgrund av denna terminologi skulle den typ av rättsdogmatik som används i föreliggande avhandling kunna beskrivas som både deskriptiv och konstruktiv, eftersom avhandlingen såväl syftar till att fastställa gällande rätt som att undersöka vilka problem som följer av gällande rätt och hur dessa problem skulle kunna lösas.

Material

Materialet utgörs i huvudsak av de traditionella rättskällorna författningar, förarbeten, rättspraxis och doktrin:

Då det gäller författningar utgör av förklarliga skäl RB, TF och SekrL de centrala regelverken i denna avhandling. Även ett antal författningar som kan kollidera med de tre aktuella regelverken kommer emellertid att behandlas, däribland den inledningsvis nämnda biobankslagen.

Beträffande förarbeten är centrala källor de förslag som framlades inför införandet av nya rättegångsbalken. De främsta exemplen härpå är processkommissionens respektive processlagberedningens betänkanden (SOU 1926:33 respektive SOU 1938:44).

Avhandlingen baseras även på rättspraxis. Då det gäller instituten edition och beslag kommer en systematisk genomgång att ske av relevanta publicerade avgöranden från HD och hovrätterna, medan det för handlingsoffentlighetens och uppgiftsskyldighetens del kommer att ske en motsvarande genomgång av rättspraxis från Regeringsrätten och kammarrätterna.

Utöver de traditionella rättskällorna kommer även annat rättsligt material att beaktas. Så är Europadomstolens praxis intressant beträffande det folkrättsliga skydd som gäller för vissa av de rättigheter som inskränks genom de tre aktuella regelverken. Vidare är JO:s och JK:s uttalanden viktiga bl.a. då det gäller beslag. Även annat material som exempelvis Riksåklagarens beslut har viss betydelse.

Teoretiska utgångspunkter

Avhandlingen kommer inte att grundas på något omfattande teori-bygge, utan det teoretiska avsnittet består främst i en teoretisk bakgrund till vissa begrepp. Då ett av avhandlingens delsyften är att utvärdera vilka eventuella problem som finns med de aktuella regelverken krävs emellertid att det finns en föreställning om hur lag-regler bör vara beskaffade. I detta avseende tar avhandlingen sin utgångspunkt i Lon L. Fullers teori om rättens ”inre och yttre moral” (Fuller, 1969). Utifrån denna teori kommer följande kriterier på ”god lagstiftning” att begagnas i avhandlingen:

1. *Lagstiftning bör vara begriplig.* Lagtexters utformning kan leda till att det åsyftade innehållet i lagen är svårt att förstå. Exempelvis kan språket (ordval, satslängd, satsfogning) resultera i att innehållet blir otydligt. Likaså kan sådant som hänvisningar och disposition orsaka oklarheter. Då en lagtext brister i begriplighet kan den antingen vara *otydlig* eller *oklar*. Med *otydlig* lagstiftning avses en sådan lagtext som ger upphov till tolkningssvårigheter, men där den rätta innebörden framgår av rättskällorna. En *oklar* lagtext innebär däremot att den rätta betydelsen inte säkert går att fastställa. Sålunda tas i den här begagnade definitionen av begriplighet även andra rättskällor än lagtext med i bedömningen av frågan om en lagtext är begriplig.

2. *Lagstiftning bör vara koherent med andra lagregler.* Ett viktigt kriterium på ett gott regelverk är att reglerna hänger ihop med varandra och rättssystemet i övrigt (koherens). Att härigenom erhålla konsekventa avgöranden som behandlar lika fall lika är också av yttersta vikt ur rättssäkerhetssynpunkt (jfr Peczenik, 1995).

Enligt Robert Alexy och Aleksander Peczenik består koherensbegreppet av tre komponenter, nämligen (1) logisk motsägelsefrihet, (2) omfattande räckvidd och (3) stöd från andra komponenter i systemet (Alexy, 1998, Peczenik, 2005). Av dessa komponenter kommer de två förstnämnda att användas för att definiera begreppet koherens:

(i). *Logisk motsägelsefrihet (konsistens).* Detta begrepp är en slags minimalistisk definition av termen koherens. *Logisk oförenlighet* innebär att två regler inte kan följas samtidigt (Peczenik, 1995). I den kommande avhandlingen har emellertid denna komponent i begreppet koherens vidgats till att omfatta andra former av oförenlighet och även de fall då det föreligger omotiverade skillnader mellan olika regler.

(ii). *Omfattande räckvidd (omfattning).* Detta betyder att koherenta regler skall harmoniera med så många och olika regler som möjligt. Alexy (1998) tar som ett exempel härpå att en person föreslår ett system inom miljörätten som är internt motsägelsefritt och väl sammankopplat men som motsäger det förmögenhetsrättsliga systemet i övrigt. Även denna komponent i begreppet koherens skall begagnas i utvärderingen av regelverken på så sätt att reglernas sammanhang med varandra, övrig lagstiftning och grundläggande principer kommer att skärsådas närmare.

3. *Lagstiftning bör vara effektiv, d.v.s. få genomslagskraft.* Viktigt för en god lagstiftningsprodukt är också som redan nämnts att det aktuella regelverket får *genomslag* på så sätt att reglernas syften

förverkligas. Ett sådant förverkligande kan omöjliggöras på åtminstone två olika sätt:

För det första kan det tänkas att reglerna inte *tillämpas* på ett ändamålsenligt sätt, antingen genom att de inte används i någon större utsträckning eller att de tillämpas på ett icke ändamålsenligt sätt.

För det andra kan själva *innehållet* i reglerna medföra att de inte får genomslagskraft. Exempelvis kan reglerna tänkas ha ett alltför begränsat tillämpningsområde eller alltför otillräckliga sanktionsmöjligheter. Risken är då att reglerna blir blott en tandlös papperskonstruktion.

I avhandlingen kommer först dels de mer allmänna funktionerna med straffprocessen och offentlighetsprincipen, dels de mer specifika syftena med de tre regelverken att närmare skärskådas, framför allt mot bakgrund av de förarbeten som finns. Ifall det faktiska resultatet av innehållet i eller tillämpningen av de tre regelverken blir att dessa syften motverkas kommer detta att betraktas som ett problem.

4. *Lagstiftning bör vara rättvis*. I följande framställning används en definition av begreppet rättvisa som anknyter till *teorin om rättvisa som avvägning mellan olika hänsyn*. Detta innebär att en lag betraktas som rättvis då den utgör en adekvat avvägning mellan relevanta värden (Peczenik, 1995, 2005). De intressen som gör sig gällande beträffande de tre aktuella regelverken är framför allt å ena sidan de olika institutens funktioner – som motsvarar samhälleliga behov som brottsbekämpning – och å andra sidan vissa mostående intressen som representerar rättigheter, t.ex. rätten till privatliv och privat ägande.

Frågan är emellertid hur avvägningen mellan de olika relevanta intressena bör ske. Statsvetaren Ludvig Beckman har här skisserat två olika modeller, som beskriver på vilka olika sätt avvägningar brukar ske mellan kraven på effektivitet respektive integritet då det gäller tvångsmedel. Dessa modeller är balansargumentet och prioritetsargumentet (Beckman, 2006):

1. *Balansargumentet*. Denna modell innebär att individens rättigheter och samhällets behov måste balanseras mot varandra vid en konflikt, d.v.s. man måste "... noga överväga vilka intressen som väger tyngst" (Beckman, 2006). Beckman skiljer mellan det enkla balansargumentet och det sofistikerade balansargumentet. Enligt det enkla balansargumentet sker ingen viktning av de olika intressena, utan "[a]vgörande för om en inskränkning skall anses befogad eller inte är helt enkelt om den kan förväntas leda till större fördelar

än nackdelar – även om dessa bara är marginella.” (Beckman, 2006). Det sofistikerade balansargumentet viktat däremot de olika hänsyn som gör sig gällande på så sätt att det krävs att fördelarna för ett integritetsintrång måste vara betydande för att ett sådant intrång skall få ske.

2. *Prioritetsargumentet*. Denna modell innebär att individuella rättigheter har prioritet framför andra hänsyn. Ett exempel på sådana tankegångar utgör Ronald Dworkin, som har framkastat idén att individuella rättigheter utgör ett slags ”trumpf” (Dworkin, 1977). Beckman gör åtskillnad mellan en stark och en svagare tolkning av prioritetsargumentet. Den starka tolkningen innebär att rättigheter har prioritet framför andra intressen på så sätt att de inte alls får inskränkas eller begränsas. Denna tolkning är dock föga fruktbar beträffande det här aktuella lagstiftningsområdet, som gör vissa inskränkningar i exempelvis rätten till privatliv och äganderätt nödvändiga. Den svagare tolkningen av prioritetsargumentet innebär istället att ”... inskränkningar endast är försvarbara om syftet är att försvara rättigheterna själva” (Beckman, 2006). En rättighet får enligt denna tolkning vidare endast inskränkas om inskränkningen medför ett förbättrat rättighetsskydd totalt sett, t.ex. att det blir mer sällsynt att människors rättigheter kränks vid brott genom att brottsbekämpningen blir effektivare.

I den tilltänkta kommer sålunda den närmare avvägningen mellan olika intressen att skärsåddas för att söka avgöra om det föreligger några brister ur lagstiftningssynpunkt i de tre regelverken. Därvidlag kommer såväl balans- som prioritetsargumentet att användas för att avgöra vad som utgör en lämplig avvägning mellan olika intressen.

De fyra nämnda kriterierna på god lagstiftning – begriplighet, koherens, genomslagskraft och rättvisa – utgör en slags normativ analysram för avhandlingen. Sålunda kommer förhållanden i de tre aktuella regelverken som på något sätt strider mot dessa normativa utgångspunkter att betraktas som problem.

Preliminära resultat

Då det gäller regelverket om editionsplikt har artikelförfattaren tidigare genomfört en undersökning i form av ett examensarbete (Hjertstedt, 2003). Därvid har rättsläget preciserats på ett antal punkter, t.ex. vad som i stora drag skiljer reglerna om editionsplikt och handlingsoffentlighet. Studien har också påvisat ett antal problem med bestämmelserna om editionsplikt:

För det första har regelverket visat sig vara otydligt eller oklart på ett antal punkter. Som ett exempel på detta kan nämnas att den närmare innebörden av rekvisitet innehav inte har utmejslats i rättskällorna.

För det andra uppvisar reglerna om editionsplikt inkoherens i ett antal avseenden. Ett exempel härpå är att det – till synes helt omotiverat – gäller delvis olika regler för skriftliga bevis och synföremål.

För det tredje torde reglerna möta svårigheter att få genomslag på grund av de förhållandevis begränsade sanktionsmöjligheter som står till buds då den editionspliktige exempelvis hävdar att handlingen inte finns eller är förstörd.

För det fjärde synes regelverket bli oskäligt betungande och därmed orättvist för vissa parter. Exempelvis kan den editionspliktige tvingas lägga ner ett omfattande och kostsamt arbete på att hitta handlingar som är vagt angivna av den som begär att få ut handlingarna.

Källförteckning

I. Offentligt tryck

SOU 1926:33. *Processkommissionens år 1926 avgivna betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. Del II: Rättegången i brottmål. Del III: Rättegången i tvistemål.*
SOU 1938:44. *Processlagberedningens år 1938 avgivna betänkande med förslag till införande av ny rättegångsbalk. Del II: Motiv m.m.*

II. Beslut

Socialstyrelsens beslut, 2003-12-05, diarienummer 44-8765/03.

III. Litteratur

- Agell, A. (1997). Rättsdogmatik eller konstruktiv rättsvetenskap. I Frändberg, Å., Göransson, U., Håstad, T. (red.). *Festskrift till Stig Strömholm*. Uppsala: Iustus Förlag, s. 35–62.
- Alexy, R. (1998). Coherence and Argumentation or the Genuine Twin Criterialess Super Criterion i Aarnio, A., Alexy, R., Peczenik, A., Rabinowicz, W., Wolenski, J., *On Coherence Theory of Law*. Lund: Juristförlaget i Lund.
- Beckman, L. (2006). Godtagbart i ett demokratiskt samhälle? De hemliga tvångsmedlen och rätten till personlig integritet. *Svensk Juristtidning* 2006, s. 1–22.
- Bergström, S., Andersson, T., Håstad, T., Lindblom, P.H., (2002). *Juridikens termer* (9:e uppl.). Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Bohlin, A. (2001). *Offentlighetsprincipen*, 6:e uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Dahlqvist, A. (2003). *Sekretess inom rättsväsendet*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Dworkin, R. (1977). *Taking Rights Seriously. New Impression with a Reply to Critics*. London: Gerald Duckworth & Co. Ltd.
- Ekelöf, P.O. & Boman, R. (1992). *Rättegång: Fjärde häftet* (6:e uppl.). Stockholm: Norstedts Juridik.

- Ekelöf, P.O., Bylund, T., Edelstam, H. (2006). *Rättegång: Tredje häftet* (7:e uppl.). Stockholm: Norstedts Juridik.
- Fitger, P. (1989, med fortlöpande uppdatering). *Rättegångsbalken I, del 2*. Stockholm: Norstedts Juridik. [Fitger 1989:2].
- Fitger, P. (1989, med fortlöpande uppdatering). *Rättegångsbalken II, del 3*. Stockholm: Norstedts Juridik. [Fitger 1989:3].
- Fuller, L. (1969). *The Morality of Law*, reviderad upplaga. New Haven & London: Yale University Press. (Ursprungligen utgiven 1964).
- Gärde, N., Engströmer, T., Strandberg, T., Söderlund, E. (1994). *Nya rättegångsbalken jämte lagen om dess införande med kommentar*, faksimilupplaga. Stockholm: Fritzes. (Originalutgåva publicerad 1949).
- Heuman, L. (1989–1990). Editions förelägganden i civilprocesser och skiljetvister – Del 1. *Juridisk Tidskrift* 1989–1990, s. 3–46. [Heuman 1989 I].
- Heuman, L. (1989–1990). Editions förelägganden i civilprocesser och skiljetvister – Del 2. *Juridisk tidskrift* 1989–1990, s. 233–270. [Heuman 1989 II].
- Heuman, L. (1995–1996). Editionssökandens moment 22 och yrkeshemligheter. *Juridisk tidskrift* 1995–1996, s. 449–455.
- Heuman, L. (1999–2000). Editions förelägganden avseende ADB-baserad information och proportionalitetsgrundsatsen. *Juridisk tidskrift* 1999–2000, s. 152–158.
- Hjertstedt, Mattias (2003). *Editionsinstitutet: Gällande rätt, probleminventering och tänkbara lösningar beträffande regelverket i RB 38 kap.* Examensarbete för juris kandidatprogrammet, Juridiska institutionen, Umeå universitet (opublicerat material).
- Kihlström, S. & Ståhlström, N. (2003, 28 oktober). Blodprover har lämnats ut tidigare. *Dagens Nyheter*, s. A5.
- Lambertz, G. (2002). Nyttig och onyttig rättsvetenskap. *Svensk Juristtidning* 2002, s. 261–278.
- Lavin, R. (1989). Är den förvaltningsrättsliga forskningen rättsdogmatisk? *Förvaltningsrättslig tidskrift* 1989, s. 115–129.
- Lavin, R. (1990). Om förvaltningsrättslig forskning en replik. *Förvaltningsrättslig tidskrift* 1990, s. 71–74.
- Lindberg, G. (2005). *Straffprocessuella tvångsmedel: När och hur får de användas?* Stockholm: Thomson Fakta.
- Lindell, Bengt (2003). *Civilprocessen* (2:a uppl.). Uppsala: Iustus Förlag.
- Lisinski, S. & Wadendal, I. (2003, 26 oktober). Utlämnningen av blodprov utreds. *Dagens Nyheter*, s. A5.
- Norée, A. (2000) *Laga befogenhet: Polisens rätt att använda våld*. (Akademisk avhandling) Stockholm: Stiftelsen Skrifter utgivna av Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet, Jure.
- Olivecrona, K. (1968). *Rättegången i brottmål enligt RB* (3:e uppl.). Stockholm: P.A. Norstedt & Söners Förlag.
- Olsen, L. (2004). Rättsvetenskapliga perspektiv. *Svensk Juristtidning* 2004, s. 105–145.
- Peczenik, A. (1990). Om den förvaltningsrättsliga forskningen och rättsdogmatiken. *Förvaltningsrättslig tidskrift* 1990, s. 41–52.
- Peczenik, A. (1995). *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*. Stockholm: Fritzes Förlag.
- Peczenik, A. (2005). Juridikens allmänna läror. *Svensk Juristtidning* 2005, s. 249–272.
- Petrén, G. (1953). Beslag eller kvarstad. *Svensk Juristtidning* 1953, s. 175–178.
- Regner, G., Eliason, M., Heuman, S. (1998, med fortlöpande uppdatering). *Sekretesslagen: En kommentar*. Norstedts gula bibliotek. Stockholm: Norstedts juridik.
- Sandgren, C. (1995–1996) Om empiri och rättsvetenskap, del II. *Juridisk tidskrift* 1995–1996, s. 1035–1059.

- Sandgren, C. (2005). Är rättsdogmatiken dogmatisk? *Tidsskrift for rettsvitenskap* 4–5, 2005, s. 648–656.
- Skogh, E. (2003). Utlämnandet av blodprov utreds av Socialstyrelsen. *Läkartidningen* nr 45, 2003, vol. 100, s. 3583.
- Sörbring, G. & Wadendal, I. (2003, 25 oktober). Polisen använde skyddat register. *Dagens Nyheter* s. A5.
- Westberg, P. (1992). Avhandlingsskrivande och val av forskningsansats – en idé om rättsvetenskaplig öppenhet. I Heuman, L. (red.), *Festskrift till Per Olof Bolding*. Stockholm: Juristförlaget, s. 421–446.

Moraliska subjekt i polisförhör om sexualbrott mot barn

Fil. mag Clara Iverssen, Sociologiska institutionen, Uppsala universitet

Sexualbrott mot barn är ett av det mest stigmatiserande brott som finns. Hur är det då möjligt att tala om skuld och ansvar i polisförhör om dessa brott? I artikeln analyseras förhörsprotokoll med fyra män dömda för sexualbrott mot barn. Resultatet är ett förslag till en stadiemodell där den misstänktes förnekande och erkännande sker i förhållande till tre faser av distansering: först från anklagelsen, sedan från den typiske förövaren och till sist från sig själv som den han var när han genomförde brottet.

Polisförhöret och den omoraliska brottslingen

Vem kan räknas som en mänsklig individ? Enligt en socialpsykologisk utgångspunkt blir vi till som individer genom att svara på omgivningen (Asplund, 1987: 41). För att bli tilltalade måste vi bli sedda som kapabla att svara, som moraliska subjekt (Goffman, 1972: 34). Att förlora någon annans respekt på grund av ett brott mot normer kan därför drastiskt begränsa en persons rättigheter i en specifik social gemenskap. Ett av de värsta normbrott som en människa kan begå idag är sexualbrott mot barn. Det brukar utmålås som oförklarligt och människor som begår sexualbrott mot barn tenderar att ses som monster; deras handlingar går inte att förstå som mänskliga. Denna bild av förövaren som omänsklig upprätthålls på avstånd men förövarens brott nedtonas i konkret interaktion (Mellberg, 2002: 168). Enligt Erving Goffman (1990 [1968]: 17) beror en sådan behandling av normbrytaren på rädslan för att normbrytaren ska distansera sig från ”de normala” och mena att det är de som har fel. Den ”normala” nedtonar därför det omoraliska i normbrytarens handlingar och normbrytaren kan på så sätt fortsätta att förhålla sig positiv till normen. I polisförhöret är skuldfrågan i

fokus och därför omöjliggörs nedtonandet av normbrottet. Syftet med denna studie är att se hur förhørsledaren och den misstänkte för sexualbrott mot barn förhåller sig till skuld och ansvar i polisförhöret.

Polisförhöret har inom samhällsvetenskaplig forskning uppmärksamats som en situation präglad av ojämlikhet och av deltagarnas motsatta intressen (Hughes, 2003; Leo, 1996). Ambitionen hos förhørsledaren är att erkännandet ska komma frivilligt och entydigt efter ett konversationsliknande förhör (Linell, Alvemyr & Jönsson, 1993). Denna frivillighet är dock villkorad på grund av förhörets själva logik. Förhørsledaren försöker skapa ett förtroende mellan sig själv och den misstänkte, och framställa ett erkännande som en befrielse från den misstänktes nuvarande situation, vilket sällan stämmer överens med vad som faktiskt händer efter ett erkännande (Lebaron & Streeck, 1997). Bring, Diesen och Schelin (1999: 27) lyfter fram detta dilemma, mellan strävan efter att effektivt beivra brott och samtidigt värna om den enskildes integritet och frihet, som typiskt för polisförhöret.

I en studie av isländska brottslingar visar Gudjonsson och Petursson (1991) att en tredjedel av dem som erkänt inte skulle ha gjort det om de hade känt till konsekvenserna av ett erkännande. Sexual- och våldsbrottslingar är dock mer än andra brottslingar benägna att erkänna på grund av ett eget behov. De känner skuld över brottet och vill därför tala om det, men skuld kan även hindra dem från att erkänna.

Holmberg (2002) har funnit att sexualbrottslingar i större utsträckning än mördare upplever att förhørsledaren är fördömande. En majoritet av sexualbrottslingarna, jämfört med en tredjedel av mördarna, kände sig extremt förolämpade under förhöret. Holmberg (1996: 3) menar att sexualbrottslingar ofta är medvetna om sina handlingar och att de får ångest efter brottet. Om förhørsledaren är lugn och visar respekt för den misstänkte ökar därför chansen till ett erkännande. Holmberg (2002) menar vidare att förhöret inte bara kan begränsas till att handla om juridisk skuld. Han förespråkar att den misstänkte ska ges möjligheten att förklara sitt beteende i brottsituationen så att förhörssituationen kan vara en del i den misstänktes sociala verklighet.

Flera undersökningar (se t.ex. McAlinden, 2005; Quinn, Forsyth & Mullen-Quinn, 2004) visar att det, både hos allmänheten och hos professionella, finns en idé om förövaren som sjuk, våldsam och kraftigt avvikande från det goda samhället. Detta riskerar att leda till att förövaren definierar sig mot samhällets normer istället för inom dess ram. Dessutom kan det medföra att fall inte behandlas

som riktiga brott om den misstänkte anses vara en sympatisk person. Även förövaren använder bilden av den omänskliga förövaren i sitt eget resonemang för att själv framstå som motsatsen (Lea och Auburn, 2001). Förövaren nedtonar sitt ansvar för egna omoraliska handlingar och skiljer brottet från sig själv som person (Gilgun 1995; Green, South & Smith, 2006).

Enligt Wowk (1983) finns det bara en viss mängd skuld som kan bli tilldelad i varje fall. I den grad som en person är skyldig blir den andra inte skyldig. Om den misstänkte lyckas attribuera en viss mängd skuld för brottet till offret så kan han eller hon därför minska sin egen skuld. Ekströms (2003) undersökning om våldtäktsfall på 1940-talet visar att rättsväsendet utgick från stereotyper om det oskyldiga offret, den oväntade attacken och den farliga och onormala förövaren. Ju mer de inblandade frångick dessa stereotyper, desto mindre troligt var det att den misstänkte blev fälld. Börjesson, Palmblad och Wahl (2005) visar att offerskap än idag etableras genom att offret framstår som fullständigt fritt från tvivelaktiga egenskaper. Wowk (1983) påpekar att deltagarna i polisförhör arbetar för att skapa en moralisk ordning med hjälp av det som den misstänkte berättar. De gör moraliska slutledningar om offrets karaktär, och den misstänkte konstruerar en berättelse där offret tycks ha tagit initiativet och startat en händelsekedja som kommit att urarta.

Min studie kan placeras i ett forskningssammanhang som är spritt från att handla om dilemmat mellan erkännandesträvan och integritetsbevarande, till förövarens skuldbeläggande av offret som ett sätt att minska den egna skulden. Holmberg (2002) påpekar att förhöret bör förstås som en del i en större social verklighet, och min ambition är att undersöka förhöret i enlighet med denna linje. För mig är förhöret det närmaste vi kan komma en "vanlig" interaktion där någon ändå måste tala om skuld i förhållande till sexualbrott mot barn och där lyssnaren ändå måste visa respekt för denne. Jag vill därför beskriva hur den misstänkte, som en människa, förklarar sina handlingar inför förhørsledaren, en annan människa. Det tycks finnas flera sätt än ett för den misstänkte att vara skyldig på. Detta är viktigt att undersöka vidare eftersom det synliggör sexualbrott mot barn som något som sker i samhället, inte utanför det, och därmed som ett problem som är möjligt att hantera.

Diskurs i teori och metod

Här presenterar jag de tre viktigaste analytiska begreppen i min analys: subjektsposition, dilemma och tolkningsrepertoar. I undersökningen används diskursanalys som ett teoretiskt och metodologiskt ramverk och fokus ligger därför på att analysera hur deltagare

i förhöret *talar* om skuld och ansvar. Vi omtalar alltid företeelser som något och därför menar Michel Foucault (1969: 58) att vi inte kan betrakta uttalanden som refererande till redan färdiga objekt, utan istället som producerande en särskild verklighet. Foucault ser inte människor som fria subjekt som står bakom diskursen. Orsaken till ett uttalande utgörs istället av en bestämd plats i diskursen, en *subjektsposition* (aa. 74). Diskursen bestämmer hur det är möjligt att tala; vad som är förbjudet, vad som är vansinne och vad som är sant (Foucault, 1993 [1971]: 14).

Men företrädare för diskurspsykologi framhåller att ett uttalande inte bara är en konsekvens av diskursen utan att det även skapar den (Edley, 2001: 192). Diskursen kan inte producera lydiga individer, utan endast *dilemman* mellan flera möjliga sätt att konstruera händelser (Billig m.fl., 1988: 7). Inom diskurspsykologin talar man därför hellre om tolkningsrepertoarer än diskurs. *Tolkningsrepertoarer* är systematiskt relaterade grupper av termer som används med en stilistisk och grammatisk samstämmighet. De är ofta organiserade runt en eller ett fåtal centrala metaforer (Potter, 1996: 116). Tolkningsrepertoarbegreppet är teoretiskt förenligt med diskursbegreppet – en diskurs kan förstås som innehållande en mängd olika tolkningsrepertoarer. Medan diskursbegreppet lätt kan ge ett sken av diskursen som en abstrakt och självständig enhet, betonar tolkningsrepertoarbegreppet den situationsbundna användningen av språket (Wetherell & Potter, 1992: 89f). Genom att undersöka hur deltagarna talar i förhörssituationen kan vi enligt detta synsätt alltså inte säga något om förövarens natur eller om varför man begår sexualbrott mot barn. Istället når vi kunskap om hur förövaren, offret och brottet konstrueras som något i förhöret. Begreppen subjektsposition, dilemma och tolkningsrepertoar handlar om sätt att förstå vad interaktionen i förhöret *gör*. Detta är en viktig infallsvinkel i undersökningar av polisförhör eftersom det ger kunskap om de resurser som gör det möjligt att tala som en skyldig förövare.

Analysmaterialet består av förhørsprotokoll och referat från förhör med fyra män dömda för sexualbrott mot barn³³. Förhören har hållits mellan 2004 och 2006 och uppmäter tillsammans drygt 14 timmar. I samtliga fall har jag dokumentation från alla förhör som hållits med de misstänkta. De misstänkta är i olika åldrar spridda mellan 15 och 70 år. Tre av de misstänkta nekar till en början till anklagelserna, och alla utom en erkänner slutligen. En av de misstänkta erkänner från första stund men menar att handlingen inte är

33 I denna presentation förekommer tre av de misstänkta eftersom jag endast har tillgång till referat med den fjärde misstänkte. Referaten tar så pass stor plats att jag inte innefattade dem. Den fjärde misstänkte förekommer dock i alla kategorier.

brottslig. Bevis som binder den misstänkte till brottet finns hos alla. Jag har följt Vetenskapsrådets etiska principer (2002: 6) om nyttjande, konfidentialitet och anonymitet. Information om undersökningen har begränsats till den polismyndighet som gav mig tillträde till materialet. Detta beror på att förfrågan om samtycke från deltagarna i förhöret troligtvis skulle innebära en kränkning av individskyddet, som innebär att personer inblandade i undersökningen inte skall påverkas negativt av sin medverkan (aa. 5).

Jag använde mig av kritisk diskurspsykologi för att analysera materialet. Precis som vid alla diskursanalyser undersöks språkanvändningen hos deltagarna (Billig m. fl., 1988: 4). Det som är speciellt för kritisk diskurspsykologi är att man fokuserar på hur verkligheten skapas i interaktionssituationen (Edley, 2001: 209). När det är möjligt att analysera interaktion med argument fram och tillbaka mellan människor är metoden därför användbar. Man skiljer inte det analyserade materialet från samhälleliga skeenden utan eftersträvar att spåra diskursiva resurser för att tala som subjekt från själva interaktionssituationen (aa. 196). Förhørsprotokollen ger en unik insyn i hur en ifrågasatt person förhåller sig till en moralisk ordning. I förhöret interagerar den misstänkte inte bara med en annan person utan med ett helt normsystem (Ekström, 2003). Den misstänkte måste rätta sig efter förhörets logik, eftersom det kan ge påtagliga konsekvenser i hans liv. Jag kan därför, genom att se vilka motstridigheter och sätt att presentera sig som finns i förhöret, även se aspekter av diskursiva dilemman som figurerar i samhället runt förövare av sexualbrott mot barn.

Förövaren och skuld

Utifrån min empiri föreslår jag en analys som är strukturerad efter tre faser som den misstänkte går igenom fram till ett erkännande. Faserna motsvarar olika förhållningssätt till skuld och ansvar och följer en linje på så sätt att det är logiskt omöjligt för den misstänkte att gå tillbaka till en tidigare fas. Detta beror på att de olika faserna konstruerar olika verkligheter som placerar den misstänkte i en alltmer moraliskt tvivelaktig subjektsposition.

Fas ett: distansering från anklagelsen

I den första fasen tar den misstänkte helt avstånd från anklagelserna genom att ifrågasätta de uppgifter som förhørsledaren för fram. Ett exempel på en effektiv tolkningsrepertoar som den misstänkte kan använda för att bevara sig som ett moraliskt subjekt är repertoaren om att han inte varit fysiskt närvarande under tiden för brottet.

Fhl4: Jo, det har ju hänt den här saken på den här [platsen] som vi snackade om då.

Mt4: Ja, jo, men det förstår jag.

Fhl4: Mm. Så dom är alldeles övertygade om att det är dig dom har pratat med där.

Mt4: Jag har inte varit på platsen.

Den misstänkte förnekar inte genom att säga att han aldrig skulle begå övergrepp mot barn. Han behöver över huvud taget inte svara för något om sin person eller sin moral – objektet för samtalet är inte den misstänkte utan själva anklagelsen. Ansvar för att binda den misstänkte till platsen ligger helt på förhørsledaren och den misstänkte har inga skyldigheter att hjälpa polisen eftersom skuld aldrig blir en fråga. Men om polisen lyckas knyta den misstänkte till platsen så blir det svårare att stanna kvar i fas ett. Ett misslyckande i att distansera sig från anklagelsen leder till att den misstänkte måste börja förklara sig i förhållande till typfallet.

Fas två: distansering från typfallet

När den misstänkte har misslyckats med att distansera sig från anklagelsen så kommer interaktionen i förhöret att kretsa runt skuldfrågan. Detta gör det viktigt för förhørsledaren och för den misstänkte att förhålla sig till två aspekter av skuld, nämligen normalitet och motiv. De försöker dels etablera den misstänktes position i förhållande till en onormal, omoralisk man som skulle kunna ha begått brottet, och dels fastställa huruvida den misstänkte har ett motiv för brottet. Förhørsledaren sammankopplar den misstänkte med förövarattribut och den misstänkte försöker då distansera sig från dessa. Att ha många porrfilmer framhålls till exempel av förhørsledaren i ett fall som en graverande uppgift:

Fhl1: Jag kommer ibland lite tillbaka till dom här beslagen som vi gjort hemma hos dig och dina porrfilmer och det där. Det är ju liksom inte en och det är ju inte tio utan det är en herrans massa porrfilmer vi har hittat [...] Jag är helt övertygad om att du har suttit hemma på förmiddagarna när du har vart arbetslös och tittat på dom här porrfilmerna och sen har du fått nån form av sexuellt intresse och sen har du tagit din cykel och cyklat iväg.

Mt1: Nej det var ju ett bra tag sen jag satt och titta på dom där filmerna.

Fhl1: Mmm. Det vet vi ju inte.

Mt1: Nej, nej, men jag vet. Jag har inte suttit och tittat på dom på ett bra tag. [...] Dom vill jag absolut inte ha tillbaks.

Den misstänkte betonar att han inte har något intresse av porrfilmer. Han försöker alltså inte utmana förhållningssättets definition av normalitet genom att hävda att konsumtion av porrfilmer inte behöver betyda att han är en förövare. Förhållningssättets konstruktion av den typiske förövaren som tittar på porrfilmer bekräftas istället av den misstänkte. Den andra aspekten av distansering från typfallet är hävdandet av bristen på motiv. Ett exempel på en tolkningsrepertoar här är repertoaren om barnet som drivande. Detta att barnet är drivande ansvarsbefriar den misstänkte i stor utsträckning. Repertoaren kan till och med handla om att barnet manipulerat den misstänkte till övergreppshandlingarna, och barnet är inte längre det typiska offret, utan blir själv en förövare.

Mt3: Så vi åkte en sväng med bilen och sen bara skulle vi, ja nu får du åka hem, ja men det går ingen buss förrän halv tio ikväll, säger hon. Ja men jösse namn tänker jag, vad gör jag då. Då liksom, jag vet inte om hon hade planerat det där [...] sen åkte vi nånstans och stanna med bilen nånstans, vid en skogskant bara för att prata med henne [...] och då ville hon, då blev det ju lite så här, hon ville kramas och greja lite, men sen, usch de, jag ville, där verkligen ångrar jag att jag åkte dit, jag vet inte om hon hade planerat det där med att hon inte skulle kunna åka hem [...] och det där var en fint, jag led hela den kvällen faktiskt.

I tolkningsrepertoaren om barnet som drivande positioneras den misstänkte som någon som har hamnat i en situation styrd av barnet, som han absolut inte har någon lust att vara i. Eftersom barnet är aktivt utsätter det praktiskt taget sig självt för övergreppet. Den misstänkte är inte någon som begår sexualbrott mot barn eftersom han helt enkelt inte har något intresse av det. Övergreppet skiljs således från typfallet, det beräknade överfallet på ett oskyldigt och motspänstigt offer. Ingen tar positionen som den typiske förövaren utan den används som en resurs för att antingen visa att man inte kan ha begått övergreppet, eller för att visa att trots att man har begått just detta övergrepp, så är man inte en sådan som i allmänhet begår sexualbrott mot barn. Den andra fasens misslyckande handlar om att den trovärdighet i brottsituationen som den misstänkte strävat efter att bygga upp går förlorad, eller så framkommer det att han har haft ett sexuellt motiv. Den misstänkte kan då inte längre distansera sig från typfallet utan går in i en tredje fas då han måste distansera sig från den han var då han utförde brottet.

Fas tre: distansering från sig själv

Den tredje fasen skiljer sig från fasen då den misstänkte distanserar sig från typfallet eftersom det inte längre råder något tvivel om att det var den misstänkte som begick brottet, och att handlingen var omoralisk. Här äger erkännandet rum. Men istället för att identifiera sig med den typiske förövaren hävdar den misstänkte att övergreppshändelsen inte är något som han har utfört som den person han är nu, i förhöret.

Genom att tala om brottsslingen som någon annan än sig själv kan den misstänkte erkänna men trots detta kvarstå som ett moraliskt subjekt i själva förhöret. Ett exempel på en tolkningsrepertoar i den tredje fasen är repertoaren om att det knäppte till:

Fhl1: Du måste ju ha nån form av sexualdrift emot dom här, alltså mot barn? Varför gör man så här annars?

Mt1: Ja men liksom jag kan inte förstå varför jag har gjort så här. [...] Det är fruktansvärt. Jaa. Och varför gör man så här mot barn för? Jag har barn själv, jag har aldrig haft en enda tanke på att göra så här mot mina egna barn, har aldrig haft den där tanken förr att göra så är mot andra barn heller. Helt plötsligt bara knäpper det till och så. Varför? Det har jag legat och funderat på mycket här.

Fhl1: Du säger knäppte till, vad menar du då?

Mt1: Ja liksom, vad? Ja om man säger det knäpper till, varför, varför gör jag så här mot andra barn för? Så ska man ju inte göra om jag säger så. Man ska inte göra så här mot barn

Fhl1: Nää.

Mt1: Nej. Det är ju nåt, det är ett stort fel en människa gör när man gör så där [...] Det är ju liksom, det är det fulaste en människa kan göra. Och det jäkligaste en människa kan göra [...]

Fhl1: Du måste ju få en sexuell njutning av det här, eftersom att du har fått utlösning i skogen tillsammans med dom här två flickorna, få nåt tillbaka sexuellt utav det här?

Mt1: Jag vet inte det, då jag inte kommer ihåg det där. Men med nånting har det väl blivit då liksom. Men det finns inte uppe i min skalle liksom. [...] Det är nåt konstigt med människans kropp om man säger så.

Det som är specifikt för denna fas är att den misstänkte beskriver övergreppet som ett riktigt övergrepp, och förövaren som fruktansvärd. Men den misstänkte försöker hitta en förklaring till övergreppet som om någon annan hade utfört det. Genom att säga att det har

att göra med mekanismer som han inte kan förstå, så kan han undgå att ta moraliskt ansvar för övergreppet, trots att han erkänner. Övergreppet framställs som något som kom att ske plötsligt och utan den misstänktes kontroll. Det aktiva handlande som kan tillskrivas den misstänkte bottnar i en fysisk feltändning som inte hör ihop med moral, tankar eller känslor.

Subjektspositioner och erkännande

Redan att bli inkallad till förhör och positionerad som misstänkt är att få sin trovärdighet ifrågasatt. Det är ett hot om att bli betecknad som skyldig till ett mycket stigmatiserat brott. Det gäller då för den misstänkte att visa sig vara trovärdig i förhöret, och att den version han försöker etablera som sann blir accepterad. Den misstänkte positionerar sig på olika sätt: som oengagerad eller som tjänstvillig. De olika subjektspositionerna visar vilken sorts trovärdighet som kan uppnås från olika utgångspunkter. Här kommer jag att visa hur subjektspositionerna för den misstänkte samspelar med användningen av tolkningsrepertoarer och möjliggör ett moraliskt subjekt i förhöret.

När den misstänkte tillbakavisar en anklagelse helt och hållet och menar att den är felaktig så är han som mest moralisk. Han har inga skyldigheter att samarbeta med förhørsledaren och behöver varken engagera sig för barnens situation eller för att sanningen ska fram.

Fhl1: Vi polisen har ju haft en utredning här under ganska lång tid här nu då och i samtliga i alla fall fyra av fem av dom här utredningarna så har vi haft fotokonfrontationer. [...] Och då har barnen här nu då förevisats ett kollage som innehåller ett antal bilder och en av dom här bilderna har varit [Nils Petterson]. Och då har barnen i de här anmälningarna pekat ut dig.

Mtl: Mycket märkligt. Mycket märkligt. [...] Nej du det måste ju vara nåt helt fel vet du men det är klart ungarna kan väl ta fel dom med.

Fhl1: Ja det kan dom.

Det som den misstänkte menar är konstigt är att han har blivit anklagad för brottet, inte brottet i sig. Den oengagerade misstänkte tar inte på sig något ansvar, han distanserar sig istället från anklagelsen. Han är inte intresserad av att brottet ska lösas utan framställer barnen som mindre trovärdiga än honom själv. Här är förhørsledaren medkännande, han håller med den misstänkte om att barnen visst kan ta fel och den misstänktes trovärdighet är bevarad. Detta

konstrasteras mot förhørsledaren som ställer den misstänkte till svars.

Fhl1: Jag är helt övertygad om att du har sagt något annat till den här flickan än vad du säger till mig [...] Har det hänt vid sådana många tillfällen [Nils] att du har lite svårt att hålla reda på ordningen och vad som har hänt och så vidare?

Här erbjuder förhørsledaren den misstänkte att ta positionen som omyndig när han ställer honom till svars. Den misstänkte framstår också som mycket mer tjänstvillig, han försöker finna en orsak till brottet.

Mt1: "Man kommer och cyklar, stannar, börjar prata och alltihopa det där. Vad har det tagit åt mig? Har aldrig haft nån tanke på nåt sånt här förr. Utan helt plötsligt knäpper det till och sen är det bara så".

Tjänstvilligheten i denna tredje fas är det enda sättet för den misstänkte att bevara sig som ett moraliskt subjekt. Han måste då visa att han, trots att han kanske har begått ett omoraliskt brott, ställer upp på förhørsledarens villkor och därmed är moralisk i situationen. Han ifrågasätter sig själv, rannsakar tjänstvilligt sitt minne och distanserar sig från sig själv som förövre. Det sätt som positionerna används kan sammanfattas i en fyrfältstabell:

	Förnekar	Erkänner
Oengagerad	a	b
Tjänstvillig	c	d

När den misstänkte talar som oskyldig, har han inte någon skyldighet att samarbeta med förhørsledaren, han är oengagerad (a). När han däremot erkänner brott så måste han visa att han är moralisk i situationen och skiljer sig från den han var när han genomförde övergreppet, han samarbetar med förhørsledaren (d). Finns det någon annan kombination i mina förhørsprotokoll? Det förekommer en samtidig subjektspositionering som oengagerad och som skyldig (b) (Mt3). Detta innebär ett ifrågasättande av den moraliska ordning som förhørsledaren representerar.

Fhl3: Känner du att det var okej det ni gjorde?

Mt3: Ja, delvis okej tycker jag väl [...] jag har tyckt efteråt, okej, jag, det här ska man väl inte göra egentligen då med en ung tjej men hon är vuxen, hon har ju varit mogen i två år för sin, väldigt utvecklad för sin ålder [...] så det är inget barn det här, i den bemärkelsen [...] men jag skulle ju inte vilja göra om det igen, det vill jag absolut inte.

Den medkännande förhållningsledaren talar om övergreppet som något som *ni*, både den misstänkte och barnet, gjorde. Hon öppnar härmed för den misstänkte att tala från en oengagerad position samtidigt som han erkänner. Moraliskt sett så tycker han inte att han har gjort något fel; flickan var ju vuxen och han är inte engagerad i hennes välmående. Å andra sidan förstår han att det är juridiskt fel, och tänker därför inte göra om samma sak. I denna kombination av subjektspositionen oengagerad och repertoaren om att den misstänktes är attraherad av en vuxen finns det alltså ett ifrågasättande av den juridiska definitionen av sexualbrott mot barn. Jag har i min studie inte funnit någon som tar subjektspositionen som tjänstvillig och samtidigt förnekar brott (c). Denna kombination är dock inte logiskt otänkbar. Den oskyldige som är anklagad för sexualbrott mot barn, och som själv är engagerad i arbetet mot dessa brott, torde vara tjänstvillig. Samtidigt innebär en anklagelse en kränkning, då den misstänktes mänsklighet ifrågasätts, eftersom den typiske förövaren beskrivs som ett monster. Därför kan den misstänkte som ser sig som oskyldig ha svårt att fullt ut samarbeta med den som anklagar honom, vilket kan förklara de subjektspositioneringar som jag har funnit.

Samspelet mellan den misstänktes subjektspositioner och tolkningsrepertoarerna om skuld och ansvar är viktigt för hur den misstänkte kan bevara sig som ett moraliskt subjekt i förhöret. När den misstänkte distanserar sig från anklagelsen (fas ett) eller typfallet (fas två) kan han hela tiden identifiera sig med den som var i övergreppssituationen och vara oengagerad i offrets situation eller i sitt eget handlande (a). När hans sperma är funnen vid brottsplatsen eller när han ertappas med en lögn så måste han däremot distansera sig från den person som är skyldig till detta (fas tre) och vara ytterst tjänstvillig (d). Här kan vi tala om att det sker en *diskursiv vändning*. De förövarattribut som den misstänkte tidigare distanserat sig från som oengagerad, för att helt eller delvis frikännas, går inte längre att ta avstånd från. Den misstänkte vänder då sin utgångspunkt och distanserar sig från sig själv som förövar samtidigt som han betonar sin tjänstvillighet i förhöret. Detta förfarande framstår som den sista utvägen för honom att bevara sig som ett moraliskt

subjekt. Det är bättre att vara någon som inte alltid har kontroll än att medvetet ha genomfört sexualbrott mot barn.

Ett dilemma om ansvarighet

Motstridigheterna i dessa faser pekar mot ett dilemma om svårigheten att hålla någon ansvarig för sexualbrott mot barn. Detta dilemma uppstår mellan moraliserande och överpsykologiserande förklaringsmodeller. En moraliserande modell förklarar allt en person gör som en fråga om viljeanstängning – eftersom vissa personer kan övervinna sina problem borde alla kunna göra det. En överpsykologiserande modell betraktar istället människor som offer för omständigheter (Håkanson, 1981: 42).

Den misstänkte försöker presentera sig som ett trovärdigt subjekt i förhöret, men samtidigt avfärdar han den han var under övergreppet som helt omyndig och moraliskt oansvarig:

Mt3: Det är klart att när hon håller på där och kramas och gnuggar sig emot mig, då blir det en reaktion från mig att jag tar på henne, det känns väldigt naturligt, det är i och för sig för att jag är vuxen förstås, då känns det ju mer naturligt att man liksom gör det av en automatisk rörelse kanske, men fortfarande känner jag ju den här klumpen i magen, att nej det här går inte, även om jag då gör, smeker henne lite så där, hon vill ju det, det märks ju.

Den misstänkte rör sig i dilemmat genom att beskriva sig som helt i omständigheternas våld och ändå tala som om han har en moralisk känsla av att han gör fel. Problemet för den misstänkte är att hans anspråk på respekt genom att tala om sig själv som en biologisk maskin visserligen gör honom moraliskt oansvarig, men samtidigt inte trovärdig. Den trovärdige, rationelle och moraliske mannen blir ett tunt skal över den oberäknliga kroppen som är i händerna på omständigheter (Connell, 2005: 125; Descartes, 1998 [1641]: 97-99). Dilemmat om ansvarighet tar sig även uttryck i svårigheten att förklara sexualbrott mot barn:

Mt1: Jag kan inte komma på varför jag har gjort så där för. Men jag skulle ha tagit kontakt med läkare för länge sen angående mina sömnproblem så jag fått hjälp då. Men det har liksom det har bara rullat på hela tiden så att det har inte blivit av. Och nu sitter man här. Det är fruktansvärt.

Fhl1: Och varför ska man få nåt form utav sexuellt intresse för barn bara för att man i princip gått in i väggen eller är utarbetad.

Förklaringen om att den misstänkte har mått så dåligt att han har begått övergreppet framstår som otillfredsställande. Samtidigt är detta så nära en förklaring som den misstänkte kommer. Men förhørsledaren nöjer sig inte med ett villkor, att den misstänkte mådde dåligt, utan avkräver honom ett motiv som gör den misstänkte fullt moraliskt ansvarig (se Wide, 2005: 25; Lindblom, 1999: 65 för en diskussion om dilemmat mellan villkor/orsak och motiv/motivation).

Men om någon med ett fullt medvetet och kommunicerbart motiv genomför en fullt omoralisk handling, så blir han någon som väljer det onda. Han blir omänsklig. Dilemmat om ansvarighet uppstår därför när en människa som social varelse ska använda sig av överpsykologiserande förklaringsmodeller för att beskriva ett moraliskt förkastligt beteende. En människa kan inte själv förklara sitt extremt normbrytande beteende med motiv, då vore han ju omänsklig. Han kan inte heller använda sig av överpsykologiserande förklaringar, eftersom han då blir socialt otillräknelig. För även om det inte finns ett enkelt, kommunicerbart motiv så måste den misstänkte kunna hållas ansvarig för sitt beteende för att vara någon som andra kan rikta förväntningar mot, någon mänsklig.

Diskussion och slutsatser

Hur förhåller sig då deltagarna i förhørsprotokollen som jag har analyserat till skuld och ansvar? För den misstänkte i min studie har det visat sig vara omöjligt att ta på sig fullständig skuld och samtidigt tala som ett moraliskt subjekt. Att inte tala som ett moraliskt subjekt alls är inte heller ett alternativ. Den misstänkte lyckas hela tiden bevara sig som ett moraliskt subjekt i förhöret, trots att han blir ifrågasatt. Hans skyldigheter i förhörssituationen förändras emellertid beroende på hur ifrågasatt hans position som moraliskt subjekt är. Den oengagerade misstänkte i fas ett har inga skyldigheter gentemot förhørsledaren eftersom skuldfrågan aldrig kommer i närheten av honom. Då förhørsledaren positioneras som medkännande kan den misstänkte distansera sig från anklagelsen. När den misstänktes ståndpunkt ifrågasätts blir han skyldig att distansera sig från det moraliskt förkastliga, den typiska förövaren och från övergreppet som planerat och bundet till en sexuell önskan. Men han är fortfarande oengagerad i brottet eftersom han menar att en förvrängning av händelsen, från oproblematiske till brottslig, har skett.

Slutligen, när den misstänkte kopplas samman med händelsen, och när händelsen kopplas samman med det omoraliska övergreppet, är den misstänkte istället tjänstvillig. Han är skyldig att samarbeta fullständigt med förhørsledaren och distansera sig från den han var när han begick brottet.

Från den oengagerade misstänkte till den tjänstvillige misstänkte sker en diskursiv vändning, ett skifte i diskursiva strategier. När de attribut i form av hänsyn, ansvar och moral som den misstänkte identifierade sig med blir omöjliga att göra anspråk på måste han vända sig från sig själv, och tala om sig själv i termer av omyndighet. Det finns en avvikelse från denna vändning, då den misstänkte ifrågasätter den moral som förhørsledaren står för. Då den misstänkte erkänner sexuell lust, men menar att barnet inte är ett barn, ifrågasätter han förhørsledarens definition av barn som någon under 15 år. Detta är ett försiktigt motstånd mot förhørsledarens moraliska ordning men ändå viktigt att ta i beaktande eftersom det, om det skulle lyckas, tar ifrån barnet dess lagliga rättigheter och gör den misstänkte moraliskt oantastbar.

Ett ideologiskt dilemma om ansvarighet uppstår när den misstänkte ska förklara sina handlingar. Dilemmats belyser omöjligheten att tala som fullt ansvarig för sexualbrott mot barn. En förövare som kan förklara brottet med ett medvetet motiv blir omänsklig eftersom han har valt det onda, och han kan inte heller omyndigförklara sig själv och förklara brottet med omständigheter eftersom en social värld bygger på subjekt som är ansvariga inför varandra. Inledningsvis ställde jag frågan hur man kan existera som en mänsklig individ när man har gjort något som andra inte kan acceptera. För mannen misstänkt för sexualbrott mot barn blir dilemmat om ansvarighet en räddning från att betraktas som omänsklig. Genom att pendla mellan repertoarer som konstruerar honom som ansvarig och som omyndig kan han både undgå att betraktas som ond och som helt otillräckelig.

Frågan är då hur förhørsledare kan hantera detta dilemma. Precis som Linell, Alvemyr och Jönsson (1993) menar så påminner polisförhöret i min studie om en vanlig konversation. Detta gör det omöjligt att undvika tvetydigheter och motsägelsefulla uttalanden. Det förtroende som Lebaron och Streeck (1997) menar är nödvändigt för att ett erkännande ska vara möjligt blir svårt att utveckla om förhørsledaren ständigt påpekar motstridigheter i den misstänktes tal. Här kan förhørsledarens pendlande, mellan att vara medkännande och att vara anklagande, ses som en viktig strategi. Förhørsledaren kan förstå att den misstänkte är i en svår situation, men ändå påpeka de problematiska uttalanden som den misstänkte gör.

Gudjonsson och Petursson (1991) påpekar att sexual- och våldsbrottslingar ofta har ett eget behov av att erkänna och en anklagelse som föregått av en medkännande inställning från förhørsledaren behöver därför inte gå emot den misstänktes intressen. Gudjonsson och Petursson framhåller också att förhörets konsekvenser ofta får den misstänkte att ångra ett erkännande. Därför är det viktigt att behandlingen av den misstänkte som erkänt brott är konsekvent med förhörets logik. Anklagelser behöver inte betyda frånvaro av medkänsla och om ett förtroende skapas mellan den misstänkte och förhørsledaren i själva förhöret så är det viktigt att detta förtroende inte bryts. Den respekt från förhørsledaren som Holmberg (1996) menar ökar chansen till ett erkännande måste vara kontinuerlig för att förhöret ska kunna vara en del av den misstänktes sociala verklighet.

Min undersökning bekräftar de idéer som flera studier (McAlinden, 2005; Quinn, Forsyth & Mullen-Quinn, 2004; Lea och Auburn, 2001; Gilgun 1995; Green, South & Smith, 2006) visar hos allmänheten, professionella och förövaren själv, om den typiske förövaren som omänsklig. Den misstänkte försöker aldrig förklara hur det kommer sig att han, som människa, har begått brottet. Detta är något som bör undersökas vidare och kanske även utanför polisförhörets kontext. Tolkningsrepertoarerna som jag har funnit visar att de stereotyper som Ekström (2003) påvisar i våldtäktsfall från 1940-talet fortfarande är gångbara när den misstänkte ska förklara sina handlingar. Det finns inga tendenser till att ifrågasätta bilden av förövaren som i grunden omoralisk. Samtidigt kan vi förstå tolkningsrepertoarerna som används som ett sätt att placera den misstänkte i situationer som gör att hans handlande kan godkännas. Om barnet är drivande och om "det knäpper till" för den misstänkte, så framställs det som den misstänkte har gjort som i viss mån acceptabelt.

Dessa repertoarer, som konstruerar den skyldige förövaren som någon som kan existera i en mänsklig gemenskap, är viktiga att undersöka vidare, och de är också viktiga för förhørsledaren att vara medveten om. Precis som Wowk (1983) visar så konstrueras i polisförhören i min studie en moralisk ordning där offrets skuld minskar den misstänktes. Denna moral är problematisk i flera bemärkelser. Den misstänkte framställs som någon som inte kan ta fullt moraliskt ansvar eftersom han inte skulle ha begått brottet om offret inte hade betett sig på ett särskilt sätt. Den moraliska ordning som uppkommer ur ett sådant resonemang är en ordning där alla människor är potentiellt omänskliga och där vi inte kan placera moraliska förväntningar på någon. Frågan som människor som arbetar med förövare av sexualbrott mot barn måste ställa sig är därför: Hur kan

sexualbrott mot barn fördömas med samma kraft samtidigt som den misstänkte ses som mänsklig?

Slutsatser

Enligt mitt resultat är förhöret inte bara ett forum för att utmäta juridisk skuld, brott mot en lag. Förhørsledaren försöker också fastställa moraliskt ansvar genom att tala om motiv. Men det är omöjligt att identifiera sig som en fullt skyldig förövare av sexualbrott mot barn så länge som förövaren konstrueras som omänsklig. Det finns inte något motstånd mot konstruktionen av förövaren som omänsklig utan allt motstånd i förhöret sker mot en positionering av sig själv som den moraliskt förkastlige förövaren. Ansvaret för sexualbrott mot barn ligger alltså även enligt de misstänkta på den omänskliga förövaren som ställs utanför det goda samhället.

Eftersom förändring i förhållande till skuld och ansvarstagande sker genom att den misstänkte misslyckas i den fas av distansering som han befinner sig i så handlar förhørsledarens möjligheter att nå ett erkännande om att få den misstänkte att sammankopplas med det han söker distansera sig från i varje fas. Detta att förhørsledaren måste förmå den misstänkte att misslyckas tyder på att forskare som menar att förövare bör bemötas alltigenom medkännande (se t.ex. McAlinden, 2005; Quinn, Forsyth och Mullen-Quinn, 2004) har en enkelspårig uppfattning. Om de misstänkta blev bemötta endast med medkänsla skulle de troligen stanna i den första eller andra fasen. Detta betyder dock inte att förövaren ska bemötas respektlöst utan att en anklagelse kan uttryckas på ett sätt som inte avfärdar den misstänkte som mänsklig.

I min undersökning har jag inte funnit att den misstänkte sammankopplas med de omoraliska handlingarna som den person han är i förhöret. Istället så har den misstänkte i fas tre distanserat sig från sig själv som omoralisk. Ett misslyckande i den tredje fasen kan möjligen åstadkommas genom en vidare fokusering på villkor och en diskussion av hur villkor och omständigheter är en del av att vara människa och därför kan förklara men inte ursäkt sexualbrott mot barn. Ett sådant misslyckande skulle innebära att den misstänkte måste identifiera sig med den som utförde brottet och se sin egen aktivitet som något han faktiskt är ansvarig för. Förhørsledarens roll som moralisk utfrågare bör undersökas vidare. Är det förenligt att fastställa juridisk skuld och samtidigt försöka få den misstänkte att ta ett moraliskt ansvar? Är moralisk, social, skuld något som endast en terapeut kan få fatt i? Leder villkorsförklaringar alltid till undflyende av ansvar eller går det att ta ansvar genom att tala om en svår situation som den misstänkte är i?

Urvalet i undersökningen motsvarar inte den variation av förövare som tidigare forskning pekar på (med undantag av åldern hos de misstänkta som är väl varierad). Däremot stämmer de misstänkta i mitt urval överens med en stereotyp bild av förövaren som överfaller eller tar kontakt med okända barn. Den statistiskt vanligaste förekommande förövaren som är en familjemedlem, eller nära släkting (Brantsæter, 2001: 97), förekommer inte i mitt material. Min empiri är begränsad och modellen som jag har kommit fram till kan därför ses som ett förslag som behöver undersökas vidare med en större mängd empiri för att generalisering skall vara möjlig.

Referenser

- Asplund, J. (1987). *Det sociala livets elementära former*. Göteborg: Korpen.
- Billig, M., Condor, S., Edward, D., Gane, M., Middleton, D. and Radley, A. (1988). *Ideological Dilemmas: A Social Psychology of Everyday Thinking*. London: Sage.
- Brantsæter, M. C. (2001). *Møter med menn dømt for seksuelle overgrep mot barn* (Avhandling til dr. polit.). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Bring, T., Diesen, C. & Schelin, L. (1999). *Förundersökning*. Stockholm: Nordstedts juridik.
- Börjesson, M., Palmblad, E. & Wahl, T. (2005). *I skötsamhetens utmarker. Berättelser om välfärdsstatens sociala optik*. Stockholm/Stehag: Symposium.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. Cambridge: Polity.
- Descartes, R. (1998 [1641]). "Betraktelser över den första filosofien" s 81-147 i *Valda Skrifter* (övers. från franska av Marc-Wogau, K.). Stockholm: Natur och Kultur.
- Edley, N. (2001). "Analyzing Masculinity: Interpretative Repertoires, Ideological Dilemmas and Subject Positions" i Wetherell, M. Taylor, S. & Yates, S. J. (Eds.), *Discourse as Data. A Guide for analysis*, s 189-228. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage/The Open University.
- Eklström, S. (2003). "Qualification and Disqualification in Rape Cases" i *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 4, s 204-222.
- Foucault, M. (1969). *L'archéologie du savoir*. Paris: Gallimard.
- Foucault, M. (1993 [1971]). *Diskursens ordning* (övers. från franska av Rosengren, M.). Stockholm/Stehag: Symposium.
- Gilgun, J. F. (1995). "We Shared Something Special: The Moral Discourse of Incest Perpetrators" i *Journal of Marriage and the Family*, 57(2), s 265-281.
- Goffman, E. (1990 [1968]). *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity*. London: Penguin Books.
- Goffman, E. (1972). *Interaction Ritual*. London: Penguin Books.
- Green, G., South, N. & Smith, R. (2006). "'They Say That You Are a Danger but You Are Not': Representational Construction of the Moral Self in Narratives of 'Dangerous Individuals'". I *Deviant Behavior*, 27(3): 299-328.
- Gudjonsson, G. H. & Petursson, H. (1991). "Custodial interrogation: Why do suspects confess and how does it relate to their crime, attitude and personality?". I *Person. individ. diff.* 12(3):295-306.
- Holmberg, U. (1996). *Sexualbrottsförövares upplevelser av polisförhör*. Rapportserie 1994: 1. Kristianstad: Högskolan i Kristianstad.

- Holmberg, U. & Christianson, S.-Å. (2002). "Murderers' and Sexual Offenders' Experiences of Police Interviews and Their Inclination to Admit or Deny Crimes" i *Behavioural Science and the Law*, 20: 31-45.
- Hughes, T. (2003). "Chaves v. Martinez, the Fifth Amendment, and Police Questioning: 'No One Watches as the Ambulance Pulls Away'" i *Criminal Justice Studies*, 16(4), pp. 339-353.
- Lea, S. & Auburn, T. (2001). "The Social Construction of Rape in the Talk of a Convicted Rapist" i *Feminism & Psychology*, 11(1): 11-33.
- Lebaron, C. D. & Streeck, J. (1997). "Built Space and the Interactional Framing of Experience During a Murder Interrogation" i *Human Studies* 20: 1-25.
- Leo, R. A. (1996). "Miranda's Revenge: Police interrogation as a confidence game" i *Law & Society Review*, 30(2), pp. 259-288.
- Lindblom, J. (1999). *När vetenskapen tystnar*. Stehag: Gondolin.
- Linell, P., Alemyr, L. & Jönsson, L. (1993). "Admission of Guilt as a Communicative Project in Judicial Settings" i *Journal of Pragmatics*, 19, s 153-176.
- McAlinden, A-M. (2005). "The Use of 'Shame' with Sexual Offenders" i *British Journal of Criminology*, 45, s 373-394.
- Mellberg, N. (2002). *När det överkliga blir verklighet*. Umeå: Boréa.
- Potter, J. (1996). *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. Los Angeles/London/New Delhi/Singapore: Sage.
- Quinn, J. F., Forsyth, C. J. & Mullen-Quinn, C. (2004). "Societal Reaction to Sex Offenders: A Review of the Origins and Results of the Myths Surrounding Their Crimes and Treatment Amendability" i *Deviant Behavior*, 25, s 215-232.
- Wetherell, M. & Potter, J. (1992). *Mapping the Language of Racism*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.
- Wide, S. (2005). *Människans mått. Om statistik, sociologi och världen som socialt vara*. Stockholm/Stehag: Symposium.
- Wowk, M. T. (1983). "Blame Allocation, Sex, and Gender in a Murder Interrogation". I *Women's Studies Int. Forum*, 7(1): 75-82.
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Elanders Gotab.

Barns minne och realism i konfidentsbedömningar vid fria återgivningsfrågor och fokuserade frågor om en upplevd händelse

Professor Carl Martin Allwood och Ph.D. Åse Innes-Ker, Institutionen för psykologi, Lunds universitet

Att bli vittne till ett brott är (tyvärr) inget som bara vuxna råkar ut för. Barn är ofta viktiga vittnen i forensiska sammanhang. Som förhållsledare är det därför väsentligt att veta hur väl barn och ungdomar kan återberätta en händelse, både vad gäller hur korrekta återgivningarna är, och vad gäller mängden ihågkomna detaljer. Det är också väsentligt att veta hur säkra (eller: *konfidenta*) vittnen är i sina vittnesmål. Forskning i USA har visat att konfidensen hos ett vittne ofta används för att bedöma trovärdheten hos vittnesmålet. Dessvärre visar forskning också att sambandet mellan konfident och korrekthet inte alltid är särskilt starkt.

Vi redovisar två studier där 8-9 åriga barn, 12-13 åriga barn och vuxna återkallade innehållet i korta filmer med potentiell forensisk relevans. Deltagarna fick efter en vecka först återberätta vad de bevittnat med egna ord, och sedan svara på ett antal specifika frågor där de fick välja mellan två svarsalternativ. Ytterligare en vecka senare fick deltagarna bedöma sin konfident i sina minnesutsagor. Vid fri återgivning visade speciellt barnen hög överensstämmelse mellan faktisk korrekthet och bedömd korrekthet. Till skillnad från detta visade resultaten för frågor som gällde detaljer i filmen att överensstämmelsen mellan säkerhetsnivå och faktiskt korrekta svar var dålig, speciellt för barn men även för vuxna. Både barn och vuxna kan alltså förväntas prestera väldigt olika beroende på vilken typ av frågor de besvarar. Detta gäller både minnesutsagans kor-

rekthet och förmågan att bedöma sannolikheten att utsagan är korrekt.

Barns vittnesmål är aktuella både när de själva varit utsatta för brott och när de varit vittne till en brottslig gärning. Efter polisanmälan kan barnet komma att bli intervjuat om den aktuella händelsen en eller flera gånger av olika aktörer i rättsprocessen. Vid dessa tillfällen är det viktigt att intervjuaren har god förståelse av barnets förmågor och begränsningar när det gäller att komma ihåg och att korrekt kunna bedöma sannolikheten att de minns rätt. I detta kapitel tar vi upp forskning om dessa två förmågor i samband med att de besvarar två olika typer av frågor.

Vittnesmål ingår i ett pågående kommunikationssammanhang. Allmänt sett, när människor talar med varandra styrs deras inlägg i kommunikationen bl. a. av hur säkra de anser att de bör vara på att det de säger är sant innan de berättar om en händelse som de varit med om eller om ett sakförhållande som de tycker sig minnas. Om man inte har speciella motiv att tala osanning eller luras så försöker människor för det mesta att tala sanning. Olika situationer och samtalsämnen skiljer sig dock åt med avseende på hur viktigt människor upplever att det är att de verkligen förmedlar sanningen. Vid kaffebordet eller vid fester är man kanske inte alltid lika noga med att vara helt säker på att man bara förmedlar korrekt information.

I andra sammanhang lägger man säkerhetsribban högre. Ett sådant sammanhang är förmodligen vittnesförhör i rättegångar. *Vittneseden* (motsvarande *Vittnesförsäkran*) i rättegångar lyder som följer: "Jag (vittnets namn) lovar och försäkrar på heder och samvete, att jag skall säga hela sanningen och intet förtiga, tillägga eller förändra". (Rättegångsbalken kap 36 11 §, lag 1975:1288). De flesta vittnen upplever säkert stränga krav att inte säga något som är osant. Men samtidigt ställs vittnet bl a också inför kravet att inget av det de vet sant är "förtiga eller förändra". Det är alltså en delikat balansgång som vittnet skall genomföra men det första riktmärket verkar vara att vittnet skall "veta" att det de säger är sant. Även vid tidigare faser i den forensiska processen är det nog ofta så att vittnet i första hand får intrycket att det de säger skall vara sant (och inte t ex spekulationer) men t ex i polisförhör är det uppenbart att intervjuaren kan påverka genom att med instruktioner försöka få vittnet att sänka säkerhetsribban.

Vissa av de frågor vittnet får vid förhör och andra utfrågningar (nedan kallat "intervjuer") är mer öppna i betydelsen att de ger vittnet mer frihet att själv bestämma vad han eller hon vill ta upp i sitt vittnesmål. Ett exempel på en sådan fråga är "Berätta allt vad som hände när du såg olyckan på torget!" En begränsning som tyd-

ligt ligger i denna fråga är att svaret skall handla om vad som hände på en viss plats vid en viss tidpunkt ("torget"). Dessutom finns förväntningen att det som återberättas skall vara relaterat till "olyckan" på något sätt. Inom dessa ramar har vittnet dock betydande frihet att rapportera vilken information som helst och i viss utsträckning även hur lite information som helst. Det finns en stor mängd möjlig information att rapportera (eller inte), t ex vittnets känslor, olika detaljer i händelseförloppet, åskådarna, omgivningen (hus, gator, fordon) och kläder.

Andra frågor är mer avgränsade, de gäller kanske bara någon väldigt specifik aspekt av ett större händelseförlopp. Ett exempel är frågan "vilken färg hade mannens jacka?" Här är det just denna lilla del av verkligheten som vittnet ges tillfälle att yttra sig om. Ibland kan frågan vara ännu snävare med avseende på vilket svar som frågan tillåter. På frågan "Var mannen där?" är egentligen bara svaren "ja" eller "nej" tillåtna, eventuellt med tillägg om hur säker personen är på svaret, t ex "Ja, det tror jag".

Dessa olika typer av frågor, fria återgivningsfrågor och fokuserade frågor, har olika inverkan på vittnets minnesprocesser, vilket vi diskuterar härnäst. I denna diskussion förutsätter vi att vittnet inte, av olika taktiska skäl, är ovilligt att svara eller att ge korrekta svar (sådana vittnen har låg motivation att ge rättvisande och informativa svar; denna situation behandlas inte i detta kapitel). Istället förutsätter vi nedan att vittnet är väl motiverat att ge en informativ och korrekt minnesrapport.

Som vi just beskrivit skiljer sig frågor åt med avseende på hur specifik och fokuserad frågan är, dvs. hur stort innehållsområde (nedan kallat *svarsområde*) som vittnet instrueras att rapportera om. En aspekt som däremot gäller båda frågetyperna är i vilken utsträckning vittnet utsätts för press att besvara frågan, dvs. vilken möjlighet vittnet har att avstå från att svara när de av något skäl, trots att han eller hon är motiverad att svara, vill avstå (Koriat & Goldsmith, 1996). I verkligheten är bägge dessa aspekter (svarsområdets storlek och förekomsten av press att svara) aktuella samtidigt. Detta innebär att även när hög press sätts på vittnet att svara så har han eller hon vid fria återgivningsfrågor större möjligheter att själv, utifrån egna urvalskriterier, utforma sitt svar med avseende på omfattning och innehåll.

Mer konkret innebär detta att vittnet vid fria återgivningsfrågor också har möjlighet att bestämma sig för om han eller hon bara skall berätta sådant som de är helt säkra på eller även skall ta med sådant som de känner sig något (eller till och med mycket) osäkra på om det är korrekt. Vid fokuserade frågor har inte vittnet denna

valfrihet i samma utsträckning eftersom det tillåtna svarsområdet är så litet.

Det kan finnas två skäl till knapphändiga svar på fria återgivningsfrågor. Det ena är att vittnet faktiskt inte kommer ihåg. Det andra är att vittnet inte vill säga något som eventuellt skulle kunna vara fel. Detta senare fall innebär att vittnet sätter en hög eller väldigt hög säkerhetsribba för sin minnesrapportering. Vittnen kan alltså skilja sig åt både med avseende på hur mycket de minns och med avseende på vilken säkerhetsribba de använder sig av. När en stor press läggs på vittnet att svara mer eller mindre tvingas vittnet att sänka sin säkerhetsribba i de fall de har en relativt hög sådan. Detta kan leda till att vittnen, när de pressas att svara, rapporterar information som de är osäkra på är rätt och även till att de rapporterar information som de har sämre förmåga att bedöma om den är rätt eller fel. Detta kan bero på att informationen hämtas från minnessammanhang som är mindre väl inkodade eller av andra skäl är mindre tillgängliga i minnet för vittnet.

Ovanstående visar också att det är bra att skilja på två aspekter av rapporterad information: hur mycket information som vittnet rapporterar om händelsen (nedan kallat *fullständighet*) och *vilken* information om händelsen som rapporteras. När det gäller vilken information som rapporteras är det t ex viktigt om den rapporterade informationen är korrekt eller inte.

Förhörssituationer innebär ofta att stor press läggs på vittnet att svara, men även i dessa situationer har vittnet vid fria återgivningsfrågor större möjligheter att själva bestämma nivån på säkerhetsribban, jämfört med vid fokuserade frågor. Eftersom frågans svarsområde är stort har vittnet frihet att rapportera mycket eller lite information beroende på hur säkra de vill vara på att inte rapportera felaktig information. Denna aspekt är inte särskilt tydlig för omvärlden eftersom korta svar kan bero på att vittnet faktiskt inte kommer ihåg mer av händelseförloppet. Vid press att svara i samband med fokuserade frågor har vittnet mindre chans att undvika att sänka säkerhetsribban, jämfört med fria återgivningsfrågor, eftersom det blir tydligare om vittnet inte ger ett fullvärdigt svar.

En hel del forskning har gjorts om barns minnesprestation (för forskningsöversikter se Ceci & Bruck, 1993; Goodman, 2006; Lamb, Sternberg, Orbach, Hershkowitz, & Esplin, 1999; Milne & Bull, 1999; Peterson & Grant, 2001; Pipe, Lamb, Orbach, & Esplin, 2004). Barns minnesprestation vid intervjuer beror delvis på faktorer som de inte kan påverka själva. Ett exempel är tidsavståndet mellan händelsen och intervjun. Andra faktorer som påverkar barns minnesprestation är i vilken utsträckning ledande frågor förekom-

mer och intervjuarens språkbruk (Ceci & Bruck, 1995; Saywitz & Camparo, 1998). Forskningen visar att barns svar på fria återgivningsfrågor typiskt är mindre fullständiga än vuxnas. Detta kan bero på flera orsaker. En är att fria återgivningsfrågor inte ger barn tillräckligt med ledtrådar till den efterfrågade informationen (Hutcheson, Baxter, Telfer, & Warden, 1995). En annan bidragande orsak kan vara att barn har mindre förkunskaper inom det innehållsområde som händelsen ligger i (Hudson, Fivush, & Kuebli, 1992).

Vidare kan det, som visats av Asher Koriat och hans medarbetare, finnas en "bytesbalans" mellan svarets korrekthet och svarets fullständighet (Koriat & Goldsmith, 1996). Koriat, Goldsmith, Schneider och Nakash-Dura (2001) genomförde en studie som gällde barns minne av en diabolsekkvens, och fann att 7-12 åriga barns korrekthet i svar på fokuserade frågor med och utan svarsalternativ påverkades av om de hade möjlighet att själva bestämma om de ville besvara frågan eller inte. När de hade denna möjlighet ökade korrektheten i minnesåtergivningen. I korthet kan alltså sägas att när barn eller vuxna har kontroll över vilken information de skall rapportera så ökar ofta korrektheten medan fullständigheten sjunker, jämfört med när de pressas att svara på frågorna. Vittnens möjlighet att själva välja om de skall besvara frågan eller inte kan alltså vara en viktig påverkande faktor för korrektheten i deras svar.

Sammanfattningsvis har forskningen visat att barn oftast har lägre fullständighet men samma korrekthet i sina svar på fria återgivningsfrågor som vuxna (t ex Ceci & Bruck, 1995; Hutcheson et al., 1995; Pipe et al., 2004). Forskningen visar också att för barn över 8 år och när intervjun sker relativt nära händelsen i tiden så har inte ålder i sig någon speciellt stor betydelse för att förutsäga korrekthet i svar på fria återgivningsfrågor (Hudson, 1990; Poole & White, 1991). När tidsavståndet är stort mellan händelsen och intervjun så har dock barnets ålder större betydelse för korrektheten i svaren på fria återgivningsfrågor (Poole & White, 1993). När det gäller fria framtningsfrågor visar forskningen att barn tenderar att ge mer felaktiga svar än vuxna, även väldigt nära efter händelsen (t ex Hutcheson et al., 1995; Koriat et al., 2001).

Konfidensbedömningar

En aspekt av vittnens minnesåtergivning är, som nämnts, frågan om i vilken utsträckning de har förmåga att korrekt bedöma sannolikheten för att ett återgivet minne faktiskt är rätt ihågkommet. Denna visshetskänsla, eller mer tekniskt "konfidenskänsla", kan variera från att vara ytterst stark (man är då helt säker på att man kommer ihåg korrekt) till att man inte alls är säker på att man kommer ihåg

korrekt (man kanske till och med upplever att man egentligen gissar, t ex när man väljer mellan två möjliga svarsalternativ). I vissa fall kan man till och med vara övertygad om att man kommer ihåg fel. Detta kan t ex bero på att mycket/allt annat som man tycker sig veta bestämt talar emot att minnet är korrekt. När man bedömer korrektheten av en *tidigare* rapporterad minneutsaga kan man naturligtvis, utifrån det man nu kommer ihåg, anse att det är väldigt troligt att det man tidigare tyckte sig komma ihåg faktiskt var fel.

Realismen i en persons konfidensbedömningar har att göra med hur väl korrektheten i personens minnesåtergivning matchar hans eller hennes konfidens. Realismen, i detta sammanhang, innehåller olika komponenter och kan mätas på olika sätt (Yates, 1994). Två viktiga aspekter är över/underkonfidens och lutning (på engelska *slope*).

Över/underkonfidens mäter anpassningen mellan nivån på hur säker personen är på att minnesrapporteringen är korrekt och hur korrekt vittnet faktiskt har svarat. Mer specifikt är beräkningssättet: Över/underkonfidens = Genomsnittlig konfidens – Genomsnittlig % korrekt

Måttet för över/underkonfidens ger ett positivt värde när vittnen har för stor tilltro till sina minnesutsagor, dvs när de tror att utsagorna i minnesrapporteringen är korrekta oftare än vad som faktiskt är fallet (vittnet är överkonfident) och ett negativt värde när vittnet tror att de har fel oftare än vad de faktiskt har fel i sina minnesutsagor (dvs vittnet är underkonfident). Värdet noll anger perfekt realism.

Det andra måttet på realism, *lutning* mäter hur väl personen kan skilja korrekta svar från felaktiga svar med hjälp av sina konfidensbedömningar, dvs det mäter deras diskrimineringsförmåga i detta sammanhang. Mer specifikt beräknas lutning genom: Lutning = Genomsnittlig konfidens för korrekta svar – Genomsnittlig konfidens för felaktiga svar

Ett positivt lutningsvärde innebär alltså att personen genomsnittligt rapporterar högre konfidens för korrekta svar än för felaktiga svar. Ju högre lutningsvärdet är, desto bättre diskriminering mellan korrekta och felaktiga svar.

Att bägge dessa komponenter behövs för att förstå realismen i ett vittnes konfidensbedömningar framgår t ex av en situation när ett vittne har 75 % rätt av alla frågor och hela tiden rapporterar att han eller hon är 75% säker. Detta vittne har perfekt realism i sina konfidensbedömningar genom att säkerhetsnivån ligger helt rätt, dvs vittnet har värdet 0 i över/underkonfidens. Däremot har vittnet tyvärr även värdet 0 för lutning (diskrimineringsförmåga). Detta in-

nebär att vittnets konfidsensbedömningar inte hjälper oss att skilja ut vilka utsagor som troligen är korrekta och vilka som troligen är felaktiga. När vittnet har alla svar rätt, eller nästa alla svar rätt, är lutningsmättet av naturliga skäl av mindre intresse eftersom det knappt finns några felaktiga svar att skilja ut. Över/underkonfidsens är dock fortfarande ett intressant mått.

Tidigare forskning om realismen i barns konfidsensbedömningar som genomförts med kalibreringsmått har bara använt fokuserade frågor med två svarsalternativ där barnet förväntas svara på alla ställda frågor. Resultaten visar att 11-12 åriga barn är mer överkonfidenta i sina konfidsensbedömningar jämfört med vuxna och att de har ungefär samma förmåga som vuxna att skilja korrekta från felaktiga svar med hjälp av konfidsensbedömningar (Allwood, Granhag & Jonsson, 2006; Allwood, Jonsson & Granhag, 2005).

En studie av effekten av olika typer av frågor

För att närmare undersöka hur barns minnesrapportering och konfidsensbedömningar av sin minnesrapportering påverkas av olika typer av frågor genomförde vi två experiment (Allwood, Innes-Ker, Holmgren & Fredin, in press). Deltagarna i Experiment 1 och 2 och deras ålder framgår av Tabell 1.

Tabell 1. Deltagare och åldrar i Experiment 1 och 2

	8-9 år	12-13 år	Vuxna
Exp 1	31 (11 p. 20 fl.)	31 (16 p. 15 fl.)	32 (11 m. 21 kv., mv = 25 år)
Exp 2	43 (23 p. 20 fl.)	52 (28 p. 24 fl.)	38 (13 m. 25 kv., mv = 25 år)

Båda experimenten hade samma upplägg. Varje experiment hade tre sessioner och vi beskriver här genomförandet för båda experimenten samtidigt. De medverkande fick först se en kort video. I Experiment 1 handlade denna om en man som letade efter sin hund i en park. Videon var c:a 4 min lång. Tanken var att händelsen i videon skulle ha forensisk relevans genom att mannen i själva verket skulle kunna vara ute efter att identifiera eventuella offer för sitt pedofilibegär. I Experiment 2 handlade filmen om en händelseutveckling som inkluderade att en kvinna blev kidnappad genom att två män släpar in henne i en bil. Denna video var också c:a 4 minu-

ter lång och användes för att den återgav ett annat och mer komplicerat händelseförlopp än videon i Experiment 1.

Session 2 inföll en vecka senare. Deltagarna medverkade nu individuellt. Först instruerades deltagaren att återge allt som han eller hon kunde komma ihåg från videon genom att rapportera så mycket detaljer som möjligt, dvs deltagarna fick en fri återgivningsfråga. Om något barn i den yngsta årsgruppen, i t ex Experiment 1, bara svarade "en man som tittade efter sin hund" eller liknande, fick barnet frågan om det var något mer som han eller hon kunde komma ihåg. Dessa fria återgivningar spelades in på band. Därefter fick deltagarna fylla i ett formulär med frågor om den video de sett (39 frågor i Experiment 1 och 44 frågor i Experiment 2). Dessa frågor gällde olika typer av detaljer i den bevitnade händelsen, t ex de olika personernas kläder eller i Experiment 2 t ex olika detaljer om den bil som männen släpade in kvinnan i. Varje fråga hade två svarsalternativ och de medverkande skulle kryssa för ett av alternativen som det rätta. Deltagarna informerades också om att ett av alternativen alltid var korrekt och de uppmanades att försöka besvara alla frågorna även om de var osäkra.

Mellan session 2 och 3 gick en vecka. Under denna vecka förberedde forskarna två formulär som deltagarna skulle fylla i vid session 3. Först skrevs de inspelade banden med deltagarnas fria återgivning ut som protokoll. För varje deltagare delade vi sedan upp varje sats i det utskrivna protokollet i enkla påståenden. Ett exempel är satsen "En kvinna kom som läste tidtabellen" vilken delades in i satserna "En kvinna kom" och "(En kvinna) läste tidtabellen". Under varje sådant påstående skrev vi in en skala från 0 % till 100 %, där deltagarna fick bedöma hur säkra de var på att satsen ovanför skalan verkligen var ett korrekt minne. 0 % på skalan betydde att de var helt säkra på att satsen var fel, 50 % betydde att de gissade och 100 % betydde att de var helt säkra på att de kom ihåg korrekt.

Det andra formuläret som förbereddes var (med vissa tillägg) en kopia av formuläret med samma fokuserade frågor som deltagarna besvarat i session 2. Varje fråga hade, som tidigare, två svarsalternativ och vi hade nu för varje deltagare och fråga ringat in det svarsalternativ han eller hon valt. Dessutom hade vi under varje fråga lagt till en konfidsensbedömningsskala som gick från 0% till 100% med samma betydelser för 0 % , 50 % och 100 % som i formuläret för deltagarnas fria återgivning och som vi beskrivit ovan.

Vid session 3 fick deltagarna först en kort instruktion så att de skulle förstå vad de olika procentsatserna i konfidsensbedömningsskalan innebar. Denna undervisning inkluderade bl a tre exempel på hur skalan skulle användas. För barnen tog detta c:a 10 minuter och för

de vuxna någon minut. Därefter fick deltagarna fylla i de två förberedda formulären. De fick alltid börja med det formulär som innehöll deras påståenden i den fria återgivningen och som nu alltså delats upp i mer elementära enkla påståenden. För varje sådant påstående fick de genom en konfidensbedömning ange hur säkra de var på att de kom ihåg påståendet korrekt (eller felaktigt – om de angav ett värde lägre än 50 %). Efter det första formuläret besvarade deltagarna formulär nummer två där de på samma sätt fick konfidensbedöma de svar de gett på var och en de fokuserade frågorna i session 2.

Resultat för Experiment 1

Vi presenterar först resultaten i Experiment 1 för deltagarnas fria återgivning. Dessa resultat redovisas i Tabell 2. Vi analyserade resultaten statistiskt med hjälp av variansanalys. Här använde vi en tvåvägs variansanalys där frågeformat var en inom-individuell faktor med två nivåer (fri återgivning och fokuserade frågor) och där åldersgrupp var en mellan-individuell faktor med tre nivåer (8-9 år, 12-13 år och vuxna). På detta sätt kunde vi se den övergripande betydelsen av varje faktor över olika nivåer på den andra faktorn och hur olika nivåer på en faktor reagerade i samband med olika nivåer på den andra faktorn. För att spara plats rapporterar vi inte alla detaljer i den statistiska analysen men dessa finns att tillgå för den intresserade i Allwood et al. (in press).

Först redovisar vi hur många påståenden deltagarna rapporterade i sin fria återgivning. Här visar resultaten att de båda barngrupperna hade signifikant lägre antal påståenden än vuxengruppen även om skillnaden i faktiskt antal påståenden inte var så stor (c:a 12, 12 och 15 stycken för respektive åldersgrupp från yngsta till äldsta, se Tabell 2) - . Kolumnen längst till höger i Tabell 2 visar vilka åldersgrupper som eventuellt skiljde sig signifikant på 5 % nivå ($p = .05$ eller mindre) från de andra (1 = 8-9 år, 2 = 12-13 år och 3 = vuxna). Vi analyserade även hur korrekta de rapporterade påståendena var. Alla åldersgrupperna hade en väldigt hög korrekthetsnivå; runt 90 %, eller strax därunder, av all återgiven information var korrekt. Det är också värt att notera att åldersgrupperna inte skiljde sig åt statistiskt i detta sammanhang, dvs 8-9 åringarna hade lika stor andel korrekt rapporterade påståenden som de vuxna.

Den genomsnittliga nivån på deltagarnas konfidensbedömningar var hög, något över 90 %. Här visar statistiken en tendens till signifikans i det att 12-13 åringarna hade något högre tilltro till sina svar jämfört med 8-9 åringarna. Resultaten visade att de flesta av deltagarnas konfidensbedömningar låg på 100 % -nivån, "helt säker" (74 % av de båda barngruppernas konfidensbedömningar och 84 %

av vuxengruppens konfidsensbedömningar). 8-9 åringarna var lite försiktigare än de andra grupperna i det att 13 % av deras konfidsensbedömningar låg på 50 % ("gissar") medan 12-13 åringarna hade 2 % av sina bedömningar på 50 % -nivån och de vuxna 3 %.

Vi rapporterar också resultaten för de två mått på realismen i deltagarnas konfidsens, över/underkonfidsens och lutning, som vi beskrivit ovan. Resultaten för över/underkonfidsens visar att 8-9 åringarna hade näst intill perfekt realism (statistiskt sett ingen skillnad från perfekt realism, dvs värdet 0). De var alltså varken underkonfidenta eller överkonfidenta. De två andra grupperna visade också relativt god realism, men de hade en viss överkonfidsens, dvs för stor tilltro till korrektheten i sina återgivna påståenden.

Resultaten för det andra måttet på realism, lutning, visar att deltagarna hade viss förmåga att ge högre konfidsensbedömningar för korrekta svar och lägre konfidsensbedömningar för felaktiga svar. Standardavvikelse (inom parentes i Tabell 2) visar variationen mellan deltagarna. Här framgår att det fanns stora variationer mellan deltagarna på lutningsmåttet. Detta kan förklara att skillnaderna för lutningsmåttet mellan de olika åldersgrupperna inte var statistiskt signifikanta.

Tabell 2. Experiment 1: Resultat för fri återgivning, fokuserade frågor, och för fokuserade frågor när frågor som överlappade med innehåll som nämnts i den fria återgivningen var exkluderade, mv för åldersgrupperna 8-9, 12-13 och vuxna (standardavvikelser inom parentes)

	8-9 år (= 1)	12-13 år (= 2)	Vuxna, (= 3)	p (.05)
<i>Fri återgivning</i>				
Fullständighet	12.1 (4.3)	12.3 (4.6)	15.6 (4.0)	1,2 < 3
Korrekthet	91.0% (10.3%)	88.3% (10.5%)	87.8% (11.1%)	n.s.
Konfidens	90.2% (9.5%)	94.4% (6.1%)	92.1% (5.9%)	p = .08
Över/underkonf.	-.005 (.093)	.065 (.100)	.042 (.101)	1 < 2
Lutning (Slope) [n]	13.5 (21.7) [19]	10.5 (21.1) [23]	3.7 (22.3) [26]	n.s.
<i>Fokuserade frågor (alla frågorna)</i>				
Korrekthet	71.7% (6.7%)	74.8% (6.7%)	73.5% (6.6%)	n.s.
Konfidens	78.4% (13.0%)	85.0% (8.5%)	74.1% (8.7%)	1 < 2 > 3
Över/underkonf.	.068 (.131)	.101 (.110)	.008 (.085)	1, 2 > 3
Lutning (Slope) [n]	7.8 (11.4)	13.9 (10.6)	12.8 (6.4)	1 < 2, 3
<i>Fokuserade frågor när svar som överlappar med fri återgivning är exkluderade</i>				
Korrekthet	58.2% (7.1%)	62.1% (9.1%)	59.4% (7.2%)	n.s.
Konfidens	76.5% (12.8%)	83.3% (9.4%)	71.6% (9.0%)	1 < 2 > 3
Över/underkonf.	.185 (.122)	.215 (.130)	.123 (.099)	1, 2 > 3
Lutning (Slope)	1.3 (9.4)	5.1 (10.2)	1.9 (10.2)	n.s.

Not. n.s. = icke signifikanta skillnader mellan åldersgrupperna. [n] = antalet deltagare som ingick i denna analys. Vissa deltagare är inte med i denna analys eftersom de inte rapporterat några felaktiga svar.

Resultaten för de fokuserade frågorna skiljer sig en del från de för den fria återgivningen. Sektion två i Tabell 2 gäller de fokuserade frågorna och visar att korrekthetsnivån nu var väsentligt lägre, runt 73 %, och att den inte skiljde sig mellan åldersgrupperna.

Konfidensbedömningarna för de fokuserade frågorna var genomsnittligt lägre. Resultaten visade också att de var mer jämt fördelade över konfidensbedömningsskalan jämfört med resultaten för den fria återgivningen. Endast 51 % av 8-9 åringarnas svar, 56 % av 12-13 åringarnas svar och 31 % av de vuxnas svar låg på 100 %. 12-13 åringarna hade signifikant högre konfidens än de andra grupperna. Båda barngrupperna var signifikant mer överkonfidenta än vuxengruppen som hade perfekt realism. Åtta-nioåringarna hade sämre lutning (dvs sämre diskriminering) än de andra grupperna.

Som beskrivits ovan fick deltagarna först ge en fri återgivning av vad de kom ihåg från filmen. Detta innebär att deltagarna i sin fria återgivning kanske redan hade rapporterat svaren på vissa av de fokuserade frågorna. I dessa fall fick deltagarna alltså i samband med de fokuserade frågorna redovisa samma innehåll för andra gången (fast på ett annat sätt). Forensiskt sett är de fokuserade frågor som deltagarna inte redan självant besvarat i den fria återgivningen ofta de mest intressanta eftersom intervjuaren inte redan har hört den intervjuades svar på dessa frågor.

Här är också av intresse att tidigare forskning har visat att en persons säkerhetskänsla tenderar att stiga när han eller hon hävdar ett påstående flera gånger (Hertwig, Gigerenzer & Hoffrage, 1997). Denna effekt kallas *reitereringseffekten* och innebär alltså att upprepadet av ett påstående tenderar att öka hur säker en person känner sig på att påståendet är korrekt. Detta skulle kunna innebära att säkerhetskänslan blir högre för de fokuserade frågor som deltagarna redan själva hade rapporterat i den fria återgivningen än den annars skulle ha varit.

För att undersöka detta så identifierade vi först för varje deltagare alla de fokuserade frågor som han eller hon redan spontant besvarat i sin fria återgivning. Genomsnittligt hade deltagarna i sin fria återgivning redan rapporterat information som sammanföll (överlappade) med svaret på 14.2 % av de fokuserade frågorna (522 frågor av totalt 3666 frågor). När en annan kodare analyserade 50 % av deltagarna i varje åldersgrupp fann vi att 88 % av de två kodarnas klassificeringar av de fokuserade frågorna var identiska. Vi fann inga åldersskillnader i antalet fokuserade frågor som deltagarna redan rapporterat i den fria återgivningen.

Vi studerade sedan effekten av innehållsöverlapp på resultatet för de fokuserade frågorna. I denna analys ingick endast fokuserade frågor som inte överlappade med vad deltagarna redan rapporterat i den fria återgivningen. Resultaten visas i sista delen i Tabell 2 och när man jämför med resultaten för alla svar för de fokuserade frågorna redovisade i samma tabell ser man att korrekthetsnivån när de överlappande frågorna exkluderats sjönk c:a 13 % för alla åldersgrupperna medan konfidensen sjönk betydligt mindre. I samma analys ökade också att överkonfidensen substantiellt, c:a .12, och relativt lika för alla åldersgrupper. Diskrimineringsförmågan, dvs lutningsmättet, försämrades tydligt och var relativt obefintlig när de överlappande frågorna inte var med i analysen. Ålderskillnaderna för korrekthet, konfidens och över/underkonfidens var samma som när alla frågor inkluderats i analysen, men för lutningsmättet försvann ålderskillnaderna.

Vi analyserade även den genomsnittliga konfidensnivån för enbart de påståenden i den fria återgivningen som överlappade med någon fokuserad fråga och jämförde detta resultat med konfidensnivån för motsvarande fokuserade frågor. Här fann vi att konfidensnivån för dessa påståenden i den fria återgivningen faktiskt var något högre (92 %) jämfört med motsvarande fokuserade frågor (90 %). Detta innebär att den ovan beskrivna reitereringseffekten inte fick stöd i våra data.

Sammanfattningsvis för Experiment 1 så visade 8-9 åringarna näst intill perfekt realism för över/underkonfidensmättet i samband med den fria återgivningsfrågan, medan de två andra åldersgrupperna visade en viss, relativt låg, överkonfidens. För de fokuserade frågorna visade de vuxna näst intill ingen överkonfidens när alla frågor var med, medan barngrupperna visade överkonfidens. När vi exkluderat de fokuserade frågor som överlappade med vad deltagarna redan rapporterat i sin fria återgivning visade alla grupperna relativt hög överkonfidens, speciellt barngrupperna.

Som nämnts ovan undersökte vi också effekten av frågeformat (fria återgivningsfrågor eller fokuserade frågor). När alla de fokuserade frågorna var med i analysen fann vi tydliga och signifikanta effekter av frågeformat för korrekthet och för deltagarnas konfidens. Däremot fann vi inga tydliga formatskillnader för över/underkonfidens. Vi analyserade inte formateffekter för lutningsmättet eftersom rätt många deltagare hade alla rätt i den fria återgivningen (för dessa deltagare kunde vi inte beräkna lutningsmättet som ju handlar om en persons förmåga att genom sina konfidensbedömningar skilja mellan korrekta och felaktiga svar). När vi exkluderade de fokuserade frågor som överlappande med innehåll som deltagarna nämnt i sin fria återgivning fann vi fortfarande formatskill-

nader för korrekthet och konfidens men nu visade även över/underkonfidensmättet tydliga formatskillnader. Allmänt sett blev alltså effekten av frågeformat tydligare när vi i analysen bara inkluderade fokuserade frågor som var unika i betydelsen att deras svarsinnehåll inte redan rapporterats i den fria återgivningen.

Resultat för Experiment 2

Den video vi använde i Experiment 1 hade ett relativt enkelt handlingsinnehåll. Vi undrade därför om resultaten i Experiment 1 skulle gälla även om vi visade en annan mer komplex video och använde mer krävande fokuserade frågor. Detta testades i Experiment 2. Resultaten för den fria återgivningen visas i Tabell 3. Tabellen visar bl a att med en mer komplicerad video så visade den olika åldersgruppernas rapportering en tydligare skillnad i fullständighet. Barngrupperna hade färre återgivna påståenden (c:a 6-10) än vuxengruppen (c:a 18 st.). Korrekthetsnivån var även i detta experiment hög men Tabell 3 visar att 12-13 åringarna hade signifikant lägre korrekthet än de andra grupperna.

Liksom i Experiment 1 låg de flesta deltagarnas konfidensbedömningar på 100 %-nivån (runt 80 % av deltagarna, med viss variation). Medelkonfidensen var hög, i genomsnitt c:a 92 % för grupperna och ingen signifikant ålderskillnad fanns. Även här, liksom i Experiment 1, visade 8-9 åringarna näst intill perfekt realism för måttet på över/underkonfidens. De andra två grupperna visade måttlig överkonfidens och 12-13 åringarna visade högre överkonfidens än de andra grupperna. De vuxna hade tydligt bättre förmåga än barnen att skilja mellan korrekta och felaktiga svar med hjälp av sina konfidensbedömningar (lutning), även om skillnaden bara var signifikant mellan 12-13 åringarna och de vuxna.

Tabell 3. Experiment 2: Resultat för fri återgivning och fokuserade frågor, mv för åldersgrupperna 8-9, 12-13 och vuxna (standardavvikelser inom parentes)

	8-9 år (= 1)	12-13 år (= 2)	Vuxna (= 3)	p (.05)
<i>Fri återgivning</i>				
Fullständighet	6.35 (3.56)	9.75 (3.81)	17.58 (9.96)	1<2,3; 2<3
Korrekthet	92.5% (15.0%)	83.8% (12.4%)	90.7% (8.2%)	1>2; 2<3
Konfidens	91.4% (13.1%)	93.4% (7.5%)	93.4% (7.5%)	n.s.
Över/underkonf.	-.004 (.158)	.096 (.116)	.034 (.084)	1<2; 2>3
Lutning (Slope) [n]	11.7 (34.5) [12]	10.5 (20.5) [44]	28.3 (36.8) [28]	2 < 3
<i>Fokuserade frågor</i>				
Korrekthet	54.4% (8.7%)	56.7% (6.3%)	54.4% (7.0%)	n.s.
Konfidens	73.5% (15.6%)	68.9% (10.1%)	72.0% (9.4%)	n.s.
Över/underkonf.	.194 (.169)	.122 (.109)	.176 (.117)	1 > 2
Lutning (Slope)	1.5 (7.7)	4.1 (5.7)	3.3 (7.2)	n.s.

Not. n.s. = icke signifikanta skillnader mellan åldersgrupperna. [n] = antalet deltagare som ingick i denna analys. Vissa deltagare är inte med i denna analys eftersom de inte rapporterat några felaktiga svar.

Resultaten för de fokuserade frågorna visas i nedre halvan av Tabell 3. Här framgår att deltagarna hade lägre korrekthet, jämfört med Experiment 1, på samma typ av fokuserade frågor. Även konfidensbedömningarna var lägre än i Experiment 1. Värt att notera är att de vuxna i Experiment 2 visade sämre korrekthet jämfört med var de gjort i våra tidigare studier där samma video och i stort sett samma frågor använts. Vi har ingen bra förklaring på varför detta är fallet. Jämfört med svaren på den fria återgivningsfrågan låg färre av deltagarnas konfidensbedömningar på 100 % nivån (42 %, 24 %, och 24 % för 8-9 åringarna, 12-13 åringarna och de vuxna, re-

spektive). Inga signifikanta ålderskillnader fanns, varken för korrekthet eller konfidens.

Både 8-9 åringarna och de vuxna visade högre överkonfidens för de fokuserade frågorna än i Experiment 1 och 8-9 åringarna hade signifikant högre överkonfidens än 12-13 åringarna. Alla åldersgrupperna var väldigt dåliga på att skilja korrekta från felaktiga svar med hjälp av sina konfidensbedömningar (lutningsmättet). Slutligen visade våra statistiska analyser väldigt tydliga skillnader i resultat för de två frågeformaten för korrekthet, konfidens och tendens till överkonfidens. Återigen gjorde vi ingen statistisk analys för lutningsmättet eftersom flera deltagare enbart hade korrekta ut-sagor i den fria återgivningen.

Liksom i Experiment 1 analyserade vi effekten av förekomst av fokuserade frågor vars svar redan rapporterats i den fria återgivningen. Vi fann denna gång att endast 1.7 % av alla de fokuserade frågorna överlappade med innehåll som redan rapporterats i den fria återgivningen (91 % interbedömarreliabilitet). Statistiska analyser visade att resultaten för de fokuserade frågorna när de överlappade frågorna var exkluderade inte skiljde sig signifikant från resultaten när alla de fokuserade frågorna var inkluderade.

Sammanfattningsvis fann vi i Experiment 2 att 8-9 åringarna, återigen, uppvisade näst intill perfekt realism för över/underkonfidensmättet för sina svar på den fria återgivningsfrågan, dvs. de visade varken över- eller underkonfidens. De andra grupperna visade här viss överkonfidens. De vuxna var bättre än barngrupperna på att skilja korrekta från felaktiga svar med sina konfidensbedömningar. För de fokuserade frågorna visade alla tre åldersgrupperna dålig, eller relativt dålig, realism på måttet på överkonfidens och dålig förmåga att skilja rätta från felaktiga svar med hjälp av sina konfidensbedömningar.

Slutdiskussion

Resultaten i vår studie visade att svaren på den fria återgivningsfrågan tenderade att vara korrekta och konfidensnivån tenderade att vara hög, oavsett åldersgrupp och komplexitetsgrad i filmen. Vidare tenderade graden av överkonfidens att vara låg för den fria återgivningsfrågan. För de fokuserade frågorna var både korrekthetsnivån och konfidensnivån lägre än för den fria återgivningsfrågan och graden av överkonfidens tenderade att vara högre.

Det är rimligt att tro att deltagarna förstod sin uppgift som att de skulle svara rätt och ha en realistisk uppfattning om sannolikheten

att deras svar var korrekta. Resultaten visar relativt tydligt att deltagarna vid de fokuserade frågorna inte helt behärskade denna uppgift. Vad gäller resultaten för diskrimineringsförmåga (lutning) så är det svårt att jämföra frågeformaten eftersom många deltagare hade enbart korrekta svar på den fria återgivningsfrågan. Ser vi på deltagare med både korrekta och felaktiga svar visade resultaten i bägge experimenten på sämre diskriminering för de fokuserade frågorna. Denna slutsats är dock begränsad både på grund av att inte alla deltagare är med i analysen och på grund av att antalet felaktiga svar var få för deltagare som ingick i analysen. Övergripande sett kan dock resultaten sammanfattas genom att säga att deltagarna hade bättre förmåga att särskilja korrekta och felaktiga svar med hjälp av sina konfidensbedömningar för den fria återgivningsfrågan, jämfört med de fokuserade frågorna.

Skillnaderna för frågeformaten kan bero på att deltagarna hade större egenkontroll över vilken information de skulle rapportera. Givet att den intervjuade själv kan välja vilken information som skall rapporteras, dvs. situationen vid fri återgivning, så är det rimligt att de främst rapporterar sådan information som de tror är korrekt och som de har så tydliga minnen av att det också framstår tydligt för den intervjuade att informationen faktiskt är korrekt (Koriat et al., 2001). På detta sätt försöker de kanske nå kraven i sin föreställning om intervjuarens förväntan att de i första hand skall rapportera korrekt information.

Resultaten för ålderskillnader i samband med den fria återgivningsfrågan visade vissa skillnader för hur många påståenden deltagarna rapporterade men samtidigt hade de yngsta barnen samma korrekthet, konfidens och tendens till överkonfidens som de vuxna. För lutningsmättet fann vi inga åldersskillnader när videon skildrade ett relativt enkelt händelseförlopp (Experiment 1), men de vuxna hade bättre förmåga än barngrupperna att särskilja korrekta från felaktiga svar med hjälp av sina konfidensbedömningar när videon skildrade ett mer komplext händelseförlopp (Experiment 2). Även här tror vi att förklaringen kan vara att den fria svarsfrågan gav deltagarna bättre kontroll över vilka aspekter av den bevitnade händelsen som de skulle rapportera. Denna uppgift var tillräckligt lätt för att barnens utveckling och erfarenhet skulle räcka till för att klara den.

När det gäller ålderskillnader för de fokuserade frågorna var resultaten inte lika tydliga. Vi fann inga signifikanta ålderskillnader för korrekthet och konfidens i Experiment 2 och endast en signifikant skillnad mellan 12-13 åringarna och de båda andra grupperna i Experiment 1. Över/underkonfidensmättet visade skillnader mellan barngrupperna och vuxengruppen i Experiment 1 men inte i Experiment 2. Att de vuxna i den nu aktuella studien visade större över-

konfidens än vad de gjort i de tidigare forskningsstudierna beror förmodligen på deras låga korrekthet på frågorna.

När alla fokuserade frågor var med fann vi endast mindre skillnader mellan åldersgrupperna för lutningsmättet i Experiment 1. När bara de fokuserade frågorna med innehåll som inte redan rapporterats i den fria återgivningen var med försvann ålderskillnaderna i lutning i Experiment 1 och i Experiment 2 fann vi inga skillnader mellan åldersgrupperna och endast låga värden på lutningsmättet. Detta betyder att när den rapporterade händelsen är mer komplicerad så sjunker förmågan, även för vuxna, att skilja korrekta från felaktiga svar med hjälp av konfidensbedömningar.

Eftersom de intervjuade i samband med de fokuserade frågorna givet svar på frågor som de inte själva valt att rapportera om så verkar det rimligt att deras prestation försämrades. De tvingades i dessa fall förmodligen att hantera information som var mindre tillgänglig i minnet. Det verkar också rimligt att i den mån denna situation är svår för den intervjuade så visar sig detta mer tydligt för barngrupperna, jämfört med de vuxna.

Det är även värt att notera att 12-13 åringarna hade något ojämna resultat. Speciellt när det gäller tendens till överkonfidens hade denna grupp sämre resultat, jämfört med 8-9 åringarna. Det är oklart vad detta beror på, men det är av intresse att man nyligen i den utvecklingspsykologiska forskningen har rapporterat en försämring på olika kognitiva prestationer hos barn i de begynnande tonåren (c:a 11-13 år), jämfört med något yngre barn. En bidragande förklaring som framförts är att neuropsykologiska studier visat att utvecklingen av neuronerna i hjärnan är stor under dessa år och att det tar viss tid innan dessa nya neuroner har hunnit bli effektivt koordinerade med varandra (Blakemore & Choudhury, 2006a, b; McGivern, Andersen, Byrd, Mutter & Reilly, 2002). Även annat kan ha bidragit, t ex att denna grupp av olika skäl helt enkelt koncentrerade sig sämre på uppgiften.

Resultaten visade alltså att barnen hade relativt hög överkonfidens när de inte fick bestämma själva vad de skulle rapportera om, d.v.s när de fick fokuserade frågor. Detta visade sig också i att deltagarnas grad av överkonfidens i samband med de fokuserade frågorna skiljde sig mellan sådant innehåll som rapporterats i den fria återgivningen och sådant innehåll i de fokuserade frågorna som inte nämnts i den fria återgivningen. En slutsats av detta är att intervjuare bör vara medvetna om att de, när de ställer fokuserade frågor för att komplettera den intervjuades fria återgivning, så att säga, leder den intervjuade ut på tunn is i deras minnen, dvs de ber den intervjuade att rapportera från delar av deras minne som de kanske re-

dan valt bort i samband med att de gjorde sin fria återgivning. Minnesinformationen i de bortvalda delarna av minnet är förmodligen bräcklig både vad gäller korrekthet och vad gäller den intervjuades förmåga att göra realistiska konfidensbedömningar. Det kan vara svårt att göra realistiska konfidensbedömningar av minnesinformation som man har dålig tillgång till.

För att underlätta för barnet i samband med fokuserade frågor kan intervjuaren, precis innan frågan skall ges, ställa inledande frågor kring det specifika sammanhanget som den specifika frågan hör hemma i för att på detta sätt hjälpa den intervjuade att aktivera den del i minnet där svaret på den fokuserade frågan kan vara tillgängligt. Detta innebär att intervjuaren lånar tekniker från den *kognitiva intervjun*. Detta är en intervjuform som utvecklats i forensisk psykologi och som visat sig leda till mer fullständiga fria rapporteringar utan att därför i någon större grad leda till fler felaktiga påståenden (Köhnken, Milne, Memon & Bull, 1999). I den kognitiva intervjun får den intervjuade bl a allmänna instruktioner att först konkret leva sig tillbaka till händelsen, att "mentalt återetablera" det allmänna och det specifika sammanhanget för den aktuella händelsen (se t ex Geiselman, Fisher, MacKinnon, & Holland, 1986).

Referenser

- Allwood, C.M., Jonsson, A.C., & Granhag, P.A. (2005). The effects of source and type of feedback on child witnesses' meta-memory accuracy. *Applied Cognitive Psychology*, 19, 331- 344.
- Allwood, C.M., Granhag, P.A., & Jonsson, A.C. (2006). Child witnesses' metamemory realism. *Scandinavian Journal of Psychology*, 47, 461-470.
- Allwood, C.M., Innes-Ker, Å., Holmgren, J., & Fredin, G. (in press). Accuracy and realism in confidence in children's and adults' event recall in response to free recall and focussed questions. *Psychology, Crime and Law*.
- Blakemore, S.-J. & Choudhury, S. (2006a). Development of the adolescent brain: implications for executive function and social cognition. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47, 296-312.
- Blakemore, S.-J. & Choudhury, S. (2006b). Brain development and puberty: state of the science. *Developmental Science*, 9, 11-14.
- Ceci, S.J. & Bruck, M. (1993). Suggestibility of the child witness: A historical review and synthesis. *Psychological Bulletin*, 113, 403-439.
- Ceci, S.J. & Bruck, M. (1995). *Jeopardy in the courtroom: A scientific analysis of children's testimony*. American Psychological Association: Washington, DC.
- Geiselman, G.E., Fisher, R.P., MacKinnon, D.P., & Holland, H.L. (1986). Enhancement of eyewitness memory with the cognitive interview. *American Journal of Psychology*, 99, 385-401.
- Goodman, G.S. (2006). Children's eyewitness memory: A modern history and contemporary commentary *Journal of Social Issues*, 62, 811- 832.
- Hertwig, R., Gigerenzer, G., & Hoffrage, U. (1997). The reiteration effect in hindsight bias. *Psychological Review*, 104, 194-202.

- Hudson, J.A. (1990). Constructive processing in children's event memory. *Developmental Psychology*, 26, 180-187.
- Hudson, J.A., Fivush, R., & Kuebli, J. (1992). Scripts and episodes: The development of event memory. *Applied Cognitive Psychology. Special Issue: Memory in everyday settings*, 6, 483-505.
- Hutcheson, G.D., Baxter, J.S., Telfer, K., & Warden, D. (1995). Child witness statement quality: Question type and errors of omission. *Law and Human Behavior*, 19, 631-648.
- Köhnken, G., Milne, R., Memon, A. & Bull, R. (1999). The cognitive interview: A meta-analysis. *Psychology, Crime & Law*, 5, 3-28.
- Koriat, A. & Goldsmith, M. (1996). Monitoring and control processes in the strategic regulation of memory accuracy. *Psychological Review*, 103, 490-517.
- Koriat, A., Goldsmith, M., Schneider, W., & Nakash-Dura, M. (2001). The credibility of children's testimony: Can children control the accuracy of their memory reports?. *Journal of Experimental Child Psychology*, 79, 405-437.
- Lamb, M.M.E., Sternberg, K.J., Orbach, Y., Hershkowitz, I., & Esplin, P.W. (1999). Forensic interviews of children. I A. Memon & R. Bull (Red.), *Handbook of the psychology of interviewing* (ss. 253-277). New York, N.Y.: Wiley.
- McGivern, R.F., Andersen, J., Byrd, D., Mutter, K.L., & Reilly, J. (2002). Cognitive efficiency on a match to sample task decreases at the onset of puberty in children. *Brain and Cognition*, 50, 73-89.
- Milne, R. & Bull, R. (1999). *Investigative interviewing – Psychology and practice*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Peterson, C. & Grant, M. (2001). Forced choice: Are forensic interviewers asking the right questions?. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 33, 118-127.
- Pipe, M.-E., Lamb, M.E., Orbach, Y., & Esplin, P.W. (2004). Recent research on children's testimony about experienced and witnessed events. *Developmental Review*, 24, 440-468.
- Poole, D.A. & White, L.T. (1991). Effects of question repetition on the eyewitness testimony of children and adults. *Developmental Psychology*, 27, 975-986.
- Poole, D.A. & White, L.T. (1993). Two year later: Effects of question repetition on the eyewitness testimony of children and adults. *Developmental Psychology*, 29, 844-853.
- Rätttegångsbalken, kap 36 11 §, lag 1975:1288.
- Saywitz, K. & Camparo, L. (1998). Interviewing child witnesses: A developmental perspective. *Child Abuse & Neglect*, 22, 825-843.
- Yates, J.F. (1994). Subjective probability accuracy analysis. I G. Wright & P. Ayton (Red.), *Subjective probability* (ss. 381-410). New York: John Wiley & Sons.

Vittnens kommunikation med andra: Effekter på minnesbehållning och metakognitiv realism

M.Sc. Farhan Sarwar, Professor Carl Martin Allwood, Ph.D. Åse Innes-Ker, institutionen för psykologi, Lunds universitet

Vittnen ser bara ett visst brott en gång, men de återberättar och diskuterar ofta den bevitnade händelsen flera gånger i skilda situationer för olika typer av personer. Varje återberättelse kan skilja sig i fokus och detaljer beroende på vem som lyssnar. Detta flerfaldiga återberättande av händelsen kan få konsekvenser för vittnesmålets sanningshalt. Text kan en ny diskussion av händelsen medföra att ny information, som inte upplevdes, inkorporeras i minnet av händelsen vilket drastiskt kan förvränga minnet utan att vittnet är medveten om detta. En annan viktig konsekvens är att varje återberättande kan medföra att konfidensen (den upplevda säkerheten) om minnets korrekthet ökar. Detta kan få allvarliga följder eftersom forskning visar att förhørsledare och jurister använder vittnets konfidens för att bedöma hans eller hennes trovärdighet. Tyvärr visar forskning också att vittnens konfidens inte nödvändigtvis korreponderar med korrekthet.

I detta kapitel presenteras forskning som undersöker hur upprepade återberättanden och diskussioner mellan ett vittne och en annan person påverkar minne, konfidens och metakognitiv realism hos vittnet. Alla deltagarna fick först se en kort film som visade ett brott. För att undersöka effekten av olika varianter av återberättande delades deltagarna in i olika försöksbetingelser. En grupp (kontrollgruppen) varken återberättade filmen eller diskuterade filmen med någon. Två andra grupper återvände fem gånger till laboratoriet under en två-veckors period varvid den ena gruppen enbart repeterade innehållet i filmen för försöksledaren och den andra gruppen varje gång diskuterade innehållet i filmen med en ny okänd individ.

Den fjärde gruppen diskuterade filmens innehåll fem gånger, antingen med en vän eller med en familjemedlem (olika individer varje gång). Två veckor efter att de sett filmen fick alla deltagarna först skriva ner händelsen i sina egna ord och sedan svara på fokuserade frågor med två svarsalternativ. Några dagar senare bedömde alla deltagare hur säkra de var att deras svar var korrekta. I den fria återgivningen kom den grupp som enbart hade repeterat ihåg betydligt mer information med högre korrekthet än de andra grupperna. De visade också högre konfidens till sina minnesutsagor, samtidigt som de visade god realism i sina konfidensbedömningar. De fokuserade frågorna visade inga gruppsskillnader.

Vittnens utsagor är viktiga när brottsutredare, jurister, domare och nämndemän utreder och driver åtal i samband med brottsmisstankar (Kebbell & Milne, 1998; Wells, & Olson, 2003). De flesta brottsmål, i alla fall i USA, kräver vittnesutsagor för att målet skall kunna leda till fällande dom (Connell, 2002). Forskning i samband med identifikation av misstänkta i vittnesparader har t ex visat att hur säkert vittnet känner sig på sin identifikation (eller inte) är en viktig informationsbit för utredare och jurymedlemmar i USA när de bestämmer sig för om de skall lita på vittnets identifikation (Brewer & Burke, 2002; Brewer, Potter, Fisher, Bond, & Luszcz, 1999; Cutler, Penrod, & Stuve, 1988; Well & Bradfield, 1999). Bland annat av dessa skäl är vittnens minnen av händelser (Loftus, 1979) och vittnens identifikation av misstänkta (Shapiro & Penrod, 1986; Wells, 1993) två stora forskningsområden inom forensisk psykologi. Forskning refererad i Wright, Self och Justice (2000) rapporterar att felaktiga vittnesmål är den viktigaste anledningen till felaktiga fällande domar.

Många faktorer påverkar minnesbilden av bevitnade händelser. En sådan bidragande faktor är att vittnen ofta talar om händelsen med många olika personer innan de ger sina vittnesmål i rätten (Paterson & Kemp, 2006). Detta sker av naturliga skäl i olika typer av sammanhang och olika lång tid efter händelsen. Några sammanhang där vittnen återberättar och besvarar frågor om händelsen är i samtal med andra vittnen, i samtal med brottsutredare från polisen och åklagarmyndigheten, andra jurister och kanske media (Gabbert, Memon & Allan, 2003; Lane, Mather, Villa, & Morita, 2001). Forskning visar att barn i USA hörs genomsnittligt 11 gånger i den forensiska processen innan de ger sitt vittnesmål i domstolen (Christianson, 1994). Ofta berättar vittnen dessutom om händelsen för sin familj, sina vänner eller för hälsovårdspersonal i samband med att de söker professionell hjälp för sviterna av händelsen (Marsh, Tversky, & Hutson, 2005). Den upplevda händelsen tenderar alltså att återberättas i olika sammanhang och inför åhörare med något olika behov och intressen. Det faktum att åhörarna har olika

intressen innebär att de intresserar sig för och fokuserar på olika aspekter och perspektiv på händelsen.

Syftet med den forskning som presenteras i detta kapitel var att undersöka hur vittnens samtal med personer som inte bevittnat den aktuella händelsen påverkar vittnets minne av händelsen. Dessutom ville vi undersöka vittnets bedömningar av om de minnen de rapporterar faktiskt är korrekt ihågkomna. Sådana bedömningar är viktiga i samband med att domstolen tar ställning till korrektheten i vittnens utsagor. Dessa säkerhetsbedömningar kallas i forsknings-sammanhang för *konfidensbedömningar* och innebär att vittnet uttrycker hur säkra de är på att det rapporterade minnet är korrekt. I vår studie har vi undersökt relationen mellan nivån på dessa bedömningar och den utsträckning i vilken vittnets minnesåtergivning faktiskt är korrekt, dvs *realismen* i vittnens konfidensbedömningar. Denna realism antas återspegla vittnets metakognitiva förmåga i vittnessammanhang.

Innan vi presenterar vår empiriska studie diskuterar vi först hur kommunikation med andra som sker *mellan* inkodning och återgivning av händelsen påverkar dess rapportering och vad forskningen visar om detta. Därefter tar vi upp forskning om hur konfidensbedömningar av egna minnens korrekthet påverkas av mellanliggande händelser.

Påverkan på minnets korrekthet

Forskning visar att minnet av en händelse inte bara påverkas av omständigheter i samband med själva händelsen och omständigheter i samband med den aktuella framtagningen av minnen av händelsen utan även av vad som skett under den tid händelsen lagrats i minnet. T ex påverkas minnet av *hur ofta* och *hur* händelsen återberättas och av de frågor som vittnet får besvara i de olika sammanhang där händelsen återberättas och diskuteras (Lane, et. al, 2001). Dessa omständigheter kan bidra både till att förbättra och försämrå minnet av händelsen. Minnesforskaren Elisabeth Loftus har i detta sammanhang använt liknelsen med den ”Trojanska hästen” för att uttrycka att den information som aktiveras av mellanliggande samtal, återberättanden och diskussioner av händelsen och även av att vittnet läser medias återgivande av den, ibland dramatiskt kan påverka minnesbehållningen av händelsen (Loftus, 1992, 2002).

Det är värt att notera att det kan vara en viktig skillnad mellan att diskutera händelsen och att enbart återberätta den utan att få några reaktioner från åhörarna. När vittnet återberättar en upplevd händelse innebär detta i sig en repetition av minnesmaterialet. Tidigare

forskning visar att enbart aktiv repetition av minnesmaterial i allmänhet har mycket goda konsekvenser när det gäller att höja antalet korrekt återgivna minnen i senare minnesåtergivning (Roediger III, & Karpicke, 2006).

När människor diskuterar en händelse som de erfarit med andra så aktiveras en mental struktur (ett så kallat minnesschema) för hur händelser av liknande slag brukar gå till. Vid senare minnesåtergivning kan förlorat minnesmaterial ersättas av material från det händelseschema som aktiverades vid diskussionstillfället och som igen aktiveras när händelsen återberättas. Detta kan få till effekt att minnesschemat bidrar med information som inte fanns i den ursprungliga händelsen och att minnesschemat blockerar ut upplevd information som inte stämmer med det allmänna minnesschemat för händelsen (Tversky, & Marsh, 2000).

När andra människor ger sina reaktioner på vittnets berättelse finns det risk att de förmedlar ofullständig eller vilseledande information till vittnet. Sådan information kan introduceras när vittnet samtalar om händelsen med andra, t ex andra vittnen (Allwood, Granhag, & Johansson, 2003; Alper, Buckhout, Chern, Harwood, & Slomovits, 1976; Gabbert, et. al, 2003; Hollin, & Clifford, 1983; Luus & Wells, 1994; Tversky, & Marsh, 2000). Forskning visar att detta kan påverka vittnets minne av händelsen på ett negativt sätt (Lof-tus, 1992; Nourkova, Bernstein, & Loftus, 2004; Wright, et. al, 2000). Minnesförvriddningar kan också bli en följd av att *öronvittnen* (som hört t ex ett samtal, men inte sett händelsen) samtalar med andra öronvittnen (Yarmey, 1992). Mer specifikt kan missledande och ledande frågor eller frågor som är förvirrande på andra sätt orsaka försämringar i vittnens minnesbehållning (Kebbell & Johnson, 2000; Loftus, 1975). Denna påverkan kan bli särskilt tydlig om vittnet själv inte inser skillnaden mellan den upplevda händelsen och innehållet i de ledande frågorna eller i medias eller andra personers beskrivningar av händelsen.

Det finns anledning att tro att det ger större negativa minneseffekter att återge en bevitnad händelse i samspråk med familj och vänner jämfört med att, kanske mer "objektivt", bli ombedd att berätta om, och sedan bli utfrågad om händelsen i ett polis- eller domstolsförhör. När vittnet berättar om en upplevd händelse i domstol kanske de känner ett större tryck på sig att strikt hålla sig till vad de är säkra på att är sant, medan de när de berättar för vänner kanske frestas att i större utsträckning mer fritt förmedla egna reaktioner och slutsatser. Detta kan innebära att vittnet använder en lägre säkerhets-tröskel för att avgöra vilka minnen de skall berätta när de talar med vänner (se Koriat, & Goldsmith, 1994, 1996). Det skulle också

kunna leda till att vittnet återger fler felaktiga minnesdetaljer i dessa sammanhang jämfört med i rättsprocessen.

Rättsväsendets aktörer kan ofta antas ställa frågor som är relativt mer specifikt inriktade på att klargöra sakförhållanden som har relevans för skuldfrågan medan det är svårare att förutsäga vad frågorna från familj och vänner tar upp. De senare kanske ställer mer subjektiva och personliga frågor som är mer ledande och innehåller mer underförstådda förhandsantaganden jämfört med de frågor som rättsväsendets personal ställer. Forskning visar, som nämnts ovan, att sådana frågor leder till fel i vittnets senare minnesåtergivning (Kebbell, & Johnson, 2000; Loftus, 1975). När vittnet samtalar med familj och vänner kan dessa antas reagera mer subjektivt på berättelsen jämfört med rättsväsendets personal och t.ex. flika in sina egna så kallade "second stories" (dvs. snarlika erfarenheter av samma slag). Annan forskning visar att åhörarnas minnesåtergivningar påverkar vittnens senare minnesåtergivningar (Loftus, 2003). När vittnet glömt detaljer från händelsen kan dessa ersättas med detaljer från åhörarnas berättelser (Wright, Mathews, & Skagerberg, 2005). Människor diskuterar ibland spekulativt kontrafaktiska möjligheter i samband med händelsen. Forskningen visar att sådana resonemang senare kan påverka vittnets bedömningar av den diskuterade händelsen (Wells, & Gavanski, 1989).

Det kan, sammanfattningsvis, antas att mellanliggande upprepade återberättanden av händelsen, av olika anledningar, orsakar förvrängningar av minnet från den erfarna händelsen. Vissa av dessa förvrängningar kan orsakas av källminnesfel, dvs att vittnet förväxlar information från diskussionerna om händelsen med information från själva händelsen (Loftus, 1992, 2002). Mer allmänt uttryckt finns källminnesfel när vittnet inte korrekt kan identifiera varifrån minnet kommer, *källan* för minnet. Ett exempel på källminnesfel är att människor ibland kommer ihåg saker om en händelse som i själva verket berättats för dem av andra efter att händelsen ägt rum. Vittnen gör oftast en källbestämning för ett minne relativt omedvetet, direkt, när de aktiverar ett minne. Detta verkar ske mot bakgrund av olika upplevelsespecifika kvalitativa egenskaper hos det återgivna minnet (Johnson, Hashtroudi, & Lindsay, 1993; Mitchell, Johnson, & Mather, 2003).

Två tidigare studier gäller minneseffekterna av att, enligt specifika instruktioner, repetera en upplevd händelse. I en studie av Lane, et. al (2001) studerades effekterna av repetition och missledande information i mellanliggande frågor (efter händelsen och innan återgivningen). Efter att ha sett en kort videofilm fick deltagarna i en betingelse repetera filmen för sig själva genom att påminna sig om och skriva ner så mycket detaljer från filmen som möjligt. I en an-

nan betingelse fick deltagarna repetera och skriva ned de huvudsakliga händelserna i filmen och inte inkludera detaljer i filminnehållet. Resultaten visade att de deltagare som gjort detaljrepetitionen var mer benägna att förväxla den missledande informationen med vad som faktiskt inträffat i filmen (källminnesfel). Effekten av missvisande information efter händelsen berodde alltså på vilken typ av repetition vittnet utförde.

I den andra studien på området jämförde Marsh, et. al (2005) så kallade faktuell och emotionella återgivningar. *Faktuell återgivning* innebär att deltagarna skrev ner händelser och detaljer från filmen i den ordning de förekom och *emotionell återgivning* att deltagarna återberättade sina känslomässiga reaktioner på filmen i den ordning de förekom. Emotionella återgivningar resulterade i fler ord i den fria framtagningen och bättre hågkomst av vittnets känslor i samband med filmen. Trots att de båda repetitionsbetingelserna hade lika många minnesfel hade deltagarna i den emotionella betingelsen fler ”stora” fel i den fria återgivningen än den faktuell betingelsen.

Konfidensbedömningars realism

Återberättande av minnen kan även antas påverka vittnens bedömning av hur säkra de är på att deras minnen är korrekta. Utifrån tidigare forskning är det rimligt att förvänta sig att multipla återberättanden av en händelse kan leda till ökad konfidenskänsla när det gäller minnets korrekthet trots att den faktiska korrektheten inte ökat. Detta har kallats *reitereringseffekten* (Hertwig, Gigerenzer, & Hoffrage, 1997). Dessa forskningsresultat har visat att säkerhetskänslan (konfidensen) tenderar att öka när en person hävdar ett påstående flera gånger.

Annan forskning har också visat att när vittnen förhöras flera gånger så tenderar konfidensen att öka (Shaw, 1996; Shaw, & McClure, 1996; se dock Granhag, 1997). I de studier där konfidensen ökat över flera sessioner beror detta förmodligen på den ovan beskrivna reitereringseffekten (se Granhag, Strömwall, & Allwood, 2000).

Överensstämmelsen mellan korrekthet och konfidens (ibland kallat ”the confidence - accuracy relation”) har i forskning om realism i konfidensbedömningar traditionellt mätts genom att man beräknat en så kallad punkt-biserial korrelation. Resultaten från denna forskning har bl a visat att konfidensnivån har en relativt svag relation till om vittnens identifikation är korrekt eller inte (Bothwell, Deffenbacher, & Brigham, 1987; Luus & Wells, 1994; Olsson, 2000; Sporer, Penrod, Read, & Cutler, 1995; Wells, 1993). Andra

forskare har påvisat svagheter i denna beräkningsmetod. Juslin, Olsson, & Winman (1996; se även Brewer & Wells, 2006) påpekade att korrelationens storlek på ett icke-relevant sätt är beroende av vilken spridning konfidensbedömningarna har över den totala konfidensbedömningsskalan. Dessa och andra forskare har istället rekommenderat användning av mått inom den så kallade kalibreringstekniken, vilka ger en mer differentierad och informativ förståelse av realismen i konfidensbedömningar. Det är dessa mått vi använder i den här presenterade studien.

Den forskning vi rapporterar i detta kapitel analyserar minneseffekterna av att vittnet kommunicerar med andra om en händelse de upplevt. De situationer vi studerar är mer eller mindre välkontrollerade och begränsade. Den mest naturliga situation vi har undersökt är effekten av att vittnet fem gånger innan slutförhöret talar med sin familj eller vänner om den bevittnade händelsen (*familjediskussionsbetingelsen*). Utöver denna situation undersöker vi i tre andra försöksbetingelser effekten av att 1) fem gånger i forskningslaboratoriet berätta om händelsen för en okänd person som sedan ställer frågor om händelsen som vittnet får besvara (*labbdiskussionsbetingelsen*) och 2) vid fem tillfällen i forskningslaboratoriet berätta om händelsen för en person som inte ställer några frågor (*repetitionsbetingelsen*) samt slutligen 3) av en *kontrollbetingelse* där deltagaren endast tar del av händelsen utan att återberätta eller diskutera den innan slutförhöret. Vår forskning involverar inte någon av forskarna avsiktligt förmedlad vilseledande information. Däremot är det tänkbart, och till och med troligt, att de personer som våra deltagare talar med i två av våra betingelser genom sina frågor förmedlar felaktig eller vilseledande information till deltagarna.

Vi antog att av de fyra betingelserna så skulle repetitionsbetingelsen leda till högre korrekthet speciellt vid fri återgivning (eftersom det är mer eller mindre just detta som vittnet gjort fem gånger) men i viss mån även när vittnet besvarar fokuserade frågor. Detta innebär att vi antog att repetition som skedde utan negativ minnespåverkan från åhörarnas kommentarer skulle ha en minnesbefrämjande effekt. Vi antog vidare att påverkan på konfidensbedömningarnas nivå skulle vara den samma i alla tre upprepningsbetingelserna (alltså inte kontrollbetingelsen), nämligen att konfidensen skulle öka svagt i dessa betingelser, på grund av den ovan beskrivna reiteringseffekten. Sammantaget borde detta leda till bäst realism i konfidensbedömningarna i repetitionsbetingelsen.

Metod

Deltagare

Åttionio studenter (62 kvinnor och 27 män) från Lunds universitet deltog i studien. Deras medelålder var 25 år (variationsvidd 18 - 47 år).

Design

Efter att deltagarna sett en c:a 4 minuters lång film ingick de i en av fyra (slumpmässigt tilldelade) experimentbetingelser. Dessa betingelser kallar vi i fortsättningen labb-diskussions-, repetitions-, familjediskussions- och kontrollbetingelserna och de beskrivs närmare under rubriken *Tillvägagångssätt* nedan. Medverkan i försöket avslutades för alla fyra betingelserna c:a 20 dagar efter filmvisningen med att deltagarna genomförde två typer av minnestest på filmens innehåll (fri återgivning och fokuserade frågor).

Material

Film. En 3 minuter och 50 sekunders lång färgfilm om en kidnappning visades för deltagarna. Filmen visades på en 28-tums färg-TV. Denna film har använts i tidigare forskning (t ex, Allwood, Ask, & Granhag, 2005; Allwood, Jonsson, & Granhag, 2005; Granhag, 1997). Filmen är fotograferad från ett ögonvittnes perspektiv och visar först en kvinna som kommer till en busshållplats. Kvinnan tittar på busstidtabellen och sätter sig ned på en bänk. Några bilar och tre kvinnor passerar kameran. En av dessa kvinnor tittar även hon på busstidtabellen och den första kvinnan frågar henne vad klockan är. Den andra kvinnan svarar "kvart i ett" och går vidare. Därefter börjar även den första kvinnan ge sig av. Men nu stannar en bil vid hållplatsen och två män stiger ur. En av dessa män visar ett legitimationskort för kvinnan medan den andra mannen tar tag i kvinnan bakifrån och börjar dra iväg med henne. Kvinnan försöker göra motstånd men övermannas. I detta sammanhang tappar kvinnan sin handväska och olika saker från väskan ramlar ut. En av männen samlar ihop sakerna och börjar stoppa tillbaka dem i väskan. Under tiden kommer vittnet (dvs kamraperspektivet) närmare. Mannen med handväskan drar då sin revolver och riktar den mot vittnet varpå vittnet drar sig tillbaka. Mannen plockar upp sakerna från handväskan och de båda männen släpar in kvinnan i bilen som sedan kör iväg.

Frågor på filmen. Teststillfallet inkluderade att deltagarna besvarade 44 fokuserade frågor på filminnehållet. I samband med varje fråga fick deltagarna markera ett av två förhandsspecificerade

svarsalternativ, varav ett alltid var korrekt. Frågorna gällde olika detaljer så som personernas utseende, kläder, åldrar och omgivningens egenskaper, t ex brevlådor, bilar, bussar och speciellt de två människors bil.

Konfidensbedömningsskalor. Två olika konfidensbedömningsskalor användes. På den första skalan fick deltagaren ange sin konfidensbedömning av vart och ett av de olika påståendena i sina fria minnesåtergivningningar av filmens innehåll på en skala med 11 skalsteg. Denna skala gick i steg om 10 från 0 ("Helt säker på att jag kommer ihåg fel") till 100 ("Helt säker på att jag kommer ihåg korrekt"). Den andra konfidensbedömningsskalan användes i samband med att deltagarna konfidensbedömde sina svar på de 44 fokuserade kunskapsfrågorna där varje fråga hade två svarsalternativ. Här var sannolikheten att slumpmässigt välja rätt svar alltså 50 %. Av denna anledning gick skalan från 50 % ("Gissar") i steg om 10 till skalans andra ändpunkt, 100 % ("Helt säker"). Totalt innefattade skalan alltså 6 skalsteg.

Förberedelse av material för deltagarnas konfidensbedömning.

Under 2 - 3 dagar efter att deltagarna hade genomfört sin fria återgivning och besvarat de 44 fokuserade kunskapsfrågorna förberedde vi det material som deltagarna använde när de konfidensbedömde delarna i sina svar på den fria återgivningsfrågan och sina svar på de 44 frågorna. De inspelade banden med deltagarnas fria återgivning skrevs först ut som återgivningsprotokoll. Varje deltagares protokoll delades sedan upp i enkla påståenden. Ett exempel är satsen "En kvinna kom som läste tidtabellen" vilken delades in i de två enkla satserna "En kvinna kom" och "(En kvinna) läste tidtabellen". Under varje sådant påstående lade vi sedan in en konfidensbedömningsskala från 0 % till 100 % med ändpunkter så som beskrivits ovan. På motsvarande sätt lade vi direkt under var och en av de 44 fokuserade kunskapsfrågorna in en konfidensbedömningsskala där skalvärdena gick från 50 % - 100 %.

Mått. Vi beräknade två typer av kalibreringsmått för överensstämmelsen mellan personens konfidensbedömningar och korrektheten i deras minnesåtergivningningar (realismen). Dessa var för det första kalibrering och över/underkonfidens och för det andra lutning (på engelska: "slope"). *Kalibreringsmättet* visar relationen mellan en persons konfidens och minneskorrekthet. Värdet noll innebär perfekt kalibrering. *Över/underkonfidensmättet* beräknas genom att subtrahera personens totala procent korrekt från personens genomsnittliga konfidens. Positiva värden på över/underkonfidensmättet visar på överkonfidens, medan negativa värden visar på underkonfidens.

Måttet *Lutning* (eller *Slope*) mäter hur väl personen genom att ange olika nivåer på sina konfidensbedömningar kan skilja (diskriminera) korrekta från felaktiga svar. Detta mått beräknas genom att subtrahera den genomsnittliga konfidensen för personens felaktiga svar från den genomsnittliga konfidensen för personens korrekta svar.

Förutom kalibreringsmått beräknade vi också varje persons genomsnittliga korrekthet och deras genomsnittliga konfidensnivå. Slutligen beräknar vi, i samband med varje persons fria återgivning, ett mått på *fullständighet* i återgivningen beräknat som antalet återgivna korrekta elementära påståenden.

Tillvägagångssätt

Deltagarna informerades att studiens syfte var att undersöka människans perception i olika forensiska situationer. Först visades filmen för grupper på mellan fyra och åtta deltagare. När filmen var slut indelades deltagarna individuellt i en av fyra olika betingelser: a) labb-diskussion, b) repetition, c) familjediskussion och d) kontroll. Varje deltagare fick instruktioner som var specifika för hans eller hennes betingelse.

För labb-diskussionsbetingelsen rekryterades ytterligare 105 individer som skulle agera diskussionspartners med försökspersonerna. Diskussionspartners uppdrag var att lyssna när försökspersonen berättade om innehållet i filmen och att sedan ställa oförberedda frågor om filmen. Frågorna skulle vara utformade så att diskussionspartnern kunde förstå hela förloppet i filmen. Varje diskussionspartner träffade endast en försöksperson en gång. Vid varje session introducerade försöksledaren diskussionspartnern och instruerade deltagaren att berätta om innehållet i filmen för honom eller henne. Diskussionspartnern skulle sen ställa frågor om filmen och dessa besvarades av deltagaren. Alla diskussioner spelades in med hjälp av en MP3-spelare. Alla deltagare i betingelsen genomförde de nu beskrivna aktiviteterna fem gånger (utom en deltagare som enbart deltog i fyra sessioner) över en period av tjugo dagar.

Deltagarna i repetitionsbetingelsen deltog också i fem sessioner över en 20-dagars period. Vid varje tillfälle återgav de vad de sett i filmen för försöksledaren. Inga frågor ställdes. I familjediskussionsbetingelsen diskuterade deltagarna innehållet i filmen fem gånger med antingen familjemedlemmar eller vänner. Deltagarna skulle först berätta innehållet i filmen, och sen diskutera innehållet med diskussionspartnern. Vid vart och ett av de fem tillfällena skulle de diskutera filmen med en ny familjemedlem eller vän. Diskussionspartnern kunde ställa frågor, eller delge liknande upplevelser om de hade några. Vid det första mötet fick deltagarna i

denna betingelse ett schema om vilken dag och vilken tidpunkt de skulle genomföra diskussionerna. För varje fullföljd diskussion skulle de sedan sända ett SMS (Short Message Service) till försöksledaren för att konfirmera att diskussionen hade skett. Om inget SMS hade mottagits vid klockan 19:00, ringde försöksledaren deltagaren för att påminna henne eller honom om uppgiften. I kontrollbetingelsen fick deltagarna enbart instruktionen att inte diskutera filmen med någon.

Den tjugoförsta dagen efter visningen återvände alla deltagare i alla betingelser till laboratoriet för ett minnestest. Först fick de skriva ner allt vad de kom ihåg i så mycket detalj som möjligt om filmen i ett datordokument (fri återgivning). Sedan fick de svara på 44 fokuserade frågor om filmen. Varje fråga hade två svarsalternativ, där ett alternativ var korrekt. Deltagarna instruerades att de skulle gissa om de inte kunde komma ihåg.

Deltagarna återvände sedan en sista gång, antingen 24 eller 25 dagar efter den första filmvisningen. Vid detta sista tillfälle gjorde de konfidensbedömningar av vart och ett av de enskilda påståendena i sin fria återgivning och av varje svar på de 44 fokuserade frågorna.

Resultat

Resultaten analyserades med hjälp av variansanalys. Analysen var en så kallad envägs-analys, där resultaten för alla fyra betingelserna jämförs. I de fall där analysen visat att betingelserna skiljer sig signifikant, följdes analysen upp av vad som kallas post-hoc analys för att undersöka detaljerna hos skillnaderna, t ex om deltagare i en specifik betingelse var mycket bättre (eller sämre) än deltagare i alla andra betingelser, eller om det fanns en rangordning i resultaten mellan betingelser. För klarhetens skull rapporterar vi enbart medelvärden och huruvida skillnaderna är signifikanta. Mer detaljerad information kan fås från författarna, och planeras att publiceras i annat sammanhang.

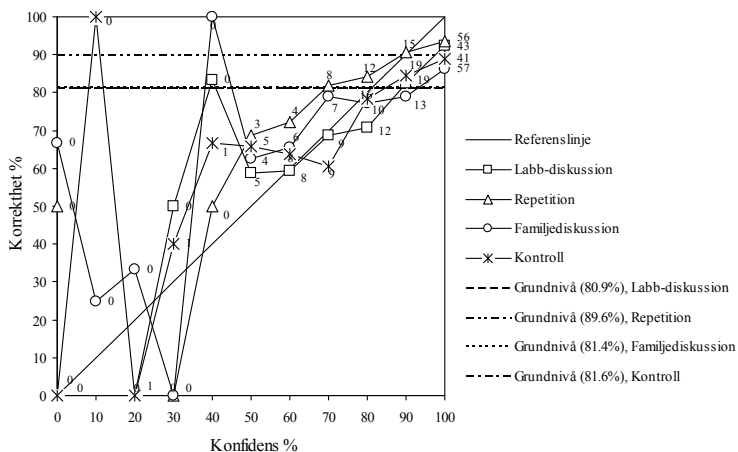
Fri återgivning

Resultaten för fri återgivning visas i Figur 1 och Tabell 1. Diagrammet i Figur 1 är ett kalibreringsdiagram och kurvorna visar relationen mellan korrekthet och konfidens för de fyra betingelserna. X-axeln visar de olika konfidensnivåerna som deltagarna kunde använda. Y-axeln visar procent korrekt. I grafen har alla svar inom en betingelse där deltagarna angivit en specifik konfidensnivå (t ex 70 %) samlats ihop, och procenten av korrekta svar *inom denna konfidensklass* har beräknats. För t.ex. labb-diskussionsbetingelsen,

fanns det 9 svar som hade konfidensnivån 70 %, och av dessa 9 svar var nära 70 % korrekta (och 30 % inkorrekta), medan för repetitionsbetingelsen användes denna konfidensnivå för 8 svar, och av dessa svar var lite mer än 80 % korrekta. Perfekt kalibrering finns när procent korrekta svar inom en konfidensgrupp är samma som konfidensnivån; dvs., för alla svar där deltagarna tror att de med 70 % sannolikhet har ett korrekt svar, är 70 % av svaren faktiskt korrekta. Den diagonala linjen representerar perfekt kalibrering. Punkter över linjen representerar *underkonfidens* (dvs., proportionen korrekta svar är större än den angivna konfidensen). Punkter under diagonalen demonstrerar *överkonfidens* (dvs., man är mer konfident att man har rätt än vad proportionen korrekta svar indikerar). Siffrorna vid varje punkt visar för hur många procent av svaren inom en betingelse som denna konfidensnivå användes.

Som Figur 1 visar användes konfidensnivåerna under 50 % mycket sällan, och kommer inte att diskuteras vidare. Deltagarna var 100 % konfidenta att de var korrekta på omkring hälften av alla svar. Alla grupper visade överkonfidens på denna nivå. Under 100 % nivån visade repetitions- och familjebetingelserna en tendens att vara underkonfidenta (dvs., kurvorna ligger över den perfekta kalibreringskurvan), medan laborations- och kontrollgrupperna tenderade att vara något överkonfidenta.

Figur 1. Kalibreringsdiagram för deltagarnas fria återgivning.
Jämförelse mellan betingelserna

Medelvärden och standardavvikelser för de olika måtten visas i Tabell 1. Först behandlar vi *fullständighet*, dvs hur mycket korrekta detaljer deltagarna kunde rapportera från filmen. Medelvärdena visar att det finns en rangordning där deltagarna i labb-diskussionsbetingelsen hade högst fullständighet, följda av repetitions-, sedan familjediskussions- och slutligen kontrollbetingelsen. Analysen visade att både labb-diskussions- och repetitionsbetingelserna kom ihåg signifikant mer detaljer än individerna i kontrollbetingelsen. Familjediskussionsbetingelsen skiljde sig däremot inte signifikant från någon annan betingelse.

Härnäst rapporterar vi procent korrekta svar av alla svar (*korrektheten*) hos deltagarna i de olika betingelserna. Medelvärdena, och den statistiska analysen, visar att deltagarna i repetitionsbetingelsen var betydligt mer korrekta än deltagarna i de övriga tre betingelserna. Dessa tre betingelser skiljde sig inte signifikant från varandra.

Medelvärdena för *konfidsbedömningarna* visar att deltagarna i repetitionsbetingelsen visade högst konfidens, följt av familjediskussionsbetingelsen, labb-diskussionsbetingelsen och slutligen kontrollbetingelsen. Av dessa var endast skillnaden mellan repetitionsbetingelsen och kontrollbetingelsen statistiskt signifikant.

Repetitionsbetingelsen visade sig vara bäst *kalibrerad* (dvs., de hade minst avvikelse från 0), följt av labb-diskussionsbetingelsen, och sedan familjediskussion och kontrollbetingelsen som båda vara ungefär lika väl kalibrerade. Analysen visade att skillnaden mellan repetitionsbetingelsen och dessa två grupper var signifikant. För över/underkonfidens och lutningsmåtten fanns det inga signifikanta skillnader mellan de olika betingelserna.

Tabell 1. Medelvärde (och Standardavvikelse) för fri återgivning för de fyra betingelserna

	Labbdiskussion	Repetition	Familjediskussion	Kontroll	F
Fullständighet	47 (16)	41 (13)	39 (16)	28 (11)	6.8***
Korrekthet	80 (10)	89 (05)	81 (08)	81 (09)	5.69***
Konfidens	85.77 (6.05)	89.61 (5.41)	88.23 (4.67)	84.12 (7.05)	3.95**
Kalibrering	.03 (.03)	.02 (.01)	.04 (.02)	.04 (.02)	3.44*
Över/underkonf.	.04 (.10)	.00 (.07)	.06 (.09)	.03 (.10)	2.17
Lutning (Slope)	12.99 (8.8)	22.22 (28.49)	11.65 (13.99)	14.01 (20.14)	1.37

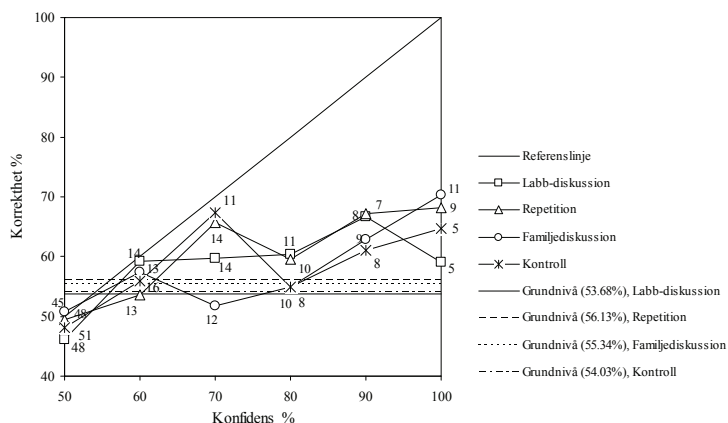
*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001

Fokuserade Frågor

Figur 2 och Tabell 2 visar resultaten för de fokuserade frågorna. Omkring hälften av alla konfidensbedömningar var på 50 % nivån, dvs. deltagarna bedömde att de gissade. Överlag var dock deltagarna överkonfidenta i sina svar.

Jämförelsen mellan de olika betingelserna visar att ingen av grupperna skiljde sig åt på något av de olika måtten.

Figur 2. Kalibreringsdiagram för de fokuserade frågorna.

Tabell 2. Medelvärde (och Standardavvikelse) för fokuserade frågor för de fyra betingelserna

	Labbdiskussion	Repetition	Familjediskussion	Kontroll	F
Korrekthet	53.68 (6.68)	56.13 (5.83)	55.34 (7.14)	54.03 (6.54)	.67
Konfidens	62.97 (4.45)	64.33(6.9 7)	65.55 (6.76)	62.28 (5.57)	1.29
Kalibrering	.05 (.02)	.05 (.02)	.05 (.03)	.05 (.03)	.32
Över/underk onf.	.09 (.08)	.08 (.07)	.10 (.08)	.08 (.09)	.33
Lutning (slope)	4.02 (4.37)	4.22 (5.73)	3.50 (4.94)	3.64 (5.46)	.09

*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001

Diskussion

Syftet med studien var att undersöka hur ett ögonvittnes informella diskussioner med individer som inte bevittnat händelsen påverkar

både korrekthet och metakognitiv realism. Deltagarna fick därför först bevittna en kort film där en kvinna blev kidnappad. Deltagarna fick sedan antingen diskutera filmen i en laboratorieomgivning, diskutera den med familj och vänner, helt enkelt repetera innehållet för en individ som lyssnade utan att ställa frågor, eller fick instruktionen att inte diskutera filmen överhuvudtaget. Efter tre veckor fick de återberätta vad de bevittnat i ett fritt skriftligt format, samt svara på ett antal fokuserade frågor om filmen, och slutligen bedöma hur konfidenta de var när det gällde sina svar.

De fyra betingelserna skiljde sig inte åt på något av måtten för de *fokuserade frågorna*. Detta är i sig av intresse och kan kanske bero på att de fokuserade frågorna, så som frågeformat betraktat, ställer så stora krav på deltagarna att effekter av betingelserna inte förmår göra sig gällande.

Betingelserna visade dock flera skillnader för deltagarnas *fria återgivning*. Försättningsvis är det dessa resultat vi diskuterar. Av intresse är att de tre betingelser där deltagarna återberättade händelsen skiljde sig i fullständighet från kontrollbetingelsen som inte repeterade innehållet. Två av dessa skillnader var signifikanta och den tredje involverade ett medelvärde på liknande nivå som de två andra. De bättre resultaten för de tre betingelser som inkluderade återberättande kan förklaras utifrån klassiska teorier om inlärning och minne. Aktiv repetition förstärker helt enkelt minnet.

För korrekthetsmättet visade det sig att repetitionsbetingelsen, som vi förväntade oss, resulterade i mycket högre korrekthet än någon av de andra tre betingelserna. De två diskussionsbetingelserna skiljde sig inte från kontrollgruppen i korrekthet. Att de två diskussionsbetingelserna visade snarlik korrekthet är rimligt – deltagarna i båda betingelserna diskuterade filmen lika många gånger med olika personer varje gång. Att korrektheten är så pass mycket lägre än för repetitionsbetingelsen, och inte skiljer sig från betingelsen där filmen aldrig diskuterades är intressant, och kan bero på att diskussionerna gav diskussionsparten tillfälle att ställa ledande frågor och att aktivera information som ledde till olika typer av felaktigheter i deltagarnas minnesbild.

När det gäller konfidensnivå visade deltagarna i repetitionsbetingelsen högst konfidens i sina svar, medan deltagarna i kontrollbetingelsen var minst säkra på sina svar. Konfidensnivåerna för familje-och labdiskussionsbetingelserna låg mellan dessa, men skiljde sig inte signifikant från någon av de två extrembetingelserna. De högre nivåerna av både korrekthet och konfidens för repetitionsbetingelsen i jämförelse med kontrollbetingelsen är ett tecken på att allmänt sett är tendensen att använda konfidens som en markör för korrekthet vid fri återgivning

ofta en rimlig strategi (Brewer et al., 1999; Brewer & Burke, 2002; Cutler et al., 1988; Wells & Bradfield, 1999).

Det är troligt att *reitereringseffekten* bidrog till skillnaderna i konfidens (Hertwig, et al. 1997), dvs att upprepade gånger påstå en sak *i sig* ökar konfidensen utan att nödvändigtvis vara relaterat till korrekthet. Ett resultat som möjligen talar för detta är konfidensen i diskussionsbetingelserna, och speciellt i familjediskussionsbetingelsen. Procent korrekt i de två diskussionsbetingelserna låg på ungefär samma nivå som kontrollbetingelsen (omkring 80 % korrekt). Deltagarna i diskussionsbetingelserna, och speciellt deltagarna i familjediskussionsbetingelsen var däremot mer konfidenta att de var korrekta (88 % i familjediskussionsbetingelsen), än i kontrollbetingelsen (omkring 84 % konfidenta). Med andra ord, diskussionen ledde till högre konfidens, utan att samtidigt leda till högre korrekthet. Skillnaden mellan kontroll och familjediskussionsbetingelsen nådde dock tyvärr inte konventionella signifikanskrav, så tolkningen är tentativ.

Kalibreringen i både familjediskussions- och kontrollbetingelserna var sämre än för repetitionsbetingelsen. Kalibreringen för laborationsdiskussionsbetingelsen låg mellan dessa, men skiljde sig inte signifikant från någon av de andra betingelserna. Det var väntat att repetitionsbetingelsen skulle kunna ge bättre kalibrering och detta resultat kan förklaras med att korrektheten, av skäl som diskuterats ovan, var tydligt högre i denna betingelse medan skillnaderna i konfidens (som kan ha orsakats av reitereringseffekten) var svagare och visade sig vara något så när lika i alla betingelser med någon form av återberättande.

De fyra betingelserna skiljde sig inte åt i sin påverkan på graden av över/underkonfidens eller på lutning (slope) dvs. måttet som indikerar huruvida personer genom sina konfidensbedömningar tydligt kan skilja på om de svarat korrekt eller inkorrekt. Det är oklart varför inte de olika omständigheterna i de olika betingelserna påverkade åtminstone över/underkonfidensmåttet och denna fråga får lämnas till framtida forskning.

Sammanfattningsvis verkar det som om diskussioner antingen i formella eller informella situationer kan påverka ett ögonvittnes minne både för korrekthet och metakognitiv realism. Överlag visade betingelsen där individer helt enkelt repeterade detaljerna hög fullständighetsnivå, *högst* nivå på andel korrekta svar och bäst metakognitiv realism. Att helt enkelt repetera ett vittnesmål utan interaktion med andra kan därför vara det jämförelsevis bästa sättet att bevara vittnesmålet. Resultaten från familjediskussionsgruppen visade också att informellt återberättande (vilket kanske är ofrånkomligt i praktiken) kommer att påverka vittnesmålet. Framtida forskning bör närmare undersöka processerna kring detta.

Referenser

- Allwood, C.M., Ask, K., & Granhag, P. A. (2005). The cognitive interview: Effects on the realism in witnesses' confidence in their free recall. *Psychology, Crime & Law*, 11, 183-198.
- Allwood, C.M., Granhag, P.A., Johansson, M. (2003). Increased realism in eyewitness confidence judgments: The Effect of dyadic collaboration. *Applied Cognitive Psychology*, 17, 545-561.
- Allwood, C.M., Jonsson, A.-C., & Granhag, P.A. (2005). The effects of source and type of feedback on child witnesses' metamemory accuracy. *Applied Cognitive Psychology*, 19, 331-344.
- Alper, A., Buckhout, R., Chern, S., Harwood, R., & Slomovits, M. (1976). Eyewitness identification: Accuracy of individual vs. composite recollections of crime. *Bulletin of the Psychonomic Society*, 8, 147-149.
- Bothwell, R.K., Deffenbacher, K.A., & Brigham, J.C. (1987). Correlation of eyewitness accuracy and confidence: optimality hypothesis revisited. *Journal of Applied Psychology*, 72, 691-695.
- Brewer, N., & Burke, A. (2002). Effects of testimonial inconsistencies and eyewitness confidence on Mock-Juror judgements. *Law and Human Behaviour*, 26, 353-364.
- Brewer, N., Potter, R., Fisher, R.P., Bond, N.W., & Luszcz, M.A. (1999). Beliefs and data on the relationship between consistency and accuracy of eyewitness testimony. *Applied Cognitive Psychology*, 13, 297-313.
- Brewer, N., & Wells, G.L. (2006). The confidence-accuracy relationship in eyewitness identification: Effects of lineup instructions foil similarity and target-absent base rates. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 12, 11-30.
- Connell, M.A. (2002). The use of eyewitness research in the courts. Retrieved December 1, 2005, from <http://www.child-custody.com/eyewitness.htm>.
- Christianson, S.-Å. (1994). *Traumatiska minnen*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Cutler, B., Penrod, S. D., & Stuve, T. E. (1988). Juror decision making in eyewitness identification cases. *Law and Human Behavior*, 12, 41-55.
- Gabbert, F., Memon, M., & Allan K. (2003). Memory conformity: Can eyewitnesses influence each other's memories for an event. *Applied Cognitive Psychology*, 17, 533-543.
- Granhag, P. A. (1997). Realism in eyewitness confidence as a function of type of event witnessed and repeated recall. *Journal of Applied Psychology*, 82, 599-613.
- Granhag, P. A., Strömwall, L.A., & Allwood, C.M. (2000). Effects of reiteration, hindsight bias, and memory on realism in eyewitness confidence. *Applied Cognitive Psychology*, 14, 397-420.
- Hertwig, R., Gigerenzer, G., & Hoffrage, U. (1997). The reiteration effect in hindsight bias. *Psychological Review*, 104, 194-202.
- Hollin, C. R., & Clifford, B. R. (1983). Eyewitness testimony: The effects of discussion on recall accuracy and agreement. *Journal of Applied Psychology*, 13, 234-244.
- Johnson, M. K., Hashtroudi, S., & Lindsay, D.S. (1993). Source monitoring. *Psychological Bulletin*, 114, 3-28.
- Juslin, P., Olsson, N., & Winman, A. (1996). Calibration and diagnosticity of confidence in eyewitness identification: Comments on what can be inferred from the low confidence-accuracy correlation. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 22, 1304-1316.

- Kebbell, M. R., & Johnson, S. D. (2000). Lawyer's questioning: The effect of confusing questions on witness confidence and accuracy. *Law and Human Behaviour*, 24, 629-641.
- Kebbell, M. R., & Milne, R. (1998). Police officers' perception of eyewitness performance in forensic investigations. *The Journal of Social Psychology*, 138, 323-330.
- Koriat, A., & Goldsmith, M. (1994). Memory in naturalistic and laboratory context: Distinguishing the accuracy-oriented and quality-oriented approaches to memory assessment. *Journal of Experimental Psychology: General*, 123, 297-315.
- Koriat, A., & Goldsmith, M. (1996). Monitoring and control processes in the strategic regulation of memory accuracy. *Psychological Review*, 103, 490-517.
- Lane, S. M., Mather, M., Villa, D., & Morita, S. K. (2001). How events are reviewed matters: Effects of varied focus on eyewitness suggestibility. *Memory and Cognition*, 29, 940-947.
- Loftus, E. F. (1975). Leading questions and the eyewitness report. *Cognitive Psychology*, 7, 560-572.
- Loftus, E. F. (1979). *Eyewitness testimony*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Loftus, E. F. (1992). When a lie becomes memory's truth: Memory distortion after exposure to misinformation. *Current Directions in Psychological Science*, 1, 121-123.
- Loftus, E. F. (2002). Memory faults and fixes. *Issues in Science & Technology* (publication of the National Academies of Science). Retrieved October 20, 2005, from: <http://faculty.washington.edu/eloftus/>
- Loftus, E. F. (2003). Our changeable memories: Legal and practical implications. *Science and Society*, 4, 231-234.
- Luus, C. A. E., & Wells, G. L. (1994). The malleability of eyewitness confidence: co-witness and perseverance effects. *Journal of Applied Psychology*, 79, 714-723.
- Marsh, E. J., Tversky, B., & Hutson, M. (2005). How eyewitnesses talk about events: Implications for memory. *Applied Cognitive Psychology*, 19, 531- 544.
- Mitchell, K. J., Johnson, M. K., & Mather, M. (2003). Source monitoring and suggestibility to misinformation: Adult age-related differences. *Applied Cognitive Psychology*, 17, 107-119.
- Nourkova, V., Bernstein, D. M., & Loftus, E.F. (2004). Altering traumatic memory. *Cognition and Emotion*, 18, 575-585.
- Olsson, N. (2000). A comparison of correlation, calibration and diagnosticity as measures of the confidence-accuracy relationship in witness identification. *Journal of Applied Psychology*, 85, 504-511.
- Paterson, H. M., & Kemp, R. I. (2006). Co-witnesses talk: A survey of eyewitness discussion. *Psychology, Crime & Law*, 12, 181 - 191.
- Roediger III, & Karpicke, J.D. (2006). The power of testing memory. *Perspectives on Psychological Science*, 1, 181-210.
- Shapiro, P. N., & Penrod, S. (1986). Meta-analysis of facial identification studies. *Psychological Bulletin*, 100, 139-156.
- Shaw, J. S. III (1996). Increase in eyewitness confidence resulting from post event questioning. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 2, 126-146.
- Shaw, J. S. III, & McClure, K.A. (1996). Repeated post event questioning can lead to elevated levels of eyewitness confidence. *Law and Human Behavior*, 6, 629 - 653.
- Sporer, S. L., Penrod, S., Read, D., & Cutler, B. (1995). Choosing, confidence, and accuracy: a metaanalysis of the confidence-accuracy relation in eyewitness identification studies. *Psychological Bulletin*, 118, 315 - 327.
- Tversky, B., & Marsh, E. J. (2000). Biased retellings of events yield biased memories. *Cognitive Psychology*, 40, 1-38.

- Wells, G. L. (1993). What do we know about eyewitness identification? *American Psychologist*, 48, 553-571.
- Wells, G. L., Bradfield, A. L., 1999. Distortions in eyewitnesses' recollections: Can the post identification-feedback effect be moderated? *Psychological Science*, 10, 138 -144.
- Wells, G. L., & Gavanski, I. (1989). Mental simulation of causality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 161-169.
- Wells, G. L., & Olson, E. A. (2003). Eyewitness testimony. *Annual Review of Psychology*, 54, 277-295.
- Wright D. B., Self, G., & Justice, C. (2000). Memory conformity: exploring misinformation effects when presented by another person. *British Journal of Psychology*, 91, 189–202.
- Wright, D. B., Mathews, S. A., & Skagerberg, E. M. (2005). Social recognition memory: The effect of other people's responses for previously seen and unseen items. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 11, 200-209.
- Yarmey, A. D. (1992). The effects of dyadic discussion on the earwitness recall. *Basic and Applied Psychology*, 13, 251-263.

Vi tar pulsen på polisen

Fil.kand. Ika Lönn, fil.kand. Peter Lönn, fil.mag. Arne Rosendal Hansen, Avdelningen för idrottsvetenskap Växjö universitet

Varje arbetspass tar en patrullerande polis på sig 12-15 kg utrustning för att vara redo för alla typer av situationer. Men hur behöver poliserna själva vara rustade för att klara yrkets fysiska krav – och vilka är de kraven? Sedan 2005 pågår ett pilotprojekt på avdelningen för idrottsvetenskap vid Växjö universitet som bl.a. omfattar denna frågeställning. Vi vill med denna artikel göra ett tillfälligt nedslag där vi vill lyfta fram några resultat och slutsatser av särskild vikt.

Som lärare i ämnet Hälsa vid polisutbildningen i Växjö möts vi ibland av frågan från polisstudenterna om varför det finns fysiska tester vid antagningen till grundutbildningen när arbetsgivaren ändå inte ställer några krav på fysisk kapacitet hos färdiga poliser. Enligt rekryteringsenheten på RPS (Rikspolisstyrelsen) görs antagnings-testerna för att se om personen är lämplig att gå utbildningen till polis – inte för att se om personen klarar att arbeta som polis. Ser man på polisens kropp som ett yrkesredskap är det en faktor som finns med i alla situationer. Därmed får kroppen betydelse för hur man klarar av jobbet som polis med allt vad det innebär. Detta väckte också vår nyfikenhet kring vilka fysiska påfrestningar polisarbetet innehåller för den enskilde under ett arbetspass. Med ökade kunskaper om detta kan vi t.ex. utforma innehållet i våra kurser så att studenterna har möjlighet att komma bättre förberedda ut i arbetslivet. Det kan även påverka utformningen av de tester som görs under polisutbildningen. De kunskaper vi genererar ur projektet borde också vara värdefulla för arbetsgivaren med tanke på att man har uppdraget att ”underhålla” och rusta sin personal. Därtill utgör kunskapen viktig bakgrundsinformation för innehåll och progression i ämnet Hälsa på polisutbildningen.

Våra frågeställningar blev då:

- Hur ansträngande är patrullerande polisarbete?
- Hur bör en polis vara rustad för att klara arbetets påfrestningar och hålla länge i yrket?

Vår undersökningsgrupp

Vi vände oss till två närliggande, medelstora myndigheter där vi sökte frivilliga bland de poliser som har yttre, patrullerande tjänst. I urvalet sökte vi en spridning i antal tjänsteår från 6 månader till att minst hälften skulle ha minst 5 års yrkeserfarenhet som polis. Vi ville också ha en jämn fördelning mellan kvinnor och män. Dessa kriterier lyckades myndigheterna uppfylla bland dem som var intresserade av att delta. Vi är medvetna om att vi i vår studie inte kan dra några generella slutsatser, men genom ett så representativt urval som möjligt få indikationer på om detta är ett område som man behöver fördjupad kunskap om.

Urval:

- 23 poliser i yttre tjänst vid två medelstora myndigheter
- 12 kvinnor – 11 män
- 1 – 30 års yrkeserfarenhet (Mindre än 5 år 14 personer, mer än 25 år 3 personer)

Fysiska tester

Utifrån några av de tester som görs på grundutbildningen i Växjö valde vi följande fysiska tester som genomfördes på vår undersökningsgrupp inför pulsstudien:

- Persondata: kön, ålder. Kroppsmätning: längd, vikt, BMI.
- Rörlighetstester: Baksida lår (hamstrings), höftböjare, vader, höft, axeln och ljumskar.
- Funktionell styrka: greppstyrka (Gripen), stående längdhopp, push-ups och sit-ups under en minut.
- Uthållighet (aerob): Åstrands cykeltest (Monark Ergomic 839E) och ett frivilligt Beep-test (maximalt löptest).

Ett personligt fysiskt index (PFI) upprättades utifrån testerna av de tre fysiska kvaliteterna; rörlighet, aerob uthållighet och styrka. PFI-värdet bygger på snittvärdet av dessa. Vi värderade testresultaten på en poängskala från 0 till 6. Poängskalan är framtagen med utgångspunkt i vanligt förekommande fysiska tester och deras referensvärden. I poängsystemet är 0 ”lägst”, 3 ett ”medelvärde” och 6 ”mycket bra”, för ytterligare information se (Rosendal Hansen, (2006). Resultaten hos våra försökspersoner framgår av **Tabell 1**. En liknande personlig fysisk profil (PFP) använder vi som grund för den personliga träningsplaneringen på polisutbildningen i Växjö. PFP testerna på polisutbildningen är emellertid mer omfattande och kräver minst två separata testdagar.

Tabell 1.

Parameter	Kvinnor	Män	Alla
Uthållighet	3,33 (n 12)	3,73 (n 11)	3,52 (n 23)
	(2,00 (3,5) 5,00)	(2,00 (4,00) 5,00)	(2,00 (4,00) 5,00)
Styrka	2,78 (n 12)	3,76 (n 11)	3,25 (n 23)
	(1,60 (3,00) 4,40)	(2,60 (3,80) 4,40)	(1,60 (3,20) 4,40)
Rörlighet	3,00 (n 12)	2,48 (n 11)	2,75 (n 23)
	(1,50 (3,125) 4,13)	(1,19 (2,75) 3,50)	(1,19 (2,75) 4,13)
PFI	3,04 (n 12)	3,32 (n 11)	3,18 (n 23)
	(2,03 (3,235) 3,75)	(2,26 (3,58) 3,98)	(2,03 (3,28) 3,98)

Tabellen visar försökspersonernas medelvärden i poäng efter testerna av de fysiska kvaliteterna. Längst ned anges poängen för det personliga fysiska index (PFI) där alla deltester av fysiska kvaliteter är inräknade. Allt är viktat på en poängskala från 0 till 6. 2 kan ses som riktvärde för en acceptabel nivå. Som framgår av fördelningen har vi hittat värden under den nivån på styrka och rörlighet.

Arbetsplatsstudien

Förutom att få en bild av försökspersonernas fysiska status ville vi också undersöka polisernas relativa arbetsintensitet under ett antal arbetspass.

Tillvägagångssätt:

- Upplevd dagsform – sömn, mat, stress, allmäntillstånd
- 128 arbetspass med pulsband (HF/ 5:e sek)
- Loggbok under arbetspass – situation, handling
- Värdering av fysisk/psykisk ansträngning kopplad till Borgskalan
- Avslutande intervjuer

De medverkande poliserna arbetar i skift, därför finns det registrerade arbetspass från alla dygnets timmar och alla veckans dagar. Vi har information från fem till sex arbetspass per person. Det blev 128 arbetspass och detta täcker totalt 48,6 dygn av polisarbete.

Normalt får man den mest noggranna bilden av arbetsintensiteten genom att mäta syreupptagningen. Detta är emellertid en besvärlig

process som är svår att använda i praktiken. Ett annat sätt är att mäta hjärtfrekvensen (pulsen). Denna ändrar sig normalt linjärt i förhållande till syreupptagningen vid arbetsbelastningar upp till nära maximal arbetsbelastning (Åstrand & Kaare, 1986). Vi valde därför sampling av pulsdata som redskap för att få en bild av de fysiska påfrestningarna som ingår i polisyrket. Vi var intresserade av den relativa arbetsintensiteten över 50 % av maximal arbetsbelastning. Detta är en belastning som ger full slagvolym, alltså hjärtat fylls helt med blod, samt har en träningseffekt (Bangsbo & Michalsik, 2004). Denna arbetsintensitet motsvarar för de flesta belastningen vid rask promenad. Yrken med kontinuerligt arbete över denna arbetsintensitet kan man räkna som fysiskt tunga arbeten som ställer krav på individens fysiska arbetsförmåga. I dagens moderna samhälle finns det bara ett fåtal sådana yrken kvar (Åstrand, 1990).

För att få en bild av påfrestningarna under arbetspasset försåg vi alltså de 23 försökspersonerna i vår arbetsplatsstudie med ett Polar Team System pulsband som registrerade pulsen under hela passet, med en samplingsfrekvens på 12 pulsvärden/min. Pulsen och den upplevda ansträngningsgraden under arbete som pågår flera timmar är högt korrelerad till den maximala aeroba effekten, vilket gör att bra uthållighetstränade individer har en relativt lägre arbetsbelastning (a.a.). De insamlade pulsfrekvensdata har bl.a. använts till att få fram följande parametrar:

- Snittpuls under arbetspasset
- Snittarbetsintensitet
- Arbetspuls vid 50 % arbetsintensitet
- Samlad arbetstid över 50 % arbetsintensitet

50 % - nivån räknades fram individuellt med hjälp av följande formel:

Maxpuls - vilopuls = pulsvariation. (Exempel: 200 - 50 = 150)

Pulsvariation x arbetsintensitet (50 %) + vilopuls = Puls vid 50 % arbetsintensitet. (Exempel: 150 x 0,50 = 75 + 50 = 125)

Då vi inte hade resurser att följa med och observera poliserna under deras arbetspass fick de föra loggbok över vad de gjort under passet. Det innebar att de skulle beskriva vilken typ av ärende och situation de varit i och vilka handlingar de utfört i samband med detta. Pulsen är även en primär indikator för aktivitet i det autonoma nervsystemet, vilket medför att pulsen höjs även vid en stressreak-

tion. Därför togs psykisk påfrestning med för att underlätta tolkningen av de pulskurvor vi fick. De skulle skatta den upplevda ansträngningen, såväl fysisk som psykisk, utifrån Borg-skalan (Forsberg, 1989). (Se **fig 1.**)

Fig. 1 Exempel på loggbok

Registrering av insats och ansträngning under arbetspasset

Tidpunkt:

Situation:

Handling:

Ringa in -ensiffra!

Fysisk ansträngning:

Ingen alls	6
Extremt lätt	7
	8
Mycket lätt	9
	10
Lätt	11
	12
Något ansträngande	13
	14
Ansträngande	15
	16
Mycket ansträngande	17
	18
Extremt ansträngande	19
	20

Psykisk ansträngning:

Ingen alls	6
Extremt lätt	7
	8
Mycket lätt	9
	10
Lätt	11
	12
Något ansträngande	13
	14
Ansträngande	15
	16
Mycket ansträngande	17
	18
Extremt ansträngande	19
	20

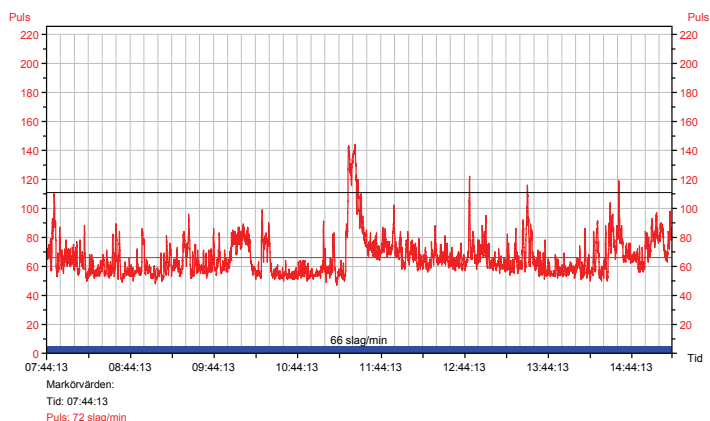
I de intervjuer som gjordes efter de registrerade arbetspassen fick deltagarna bl.a. möjlighet att i detalj beskriva några av de situationer och handlingar som gett utslag på pulskurvan och som upplevts som ansträngande.

Resultat

"Från noll till hundra"

Polisycket av idag innebär ingen stor fysisk påfrestning om vi ser på arbetspassen som helhet. En stor del av tiden utgjordes av sittande bakom ratten eller vid tangentbordet. Ett exempel på en pulskurva för ett i vår studie vanligt förekommande arbetspass ses i **Fig. 2.** I varje ärende poliserna får kan olika situationer uppstå, beroende på hur ärendet utvecklar sig. Därmed kommer varje situation också utmynna i olika handlingar. Även arbetet mellan ärendena kan se olika ut. Vanligt är att de fortsätter patrulleringen ute men ibland åker de in till stationen för avrapportering eller paus.

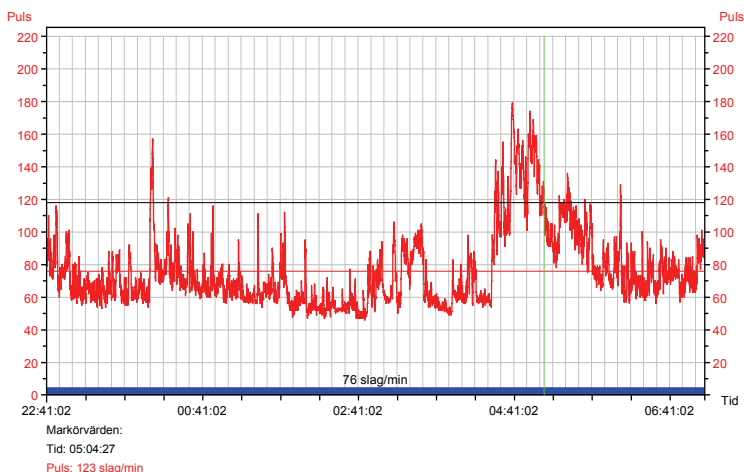
Fig. 2. Exempel på ett dagarbetspass

Exempel på ett dagarbetspass som till stor del genomförs under den markerade 50 % -nivån (HF < 111 slag/min). Ett fåtal situationer under arbetsdagen kräver högre ansträngning. Markering för snittpulsen på arbetspasset framgår också. På detta pass är snittpulsen 66 slag/min.

Det visade sig att poliserna låg över 50 % -nivån 1,7 % av den totala samplade arbetstiden. Det motsvarar 8 minuter av en 8 timmars arbetsdag. De situationer som krävde en fysisk insats över ovan nämnda nivå var ofta korta och högintensiva. Den mest frekventa situationen i de 128 arbetspass vi har "spanat" på var gripande av person, därefter trafikdirigering (Se **Fig 4**). Det handlade i de fallen ofta om plötsliga tempoväxlingar från noll till hundra. "Man väntar och är beredd på att gå från noll till hundra" (ur intervju) Den fysiska ansträngningen som pågick längst tid var eftersök tillsammans med hundförare, där vår polis låg en bit över 50 % -nivån i ca 38 minuter. (Se **Fig. 3**).

Fig. 3. Exempel på ett nattpass

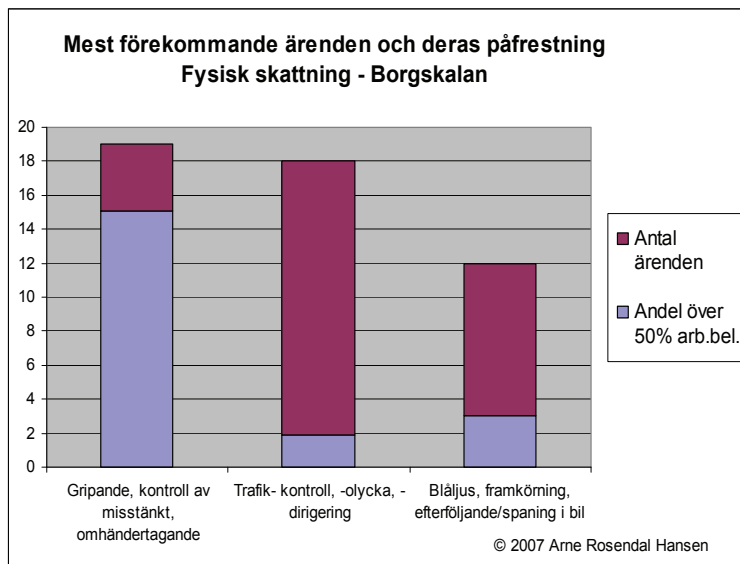
Detta exempel på ett nattpass innehåller en längre fysisk påfrestning. I detta fall eftersök tillsammans med hundförare, under ca 38 minuter. Den markerade 50 % -nivån är i detta fall HF < 118 slag/min. Markering för snittpulsen på arbetspasset framgår också. På detta pass är snittpulsen 76 slag/min.

Av totalt 148 ärenden som upplevdes fysiskt ansträngande gick 29,7 % inte ens över 50 % -nivån, som vi tidigare nämnt ungefär motsvarar rask promenad.

När våra försökspersoner var studenter hade de en bild av att yrket skulle vara mer fysiskt krävande vad gäller högintensiva insatser än vad de konstaterar att det är nu när de arbetar. Det gäller både de nyutbildade och de med grundutbildningen långt bakom sig. Samtidigt är de medvetna om att de när som helst kan behöva "maxa" och då nämner de att springa efter någon eller ett stökt omhändertagande som sådana tillfällen.

Figuren visar att gripande, kontroll av misstänkt och omhändertagande är de mest förekommande ärendena i vår studie och även de som oftast går över 50 % arbetsbelastning. Nästan lika vanliga är olika trafikärenden. Som framgår är det inte alls lika fysisk påfrestande.

Fig. 4

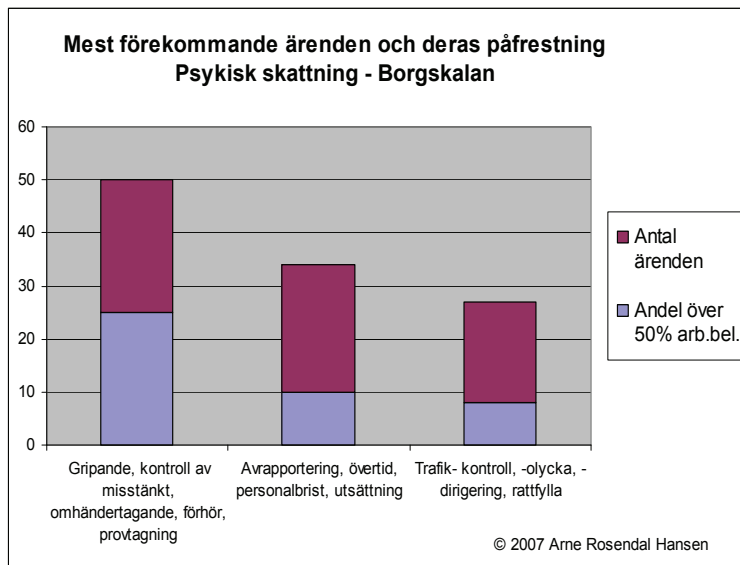
Mer psykiskt än fysiskt

På frågan om vilka fysiska krav försökspersonerna beskriver att det ställs på dem i arbetet, nämns inte i första hand de korta, situationsbundna handlingarna, utan mer påfrestningar över tid. Det handlar om att bära utrustningen, att tillbringa mycket tid i bilen, skiftarbete kopplat till sömn m.m. Deras svar stämmer bra överens med den stora undersökning som gjordes av SCB år 2003 för att kartlägga hur det står till med arbetsmiljön och hälsan för samtliga poliser i Sverige (SCB, 2003).

Arbetet upplevs mer psykiskt än fysiskt påfrestande om vi ser till samtliga ärenden, situationer och handlingar i vår studie. Liknande resultat har framkommit i en kanadensisk studie (Anderson, G. S., Litzenberger, R. & Plecas, D., 2002). Poliser utsätts för både fysisk och psykosocial stress under ett arbetspass. Redan före arbetspasset påverkas en polis av den stress som personen förväntar sig komma i arbetet. Den högsta stressbelastningen är i anknytning till kritiska incidenter såsom hot mot egen person och förhöjd beredskap – vilket innebär möjlig användning av tjänstevapen. Denna stresspåverkan håller därefter i sig hela passet (a.a.).

Av de situationer i vår studie som upplevdes både fysiskt och psykiskt ansträngande, gick pulsen över 50 % -nivån vid 60,3 % av dessa. Dessutom registrerades 30 % som enbart psykiskt ansträngande. Det handlade oftast om ärenden av karaktären dödsbud, självmord och liknande samt avrapportering och utsättning.

Fig 5.

Intervjusvar

I de efterföljande intervjuerna angav de involverade personerna nedanstående moment som det mest påfrestande i arbetet.

Fysiska påfrestningar	Psykiska påfrestningar
•Bära utrustningen (ca 12 kg)	•Dödsbud, självmord och liknande
•Sittande arbetsställning	•Utsättning och avrapportering
•Skiftarbetet kopplat till sömn	•Dagsformen

Det är även känt att dagsformen, med påverkansfaktorer som sömn, mat, stress och infektioner, har betydelse för upplevd ansträngning (9,10). Därför fick personerna i vår undersökning föra in aktuell dagsform inför varje arbetspass. I intervjuerna fick de även frågor om hur de ser på hälsa och dess betydelse för att orka med arbete och fritid. Detta är något som vi får anledning att återkomma till och belysa ytterligare i ett annat sammanhang.

För att sammanfatta resultaten utifrån våra frågeställningar kan vi se att polisyrket i yttre tjänst inte är särskilt fysiskt ansträngande, varken i förhållande till intensitet eller tid. Vi kan också se att poliser som har en bra uthållighet klarar arbetets krav enklare. Vi ser dessutom att det vardagliga polisarbetet är mer psykiskt än fysiskt påfrestande.

Diskussion: Rustad för kraven

De föreställningar polisstudenterna som kommer till oss ofta har är att man behöver vara maximalt stark, ha stora muskler och vara snabb. Resultaten i vår pilotstudie visar att den generella fysiska påfrestningen inte är så hög i intensitet. På frågan om vad som sliter mest på hälsan över tid svarar istället våra försökspersoner; skiftarbetet kopplat till sömnen, att ryggen *"tar stryk"* av utrustning och stillasittande. Vi kan i studien se att en bra grundläggande träning underlättar arbetet för en polis vilket också ger en bättre ork på ledig tid. Även om vårt material är litet ser vi några tendenser som gör att vi anser att de kvaliteter vi undersökt har betydelse enligt följande ordning.

- Viktigt att uthållighetsträning (50 – 85 % av max) blir en regelbunden motionsaktivitet som genomförs minst 3 ggr/v.
- Beträffande styrketräning bör denna vara funktionell med fokus på maximal styrka där man inte behöver gå upp i vikt för att få en styrkeframgång
- Skadeförebyggande träning med fokus på bålstabilitet
- Rörlighetsträning genomförs dagligen för att förebygga
- framförallt ryggproblem vid stillasittande arbete samt underlätta det praktiska yrkesutövandet.

Förutom ett bra Personligt Fysiskt Index (PFI) kan man utifrån våra resultat se att den enskilt viktigaste kvaliteten som underlättar arbetet blir den aeroba grundkonditionen (uthålligheten). Den är därför en bra utgångspunkt för att klara av den vardagliga påfrestningen som t.ex. bärande av tung utrustning, stillasittande arbete i bil och vid datorn samt udda arbetstider ger. Är träningstillståndet i de syretransporterande organen bra märks detta tydligt på snittpulsen

under arbetspassen. God grundkondition har man även nytta av i hanteringen av och återhämtningen från psykiska påfrestningar. Uthållighet som träningskvalitet är en "färsvara" som ständigt måste underhållas. Det är därför viktigt att uthållighetsträning (50 – 85 % av max) blir en del av de hälsofrämjande aktiviteterna en polis tar del av minst två gånger per vecka.

Ser man på styrka blir det mer en faktor som bidrar till att klara de akuta maximala ingripanden som man alltid behöver vara beredd på att möta. Beträffande styrketräning är det viktigt att påminna om att byggandet av stora muskler inte alltid ger en funktionell ökad styrka utan bara en extra vikt att bära på i vardagen. Satsar man på maximal styrketräning behöver man inte gå upp mycket i vikt för att få en stor styrkeframgång. Detta ska ställas mot de tillfällen som en ökad kroppsvikt ger en fördel i yrket, vilket inte förekommer särskilt ofta. *"Man springer oftare ifatt någon än man brottar ner någon"* (intervjumaterial). I dessa situationer går det dessutom ofta att använda andra medel för ett lyckat ingripande. *"Om man är smart nog går det ofta att hitta alternativa lösningar som inte är så fysiskt krävande"* (intervjumaterial).

Styrketräning kan också bli en del av den skadeförebyggande träningen. Här tänker vi speciellt på bålstabiliteten, som förutom en avlastning av ryggen ger möjlighet att kunna ta del av hela kroppens styrkekapacitet på ett bättre sätt. Detta då tidigare nämnda undersökning från SCB visar att det är vanligt med rygg- och nackbesvär bland poliser (SCB, 2003)). Fast rörlighet inte har så stor betydelse korrelerat till snittarbetsbelastning blir den en nödvändig del av den hälsofrämjande träningen. Här är det återigen ryggens hälsa som kommer i fokus. Ur en säkerhetssynpunkt är det i polisycket alltid bra att vara så bra tränad som möjligt, även om det givetvis finns situationer där det inte räcker till i alla fall. Detta var ett utdrag ur vårt forskningsmaterial. Vi hoppas vid ett senare tillfälle kunna utöka studien med data från en polismyndighet i ett storstadsområde.

Referenser

- Anderson, G. S., Litzenberger, R. & Plecas, D (2002). Physical evidence of police officer stress *Policing: An international Journal of Police Strategies & Management*. 25 (2), 399 - 420.
- Bangsbo, J. & Michalsik, L. (2004): *Aerob och anaerob träning*. Stockholm: SISU idrottsböcker.
- Folkhälsoinstitutet (1999). *Kosten, klockan, kroppen-för ett friskare arbetsliv*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.
- Forsberg, A. (1989). *Träna din kondition*. Stockholm: SISU Idrottsböcker.
- Rapport från SCB (2003). *Hur mår polisen?*
- Rosendal Hansen, A. (2006). *Polisutbildningen i Växjö. Test av personlig fysisk profil (PFP). Guide och protokoll*. Växjö: Växjö universitet, Idrottsvetenskap.
- Åkerstedt, T. (1995). *Vaken på udda tider*. Stockholm: Arbetsmiljöfonden, 1995.
- Åstrand, I., (1990). *Arbetsfysiologi*. Stockholm: Norstedts Förlag.
- Åstrand, P-O & Rodahl, K. (1986): *Textbook of work physiology. Physiological Bases of Exercise*. McGraw-Hill, Inc.
- Övriga källor
<http://www.polisen.se/inter/nodeid=7901&pageversion=1.html>
Intervjumaterial från studien

”Varför finns det inga fjollor på polisutbildningen”?

Mångfaldssträvanden inom svensk poliskår -
kvalitet eller kvantitet?

Fil dr Ingrid Lander, Polishögskolan, Solna

Inledning

Den centrala frågan i artikeln är hur polisstudenter resonerar kring normer och normering om hur man skall och bör vara som polisstudent³⁴. Det är *den andras* perspektiv som jag lyfter fram, där *den andra* inom svensk poliskår är alla de som inte är svenska, vita, heterosexuella och/eller män. Det vill säga alla de personer, grupper, kategorier som på ett eller annat sätt förväntas tillföra mångfald inom polisen. Fokus i det som kommer att diskuteras är en känsla av att vara inkvoterad just på grund av att man tillhör en minoritet inom polisen, samt vilka strategier som framträder bland de intervjuade för att hantera denna känsla.

Bakgrund

En rad olika projekt inom polisväsendet i Sverige arbetar för ökad mångfald inom svensk poliskår (se Gunnmo 2004). Det är också ett krav från regeringen och framgår av en promemoria från justitiedepartementet. Mångfaldsstävande är även ett strategiskt mål uppsatt av Rikspolisstyrelsen där man bland annat talar om en ökad mångfald genom polisrekryteringen (a.a.). Studien som denna artikel bygger på fokuserar vilka möjligheter och hinder dessa projekt har till kvalitativa förändringar. Bland annat har rekryteringen till

34 Denna artikel är den första publiceringen av resultat från en studie om mångfaldssträvanden inom poliskåren som jag genomfört inom ramen för min tjänst som lektor vid Polishögskolan i Stockholm. Fler artiklar kommer att publiceras kring temat som berörs här och kring de frågor som tas upp men inte diskuteras i denna artikel.

polisutbildningen sedan år 1998 strävat efter ökad mångfald avseende kön och etnicitet, något som idag avspeglar sig i ett ökat antal studenter på polisutbildningarna som är kvinnor och ökat antal med ickesvensk etnisk bakgrund. Frågan om mångfald avseende sexuell identitet finns också beskriven men handlar i första hand om att klimatet på arbetsplatsen skall främja möjligheterna för att vara öppen med sin identitet. Men den centrala frågan kvarstår: Innebär denna kvantitativa förändring någon egentlig kvalitativ förändring på de normativa föreställningar om hur en polis skall vara?

Det är viktigt att även ställa kritiska frågor kring mångfalddiskursen³⁵ i samhället i stort för att kunna analysera frågan inom polisen. För det första är det överhuvudtaget så att det finns en intention till förändringar inom poliskåren vad beträffar yrket och yrkesutövningen? För det andra måste begreppet mångfald problematiseras. Vad avses med detta begrepp? Och inte minst måste normen problematiseras i relation till mångfalddiskursen och det ur ett maktteoretiskt perspektiv (Fairclough 1995, Foucault 1980 och Hörnkvist 2007).

Det är någon som definierar en avsaknad av mångfald och i regeringens direktiv till Rikspolisstyrelsen har kravet på ökad mångfald inom kåren motiverats med en demokratidiskussion och en diskussion om att polisen skall spegla det svenska samhällets sammansättning (Gunnmo 2004). Om någonting skall öka så kan man dra en logisk slutsats att det är för mycket av något, som då per definition skall minska. I polisens fall torde det vara svenska, vita, heterosexuella män. Därmed blir det intressant att även titta på och problematisera vithet, maskulinitet, heteronormativitet och svenskhet. Som ni märker så växer frågan om mångfalddssträvanden inom svensk poliskår till en fråga som skär genom en rad fält och diskurser. Jag kommer inte här att gå in på alla dessa frågor utan fokus ligger vid vad som är normen inom polisen och hur den uppfattas och tolkas av sex studenter som inte kan definieras som svenska, vita, heterosexuella män, samt hur dessa studenter förhåller sig till denna norm.

35 Med begreppet diskurs avses i detta sammanhang enkelt uttryckt "ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller utsnitt av världen)" (Jørgensen & Phillips 2000, s. 7). Undersökningen vilar på en kritisk diskursanalytisk tradition (a.a. s. 66 ff).

Material, metod och teoretiska utgångspunkter

Det material som artikeln bygger på omfattas av fjorton intervjuer med sex polisstudenter, tre studenter vid utbildningen i Växjö och tre vid utbildningen i Stockholm³⁶. Metoden som används för intervjuerna är upprepade tematiskt strukturerade intervjuer med en aktiv ansats. Med aktiv ansats avses en intervjuform där intervjuaren genom sitt sätt att ställa frågor ger intervjupersonen möjlighet att under intervjuens gång anta olika positioner till ämnet och därmed formulera en verbal bild av sig själv, sitt liv och det ämne som berörs (Holstein & Gubrium 1995). Intervjun ses därmed som en kunskapsproduktion, en produkt av ett samtal mellan dem som deltar i intervjun. Det handlar om att ge mening och innebörd åt erfarenheter, handlingar, tankar och värderingar (a. a. s. 4). Inom denna ansats riktas fokus inte enbart mot det sagda i intervjun utan mot hela kontexten i vilken kunskapsproduktionen tar plats. Det vill säga mötet mellan forskaren och informanten, om vad och hur samtalet äger rum och hur kunskapen växer fram.

Studien har sin teoretiska hemvist inom socialkonstruktionismen där jag anlägger ett genus- och queerteoretiskt³⁷ perspektiv (Jagose 1996, Lander 2003a, 2006 och Rosenberg 2002). Ansatsen är delvis etnografisk på det sätt att jag arbetat vid polisutbildningen i Stockholm under fem år och därmed verkat i den miljö som jag studerar. Här finns en rad metodologiska frågor om förståelse och bias, det vill säga närhet och distans samt forskningsetiska dimensioner³⁸. Etnografins styrka är att man som forskare skapar förtroliga möten med de människor som ingår i studien samt att man kan undersöka processer (Lander 2006). Syftet är att tillsammans med informanterna åstadkomma meningsskapande processer kring det övergripande temat *mångfald inom poliskåren* och kring de mer subtila normativa föreställningarna om *hur en polis skall vara*. Genom att skapa förtroliga möten med informanterna och genom att anlägga en aktiv intervjuform sätts processer igång hos dem som gör det möjligt för reflektion kring frågan om de föreställningar som finns hos dem själva och hos deras studiekamrater om hur en polis skall och bör vara. Med detta angreppssätt förväntas jag fånga

36 Av de sex studenterna är det fyra kvinnor samt tre personer som definierar sig som homosexuella. Samtliga är födda och uppvuxna i Sverige med föräldrar födda i Sverige eller annat nordiskt land.

37 Queerteoretiskt perspektiv avser i detta sammanhang en problematisering och analys av de underliggande heteronormativa strukturer som framträder i studiet av mångfaldssträvanden inom svensk polis. För en vidare diskussion kring queerbegreppet och queerteori hänvisar jag till Jagose 1996 och Rosenberg 2002.

38 Jag kommer inte i denna artikel att diskutera dessa frågor utan hänvisar till kommande artiklar från studien.

delar av hur homosocialiseringen sker och vad den innehåller på de två utbildningsorterna.

Den vetenskapsteoretiska utgångspunkten är att människans föreställningar och uppfattningar om verkligheten formas och konstrueras i den vardag vi lever, en konstruktion i interaktion med andra människor (Goode 1994). Kunskapsproduktionen blir i det här sammanhanget relationell och sker mellan människor i en specifik kontext och utifrån vilken relation personerna står i förhållande till det kunskapen berör (Smith 1990). Verkligheten ses som något ständigt pågående och föränderligt. Varje individ ser ”verkligheten” utifrån sin speciella position vilken är ett resultat av den individens historia, erfarenheter, värderingar och tolkningar av den verklighet hon lever i (Lander 2003a, s. 8-9). Med detta menas att verkligheten skapas och återskapas i dagligt liv (Searl 1998).

Normerings- och socialiseringsprocesser under polisutbildningen

Under de fem år som jag arbetat inom grundutbildningen vid Polishögskolan har jag iakttagit en pågående normering och socialisering in i en *yrkeskultur* som sker redan under utbildningstiden. Med begreppet yrkeskultur avses i detta sammanhang/.. *”kollektiva mönster ifråga om referensramar, attityder och förhållningssätt, som i sin tur avspeglar sig i kollektiva strukturer, normer och praktiker.”* /.. (Granér 2004, s. 13). Denna normerings- och socialiseringsprocess handlar inte bara om att veta vad man skall göra i vissa situationer utan också om *hur man skall vara*. Susanne Andersson (2003) beskriver detta *hur man skall vara* som en pågående homosocialisering. Denna homosocialisering under utbildningstiden betraktar jag som en kultur där de nya poliserna stöps i samma form och impregneras med rådande poliskulturella uppfattningar om hur de skall vara, d v s hur de skall tänka, vad de får säga och hur de skall se ut. Det handlar om en socialiseringsprocess som sker mellan studenterna under utbildningen där kroppsliga uttryck tycks spela en stor roll (se Bergman 2003 s. 25-26 och Finstad 2000, s. 219). Det finns dock ett motstånd mot denna homosocialisering bland studenterna men den är ganska marginell och många gånger väldigt laddad. Detta motstånd blir snarare ett sätt att förhålla sig till normen, svensk, vit heterosexuell man, för dem som inte tillhör den.

En annan aspekt av att polisstudenterna stöps i samma form är utbildningens påverkan och inte minst de föreställningar som lärarna bär med sig ut i undervisningen om hur en polis skall vara. Här

märks en diskrepans i inställning mellan olika lärare, inte tydligt uttalad utan som mer subtila antydningar som kommer till uttryck i diskussioner om olika studenter i samband med samtal över fika- och lunchbordet. Dessa samtal är både informella och formella, till de informella räknas de ovan angivna fikasamtalen och till de formella betraktas de samtal som sker vid kollegier, lärarlagsmöten och inom studieledningens möten. I en magisterstudie vid Lärarhögskolan konstaterade Bengt Bergman (2003) att studenterna skaffar sig förebilder bland de lärare som är utbildade poliser. Det är inte alla så kallade polislärare som blir förebilder utan vissa, de som lyckas kombinera sin lärarroll med den kollegiala rollen, *han* som kan bära en uniform, vara fast och tydlig och som finns till för studenterna.

Det ter sig som både intressant och önskvärt att undersöka hur de studenter som skall representera en kommande mångfald förhåller sig till de föreställningar som växer fram i studentkollektivet och inom ramen för utbildningen om *hur en polis skall vara*. Ser de och upplever de en press på att vara på ett speciellt sätt? Skiljer sig föreställningarna åt på hur de skall vara mellan å ena sidan polishögskolans studenter och å andra sidan Växjö polisutbildnings studenter? Den senare frågan är intressant mot bakgrund av att polisutbildningen i Växjö sker vid universitetet och att studenterna därmed i någon mån integreras med andra studentgrupper. Detta är inte fallet vid Polishögskolan där enbart polisutbildning bedrivs, grundutbildning och vidareutbildning.

Upplevda krav och förväntningar kring hur man skall och bör vara

Jag berättade inte att jag var gay när jag sökte. Ville komma in för den jag är inte för att jag är bög. (Olof³⁹ PHS)

Citatet ovan är intressant ur många olika aspekter. Det speglar en uppfattning om att personer som inte tillhör normen svensk, vit, heterosexuell man, kvoterar in på polisutbildningen. Varifrån denna uppfattning kommer ligger utanför min fokus här. Det jag vill kommentera och stanna upp vid är tanken om att komma in för *den man är*. En del av denna är att han lever med en man, det vill säga att sexuell identitet är en del av en persons identitet, i Olofs fall en del av *den han är*. Vid intervjun stannade vi upp ganska länge kring just denna fråga eftersom jag bad Olof att reflektera kring sy-

39 Olof är ett fingerat namn vilket samtliga namn är som används.

nen att sexuell identitet också är en del av vem man är. För dem som arbetar med polisrekryteringen framstod han troligen som en svensk, vit, heterosexuell man i mängden. Olof hade en känsla av att det troligen sållas väldigt grovt när det kom till denna kategori sökande och att sållningsinstrumentet troligen fungerade ganska godtyckligt. Han försvarade detta med att det blir i det närmaste en omöjlig uppgift för dem att selektera bland närmare 4000 svenska, vita, heterosexuella män som sökt utbildningen. Det intressanta i resonemanget blir att det som inte tydligt framgår som ickenorm kategoriseras till att tillhöra normen. Frågan är då hur normen kan definieras. Jag väljer att lyfta fram ett annat citat från en kvinna som ramar in vad samtliga intervjupersoner sagt fast på lite olika sätt.

*Det man slås av är hur lika alla är här. Såg en annons på anslagstavlan här där Peak Performance, märket, sökte modeller. Du skulle vara man, ha en viss längd, bredd och utseende. Jag vände mig om i matsalen och tänkte att alla fyller kraven. Den typiske polisstudenten är en **Peak Performance man!** (Erika PHS)*

Kroppen är central i homosocialiseringen, kroppen skall se ut på ett visst sätt och normkroppen är för det första man (se Anderson 2003, Hirdman 2001 och Finstad 2000). Den är vältränad och den påkläds sportiga märkeskläder. Fysisk färdighet premieras bland studenterna, något som också kommer till uttryck i den känsla av inkvotering som samtliga kvinnor talar om. De tycker inte att det är rätt att de skall ha lägre krav på fystesterna vid såväl rekrytering som senare under utbildningen. När jag frågade dem svarade tre av fyra att de tyckte man skulle höja kraven för kvinnor till männens kravnivå eller att de möttes på halva vägen. När jag i intervjuerna problematiserade detta och frågade om man inte kunde tänka sig att sänka nivån för samtliga till den nivå som det är för kvinnor blev de konfunderade. Den reaktion som kom var att polisyrket är fysiskt krävande och att man måste vara stark för att orka ”*brotta ner busen*” eller för att kunna bära sin kollega om det skulle behövas. Här framträder två saker: För det första föreställningen om yrkets innehåll – att brottas med gärningspersoner som kan skapa en situation där man själv eller kollegan blir skadad och behöver bäras. För det andra att den kollega som du som kvinna kommer att arbeta med är en man – en *Peak Performance man* som är stor och kraftig varför man själv måste vara stark. Frågan är om detta är en korrekt bild av yrkets innehåll, men de facto är detta en del av föreställningen om hur man skall och bör vara som polis. Jag tänker inte här gå in i något längre resonemang runt huruvida det är en korrekt bild

av yrkets huvudsakliga innehåll utan väljer att resonera vidare kring att dessa föreställningar är en del av normeringen.

För att återgå till citatet ovan från Olof om att han vill komma in för *den han är* så finns det också en annan dimension som rör det problematiska området kring personlighet. Jag säger problematiska området eftersom personlighet definieras väldigt grovt i rekryteringsannonserna och på polisens hemsida. Man skall ha ett stort hjärta och vara empatisk eller som det uttrycks på polisens hemsida om syftet med rekryteringsarbetet; *är att få fram de personliga egenskaper som visar om du är lämplig för polisyrket*⁴⁰. De egenskaper som önskas från uppdragsgivaren är vidsynthet, tolerans, och medmänsklighet, du skall också vara ärlig, harmonisk och serviceinriktad (Ds 1996:11, sid 16). Hur vet man att de personer man rekryterat är vidsynta, toleranta, medmänskliga, ärliga osv? Tar man Olof som exempel så skulle någon kunna säga att han inte är ärlig eftersom han inte uppgav sin sexuella identitet vid rekryteringen, eller? En annan aspekt är att synen på varande och personlig identitet färgas av en statisk syn där människan ses som ett varande och inte som ett blivande. En konsekvens av denna människosyn kan formuleras till att *bara vi rekryterar rätt personligheter så blir allt bra*, som om det inte sker något med människorna under utbildningens gång. Att det inte föreligger någon form av socialisering in i yrket som färgas av vissa föreställningar om hur man skall och bör vara som polis. I höstens annonser på polisens hemsida blir denna bild än mer tydlig där frågas kort och gott; *Är du polis?* Vidare skriver man: *"Att vara polis handlar till liten del om att använda sin storlek och sin styrka och till stor del om möten med människor, där egenskaper som medkänsla, lugn och engagemang är lika viktiga."*⁴¹ Här fastslås dels att storlek och styrka har betydelse även om den inte förväntas användas så mycket och dels att det är lika viktigt med egenskaperna. Men är detta egenskaper eller är det förhållningssätt eller snarare värdegrunder?

Under den tid jag arbetat inom polisen och därmed sett och hört såväl studenter som lärare vid utbildningen har jag iakttagit en ganska snäv uppfattning om vem som är lämplig. Det finns vissa saker som är mer anmärkningsvärda än andra och som kan knytas till såväl föreställningar om yrket som avsaknad av både vidsynthet och tolerans.

40 <http://www.polisen.se/inter/nodeid=7901&pageversion=1.jsp> 20070402 - 20070524

41 <http://www.polisen.se/inter/nodeid=5980&pageversion=1.jsp> 20070830

Det var en kille som tog upp att han hade hört ett rykte om en tjej som svimmat på en vapenlektion. Han ifrågasatte vad tjejer gjorde på polisutbildningen, för de har inte den styrkan som killar. Och det kommer vi aldrig ha heller, det är helt omöjligt. (Tina Växjö)

Oron för "svaga tjejer" som citatet från Tina bland annat illustrerar är något som ständigt diskuteras. Så sent som i maj i år togs frågan upp vid ett litteraturseminarium i kriminologi som jag höll för en klass på första terminen. Diskussionen kom upp i och med att den litteratur som skulle diskuteras omfattade genusteoretiska frågor. En kvinna i gruppen berättade hur hon bevittnat en diskussion mellan några manliga studenter på PHS som tyckte det skulle bli skönt att komma ut från skolan för då skulle de slippa jobba ihop med tjejer. För att hårdra resonemangen skulle man kunna säga att *de upplevda krav och förväntningar som finns på hur man skall och bör vara som polis/polisstudent* är; för det första skall du vara man, för det andra skall du vara stark, för det tredje om du nu är kvinna så skall du inte vara svag och med det åsyftar jag både i fysisk bemärkelse samt visande av känslor som rädsla eller oro. För ser vi till citatet från Tina så är det ju faktiskt inte givet att det som åsyftas är fysisk styrka, även om det var det som Tina själv tog fasta på i den fortsatta diskussionen. Ju mer jag betraktar uttalandet och relaterar det till andra uttalanden vid olika intervjuer men också i vardagen på polisutbildningen så är det lika mycket en fråga om att visa sig svag eller rädd. Jag tänker nu övergå till att resonera kring hur de studenter jag intervjuat som inte tillhör normen förhåller sig till de ovan skisserade kraven och förväntningarna på hur man skall och bör vara.

Att förhålla sig till normen – Peak performance mannen

Fast det behövs fler tjejer, för att män de är mycket hårdare oftast. Jag tror att tjejer har lite mer förmåga att vara empatisk. Är lite mjukare. Och jag tror att, kommer man till exempel till någon tjej som blivit våldtagen eller misshandlad av sin man så tror jag att hon får större förtroende om det kommer en kvinna än om det kommer en man. (Tina Växjö)

Det Tina gör under intervjuens gång är att legitimera sin plats i yrket och detta i relation till föreställningen om kvinnor som svagare än män och att styrka är något som behövs. Den legitima platsen för kvinnan i yrket blir i relation till förhör och då specifikt i relation till förhör med kvinnor som brottsoffer. Kvinnor legitimeras genom att de behövs för att göra det män antas inte kunna, med andra ord en form av särartstänkande där män och kvinnor behäftas med olika

egenskaper. Män är hårda och kvinnor mjuka, kvinnor är mer empatiska och män har den fysiska förmågan. Resonemangen inramas i det Hirdman (2001, s. 65 ff) benämner isärhållningens starka logik som är en del av vårt genusystem där mannen är norm. *"Den norm handlar om en djupt kulturellt nedärvd självklarhet. Den spökar överallt, som i den vardagliga betydelsen att brandmän [eller polismän] är män - och en kvinna som brandman [polisman] blir en anormalitet."* (a.a. s. 60 [mitt tillägg]) Det råder en i grunden funktionalistisk syn på kvinnor och män där vi antas ha olika roller att uppfylla och att dessa grundas i en essentiell könsuppfattning (Lander 2003b, s. 27 ff)⁴².

Det handlar inte enbart om att förhålla sig till normen utan också om att bli accepterad av normen. Något som allt som oftast innebär att kvinnor som går polisutbildningen ofta uppvisar det största motståndet mot synliggörande av ojämlika förhållanden inom kåren och inom utbildningen. Man skall inte sticka ut från mängden genom att vara för maskulin eller för feminin utan "lagom" och i detta sammanhang betyder lagom sportig men inte manhaftig, moderiktig men inte "filmstjärnefeminin", osminkat men välmanikurerat yttre och halvlångt hår i tofs (se även Finstad 2000, s. 227 ff). Detta kan illustreras med en annan berättelse av Tina. Det var en av hennes kurskamrater, en kvinna, som fått utstå mycket kritik av andra kvinnor och av männen på utbildningen i Växjö. När jag frågade henne varför svarade Tina att hon stack ut för mycket genom att dels inte delta i det sociala livet utanför utbildningen och dels såg hon annorlunda ut. Hon hade en stil som inte passade in i polis-sammanhang utan såg mer ut som hon läste till socionom. Det vill säga proggig klädstil, feministiska värderingar som hon tydligt gav uttryck för och dessutom var hon något äldre än genomsnittet, något över trettio år.

Det har varit en del ryktesspridning bland tjejkerna, jag vet faktiskt inte varför det är så. Men polisyrket är ändå något slags machoyrke om man säger så och man vill ha det på det sättet. Jag vet inte om det är konkurrens eller vad det är men jag menar när jag jobbade i min hemstad inom handeln så var det inte alls något sånt. Då tyckte vi bara om varandra. Så där. (Tina, Växjö)

Mitt sätt att tolka dessa förhållanden som Tina beskriver och som jag också iakttagit är att det blir en klassisk form av härskande ge-

42 Det finns inte utrymme i den här artikeln att gå djupare in i den genusteoretiska diskussionen om natur kontra kultur i de skillnader som idag tillskrivs kvinnors respektive mäns tanke och handlingsmönster. För den intresserade hänvisar jag till Åsa Carlsons (2001) avhandlingen *Kön, kropp och konstruktion. En undersökning av den filosofiska grunden för distinktionen mellan kön och genus*, samt till tidskriften *Res Publica* nummer 35/36 1997.

nom normen där de underordnade också konkurrerar med varandra om acceptans (Hirdman 2001). Inte minst mot bakgrund av att utbildningen även kan betraktas som en heterosexuell äktenskapsmarknad.

Om lärarna här fick höra det som sägs i killarnas omklädningsrum skulle nog flera riskera att åka ut. Det är en otrolig lumparjargong, väldigt sexistisk. De talar om tjejerna, vilka de varit med och vilka de skall ta nästa gång. (Enok PHS)

Enligt Enok så är utbildningen otroligt könsnormativt cementerad. Han lyfter fram tävlingsmomentet som finns i allt och som är en del av socialiseringen. Den är som tydligast i ämnet självskydd som enligt honom har en rent prestationsinriktad idrottskaraktär, men den finns överallt inte minst i relation till tentamensresultat. Av det Enok berättar blir det tydligt att själva utbildningen och lärarna har en stor del i normeringen och därmed ganska mycket ansvar för hur ickenormen tvingas förhålla sig till normen. Socialiseringen in i yrket för kvinnor innebär att de redan vid utbildningen får lära sig att vara *tvåa* och att detta sker med lärarnas goda minne och ibland aktiva agerande, det ”spökar överallt” (se citat från Hirdman 2001 ovan). Kvinnorna kör inte bilen, de är inte de som tar plats vid övningarna, de står bakom och accepterar denna roll. Kanske för att det i stunden blir lättare, slippa ta plats och bli iakttagen och därmed riskera att utsättas för kritik. Att inte tillhöra normen innebär alltså en ständig balansövning på slak lina där det gäller att inte gunga för mycket åt det ena eller andra hållet, dvs. inte bli för mycket av *den andra* men inte heller försöka bli något du inte är, en *Peak Performance man*. Det handlar om att bli en i mängden, accepterad trots sin avvikelse från normen. Ett förhållande som kan illustreras genom Olofs ord;

Att kommentarer som man ibland kan få; nej men du är okej för du är ju inte sådär. Punkt, punkt, punkt. Och det där sådär, vad innebär det? Är det att jag inte kladdar på folk. Att jag inte har ett ”typisk bögbeteende”, vad det nu är. Är feminism eller pratar hela tiden om snygga killar, eller... Vad innebörden är kan man bara anta. Det man funderar kring är vad de tycker då om andra människor som inte är på det sättet, som är fjolliga eller vad det nu är som inte hör till normen. (Olof, PHS)

Avslutande diskussion

Artikelns titel är hämtad från en fråga eller påstående som Olof ställde upp vid en av intervjuerna med honom. Den är central på många sätt när man resonerar kring polisens mångfaldssträvanden eftersom den sätter fingret på den känsliga punkt som jag anser måste diskuteras när det gäller att öka mångfalden. Är det en kvalitativ förändring av svensk polis som skall uppnås eller är det en kvantitativ? Om det är en kvalitativ förändring hur ser den då ut? Det vill säga vad *är en bra polis* och vilka bilder av yrket är det som förmedlas i relation till vad man anser vara en bra polis. Detta är centralt eftersom de som söker utbildningen gör det mot bakgrund av bilder av yrket som faktiskt gör att just de vill arbeta som poliser. Dessa bilder av yrket kommer såväl via populärkulturen som från de framställningar som görs av polisiär verksamheten av polisen själv och via nyhetsförmedlingar.

Som det ser ut idag vågar jag påstå att många av dem som inte tillhör normen de facto känner sig inkvoterade och detta blir ett hinder för dem som enskilda individer men också i förlängningen för kåren då det inte blir en kvalitativ förändring av normen. Det blir ingen mångfald om de som skall tillföra den ständigt förhåller sig till normen så att de skall passa in trots att de inte tillhör den. Normen måste därmed analyseras och brytas upp för att den skall kunna förändras. Liv Finstad (2000) problematiserar också förhållandet med *polisblicken på polisen* och menar att föreställningarna om vem som är en god kollega reproduceras bland annat genom det faktum att rekryteringen till yrket också sker mot bakgrund av föreställningarna om vem som är en god kollega.

Det jag velat visa i artikeln är hur kroppen är central i socialiseringen in i yrket (se även Finstad 2000). Denna kropp är en *Peak Performance* manskropp som inte bara signalerar kroppsstyrka och könstillhörighet utan också förmodade egenskaper som heterosexualitet, svenskhet och vithet samt kollegialitet och orädsla. Likformighet i tanke och handling och där kamratskapet bland annat består av att *"tonen ä rå men hjärtlig"* (Nadja, Växjö).

Referenser

- Andersson, S. (2003). *Ordnande praktiker. En studie av status, homosocialitet och maskuliniteter utifrån två närpolisorganisationer*. (Akademisk avhandling. Stockholm: Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.
- Bergman, B. (2003). *Elev eller kollega? Perspektiv på polisutbildningen*. (Magisteruppsats) Stockholm: Institutionen för undervisningsprocesser, kommunikation och lärande. Lärarhögskolan i Stockholm.
- Ds 1996:11, Justitiedepartementet. *Rekrytering och grundutbildning av poliser*. Stockholm: Fritzes.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis*. London: Longman.
- Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax Forlag.
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge. Selected interviews and other writing 1972-1977*. Ed. by Gordon, C. Brighton: Harvester Press.
- Goode, E. (1994). *Deviant behaviour*. New Jersey: Prentice Hall.
- Granér, R. (2004). *Patrullerande polisers yrkeskultur*. (Akademisk avhandling) Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Gunnmo, G. (2004). *Mångfaldsarbete inom polisen – en lägesbeskrivning*. Rapport från Justitiedepartementet 2004-02-26.
- Hirdman, Y. (2001). *Genus – om det stabilas föränderliga former*. Malmö: Liber AB.
- Holstein, J. A. och Gubrium, J F (1995). *The active interview. Qualitative Research Methods*, volume 37. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Hörnkvist, M. (2007). *The organised nature of power. On productive and repressive interventions based on considerations of risk*. (Akademisk avhandling) Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Jagose, A. (1996). *Queer Theory. An introduction*. New York: New York University press.
- Jørgensen, W. M. & Phillips, L. (1999). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Lander, I. (2003a). *Den flygande maran. En studie om åtta narkotikabrukande kvinnor i Stockholm*. (Akademisk avhandling) Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Lander, I. (2003b). "Genus, normalitet och avvikelser". I: Lander, Pettersson & Tiby (red), *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv i svensk kriminologi*, s. 21-46. Lund: Studentlitteratur.
- Lander, I. (2006). "Etnografi: En forskningsansats där forskaren är det främsta verktyget". I: Roxell, L & Tiby, E (red), *Frågor, fält och filter. Kriminologisk metodbok*, s. 21-39. Lund: Studentlitteratur.
- Searle, J. R. (1999). *Konstruktionen av den sociala verkligheten*. Uddevalla: Daidalos.
- Rosenberg, T. (2002). *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Smith, D. E. (1990). *Texts, facts and femininity. Exploring the relations of ruling*. London: Routledge.

Att lära till polis – traditioner och förnyelse inom utbildning och yrkesliv

Fil.dr. Staffan Karp och fil.dr Henric Stenmark, Pedagogiska institutionen Umeå universitet

En ny polis. En polis som med kort varsel kan förändra sin kompetens. En polisutbildning för framtiden. En polisverksamhet som förändras i takt med omvärlden. Orden är hämtade från de senaste årens kommittédirektiv och utredningar om polisutbildning och polisväsende. Varför blir utveckling och förändring så viktigt? Är inte ”det gamla” gott nog? Är motståndet mot förändring och förnyelse inom polisen särskilt stort? Den här artikeln handlar om poliser i spänningsfältet mellan ideologi och praktik, utbildning och yrkesliv, förändring och anpassning. Vi presenterar och prövar en analysmodell för att beskriva och förstå utbildningens och yrkeslivets reproducerande och utvecklingsinriktade krafter. Ytterst handlar artikeln om vilket utrymme som finns för förändring och förnyelse och hur den enskilda studenten och polisen väljer att förhålla sig till ”det gamla” och till ”det nya”.

Inledning

Den första polisskolan i Sverige startade år 1910, före det hade polismän lärts upp inom polisyrket av äldre kollegor. Den nuvarande polisutbildningen, för att översiktligt nämna något om utbildningens struktur, består av fyra terminers studier samt en efterföljande praktiktermin. Under praktikterminen, den så kallade femte terminen, möter den studerande polislärare som vid en polismyndighet fungerar som den studerandes handledare. Utbildningsanordnaren har enligt gällande ordning inte något ansvar för praktikterminen utan detta åvilar polismyndigheterna.

Om man överblickar de senaste femtio åren med avseende på rekrytering av sökande till polisutbildning så finner man att intresset för utbildningen varierar. Söktrycket var tidigare lågt men det har senare ökat. Rekryteringsstatistik som Rikspolisstyrelsen (RPS) har

tagit fram visar att varannan sökande antogs till polisutbildningen kring polisens förstatligande år 1965. Yrket har senare blivit allt mer populärt. Under 2000-talet, nu när söktrycket är högre, antas omkring var tionde sökande till utbildningen.

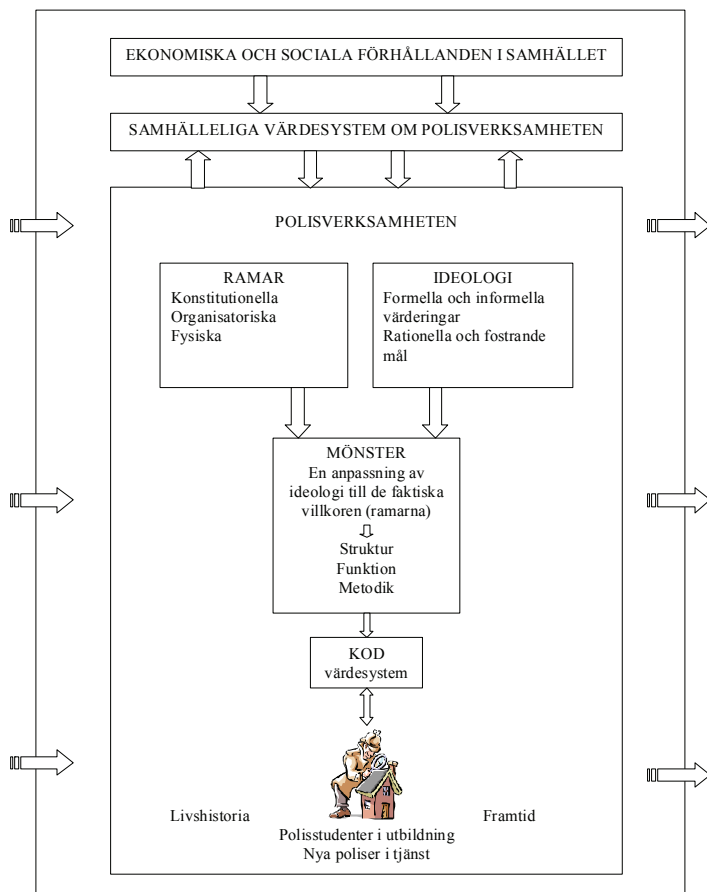
Mellan traditioner och förnyelse

Polisycket är ett yrke med långa anor (Bergman, 1990; Furuhausen, 2004). Olika kulturer och samhällen bakåt i historien, i Sverige och i andra länder, har använt poliskårer för ordningshållning och brottsbekämpning (jfr Platon, 2003). Jämförelser länder emellan visar att resurser som avsätts för polisverksamhet varierar. Det förekommer även variationer kring annat, exempelvis polisens utbildning och de polisiära uppgifterna. I Sverige har grundutbildningen för poliser under 1990-talet varit föremål för flera utredningar och granskningar. Ett genomgående tema i dessa är hur framtidens polis bäst ska utbildas. I rapporten *Rekrytering och grundutbildning av poliser* (Ds, 1996:11) föreslås en anpassad utbildning i högskolans regi med delar av de praktiska inslagen utanför högskolan. Det nuvarande polisprogrammet tillkom 1998 och bedrivs enligt bestämmelserna i polisutbildningsförordningen (SFS, 1999:740). År 2000 startade Umeå universitet och 2001 Växjö universitet polisprogram som uppdragsutbildning med Rikspolisstyrelsen som beställare. I januari 2006 tog regeringen beslut om kommittédirektiv för en utredning om hur polisutbildningen helt eller delvis kan omvandlas till högskoleutbildning (Dir. 2006:10). Under rubriken "Framtidens polis" sägs i direktiven bl.a. att *polisens verksamhet är och skall ständigt vara i utveckling* och att det är viktigt att *polisorganisationen har förmåga att kontinuerligt ta till sig ny teoretisk kunskap och omvandla den till praktisk handling* (s 4).

Vad som faktiskt sker i den dagliga verksamheten, i utbildning och i arbetsliv, beror på strukturella och historiska förhållanden liksom på de aktörer som finns inom polisväsendet. I lärandet inför yrkeslivet är studenter och nya poliser delaktiga både i en reproduktions- och förnyelseprocess. Nilsson (1988) har utarbetat en teoretisk referensram för hur man kan beskriva och förstå hur individer införlivar, förstår och påverkar sociala praktiker. En viktig del i Nilssons referensram är ramfaktorteorin som den beskrivits av Dahllöf (1967, 1969) och vidareutvecklats av bl.a. Lundgren (1972, 1979, 1981, 1984). Lindblad, Linde, Naeslund (1999) beskriver hur utvecklingen av ramfaktorteorin inspirerat till ett tänkande omkring och en problematisering av hur pedagogiska praktiker kan förstås. Detta benämner författarna för den utvidgade ramfaktorteorin och är ett tänkande som vi i vårt arbete ansluter oss till. Med detta som

utgångspunkt har vi konstruerat en förståelsemodell för hur vi ser på reproduktions- och förnyelseprocesser i lärandet till polis (fig 1).

Figur 1 Att lära till polis. En förståelsemodell (efter Nilsson 1988).

Ramar definieras av Dahllöf (1969) som faktorer vilka begränsar undervisningssituationen och över vilka de som undervisar och de som undervisas inte har någon kontroll. Lundgren (1979) har utvecklat begreppet och skiljer på konstitutionella ramar, organisatoriska ramar och fysiska ramar. Konstitutionella ramar är begränsande faktorer i form av lagar, förordningstexter, reglementen etc.

som är bestämda av staten eller dess myndigheter. Organisatoriska ramar är organisatoriska åtgärder som är ett resultat av ekonomiska resurser. Inom utbildningen kan det t.ex. handla om antalet lärare, om fördelningen av undervisningstimmar på olika innehåll och om studerandegruppens storlek, i yrkeslivet om antalet poliser i tjänst, turlagens storlek etc. Fysiska ramar är exempelvis begränsningar i materiella resurser såsom tillgång till polisbilar, radioutrustning och analysinstrument. Exempel som kan gälla både för utbildningen och i yrkeslivet. Ramarna utgör juridiska, ekonomiska och fysiska villkor för polisverksamheten, såväl för utbildning som för yrkesliv.

Ideologi är föreställningar om vad polisverksamheten ytterst går ut på, hur verksamheten ska bedrivas och hur innehållet ska förmedlas. Den är en syntes av både formella och informella värderingar. De formella värderingarna är ofta speglingar av de konstitutionella ramarna och styrdokumentet för verksamheten. De informella värderingarna är individuella uppfattningar om vad polisyrket kräver och hur verksamheten ska bedrivas, värderingar som kan delas av flera och t o m vara dominerande inom kulturen. Innehållet i de informella värderingarna kan antingen stämma överens med innehållet i de formella värderingarna, men också stå i motsats till dessa. I ideologin ingår också föreställningar om rationella och fostrande mål. Med rationella mål avses praktiska kunskaper och färdigheter som yrket kräver, t ex att köra bil och hantera ett tjänstevapen. Med fostrande mål avses förväntningar på beteenden som verksamheten anses förutsätta, t ex att alltid undsätta en ensam polis (jfr Nilsson, 1988). I ideologin ingår också föreställningar om vad studenten och den nya polisen ska socialiseras till (jfr Ekman, 1999).

Det finns således en rad föreställningar om polisverksamheten. Traditioner och givna ramar sätter dock begränsningar för vad som anses värdefullt och vad som är möjligt att utföra. På en individuell nivå handlar det ytterst om vad enskilda polisstudenter och nya poliser uppfattar att de behöver lära sig för att verksamheten ska fungera. Utifrån detta utformas ett mönster, en regelbundenhet i vardagen, såväl i utbildning till polis som i yrkeslivet. Mönstret uppvisar en struktur, t ex i fråga om vilka som antas till utbildningen och vilka som premieras och når olika positioner inom polisväsendet, en funktion, t ex vad som är polisväsendets uppgift och vad polisen ska användas till samt en metodik, d v s hur utbildning ska ske och hur yrket ska utövas (jfr Nilsson, 1988).

Med kod förstås det värdeinnehåll som den enskilda polisstudenten eller den nya polisen har att införliva för att accepteras och finna sig tillrätta inom utbildning respektive yrkesliv (jfr Nilsson, 1988). Koder rättar in individer på en kollektiv nivå och dessa anger som

sociala markörer vad som premieras respektive vad som inte accepteras. Fenomen som här beskrivs har vuxit fram under lång tid inom polisen som är ett traditionsrikt yrke (Furuhagen, 2004; Stenmark, 2005).

Syfte och metod

Polisstuderande samt nya poliser förväntas både anpassa sig till polisyrkets traditioner och att bidra till verksamhetens förnyelse och förändring. Hur dessa förväntningar uppfattas och hur de hanteras av den enskilda studenten och nya poliser vet vi idag inte mycket om. Syftet med denna artikel är att pröva och diskutera en analysmodell för att empiriskt studera reproducerande och utvecklingsinriktade krafter i polisutbildning och i polisyrket. Analysmodellen har konstruerats med utgångspunkt från förståelsemodellen och består av fälten utbildning och yrkesliv samt reproducerande och utvecklingsinriktade krafter (fig 2).

Fig 2 Utbildningens och yrkeslivets reproducerande krafter. En analysmodell

	UTBILDNING	YRKESLIV
Reproduktion	Ramar Ideologi Mönster	Ramar Ideologi Mönster
Utveckling/ Förändring	Ramar Ideologi Mönster	Ramar Ideologi Mönster

Med exempel från forskning om polisutbildning och polisarbete i Sverige, statliga och offentliga dokument samt författarnas egna erfarenheter av polisutbildning och polisväsende beskriver vi utbildning och yrkesliv. Beskrivningarna syftar till att synliggöra ramar, ideologi och mönster för verksamheten och därmed i sin förlängning till att ge underlag för analys av reproducerande och utvecklingsinriktade krafter inom polisen.

Resultat och analys

Utbildning

Ramar

Ramar i form av politiska beslut reglerar utbildningens längd och hur många poliser som årligen skall utbildas. Utbildningsplanen som fastställs av Rikspolisstyrelsen och kursplaner som fastställs av utbildningsanordnaren anger utbildningens mål och innehåll. I utbildningsplanen skrivs fram både att studenten ska förvärva kunskaper och färdigheter som krävs för polisarbetet och för att tillgodogöra sig ny kunskap med relevans för polisarbetet. Utbildningen ska ge studenten en förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar och en beredskap att möta förändringar i arbetslivet. Studenten ska också utöver kunskaper och färdigheter utveckla förmågan att söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå liksom att följa kunskapsutvecklingen (Utbildningsplan för polisutbildningen i Umeå, 2006).

Utbildningsstoffet som de studerande möter under utbildningstiden är omfattande och med såväl teoretiska- som praktiska inslag. Inslag av juridik, psykologi, pedagogik m m varvas under utbildningstiden med exempelvis polisbilskörning, mental träning, självskydd och vapenträning.

Ideologi

Utbildningsplanen och kursplaner anger de formella målen för utbildningen. Dokumenten stakar ut ramar kring utbildningen, men de förmedlar också bakomliggande ideologier. I den polisutbildning som vi har erfarenhet av arbetar poliser som lärare (polislärare) tillsammans med akademins lärare i olika konstellationer, s.k. lärarlag. Gemensamt tar man ett ansvar för planeringen av och genomförandet av de olika momenten i utbildningen. I dialog uttolkas kursplanerna och konkretiseras i undervisning. Denna process är en del i en ideologiproduktion om vad polisutbildningen syftar till. En produktion som hämtar sin näring ur de juridiska dokument som reglerar utbildningen och ur de erfarenheter som polislärare och akademiska lärare bär med sig in i dialogen. Av betydelse för innehållet i ideologin är också vad enskilda lärare, såväl polislärare som akademiska lärare, faktiskt gör i sin undervisning och vilka budskap man förmedlar till studenterna. De studerandes egna förväntningar och andra samhällsmedborgares åsikter påverkar också ideologier kring vad poliser behöver kunna, goda polisers egenskaper och annat.

Mönster

Polisutbildningen ger de studerande en kunskaps- och erfarenhetsmässig bas som tillämpas och fördjupas under praktiktiden samt under de första åren inom yrket. Mot bakgrund av utbildningens längd och det stoff av olika slag som studenten har att införliva finns det skäl att fundera över förutsättningarna för ett reflekterat lärande. Forskning om studenters lärande (Marton, Hounsell & Entwistle, 1986; Biggs, 1987; Ramsden, 1992) visar att en av de faktorer som befrämjar ett repetitivt, reproducerande lärande är om utbildningen paketeras på ett sådant sätt att tiden för reflektion är begränsad. I den dialog som kontinuerligt förs med de studerande i t.ex. formaliserade utvärderingar och kursråd har framförts att belastningen mellan olika delar av utbildningen varierar och att det därför under vissa perioder knappast finns tid för ett bearbetat och reflekterat lärande.

Polisarbete är ett kollektivt arbete (Stenmark, 2005). Tidigare forskning visar att äldre kollegors inverkan har stor betydelse för nya poliser (Ekman, 1999). Vår erfarenhet talar för att detta också kan gälla för poliser i utbildning. Flera av de lärare som vi samtalat med upplever att studenterna som kollektiv är mera benägna att "lyssna på" de som i grunden är poliser (polislärare) än de lärare som inte har en sådan bakgrund (akademiska lärare). För studenterna är det polislärarna som i större utsträckning än de akademiska lärarna har den eftersträvarsvärda kunskapen och erfarenheten. Polislärarna har i studenternas ögon ett kulturellt kapital som de själva eftersträvar (jfr. Bourdieu 1984; Broady, 1990). Konsekvenserna av detta i undervisningssituationen kan ibland bli att det är viktigare för studenterna vem som säger något än vad som sägs. I undervisningen möter vi också studenter som redan under den första terminens studier pratar om sig själva som om de vore poliser och inte som studenter i utbildning till poliser. Kanske påbörjas identifikationsprocessen till polis redan innan utbildningen. En parallell kan här dras till Ekmans (1999) forskning om polisaspiranternas lärande. Han menar att kårandan inom polisen uppstår genom en kombination av rekryteringen (d.v.s. processen för antagning till polisutbildning), utbildningen samt genom en socialisation av nya medlemmar.

Även Ekenvall (2006) ger i en studie exempel på äldre kollegors betydelse för blivande och nya poliser. Han påvisar en tystnadskod som följer av kamratlojaliteter mellan kollegor. Undersökningen som Ekenvall åberopar visar att tystnadskoder är något som den studerande lär sig efterhand genom interaktioner med kollegor. Redan under utbildningen ställs den studerande under kollektivets förväntanstryck. Som ett exempel kan studenternas arbete i basgrupper under de fyra inledande terminerna av utbildningen näm-

nas. Basgrupperna består av sex studenter och constellationerna förändras enbart mellan terminerna. I basgruppen sker mycket av den dagliga verksamheten. Den används som enhet i övningar där de teoretiska kunskaperna tillämpas. Den används för att i seminariets form diskutera texter av olika slag. Den kan också utgöra arbetsgrupp för redovisningar och examination av inhämtat kunskapsstoff. Basgruppen är en viktig resurs för den enskilda studentens lärande. Hur väl arbetet i basgruppen fungerar kan ha avgörande betydelse för hur studenten lyckas med sina studier. Vad detta betyder i termer av vilka kamratlojaliteter som utvecklas kan naturligtvis också diskuteras.

De kunskaper och erfarenheter som den studerande har med sig från sin utbildning kompletteras senare, under den femte terminen och även längre fram, med erfarenheter från polisarbete i praktiken. Här är äldre och erfarna kollegors förhållningssätt och attityder till hur arbetet ska utföras betydande för den nya polisens lärande. Den svenska modellen för utbildning av poliser innebär att polismyndigheterna har hela ansvaret för praktikterminen. Den nytexaminerade polisstudenten har således i sin praktiktermin att pröva sina nyvunna kunskaper från utbildningen i det vardagliga polisarbetet utan något stöd från utbildningsanordnaren. Den nya polisen tilldelas en för ändamålet utbildad handledare vid myndigheten. Praktikterminen har drag av en lärlingsmodell där erfarna poliser genom interaktioner under pågående arbete överför yrkeskunskaper samt värderingar som är kännetecknande för poliskulturen. Handledaren samt andra poliser och den studerande utför arbetsuppgifter tillsammans och på det här sättet inskolas en ny polis i yrket. Granér (2004) skriver i sin avhandling om polisutbildningens praktikperioder att de bidrar till att de studerande går från osäkerhet till tydlighet i yrkesrollen. Ett uttryck för dessa skeden i utbildningen är strävan efter att lära sig och införliva yrkeskollektivets attribut. Flera informanter i Granérs studie menar att handledare och informella ledare i de så kallade turlagen har avgörande betydelse för vilka kunskaper blivande poliser införlivar. Detta återspeglas också i grundutbildningen. När studenternas erfarenheter från de praktikveckor (fältstudier) som ingår i utbildningen diskuteras är det inte ovanligt att utbildningens innehåll ställs mot erfarenheter från praktiken. Studenter uppfattar att blivande kollegor både ger uttryck för och i handling visar att det man lär på utbildningen inte svarar mot de krav som polisarbetet i praktiken ställer. Fenomenet har också uppmärksammats av Cedermark Hedberg (1985) som föreslår att kontaktytorna mellan utbildningsanordnare och polismyndigheterna mot bakgrund av detta bör fördjupas.

Yrkesliv

Ramar

Polislagen (1984:387) anger polisens uppgifter. Samma lag tillsammans med polisförordningen och regleringsbrevet klarlägger polisens befogenheter. Till polisens huvuduppgifter hör att upprätthålla allmän ordning och säkerhet och att tillförsäkra allmänheten skydd och annan hjälp. Polisen skall skydda det organiserade samhället vilket bland annat innebär att skydda statsapparaten och domäner i samhället som omfattas av statens beskydd. Polisen skall även ge service t.ex. utfärda olika former av tillstånd samt bistå andra myndigheter med olika former av handräckning. För att kunna fullgöra sina uppgifter har polisen befogenheter att använda tvångsmedel. Tvångsmedlen är av två slag, våldsanvändning samt frihetsberövanden (Norée, 2000; RPS, 2003).

Polisen i Sverige är idag en av de allra största statliga verksamheterna med cirka 24 000 anställda (RPS, 2006). Polisen lyder under justitiedepartementet. Varje län utgör ett polisdistrikt och polismyndigheten ansvarar för distriktets polisverksamhet. En polisstyrelse med politiska representanter ansvarar för ledningen av respektive polismyndighet. Mot bakgrund av de stora befogenheter polisen har tilldelats granskas verksamheten kontinuerligt av Riksrevisionen med flera granskningsinstanser.

Ideologi

Det politiska intresset och engagemanget för polisverksamheten är av tradition stort i Sverige. Media rapporterar flitigt om vad som sker i det dagliga polisarbetet och granskar kontinuerligt ledningen av verksamheten och polisens organisation. Samhällsdebatten kring rättsväsendets område resulterar bland annat i politisk aktivitet och, som en följd därav, översyn av lagstiftning som rör verksamheten. Den politiska styrningen av polisen sker såväl på riksnivå som på länsstyrelsenivå. Under 1990-talet lanserades närpolisreformen, vilken bl.a. syftade till ett nära samarbete mellan polisen och boende inom ett geografiskt område. Närpolisernas arbete influerades av kvarterspolisernas arbetssätt (Stenmark, 2005).

Genom samtal med poliser som arbetar i yttre tjänst har vi fått uppfattningen att de ibland upplever att de befinner sig i ett korstryck där olika intressen möts. Patrullerande poliser möter olika uppfattningar om vad som ska åstadkommas och om hur polisens uppgifter ska lösas. Styrdokument som är politiskt förankrade med ideologier möter polisarbetets olika verkligheter. Granér (2004) diskuterar patrullerande polisers autonomi. Hans slutsats är att trots att poliser styrs av ett omfattande regelverk finns utrymme för tolk-

ningar av vad som ska göras. Enligt honom har patrullerna en relativt stor frihet att besluta både när det gäller *om* och *hur* ett uppdrag skall utföras. Vad är det då som avgör vilka beslut som fattas och konsekvenserna för det arbete som utförs? Formella texter vägleder polisens arbete men även andra krafter inverkar – nationell och internationell forskning visar t.ex. att poliskulturers styrka och effekt är av betydelse (Reuss-Ianni, 1993; Finstad, 2000; Granér, 2004; Stenmark, 2005). Holgersson (2005) lyfter i sin avhandling fram tendenser som visar att arbetsprestationerna sjunker för äldre och etablerade poliser (se även Finstad, 2000). Holgersson skriver att det är något i polispraktiken som relativt omgående gör att nya polisens produktivitet minskar. Vad detta "något" är klargörs dock inte i hans arbete.

Mönster

Ekman (1999) beskriver i sin studie socialiseringsprocesser där äldre kollegor inskolar nya poliser. Nya poliser har intresse av att fångas upp av poliskollektivet och att accepteras som fullvärdig arbetskraft och polis. Nya poliser lär sig såväl polisarbete som polisattityder genom interaktioner med äldre kollegor. Det yttre trycket i ett utsatt yrke driver också på en anpassning till kollektivets normer. Man absorberar etablerade poliskollegors uniformsdetaljer, arbetssätt, språkliga uttryck och vanor. Värderingar och normer som är förankrade i verksamhetens historia befasts genom dessa processer. För den nyanställda polisassistenten handlar det ytterst om att veta att kollegor ställer upp vid ett så kallat underläge – att hjälp anländer som understöd vid en kritisk situation (Stenmark, 2005).

Beroendet mellan poliser i det utsatta polisyrket, i våldets närhet, genererar sammanhållning och kåranda. Kollegialiteten mellan poliser, som ibland lyfts fram som kännetecknande för polisyrket, hämtar sin näring ur detta beroende. Forskning visar att den som inte anpassar sig riskerar att utsättas för informella sanktioner såsom att man talar illa om personen, slutar hälsa på honom, negligerar honom eller utesluter honom helt och hållet från umgänge (de Swaan, 2003). Granér (2004) skriver i sin avhandling om faktorer av betydelse för att ett starkt poliskollektiv med en sammanhållen kåranda ska utvecklas och reproduceras. Sådana faktorer är bl.a. att arbeta under yttre hot, det gruppinriktade arbetet som kännetecknar polisens arbete, den sociala identiteten, samt tendenser till social isolering. Med social isolering avser Granér att många polisens umgängeskrets vid sidan av arbetet begränsas till umgänge med andra poliser.

Slutsatser

Huvudsyftet för oss har varit att pröva en analysmodell för att beskriva och förstå reproducerande och utvecklingsinriktade krafter inom polisutbildning och inom polisyrkets praktik. Med utgångspunkt från tidigare forskning om förhållanden inom svenskt polisväsende och våra egna erfarenheter av polisutbildning och yrkesliv inom polisen har vi prövat modellens användbarhet. Vår slutsats är att analysmodellen är användbar för att beskriva och analysera den praktik som poliser under utbildning och i yrkesliv möter och införlivar.

Några resultat framkommer när vi prövar analysmodellen. Det mest framträdande är att studenter under utbildning och nya poliser på fältet befinner sig i praktiker med delvis motstridiga krafter. Vi tycker oss också kunna se att yrkesnormen är mycket stark och att den tränger in i och påverkar studenter mycket tidigt i deras utbildning till poliser. Då normen handlar om reproduktion av för yrket nödvändiga kunskaper och färdigheter, som de definieras av poliser på fältet, förstärks de innehåll i utbildningen som behandlar dessa. Därmed finns också en risk för att förutsättningarna för att förmedla de innehåll i utbildningen som är förändrings- och utvecklingsinriktade, och som utbildningen också ska stå för, försämrats. Resultaten ska dock ses som högst preliminära eftersom den empiri som används är klart begränsad. Tidigare forskning i Sverige som belyser förhållanden inom polisväsendet behandlar nämligen endast sparsamt frågor om polisutbildningen. Då de exempel vi hämtar från våra egna erfarenheter relateras till denna forskning blir de bilder av reproduktion och förnyelse som vi ger alltför förenklade. Det samma får sägas gälla om de bilder vi ger av polisyrket. Här är visserligen den nationella polisforskningen mera omfattande, men ändå relativt snäv i den meningen att det är reproduktion av traditioner inom polisväsendet som många gånger står i fokus. Med förändring och förnyelse i forskarnas fokus kunde andra resultat ha framträtt. Att reproduktionen är stark stöds dock även av internationell polisforskning. Bland annat visar Garcia (2005) att poliser traditionsenligt prioriterar brottsbekämpande arbete före ordningshållning samt social service. Riksrevisionen, Brottsförebyggande rådet med flera granskningsinstanser har i likhet med forskares analyser funnit att traditioner står i vägen för nytänkande. Bland annat anses genomförandet under 1990-talet av närpolisreformen ha begränsats av poliskulturen (se sammanställning i Stenmark, 2005).

Sammantaget menar vi att det vore värdefullt med en eller flera empiriska studier där vår analysmodell används. Om de första preliminära resultaten vinner stöd i dessa studier återstår att se. Vår uppfattning är vidare att en djupare förståelse för reproduktion och

förnyelse inom polisutbildning och yrkesliv kan nås om kommande resultat diskuteras och problematiseras i en vidare kontext, där vi utifrån ett utvidgat ramfaktorteoretiskt tänkande. Här bjuder, som vi ser det, den förståelsemodell som vi presenterat en möjlig utgångspunkt för sådana diskussioner.

Referenser

- Bergman, K. (1990). *Poliser mellan klassförtryck och brottsbekämpning*. (Akademisk avhandling) Göteborg: Etnologiska föreningen i Västsverige.
- Biggs, J. B. (1987). *Student approaches to learning and studying*. Melbourne: Australian council for educational research.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Broady, D. (1990). *Sociologi och epistemologi. Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. Stockholm: HLS Förlag.
- Cedermarck Hedberg, G. (1985). *Kvinnor och män i polisutbildning. Polissystemets reaktioner på en ökad andel kvinnor i polisyrket*. (Akademisk avhandling) Stockholm: Science and art (distr).
- Dahllöf, U. (1967). *Skoldifferentiering och undervisningsförlopp*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Dahllöf, U. (1969). *Ability Grouping, Content Validity and Curriculum Process Analysis*. Göteborg: Report from the Institute of Education, University of Göteborg.
- Dir. 2006:10. Kommittédirektiv. *En ny polisutbildning*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Ds 1996:11. *Rekrytering och grundutbildning av poliser*. Stockholm: Fritze.
- Ekenvall, B. (2006) *Polisers och polisstudenters syn på interna oegentliga beteenden*. Rapport 2006:1. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.
- Ekman, G. (1999). *Från text till batong – Om poliser, busar och svennar*. (Akademisk avhandling) Stockholm: EFI, Ekonomiska forskningsinstitutet vid Handelshögskolan.
- Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax Förlag.
- Furuhagen, B. (2004). *Ordning på stan: polisen i Stockholm 1848-1917*. Eslöv: Symposium.
- Garcia, V. (2005). *Constructing the 'Other' within Police Culture: An Analysis of a Deviant Unit within the Police Organization*. Police Practice and Research, Vol. 6, No 1, March 2005, pp. 65-80.
- Granér, R. (2004). *Patrullerande polisers yrkeskultur*. (Akademisk avhandling) Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Holgersson, S. (2005). *Yrke: Polis – Yrkeskunskap, motivation, IT-system och andra förutsättningar för polisarbete*. (Akademisk avhandling) Linköping: Institutionen för datavetenskap, Linköpings universitet.
- Lindblad, S., Linde, G. & Naeslund, L. (1997). Ramfaktorteori och praktiskt förnuft. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 4, (1), 93-109.
- Lundgren, U. P. (1972). *Frame factors and the teaching process. A contribution to curriculum theory and theory on teaching*. (Akademisk avhandling) (Göteborg studies in educational sciences No 8) Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Lundgren, U. P. (1979). *Att organisera omvärlden. En introduktion till läroplansteori*. Stockholm: Liber förlag.
- Lundgren, U. P. (1981). *Model Analysis of Pedagogical Processes* (2nd edition). Lund: Liber

- Lundgren, U. P. (1984) *Between hope and happening: text and context in curriculum*. Victoria: Deakin University Press.
- Marton, F., Hounsell, N., & Entwistle, N. (1986). *Hur vi lär*. Kristianstad: Raben & Sjögren.
- Nilsson, P. (1988). *Tävlingsidrotten som uppfostringsmiljö*. Stockholm: HLS, Institutionen för Pedagogik, Rapport 1/1998.
- Norée, A. (2000). *Laga befogenhet: Polisens rätt att använda våld*. (Akademisk avhandling) Stockholm: Jure.
- Platon (2003). *Staten*. Nora: Nya Doxa.
- Polislag*. SFS 1984:387. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Polisutbildningsförförordning*. SFS 1999:740. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Ramsden, P. (1992). *Learning to teach in higher education*. London: Routledge.
- Reuss-Ianni, E. (1993). *Two cultures of policing. Street cops and management cops*. London: Transactions Publishers.
- Rikspolisstyrelsen. (2003). *Information till förtroendevalda inom polisen 2003*. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.
- Rikspolisstyrelsen. (2006). [http/ www.polisen.se](http://www.polisen.se)
- Stenmark, H. (2005). *Polisens organisationskultur. En explorativ studie*. (Akademisk avhandling) Umeå: Pedagogiska institutionen, Umeå universitet.
- Swaan, A. de. (2003). *Mänskliga samhällen*. Lund: Arkiv förlag.
- Utbildningsplan. Polisutbildningen i Umeå. (2006). Umeå: Polisutbildningen vid Umeå universitet.

Politics in the police: What are the implications of political diversity?

Researcher Gunnar Thomassen, professor Paul Larsson and associate professor Jon Strype

This article deals with the question of who the Norwegian police students are; more specifically it analyzes their political preferences. The official goal is that the police as far as possible shall represent the population, also politically. In contrast to this we often see assumptions that the police, more or less by nature, are conservative. In our research we were surprised by how politically representative the students seemed to be. The article goes in-depth in analyzing views on political issues. Party politics in Norway is marked by a rather high degree of consensus that seems to be reflected in the student population.

Introduction

It is an officially stated goal in Norway that the police should, as far as possibly, be representative of the population. This is pointed out in the whitepaper “The Role and Tasks of the Police”. Broad ideological and social recruitment are two of the basic principles of the Norwegian police.

“The police shall reflect democratic and humanistic ideals in accordance with our social system and our system of government.” (St. meld. nr. 42, 2004 – 2005, p. 9)

“It serves democracy that police officers are recruited representing a broad social background. It is favorable for the practical cooperation between police and the public and it strengthens the public trust in the police. The police should therefore be recruited from the whole country, all social strata and reflect the society by gender, life-experience, pro-

fessional background and education. The composition of the police should reflect the diversity of our society.” (op. cit. p. 10)

It is an ideal that the Norwegian Police should be politically neutral maintainers and enforcers of law and order. This goal seems to rest on the assumptions that a representative police force will be a more democratic and competent police force, and enjoy higher levels of trust. The legitimacy of the police in modern societies, especially in the social democratic Nordic countries, is also tightly linked to the representative character of the police (Reiner, 2000). The police are seen as representing us all. However, the discussion on representation tends to focus almost strictly on demographics. But if the goal is to stimulate the plurality of perspectives and increase the competence of the police, it could be argued that social and political representation is equally important.

So far there is little empirical evidence to support the hypothesis that a representative police force has a direct and practical influence on how the police operate. The dominating view in the research community seems to be that the background of police officers is of little relevance for how they behave and perform in practice. Either because applicants to the police tend to have certain personality traits that render differences in background irrelevant, or that differences in attitudes tend to disappear in the face of “reality” and through socialization into the group (Kappeler, Sluder & Alpert, 1994). A representative police force will from this perspective at best have a symbolic function.

Despite much public interest and speculation, the question of representation and its implications have received remarkably little empirical attention. In this paper we seek to fill some of the knowledge gap in this important area of research. We will therefore present data from a survey among police students in Norway. Our main focus will be on the political orientation of police students and how it corresponds to the rest of the population. In addition we want to investigate whether differences in political orientation has any effect on student attitudes on a diverse range of issues relating to the police.

A web-based questionnaire using fixed response alternatives was distributed to every first- and third-year student in January 2006. The Police education program in Norway is a three-year course; the second year is a practical year when the students work as police officers. It is often assumed that this “clash with reality” acquaints students with police culture and changes their outlook on the police

role. After two reminders 374 out of 592 students had returned the questionnaire, yielding a response rate of 63.2 %. Comparing existing student statistics with the data from our own survey the respondents seem to be fairly representative of the entire student population. The present study is a population study, aiming to describe the population of Norwegian police students. Thus, all differences between groups are by definition real, and statistical significance testing is not relevant. The differences we present should rather be evaluated in terms of their degree of practical significance.

Society and politics in Norway

Before we go on further we need to say a few words about some important traits of Norwegian society and culture. First of all Norway, as the other Nordic countries, is a highly stable and egalitarian society. Real class struggle is a thing of the past. We must go back to the 1930's to find bitter class conflicts. On every human development indicator Norway ranks high (UNDP, 2007). It is a rich country and the wealth is distributed comparatively more equally than in most other nations. However, social and economic differences have been accentuated in Norway over the last couple of decades.

Most Norwegians are members of the state church. There are no big religious cleavages or tensions. Immigration in Norway is a rather new phenomenon. We still have not experienced fully the typical problems associated with integration of new ethnic groups, and ethnic conflicts are still at a rather low level. The political parties' share many similarities and Norwegian politics are to a rather high degree characterized by a bottom-line agreement on basic questions (Green, 2008). Many would say that most Norwegian parties share a basis of social democratic ideas. There are several mediumsize and small parties in Norway and the line normally drawn from left to right in politics are crisscrossed by interest-group parties, like the coast party. There is also a well-known line of conflict between parties representing urban and rural groups and values. The political landscape is from left to right RV (the Communist Party), SV (Socialist Left), AP (the Social Democrats), SP (formerly known as the Agrarian Party), Krf (Christian Democrats), Venstre (the Liberal Left), Høyre (the conservative Party) and Frp (the Progressive Party).

For the reasons mentioned above it is not surprising that the Norwegian police are rather popular and score high on measurements

of trust in polls. They are usually at the top rank⁴³. The Norwegian police are, rightly, seen as rather civil in both outlook and action (Norwegian police do not carry guns). The police seem to be a profession of relatively high social status (Larsson, Strype & Thomasen, 2006).

Theory and previous research

As we already have pointed out, there are few empirical studies that provide any information about the background and beliefs of police officers (Pettersen & Svanberg, 1996; Larsson, 2005). To the extent we have any reliable data on the police these are often limited to demographic characteristics such as gender, age, and ethnic background. From these data we find that white males are grossly overrepresented in the Norwegian police force, while women and particularly ethnic minorities are underrepresented. Women constitute approximately 34% of the police force, while the share of police officers with minority backgrounds is so small it is hardly registered in percentages. The good news is that the number and share of students with such background is growing.

Aside from demographic statistics we also have some knowledge about personality characteristics of police officers in Norway. Abrahamsen and Strype (2006) found that police officers are fairly homogenous with regard to personality. Consistent with international research, they also found that, in comparison with a reference sample, police officers are significantly more conscientious, agreeable, and emotionally stable, and also more conventional and traditional in their outlook and behavior.

From a sociological point of view we still know precious little about who the police are, where they come from, and their general attitudes on social and political issues. There is no lack of assumptions, but these are rarely backed up by any solid empirical evidence. For example, much of the research literature claims that police officers are mainly recruited from the working classes, which may be the case, especially in many developing countries, but this is rarely backed up by any statistics.

Another example of a popular claim with some empirical support is that police officers tend to be politically conservative. Reiner states (2000, p. 95-97): “The evidence we have of the political orientation

43 Markeds- and mediainstitutet are measuring the trust of approximately 20 organisations yearly. 83 to 93% of respondents indicate that they have very high or fairly high trust in the police.

of police officers suggests that they tend to be conservative. Apart from specific party politics, the police tend to hold views on moral and social issues which are conservative.” More interesting in a Nordic perspective is a Swedish study on the recruitment of police students by Petterson and Swanberg (1996). They found that Swedish police students were typically more conservative than the average Swede. Nearly 45% of the students would vote Moderaterna, the Swedish equivalent to Høyre, while less than 20% would vote Social Democratic. Granér (2004) also describes dominant conservative cultural traits in Swedish police culture.

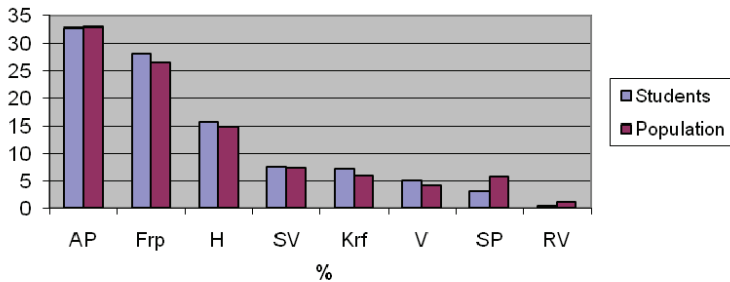
Although there are some empirical evidence to support the claim that police officers are more conservative than most people, many scholars still base their conclusions on logical deduction rather than empirical testing. The underlying logic often seems to be that because policing has a conservative function it follows that those who actually do the policing must be conservative as well. The problem here is that the term conservative is so broadly defined as to be practically meaningless. If supporting the basic idea of a policing institution makes you a conservative, there are exceptionally few who aren't. Thus to have a meaningful discussion of ideological and political orientation we need a much more narrow and precise definition of the terms.

Whether political and social attitudes have any influence at all on how the police approach their tasks is unclear. The most common assumption seems to be that it doesn't, at least not when responding rapidly to concrete situations. But again we are in almost complete empirical darkness.

Political orientation among police students

To say something meaningful about the political orientation of police students we need something more than loosely defined concepts. Thus, in order to measure political orientation we asked respondents the following question: If it was a national election tomorrow which party would you vote for? This is a question that is commonly used both nationally and internationally to measure party political voting behavior. It is also by far the most reliable and valid measure of political orientation.

Figure 1: Partypolitical distribution among police students and the rest of the population (%)

As we can read from figure 1, there are practically no differences between the police students and the Norwegian population in political orientation⁴⁴. Contrary to popular assumptions the average police student is no more conservative or closer to the political right wing than the average Norwegian. The police students will probably come around as slightly more oriented towards the political centre if we compare them to Norwegians in the same demographic strata or age segment (20-30). Younger people tend to be more prone to vote for the wing parties, both left and right, while drifting towards the centre as they become older. But overall, whether we compare the students to the entire population or to their own age group, the police students seem to be politically representative.

Political diversity and its implications

Now that we have established that the police students are as diverse in their political orientation as the rest of the population, the obvious question is: Does it really make any difference when it comes to policing? Although the present study cannot say anything about actual behavior we may say something about students' attitudes on issues related to policing and criminal justice. Will differences in political orientation also be visible on these issues or do they tend to agree on matters concerning criminal justice? It could be that differences in political orientation mainly appear on other topics,

⁴⁴ The data for the entire population are calculated by using the arithmetic mean of seven different polls in January 2006, the same period the students were surveyed.

such as economics, foreign policy and so on. To find out more about students attitudes on criminal justice we presented eight statements concerning the legal system and respect towards the police. The statements or items are part of a scale developed by Regoli, Crank and Rivera (1990) to measure cynicism in the police. For each item the respondent indicates on a four-point Likert scale how much they agree or disagree with the statement⁴⁵.

As independent variable we will use political orientation, but not in its original form. Because of the limited number of units we divided the respondents into three categories: Centre-left (Ap, SV, SP), Centre-right (Venstre, Høyre, Krf) and Frp. Centre-left (N=136) is the current coalition governing Norway, Centre-right (N=93) is the previous coalition governing Norway from 2001-2005, while FrP (N=94) is to the right of the Centre-right coalition, and, so far, is not part of any coalition.

First, we look at the full eight-item scale⁴⁶. Table 1 shows the mean scores and standard deviation within each political category. The scale metrics are identical to the metrics in the individual items. Thus, a smaller mean value indicates a more cynical outlook at the group level.

Table 1. Cynicism scale means and standard deviations in each political category.

	N	Mean	Sd
Centre-left	144	2,46	0,46
Centre-right	91	2,39	0,45
FrP	94	2,25	0,38

Table 1 show that the political division lines matter in terms of the general outlook on the relationship between police and society. Although the difference in scale means was of a moderate magnitude, the students supporting the Centre-left orientation displayed the least cynical outlook, followed by Centre-right supporters and FrP supporters. As will be further discussed in the following paragraphs, this can be interpreted as follows: students further to the right in the political landscape tend to be more concerned about the position of the police in society, and also, they tend to advocate

⁴⁵ The four alternatives are: Fully agree, partly agree, partly disagree, and fully disagree.

⁴⁶ Chronbach's alpha = .65.

more strongly the need to empower the police. In addition, the standard deviation column in table 1 shows that the FrP voters tend to be slightly more homogenous in their opinions (i.e. there is less variation in their scale scores) regarding these matters than students in the other political categories.

In tables 2-9 we report the relative share (%) of respondents in each political category who agree fully or partly with a given statement.

Table 2 New changes and reforms are weakening the traditional authority of the police officer.

	Centre-left	Centre-right	FrP
N	142	91	94
Mean (and sd)	2.63 (.71)	2.45 (.80)	2.54 (.73)
Agree partly or fully (%)	45.8	62.6	51.1
Agree fully (%)	5.6	7.7	4.3

The students seem to be divided approximately on the middle on this issue, but the share of students that agree fully or partly varies depending on political orientation. In the centre-left category “only” a minority of 45.8 % tend to agree with the statement, while among centre-right students the share is 62.6 %. It may not come as a surprise that conservatives worry about the impact of new changes and reforms on traditional authority. On the other hand it is part of the conservative agenda to push for public sector reform, and as such we may have expected the centre-right students to be more positive about reform. However, further to the right we find that the FrP students are more positive about reform than the centre-right students, and closer to the centre-left on this issue. The centre-right also has the biggest share of respondents that agree fully with this statement (7.7 %), but the share of respondents that agree fully is relatively small in all categories.

Table 3. The courts have given offenders so many rights that it is practically impossible to maintain law and order.

	Centre-left	Centre-right	FrP
N	143	90	94
Mean (and sd)	2.97 (.88)	2.86 (.89)	2.74 (.82)
Agree partly or fully (%)	34.3	36.7	40.4
Agree fully (%)	2.8	5.6	4.3

There are (fortunately) only a minority in all categories that tend to agree on this issue. The share of students who tend to agree is slightly bigger in the FrP-category, but the differences are modest and only 4,3% agrees fully. Interestingly we also find that students on the first year are more prone to agree (39%) than students on the third year (28%) (see appendix). The variation may of course be random, but if not, it may suggest that practicing as a police officer gives the students a more optimistic and hopefully more realistic view of the job.

Table 4. The police should have the right to listen to and record telephone conversations if they believe that they need to.

	Centre-left	Centre-right	FrP
N	144	91	92
Mean (and sd)	1.99 (.87)	1.84 (.87)	1.55 (.67)
Agree partly or fully (%)	75.0	75.8	90.2
Agree fully (%)	31.9	44.0	54.3

The question of how wide the powers of the police should be when it comes to listening in and recording telephone conversations is an ongoing debate in Norway. Many students seem to be in favor of letting the police draw the line themselves. While approximately 75 % of students both in the centre-left and centre-right categories agree partly or fully with the statement, there are as many as 90.2 % in the FrP-category who agree. The political differences become even clearer when we look at the shares that fully agree with the statement. From left to right on the political scale there are as many as 31.9 %, 44 % and 54.3 % who agree fully. Considering what we

know about the political parties and their position on these issues, the pattern of agreement found in this study is hardly surprising.

Table 5. When a person is arrested, he should be held in jail until his case comes to trial if the police and the prosecutor believe this is necessary.

	Centre-left	Centre-right	FrP
N	142	91	94
Mean (and sd)	2.30 (.86)	1.95 (.91)	1.79 (.83)
Agree partly or fully (%)	57.0	74.7	80.9
Agree fully (%)	19.7	37.4	43.6

The use of pre-trial detention is another topic that evokes controversy in Norway. Norway is often described as a country that only uses prison as a last resort and prison numbers per 100 000 are among the lowest in the western world (Christie, 1993). But this does not hold true when it comes to the use of pre-trial detention. We have on more than one occasion been criticized internationally for excessive use of pre-trial detention (Kristoffersen, 1999; VG, 2007). Once again we see that a majority in all political categories tend to agree with the statement, and as we move to the right the majority becomes bigger. A relatively large proportion in all categories agrees fully with the statement, and it increases as we move to the right. This is again as expected considering what we know about the political parties.

Table 6 Many citizens have a bad attitude toward police officers.

	Centre-left	Centre-right	FrP
N	144	91	94
Mean (and sd)	2.65 (.83)	2.66 (.89)	2.66 (.84)
Agree partly or fully (%)	44.4	44.0	42.6
Agree fully (%)	6.9	8.8	7.4

A relatively large proportion of students across every political category tend to agree that many citizens have a bad attitude toward

police officers. This is somewhat surprising considering that the police always come out at the top on rankings of public confidence. There are on the other hand relatively few who agree fully. Once again we find, somewhat surprisingly, that the first-year students are more prone to agree (48%) than the third-year students (39%).

Table 7. In the past few years, the respect shown officers by citizens has decreased.

	Centre-left	Centre-right	FrP
N	142	91	94
Mean (and sd)	1.99 (.77)	2.10 (.88)	1.90 (.79)
Agree partly or fully (%)	78.2	71.4	84.0
Agree fully (%)	26.1	26.4	30.9

A solid majority in every category tends to agree that respect has decreased in the past few years. Not surprisingly we find that FrP has the biggest share, 84%. It is a little bit surprising that the centre-right has a smaller share (71.4 %) than the centre-left (78.2 %), but the difference is small and when we look at the share who agrees fully it is practically the same share in the centre-left and the centre-right category. Also here we find that first year students tend to agree more (81%) than third year students (70%).

Table 8 Citizens in recent years seem to have more defiant attitudes than ever before.

	Centre-left	Centre-right	FrP
N	143	91	94
Mean (and sd)	2.36 (.75)	2.49 (.82)	2.20 (.76)
Agree partly or fully (%)	61.5	49.5	70.2
Agree fully (%)	9.8	11.0	14.9

A majority of students tend to agree with this statement, but there are significant variations. While about 70% of the FrP-students tend to agree, about half of the centre-right students do the same. As many as 61.5 % of centre left students tend to agree fully or partly, but once again the number who agree fully is about the same as it is for the centre-right.

Table 9. When testifying in court, the police officer is often treated as criminal when asked to take the witness stand.

	Centre-left	Centre-right	FrP
N	138	87	94
Mean (and sd)	2.75 (.81)	2.84 (.85)	2.61 (.82)
Agree partly or fully (%)	37.7	33.3	41.5
Agree fully (%)	5.1	5.7	9.6

About one third of the students tend to agree fully or partly with this last statement, of which only about 5-10 % agrees fully. Again we find that FrP has the largest share whether we look at full or partial agreement with the statement.

To sum up, we do find that the general political orientation of the students matters on issues concerning the police and the society, although to a modest degree. At the sum scale level, political orientation is clearly related to group views regarding police and society, as measured by group means. At the individual item level, the mean score pattern is more complex, with differences of some magnitude emerging for some items but not for others. A similar picture emerges when examining the proportion of students who partly or fully agree to the statements. Although not clear-cut, there is a tendency for a larger proportion of the students with a centre-right or FrP orientation to agree with the statements than what we find among the students with a centre-left orientation. Thus, the differences found between different categories of students correspond well with our expectations given our knowledge of the political parties and their position on these issues.

Conclusions

There are many assumptions about who the police students are and where they come from. One of the most common assumptions about police students is that they tend to be more conservative than the average population. There are also data from neighbouring Sweden supporting this assumption. Our data however indicate that the students in Norway are neither more nor less conservative than the average citizen. The party political voting pattern is practically identical when we compare the students with the rest of the population. The obvious question is why we do find this difference in political orientation and representation between two countries that are

so much alike? The difference could of course be of a completely random nature, but that doesn't seem very likely. We have previously argued that a relatively peaceful history with few sharp conflicts and a highly egalitarian society is one of the factors that are likely to explain the political diversity among Norwegian police students (Larsson, Strype & Thomassen, 2006). We still believe that to be the case. However, Sweden is also a very peaceful and highly egalitarian society, so it is hardly a sufficient explanation. Further research and comparative studies of police students in Norway and Sweden are therefore necessary.

The political diversity among the Norwegian students also became apparent on issues concerning criminal justice. Not surprisingly we found that as we move toward the political right wing, the students are increasingly in favor of letting the police themselves decide whether to use methods such as eavesdropping and detention. At the same time it is important to underline that even though there are significant differences depending on political orientation, a majority in all political categories is supportive of such methods. An interesting question is whether our students would differ from the general population on this issue, but unfortunately we don't have any comparative data to examine this. However, considering the focus on organized crime and terrorism in the media, it may not come as a surprise if the public is just as enthusiastic about using wiretaps and detention as students.

On issues concerning attitudes and respect of the public toward the police in recent years there are also significant differences between the students, but the relationship is not linear along the left-right axis. While the students farthest to the right (FrP) are consistently most prone to agree with the "declining respect" hypothesis, we find that the "centre-right" students are least likely to agree. It is interesting to note that the "centre-left" students are more prone to agree that the citizen's shows less respect have more defiant attitudes, and that police officers are often treated as criminals in court. But when we look at the proportion who agrees fully there is almost no difference between the "centre-left" and the "centre-right".

A very interesting observation in this survey is that on six out of eight statements the first-year students were more prone to agree than the third-year students. It appears the first-year students in general are both more eager to expand police powers and more pessimistic regarding citizens respect for the police. Some may find it counterintuitive that the most seasoned students are the least "cynical", but considering the often bleak, tabloid presentation of this issue in the media, it shouldn't come as a surprise that experienced

students have a more nuanced opinion. However, Strype and Abrahamsen (2006) find in their study of Hordaland police district that the youngest patrol officers are as cynical as our first-year students. But they also find that as the patrol officers get older they seem to become less cynical. One interpretation is that we find a genuine change in attitudes with increased experience. Another, and maybe a more realistic one, is that the “cynical” officers tend to transfer earlier and more often than the “idealists” from patrol to other police functions.

References:

- Abrahamsen, S. & J. Strype (2006). Politipersonligheten. In Thomassen, G. & T. Bjørge (ed.), *Kunnskapsutvikling i politiet*. Oslo: PHS Forskning.
- Berglund, F. (2002). Ungdom og partitilknytning. In *Tidsskrift for ungdomsforskning* 2(1): 2-20.
- Christie, N. (1993). *Crime Control as Industry. Towards Western Gulags*. Oxford: Oxford University press.
- Graner, R. (2004). *Patrullerende polisers yrkeskultur*. (Akademisk avhandling) Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet..
- Green, D. (2008). *When Children Kill Children: Penal Populism and Political Culture*. Oxford University Press (in print).
- Kappeler, V. E., R. D. Sluder & G. P. Alpert (1994). *Forces of Deviance: Understanding the Dark Side of Policing*. Prospect Heights, Ill.: Waveland Press.
- Kristoffersen, R. (1999). Bruken av varetekt øker igjen. *Samfunnsspeilet* nr. 2. [Use of pre-trial detention is growing again].
- Larsson, J. (2005). “I lagens navn” – en utvärdering av Växjö polisutbildning. Växjö: Växjö Universitet, Institutionen för samhällsvetenskap. Rapport.
- Larsson, P., J. Strype & G. Thomassen (2006). Hvem er politistudentene? In Thomassen, G. & T. Bjørge (ed.) *Kunnskapsutvikling i politiet*. Oslo: PHS Forskning.
- NOU (1981). *Politiets rolle i samfunnet*.
- Pettersen, L. & k. Svanberg (1996). *Rekruttering og utbildning av polisaspiranter*. Rikspolisstyrelsens forskningsenhet.
- Regoli, B., J. P. Crank & G. F. Rivera (1990). The construction and implementation of an alternative measure of police cynicism. *Criminal Justice and Behavior* (17), p. 395-409.
- Reiner, R. (2000). *The politics of the police*. Oxford: Oxford University Press.
- St. meld. Nr. 42 (2004 – 2005). *Politiets rolle og oppgaver*.
- Strype, J. & S. Abrahamsen (2006). Politimøte med folk og røvere: Et blikk på forholdet til publikum. In Thomassen, G. & T. Bjørge (ed.) *Kunnskapsutvikling i politiet*. Oslo: PHS Forskning.
- UNDP (2007). Human development report 2007/2008
- VG (2007). ‘FN skal se på Norges bruk av varetekt’ [UN are to scrutinize the Norwegian use of pre-trial detention]. 23rd september.

Appendix 1: Share of students who agree fully or partly with a given statement (%)⁴⁷

	First year	Third year
New changes and reforms are weakening the traditional authority of the police officer.	52 (4)	53 (7)
The courts have given offenders so many rights that it is practically impossible to maintain law and order.	39 (5)	28 (2)
The police should have the right to listen to and record telephone conversations if they believe that they need so.	81 (42)	74 (35)
When a person is arrested, he should be held in jail until his case comes to trial if the police and the prosecutor believe this is necessary.	65 (31)	69 (29)
Many citizens have a bad attitude toward police officers.	48 (10)	39 (7)
In the past few years, the respect shown officers by citizens has decreased.	81 (33)	70 (17)
Citizens in recent years seem to have more defiant attitudes than ever before.	60 (14)	57 (7)
When testifying in court, the police officer is often treated as criminal when asked to take the witness stand.	38 (8)	30 (3)

⁴⁷ In the parenthesis we report the share of respondents who agree fully.

Är polisstudenter mentalt tränade för polisycket?

Fil. kand. Thomas Bäck, Polisutbildningen Umeå universitet

Frågan om polisstudenter är mentalt tränade för polisycket kan och bör diskuteras. För att på ett bra sätt kunna diskutera denna fråga krävs mer information. Denna studie är ett steg i att presentera mer och förhoppningsvis intressant information. Studien handlar om polisstudenters upplevda kompetens utifrån några centrala aspekter av mental träning. Studien omfattar också hur studenterna uppfattar kompetensens relevans för det kommande yrket och utbildningens betydelse för utvecklandet av denna kompetens.

Syfte och metod

Syftet med denna studie är att undersöka hur olika studerandegrupper i Umeå i början och i slutet av polisutbildningen skattar sin upplevda kompetens i ämnet mental träning. Studien är avgränsad till att omfatta den upplevda kompetensen avseende stress och stresshantering, de mentala teknikerna spänningsreglering, fokusering/refokusering och visualisering samt om dessa uppfattningar kan sägas förändras över tid och i vilken utsträckning utbildningen i så fall bidragit till den förändringen. Studiens empiriska underlag baseras på en webbaserad enkät, som är konstruerad utifrån tre aspekter av begreppet kompetens (kunskaper, tillämpning och relevans). Dessa tre aspekter är kopplade till frågor om stress och stresshantering samt de mentala teknikerna spänningsreglering, fokusering/refokusering och visualisering. Enkätfrågorna är också relaterad till olika tidsintervall, vilka utgår ifrån ett polisiärt tänkande inför, under och efter en polisiär uppgift.

Frågeställningarna är;

- Hur skattar studenterna sin upplevda kompetens vad gäller några centrala aspekter och tekniker inom mental träning i början och i slutet av sin polisutbildning?
- I vilken utsträckning anser studenterna att deras upplevda kompetens är relevant för polisycket?

- I vilken utsträckning upplever studenterna som är i slutet av sin utbildning att utbildningen bidragit till utvecklandet av dessa kompetenser?
- Om och i så fall hur studenternas upplever att kompetensen förändras/utvecklas under utbildningen.
- Finns det skillnader i studenternas upplevelser mellan olika studerandegrupper?

Kompetens

Begreppet kompetens används i en rad olika sammanhang och med olika innebörder. Det finns också en rad närbesläktade begrepp som ibland används synonymt, exempelvis kvalifikation, yrkeskunnande, förmåga osv. I engelsk litteratur används oftast ”skill eller skills” för samtliga dessa begrepp (Liedman, 2001). Ellström (1992) presenterar en definition av begreppet kompetens som bygger på en rad förhållanden. Kompetens handlar om relationen mellan individ och arbete/eller en specifik uppgift. Uppgiften ska lösas så att den uppfyller vissa kriterier för ett godkänt resultat. Uppgiften kan lösas intellektuellt och eller praktiskt/manuellt. Individen har i vissa fall större eller mindre handlingsutrymme att själv definiera uppgiften och på vilket sätt den ska lösas. Ellström beskriver vidare hur begreppet kompetens kan användas som en del av det mera övergripande begreppet yrkeskunnande. Yrkeskunnande blir enligt denna definition en kombination av begreppen kompetens och kvalifikation. Begreppet kvalifikation utgår från arbetet/uppgiften och de krav detta ställer på individen. Ellström gör här en distinktion mellan de kvalifikationer eller kompetenser som föreskrivs, efterfrågas för en viss uppgift och den kvalifikation eller kompetens som uppgiften reellt kräver.

I denna studie utgörs den formella kompetensen av de antagningskrav som polisstudenterna ska uppfylla för att bli antagna till polisutbildningen eller den kompetens man förväntas ha erhållit efter fullgjord utbildning (Polisutbildningen, 2004, www.polisen.se). Den faktiska kompetensen motsvaras här av den upplevda kompetens som studenterna rapporterar att man har i början och slutet av utbildningen.

Kunskap, tillämpning och relevans

Aspekten kunskap kan jämföras med explicit eller ”knowing that” kunskap. Det är kunskaper som vi i någon mening kan kommunicera med andra genom att formulera dem i ord. Exempelvis förklara orsak – verkan samband eller beskriva egenskaper (Ellström,

1992). Tillämpning är den aspekt där man omsätter de teoretiska kunskaperna i praktiken och som gör det möjligt att praktiskt tillämpa dessa mentala tekniker. Tillämpning kan jämföras med implicit eller "knowing how" kunskap. Kunskaper som vi praktiskt och färdighetsmässigt kan använda oss av, men inte lika lätt kan förklara och beskriva i ord (Ellström, 1992). Relevans är den aspekt som handlar om individens förmåga att avgöra om en kunskap och/eller tillämpningen av en viss kunskap, är lämplig och ändamålsenlig i en viss kontext. Denna del av kompetensbegreppet kan liknas med "transfer begreppet" dvs. att kunna överföra vunna kunskaper och färdigheter från en kontext till en annan kontext (Tuomi-Gröhn & Engeström, 2003).

Mental träning

Mental träning är ett samlingsnamn för en rad metoder där mentala processer är inblandade. Mental träning utgör också en del av ämnet idrottspsykologi. Det handlar om studier av hur olika psykologiska faktorer (ex. självförtroende, koncentration självuppfattning, hantering av stress) påverkar prestationer och inläring (Pensgård & Hollingen, 1997). Den forskning som bedrivits kring mental träning och mentala tekniker är mycket omfattande nationellt men framför allt internationellt. De flesta forskare verkar vara eniga om att den mentala träningen har effekt, men man är oense om i vilken utsträckning den ökar enskilda individers prestationsförmåga (Druckman & Swetz, 1988, Druckman & Bjork, 1991 & 1994, Söderfjell 2001).

Mental träning inom polisen

Bland de första att arbeta med mental träning inom svensk polis var Peter Jonsson och Eva Rusz, som i början av 1990-talet arbetade med bl.a. den nationella insatsstyrkan (Jonsson, 1996). Under 1990-talet genomfördes en försöksstudie på Polishögskolan i Sörentorp. Man arbetade med att mentalt förbereda polisaspiranter inför stressfyllda polisiära händelser och för att motverka negativa psykologiska reaktioner under polisens yrkeskarriär (Arnetz, Backman, Levin & Lublin, 1995 & 1997). Under åren 1995 – 1998 var polisutbildningen lagd på is, varför ämnet mental träning inte kom med i kursplanerna förrän vid omstarten av utbildningen 1998 (Nygren, 2006).

Mentala tekniker

Med utgångspunkt från de resultat som olika undersökningar (Ek-lund & Jädlert 1998, Engdahl m.fl. 2003) kring polisens arbetsmiljö

visar och den forskning (Jonsson 1996, Arnetz m.fl. 1995, 1997) som förekommer kring mentala tekniker i polisiära verksamheter samt hur begreppet definieras och formuleras i kurslitteraturen (Pensgård & Hollingen, 1997) har jag valt att fokusera på följande mentala tekniker:

- Stress och stresshantering
- Spänningsreglering
- Fokusering och refokusering
- Visualisering

Stress och stresshantering

Stress framkallas alltid av något eller någon. Stress definieras här som en fysisk och psykisk reaktion som orsakas av att en person direkt utsätts för press eller krav från omgivningen. Ju tydligare kravet är, desto större blir stressreaktionen. Den generella stressen är oftast kopplad till vardagliga händelser och upplevs inte skadlig om den uppstår vid enstaka tillfällen, utan kan i vissa fall tvärtom öka vår prestationsförmåga (Jonsson, 2005). Den ackumulerade stressen är generell stress som byggs upp genom att den ständigt upprepas om och om igen under en längre tid. Det är denna typ av stress som kan leda till utbrändhet (utmattningsdepression). Den traumatiska stressen utmanar fundamentala värden hos individen såsom tilltron till omvärlden, grundtrygghet och självbild. Det handlar oftast om händelser vi saknar tidigare erfarenhet av och som slår igenom vårt psykiska försvar, så att vi inte längre kan fungera rationellt. Vi får många starka känslor samtidigt som vi inte hinner bearbeta dessa. Posttraumatisk stress, eller PTSD är ett tillstånd som rymmer en rad symptom och reaktioner som kan följa på traumatiska händelser (Christianson & Granhag, 2004).

Spänningsreglering

Det är en allmän uppfattning att det råder ett förhållande mellan spänningsnivån och prestationsförmågan. Förhållandet är dock relativt komplicerat eftersom det är individuellt och situationsrelaterat. För att optimera prestationen bör man kunna reglera sin spänningsnivå till en för situationen lämplig nivå. Vanligtvis befinner vi oss i något som kan kallas grundspänning. Olika situationer som vi utsätts för, har olika grad av tilläggsspänning. Tillsammans utgör de den totala spänningsnivån i den aktuella situationen (Pensgård & Hollingen, 1997).

Fokusering och refokusering

Här handlar det om förmågan att ha rätt fokusering i rätt ögonblick och att kunna återta fokuseringen om man av någon anledning förlorar den. Fokusering kännetecknas av riktning, innehåll och styrka. Riktningen varierar mellan ett inre och ett yttre perspektiv och mellan ett smalt och vidgat perspektiv. Innehållet är det man riktar fokuseringen emot och som är relevant för den aktuella situationen. Styrkan varierar beroende på i vilken situation man befinner sig. Om man utvecklat förmågan att fokusera, så innebär detta att man kan rikta fokus på för uppgiften centrala och relevanta faktorer vid rätt tidpunkt (Nideffer 1992).

Refokusering är förmågan att först och främst iaktta och förstå de störningar som gör att vi tappar fokuseringen på det som är de för uppgiften och tidpunkten relevanta faktorerna. Det innebär att behärska mentala tekniker som gör det möjligt att bryta fokuseringen på irrelevanta faktorer, och att återta fokuseringen på relevanta faktorer (Pensgård & Hollingen, 1997).

Visualisering

Visualisering är en medveten styrning av sinnesintryck som uppstår, utan tillgång till de stimuli som normalt orsakar sådana upplevelser. Visualisering är en tankeprocess som går ut på att för sin inre syn föreställa sig något, att med hjälp av sina egna sinnen skapa eller återskapa en upplevelse i medvetandet (Hassmén, Hassmén & Plate, 2003). När det gäller visualisering och polisiär verksamhet, så är den mesta forskningen på området inriktad mot att använda visualisering som ett sätt att förbereda sig inför kommande händelser (Anderson m.fl., 1995, Björklund, 1995). Whetstone (1996) har forskat kring visualisering i samband med skytte och menar att tekniken kan användas som ett komplement, men inte istället för praktisk träning.

Olika tidsperspektiv

Polisycket är i mångt och mycket ett händelsestyrt arbete, där den enskilde polisen inte själv kan styra arbetets karaktär, svårighetsgrad, tidsåtgång etc. och inte heller när olika händelser inträffar. Av den anledningen ställer yrket relativt stora krav på att polisen kan hantera olika förutsättningar som dyker upp. Ett sådant krav är att som polis alltid vara fysiskt och mentalt förberedd på att agera i olika situationer. Ett annat krav är att under uppdragets genomförande anpassa sig efter de rådande omständigheterna. Ett tredje krav är att som polis ha kunskap och förmåga att hantera och bear-

beta traumatiska händelser som inträffar under genomförandets gång. När studenterna ska skatta sin kompetens vad gäller några mentala tekniker, så är det viktigt att den kompetens man ska skatta kopplas till en särskild uppgift och en viss tidpunkt då denna kompetens är tänkt att utnyttjas (Ellström, 1992). Jag har valt att i enkätfrågorna utgå från de olika tidsperspektiv som återfinns i planeringen och genomförandet av mental träning på polisutbildningen i Umeå och som de studenter som deltar i studien är väl förtrogna med. De tre olika tidsperspektiven är följande.

Förberedelse inför
Under genomförandet
För efterbearbetning

Resultat

Resultatredovisningen presenteras under följande fyra huvudrubriker.

Kunskaper om
Tillämpning av
Relevans för
Utbildningens betydelse

Deltagarna i enkätstudien utgörs av polisstudenter som representerar fyra olika årskullar av studenter. Två grupper utgörs av studenter i termin 1 (T1A 89 st.) och (T1B 85 st.) respektive termin 4 (T4A 20 st.) och (T4B 69 st.). I resultatredovisningen är de olika studerandegrupperna generellt redovisade som T1 respektive T4. I vissa fall då skillnaderna är särskilt intressanta är de benämnda som T1A, T1B respektive T4A och T4B.

Kunskaper om

I detta första avsnitt redovisas svaren på ett antal enkätfrågor där studenterna skattat sina upplevda kunskaper inom olika områden. Avsnittet inleds med en redovisning av studenternas upplevda kunskap om vad som orsakar stress och hur stress kan reduceras respektive förebyggas.

Stress och stresshantering

Polisstudenterna upplever oavsett var man tidsmässigt befinner sig i utbildningen att man har goda kunskaper om vad som orsakar stress. 94% av T4 studenterna respektive 79% av T1 studenterna upplever att man har den kunskapen i stor eller mycket stor utsträckning. Kunskapen om hur stress kan reduceras upplever 93%

av studenterna i T4 gruppen att man har i stor utsträckning eller mer. Motsvarande siffra för T1 studenterna är 56%. När de skattar sin kompetens att förebygga stress är det för tre av grupperna det samma som hur man skattar kompetensen att reducera stress. Det är bara studenterna i gruppen T4A som skattar sin kompetens något lägre när det gäller att förebygga stress än när det gäller att reducera stress. Både när det gäller att reducera och förebygga stress upplever T4 studenterna i större utsträckning än T1 studenterna att man har den kompetensen.

Min tolkning är att T4 studenterna under utbildningstiden tillägnat sig någon form av kunskap som gör att de i större utsträckning än T1 studenterna kan reducera och förebygga stress.

Före-perspektivet

Ett av många krav som ställs på polisen är att vara väl förberedd inför olika situationer. På frågan om man idag har kännedom om någon mental teknik för att förbereda sig inför en uppgift, så finns det relativt stora skillnader mellan de olika grupperna. Kunskap om någon mental teknik att använda inför en uppgift upplever 91% av T4 studenterna att man har i stor utsträckning. Motsvarande siffra för T1 studenterna är 37%. Om frågan preciseras till en specifik mental teknik (visualisering) ökar andelen T4 studenter som upplever att man har den kunskapen i stor utsträckning, medan det är relativt oförändrat i T1 grupperna. Studenternas kännedom om mentala tekniker för att förbereda sig inför en uppgift verkar således inte vara särskilt stor före eller i början av utbildningen. Glädjande nog rapporteras den kunskapen som mer förekommande efter fyra terminers utbildning. Intressant är dock att så många som 20% av studenterna i T4A gruppen upplever sig ha den kunskapen i liten utsträckning.

Under-perspektivet

På frågan om man har kännedom om någon mental teknik att använda under genomförandet redovisar de olika studerandegrupperna stora och tydliga skillnader. Den största skillnaden är den mellan T1 och T4 grupperna, där 76% av T4 studenterna men bara 20% av T1 studenterna upplever att man har den kunskapen i stor eller mycket stor utsträckning. Det förvånande är att det i T4A gruppen ”bara” är 55% som anser sig ha dessa kunskaper i stor eller mycket stor utsträckning, medan 83% av studenterna i T4B gruppen upplever att man har motsvarande kunskap. När frågan preciseras till kunskaper om anspänningskontroll eller fokusering upplever mer än 75% av studenterna oavsett vilken grupp man tillhör att man har dessa kunskaper i stor eller mycket stor utsträckning. Det intressanta är den förändring som såväl studenterna i T1 gruppen som i T4A upplever i jämförelse med frågan om någon mental teknik att an-

vända under genomförandet av en uppgift. Nu upplever man att man har en sådan kunskap i stor utsträckning. Detta skulle kunna förklaras av att studenterna uppfattar spänningskontroll och fokusering som en del av de personliga egenskaper man uppfattar att yrket kräver och som man gärna vill tillskriva sig kunskap om.

Efter-perspektivet

Möjligheterna att kunna utvecklas under utbildningen och i det kommande yrkesutövandet ökar om man har kunskaper om på vilket sätt man kan bearbeta sina upplevelser. Detta är någon som 92% studenterna i T4 gruppen i stor utsträckning upplever att man har. Det är också glädjande att 47% av studenterna i T1 gruppen upplever sig ha dessa kunskaper i stor eller mycket stor utsträckning.

Tillämpning av

I detta avsnitt av resultaten redovisas svaren på ett antal frågor där studenterna har skattat sin upplevda förmåga att tillämpa kunskaper och tekniker inom olika områden.

Före perspektivet

På frågan om studenterna behärskar någon mental teknik för att använda i förberedelserna inför en uppgift, så sjunker andelen som upplever detta generellt med cirka 10% i förhållande till att ha kunskap om dessa tekniker. Att omvandla kunskaper till att också omfatta förmågan att tillämpa dem kräver en form av implicit kunskap. Även på frågan om man behärskar en specifik mental teknik (visualisering) för att förbereda sig, så sjunker andelen med 6% för T4 gruppen och med 14% för T1 gruppen. Trots att andelen som anser sig behärska denna teknik sjunkit något, så är detta ändå en teknik som 91% av studenterna i T4 gruppen rapporterar att de behärskar i stor utsträckning eller mer och för T1 studenterna är denna siffra 31%.

Under perspektivet

När det gäller att tillämpa någon mental teknik under genomförandet, så sjunker andelen som upplever sig ha denna förmåga i förhållande till att kunna tillämpa någon mental teknik i förberedelserna inför en uppgift. Skillnaderna mellan de olika studerandegrupperna är även här stora och tydliga. För T4 studenterna är det 71% som behärskar någon sådan teknik i stor eller mycket stor utsträckning. Här inträffar det intressanta att det för en av T4 grupperna, så ökar andelen som behärskar någon sådan teknik i förhållande till att ha kunskap om någon teknik. I T1 gruppen är det däremot bara 15% som behärskar någon sådan teknik, och då anger de nästan uteslutande ”i stor utsträckning”. När det preciseras till tekniker som an-

spänningskontroll och fokusering ökar andelen i T1 gruppen medan siffrorna för T4 gruppen är konstant.

Efter perspektivet

Av T4 studenterna upplever 83% att man behärskar någon strategi för att bearbeta sin upplevelse i stor eller mycket stor utsträckning. För T1 studenterna så är motsvarande siffra 38%, som anser sig behärska detta i stor utsträckning eller mer. Skillnaden mellan kunskaper om någon sådan teknik och tillämpning av samma teknik är relativt små. Generellt blir det en något lägre andel studenter som anser att man också behärskar de tekniker man har kunskap om. Resultaten kan tolkas som att studenterna tillägnar sig dessa kunskaper och färdigheter under utbildningen.

Relevans för

I detta tredje avsnitt skattar studenterna i vilken utsträckning de upplever att deras kompetens är relevant för det kommande polisyrket.

Före-perspektivet

När det handlar om relevans i förhållande till yrket, så blir det i T4 gruppen ingen större skillnad gentemot att behärska samma teknik. Det är mellan 70 till 88 % av T4 studenterna som i stor eller mycket stor utsträckning anser sig behärska någon mental teknik med relevans för yrket. För studenterna i T1 är motsvarande siffror mellan 15 till 20%. När frågan preciseras till en specifik teknik (visualisering) blir siffrorna 80 till 93% för T4 grupperna och 15 till 18 % för T1 grupperna. Det är således fortfarande en markant skillnad mellan de olika studerandegrupperna.

Under-perspektivet

När det gäller T1 studenterna, så är det ingen större skillnad mellan att behärska och att behärska med relevans för polisyrket. Det är mellan 11 och 17 % som behärskar dessa tekniker i stor utsträckning. Även för T4 studenterna är det inte några större skillnader mellan att behärska och att behärska med relevans för yrket. Skillnaderna ligger inom T4 gruppen, där den ena gruppen minskar från 60 % som behärskar till 50% som behärskar med relevans för yrket. I den andra T4 gruppen sker en ökning från 74% till 78%. Denna ökning sker bland dem som behärskar detta i mycket stor utsträckning. Den intressanta skillnaden är att man i slutet av utbildningen har ökat denna förmåga markant i förhållande till när man började utbildningen. Fortfarande är det dock 28% av T4 studenterna som bara behärskar en sådan teknik i liten eller mycket liten utsträckning.

Efter-perspektivet

När det handlar om kompetens att bearbeta sina upplevelser med relevans för polisyrket, visar resultaten att 28 % av T1 studenterna upplever sig ha den kompetensen i stor utsträckning eller mer. I T4 grupperna är det mellan 65 till 86% som upplever sig ha den kompetensen i motsvarande utsträckning. I jämförelse med att behärska en sådan kompetens är andelen densamma i T4B gruppen, men i övriga grupper är det mellan 8 till 13 % färre som upplever att man också har en kompetens som är relevant för polisyrket.

Utbildningens betydelse

I detta fjärde avsnitt är det resultaten från T4 studenternas skattningar av utbildningens betydelse för utvecklandet av dessa kompetenser.

Före perspektivet

På frågan om en mental teknik att använda i sin förberedelse inför en uppgift, så upplever 65% av studenterna i T4A gruppen att utbildningen i stor utsträckning eller mer bidragit till att utveckla dessa färdigheter. Av dessa anser 15% att utbildningen bidragit i mycket stor utsträckning. I T4B gruppen är det 84 % som anser att utbildningen bidragit i stor utsträckning eller mer och 32 % av dem anser att utbildningen bidragit i mycket stor utsträckning. När det gäller utbildningens betydelse så ökar andelen när frågan rör en mer specificerad teknik än någon mental teknik mer generellt.

Under perspektivet

När det handlar om mentala tekniker att använda under genomförandet av en uppgift, så upplever studenterna att utbildningen bidragit i relativt stor omfattning. I T4A gruppen är det 60% som anser att utbildningen bidragit i stor eller mycket stor utsträckning och motsvarande siffror i den andra gruppen är 77%. Det är således mellan 23 och 40% som anser att utbildningen i liten utsträckning bidragit till utvecklandet av dessa kompetenser. Utbildningens betydelse minskar om det är tekniker som är kopplade relativt direkt till den egna personen och således något man gärna vill tillskriva sig själv och inte något som utbildningen i allt för stor omfattning bidragit till.

Efter perspektivet

På frågan om någon mental teknik för att bearbeta sina upplevelser efter en genomförd uppgift, så skiljer sig de två T4 grupper relativt mycket. I T4A gruppen är det 55 % som anser att utbildningen bidragit i stor eller mycket stor utsträckning. Övriga 45 % anser att detta skett i liten utsträckning. I T4B gruppen är det 77 % som anser att utbildningen bidragit i stor utsträckning eller mer. På denna

fråga är det således en relativt stor skillnad i hur man upplever utbildningens betydelse.

Slutsatser

När jag summerar mina intryck och undersökningens olika resultat, så är det några delar som blir särskilt tydliga för mig. De flesta studenterna upplever att man har relativt bra kompetens när det gäller kunskaper om olika mentala tekniker. Preciserar frågan till någon särskild teknik och tekniker som är starkt kopplade till personliga egenskaper ex. spänningskontroll och fokusering, ökar andelen som upplever att de i stor utsträckning har denna kompetens. Det är väl relativt naturligt, då de inte gärna upplever sig själva som otillräckliga. Detta är också kompetenser som är önskvärda för sökande till polisutbildningen (DS 1996:11). Att tillämpa mentala tekniker för att förbereda sig inför och att bearbeta upplevelser av en uppgift upplever flertalet av studenterna i avgångsklasserna att man har kompetens för att klara. Studenterna i början av utbildningen upplever inte att man i samma utsträckning har denna kompetens. När det handlar om att tillämpa mentala tekniker under genomförandet av en uppgift, så upplever färre studenter att man har den kompetensen. Totalt sett så upplever de flesta av polisstudenterna att man har en faktisk kompetens som motsvarar den formella kompetensen i mental träning som utbildningen kräver såväl i början som i slutet av utbildningen (Ellström, 1992, Polisutbildningen, 2004, www.polisen.se). På frågorna om dessa kompetenser är relevanta för det blivande yrket, sjunker andelen studenter som upplever att kompetenserna är relevanta för yrket i förhållande till att behärska eller ha kunskap om dessa kompetenser. Min tolkning är att detta kan bero på bristande insikt i det kommande yrket, eller att de tillskriver yrket en större komplexitet och som de bäst lär genom egna erfarenheter. En annan förklaring kan vara den problematik som finns när det gäller att bedöma en kompetens relevans i en annan kontext. (Tuomi-Gröhn & Engeström 2003).

Kunskaper som är kopplade till den egna personen och kan sägas utgöra grundkompetenser är något som studenterna oavsett grupp-tillhörighet skattar relativt högt. Exempelvis så bör man som polis ha den kompetens som krävs för att kontrollera sin anspänning. Här visar resultaten på en generell ökning när frågan är indirekt kopplad till den egna personen. Jag tycker att resultaten i denna studie visar på några intressanta detaljer när det gäller skillnaden mellan kunskaper och förmågan att tillämpa respektive bedöma kompetensens relevans. Att det för många studenter är svårt att avgöra vilka krav som yrket ställer i dessa avseenden kan man lätt förstå, då kunskaperna om hur jobbet kommer att vara är relativt begränsade.

Frågan om utbildningens betydelse kan tolkas på olika sätt. Generellt har utbildningen bidragit till utvecklandet av olika kompetenser. Utbildningens betydelse upplever man är minst då det gäller kompetenser som är kopplade till den egna personen och personligheten, t.ex. förmågan att kontrollera anspänningen eller att vara "rätt" fokuserad inför olika uppgifter.

Resultaten övertygar om att flertalet av polisstudenterna som deltagit i denna undersökning är mentalt väl rustade för den yrkesverksamhet som väntar. Det som återstår är att se om de vågar lita på sin egen kompetens och självkännedom, så att de inte hamnar i en yrkeskultur där kompetenser övervägande traderas från äldre till yngre kollegor och där kompetens erhålls genom egna upplevda erfarenheter. Speciellt då mental träning är ett relativt nytt och centralt kunskapsområde i polisutbildningen och inte en kompetens som generellt finns inom polisyret.

Referenser

- Anderson, W., Swenson, D., & Clay, D. (1995). *Stress management for law enforcement officers*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Arnetz, B., Backman, L., Levin, D., & Lublin, Å. (1995). *Polis i utveckling – första året*. Stockholm: Karolinska institutet.
- Arnetz, B., Backman, L., Levin, D., & Lublin, Å. (1997). *Polis i utveckling – naturalförlopp och intervention*. Stockholm: Karolinska institutet.
- Björklund, R. A. (1995) *Politi-psykologi*. Stabekk: Vett & Viten.
- Christianson, S. Å., & Granhag, P. A. (2004). *Polispsykologi*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Druckman, D., & Bjork, R. A. (1991). *Enhancing human performance*. Committee on Techniques for the Enhancement of Human Performance. Commission on Behavioral and Social Sciences and Education. National Research Council. Washington, D.C.: National Academy Press.
- Druckman, D., & Bjork, R. A. (1994). *Learning, Remembering, Believing*. Committee on Techniques for the Enhancement of Human Performance. Commission on Behavioral and Social Sciences and Education. National Research Council. Washington, D.C.: National Academy Press.
- Druckman, D., & Swets, J. A. (1988). *Enhancing human performance, Issues, Theories and Techniques*. Committee on Techniques for the Enhancement of Human Performance. Commission on Behavioral and Social Sciences and Education. National Research Council. Washington, D.C.: National Academy Press.
- DS 1996:11. *Rekrytering och grundutbildning av poliser*. Stockholm: Fritze.
- Eklund, I., & Rafstedt-Jädlert, M-L. (1998). *Så har vi det på jobbet. Avdelningen för arbetsmarknads- och utbildningsstatistik*. Statistiska centralbyrån.
- Ellström, Per-Erik. (1992). *Kompetens, utbildning och lärande i arbetslivet. Problem, begrepp och teoretiska perspektiv*. Stockholm: Publica.
- Engdahl, B., Rafstedt-Jädlert, M-L., Ljunggren, G., & Greijer, Å. (2003). *Polisernas arbetsmiljö*. Stockholm: Programmet för arbetsmiljöstatistik. Statistiska centralbyrån.

- Hassmén, P., Hassmén, N., & Plate, J. (2003). *Idrottspsykologi*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Jonsson, P. (1996). Mental preparedness and conduct training of the law enforcement family in Sweden. In: Reese, J. & Salomon, R. (eds). *Organisational Issues*. US Department of Justice, FBI, USA, 1196, s. 207-214.
- Jonsson, P. (2005). *Stress vid kriser. Grundläggande psykotraumatologi och praktisk krishantering*. Nätnavet.
- Liedman, S-E. (2001). *Ett oändligt äventyr. Om människans kunskaper*. Stockholm: Bonniers.
- Nideffer, R. M. (1992). *Psyched to win. How to master mental skills to improve your physical performance*. Leisure Press.
- Nygren, M. (2005). *Mental träning för poliser – ur ett systemteoretiskt perspektiv*. (D-uppsats). Umeå: Pedagogiska institutionen, Umeå universitet.
- Pensgård, A. M., & Hollingen, E. (1997). *Idrottens mentala träningslära*. Varberg: Multi-care Förlag AB.
- Polisutbildningen, (2004). *Kursplan mental träning*. Umeå: Umeå universitet.
- Söderfjell, S. (2001). *Prestationshöjande tekniker – hjälpande eller stjälpande?* Umeå: Institutionen för psykologi, Umeå universitet.
- Tuomi-Gröhn, T., & Engeström, Y. (2003) Conceptualizing Transfer. From Standard Notion to Developmental Perspectives. In Tuomi-Gröhn, T. & Engeström, Y. (eds). *Between school and work : New perspectives on transfer and boundary-crossing*. European Association for Learning and Instruction. Oxford: Pergamon.
- Whetstone, T. (1996). Mental practice enhances recruit police officers acquisition of critical psychomotor skills. *Police studies*, vol.19, No.1, s. 19-43.
- www.polisen.se/inter/nodeid=8165&pageversion=1.html

